

Observationes de febribus, praecipue intermittentibus ... / [Paul Gottlieb Werlhof].

Contributors

Werlhof, Paul Gottlieb, 1699-1767.

Publication/Creation

Venetiis : L. Basilius, 1764.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/j2ruvppe>

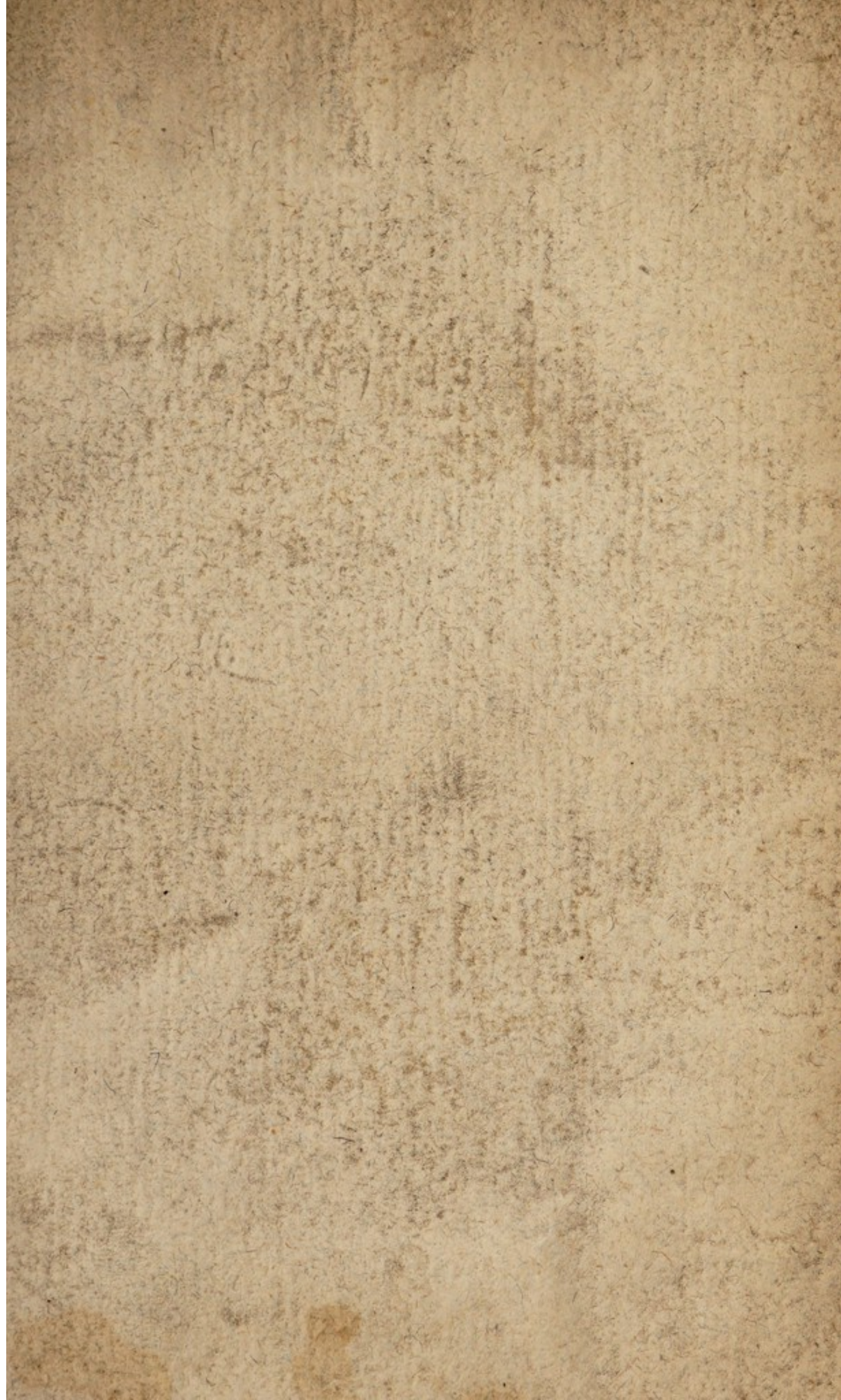
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

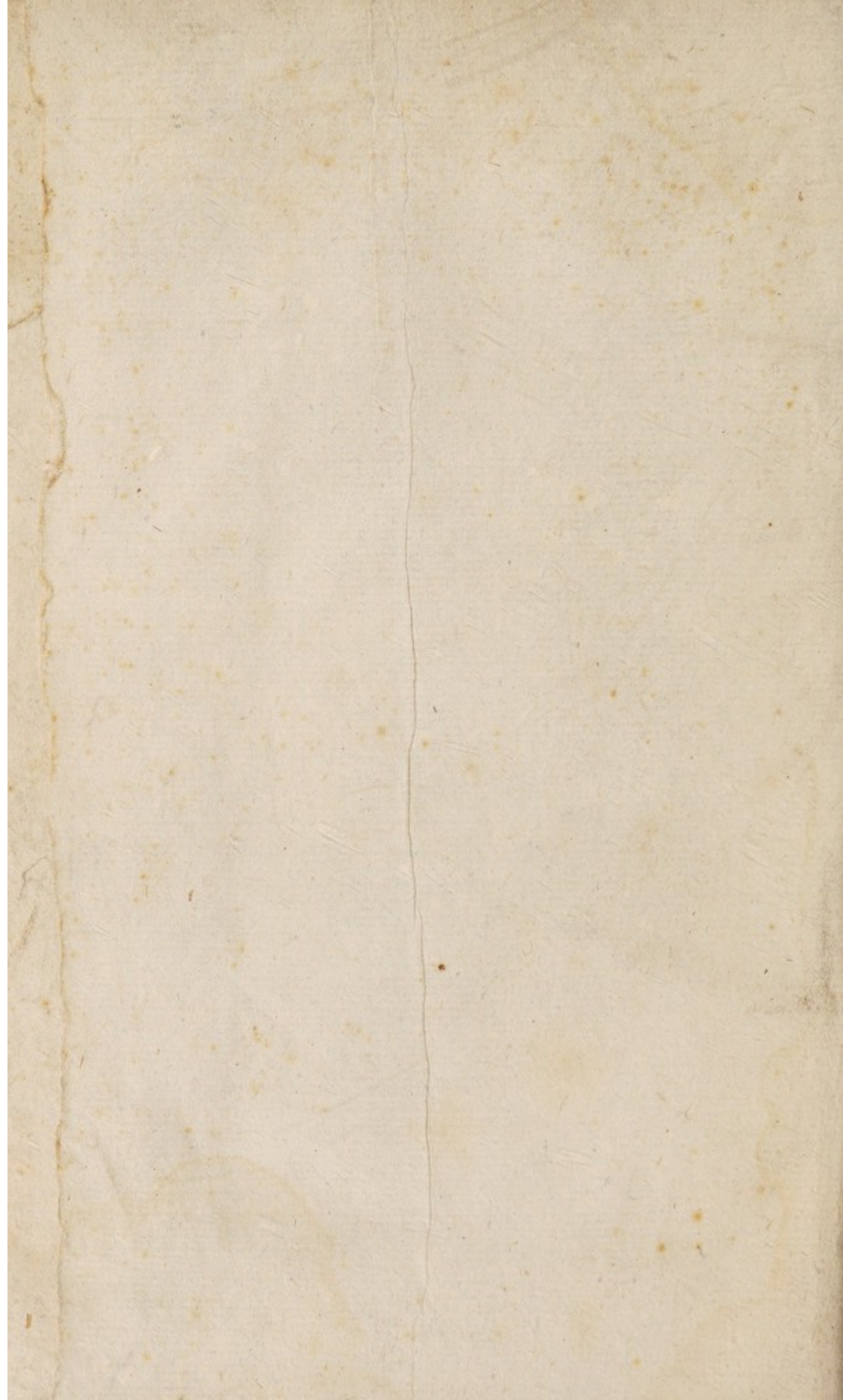

54728/8

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30504442>

PAULI GOTTLIEBE
 W E R L H O F
 MAGNÆ BRITANNIÆ
 REGIS ARCHIATRI
 OBSERVATIONES
 D E
 FEBRIBUS
 PRÆCIPUE INTERMITTENTIBUS
 & ex earum genere continuis
 EDITIO SECUNDA VENETA,

*Juxta secundam HANNOVARENSEM auctiorem,
 & emendatioram.*

VENETIIS, MDCCLXIV.

APUD LAURENTIUM BASILIUM.

SUPERIORUM PERMISSU AC PRIVILEGIO.

D. Trigi Longgendi

Nēque haecule satis est ipsas tantum Febres Medicum in-
tueri, sed etiam totius corporis habitum, & ad eum di-
rigere curationem, seu supersunt vires, seu desunt, seu
quidam mali affectus interveniunt.

Corn. Celsus. Lib. III. c. 6.

το καρωδες ἀπὸ γε πανταχὺ κακόν;
annon seporosus affectus ubique malus est?

Hippocr. prorrh. L. I. 63.

LECTORIS.

DIU est, quod libris hujus, ante tredecim annos primum editi exemplaria desiderantur. Neque denuo edere festinavimus, quia spem fecerat auctor elaborandi, deo aliquando forsan plus otii faciente, justis operis de febribus intermittentibus, ceterisque ex harum genere morbis. At ista spes vel decollare omnino, vel saltim nimis remota esse videtur, tum quia a litterario otio magis magisque abstrahunt cumulati labores, tum quia ipse, alios id melius sive præstitisse, sive præstituros esse, existimat, quod sibi tunc propositum habuit, quum suam hanc symbolam in artem febres judicandi & curandi conferret. Confirmarunt passim atque illustrarunt suis experimentis observationes hæc, præter ipsum scriptis posterioribus auctorem, antistites medicinæ complures, quos sese doctiores peritioresque suspicit, sibi que experientia & praxi consentientes gratulatur, quæcunque aliis atque aliis theoria arrideat. Aliqui ulteriora detexerunt, que-

madmodum qui ex ipsa corticis Peruviani patri historiam ejus naturalem veriore certioreque attulit, & commentariis academix scientiarum inseruit, solertissimus **CONDAMINIUS**. Ex quibus omnibus clarior jam lux ad illas doctrinas accessit, in quas digitum intendit observationum scriptor. Neque vero multorum desideriiis deesse volumus, ut earum novam faceremus editionem, concedente auctore, & consulto nihil novi addente, ut tale maneat, quale primitus scriptum est, opusculum, cujus scopus adimpletus esse videtur. Problema enim, de quo agitur, solutum eo sibi esse, in ipsis commercii Norimbergensis schedis, quæ adhuc in publica commoda continuantur, benevole professus est, qui ibi anonymus primo proposuerat, **CHRISTIANUS FRIDERICUS JOERDENS**, medicus Curix Variscorum eximius. Vale, lector, & candido auctori, nostrisque curis fave.

Dab. Hannoveræ d. xxi. Aprilis a. clō lc cc xlv.

PRÆFATIO AUCTORIS

AD PRIMAM EDITIONEM.

Nihil jam a pluribus annis in medicina facienda obvium magis fuit febribus intermittentibus, aliisque ex earum radice progerminantibus morbis. Inde est, quod fieri vix potuerit, quin medicus quilibet, in curatione ægrorum curiosus, observaverit aliqua circa istud afflictionis popularis genus, aut meditatus sit, haud omnino saltim indigna, quæ cum aliis, quos eadem cura sollicitos habet, communicentur. Constitui equidem meæ etiam tenuitatis observationes meditationesque in systema aliquod theoreticum & practicum colligere, quo doctrinam universam, uti meo quidem animo comprehensa est, de isto febrium genere, ejusque medelis, ordine pertractare, ac verum a falso, probabile a certo, opinionem ab experientia, utile ab inutili, proficuum a noxio, per singulas morbi & medicaminum species, æqua lance expensas, discriminare allaborem. Attamen, & accurate elaborandi operis operosum studium, & ratio ejus vitæ generis, cui memet obstrinxi, retardare forsitan diu satis possunt justis voluminis conscriptionem, correctionem, editionem. Sunt vero observata aliqua, & uberiori observatione indies firmantur, de quibus alienam experientiam, pro propriæ confirmatione aut illustratione, exquirere dudum optavi, præsertim circa febres indolis magis periculosa, earumque signa & medicinam, circa usum decantati illius corticis, febrium exterminatoris, & circa prænotionem & aversionem reversionum, quas *σχανδαλοι* antiquum medentum jure voces: sicut ante corticem repertum quartana audivit, in qua *Plinius* (l. 30. cap. 11.) medicinam nihil propemodum polere dixit. Accidit opportune, ut in elegantissimis

illis schedis Norimbergensibus, quæ commercii litterarii nomine veniunt, problema aliquod de observandis, prænoscentis, curandis, febribus quibusdam intermittentibus subito exitiosis, proponeretur. Arrepta occasione, epistolam ad illos fructuosorum mercimonia negotiatores breviter exarare institui, forsan, si haud plane displiceret, ipsis commercii speciminibus inferendam. At cœptum semel opusculum in hanc, quam vides, lector, molem, ultra eorum schediasmatum spatium, invitante sensim argumenti ubertate, excrevit. Nomen meum alieno velo tegere constitueram, dum aliquid uberius elaboratum darem, eoque consilio tota jam opella scriptione, & typis absoluta erat: neque enim videbatur lectorum interesse, scriptorem nosci, modo quid scriptum esset pernosceretur. Ita factitasse plures medicos observationum suarum editores notum est: quos inter memorare lubet cl. *Davinium*, medicum aulicum Mutinensem, qui, ut verbis collegæ ejus, cl. *Torri*, utar (ex therap. special. p. 249.) „ lucubrationes in tutamen corticis Peruviani, *Hæctoreo* plane robore confatas, sub nomine *Hæctoris a Valle*, tum latino, tum Hetrusco, conscripsit, easque anno 1708. proprio velato nomine, tomo sexto diarii litterarii Veneti, quod *galleria di Minerva*, museum Minervæ, inscriptum est, voluit insertas. “ Mentem mihi fuisse, ut nomen tantisper sileretur meum, præmoneo, ne obscura legenti maneant dicta varia, occulendi auctoris causa aliter paullo enuntiata, ac fuisset futurum, si nomen meum profiteri placuisset. Ipsos meos præceptores, amicosque & fautores alios, vel reticui, vel haud saltem satis pro animi mei propensione commemoravi, ne vel exinde dignoscerer: præcipue amantissimos meos in academia Julia patria, ubi maxima vitæ studiorumque meorum pars est exacta, doctores, quibus primitus debeo, si quid in me est, Brandanum *Meibomium*, Henrici, qui avunculus

lus parentis mei fuit; filium, & Laurentium *Heisterum*, utinam diu bono publico superstites:

*Quos mihi gratus ego, quos Julia ducit honori
Grata sibi, quos Phæbus amat, naturaque mystas,
Doctaue posteritas sero venerabitur ævo.*

Non memoravi ceteros, qui vita jam functi sunt, quibus ego vero immortales gratias habeo, viros celeberrimos, *Botticherum, Gakenholtzium, Spieffium*: & hunc quidem etiam in febrium per corticem Peruvianum curatione profitenda, & perficienda, magistrum inter præcipuos luculentum & felicem. Ei ego, quum fato fat præmaturo vivis eriperetur, ante hoc triennium successor designatus, in procinctu eram, ut ad functionis vitæque academicæ in patria, jam undecim annis relicta, exoptatas inde a juventute delicias, me reciperem: tunc vero, clementiæ regiæ nutu, collata aulici medici provincia, in stabili heic sede retentus sum; sed in praxi inquieta, qua a studiorum dulcedine distineor. Quos, dum hic dego, fautores mihi gratulor eximios, & curationum consiliorumque amice socios sæpe habeo, medici nostrates omnes, viri incliti & peritissimi, laudandi mihi fuissent passim, nisi civitatem cum nomine meo lubuisset retinere. Neque nominatus mihi est ex his ipse, quem tamen sæpe (p. 232. & passim) tecto indicavi nomine, vir supra laudes meas positus,

Ille & præsidium & dulce decus meum,

Augustus Johannes *Hugo*, archiater regius, quo hic loci, ubi octavum nunc annum ago, præeunte, dirigente, juvante, consulente, feliciores curationes, quas recensui, peractas ingenue fateor. Teste alicubi (p. 193.) allegavi focerum meum, Johann. Andream *Plohr*, medicum ante paucos annos haud proletariæ doctrinæ, & famigeratæ praxeos: itemque duos archiatros heic olim illustres, quorum prior, Franciscus Jacobus *Kotzebue*, primus inter nostros præclaram cortice sanationem præstitit (p. 257. seq.) alter, Bran-

danus Augustus *Conerding*, idem remedium, sub spe-
 culerum cordialium anodynarum nomine (p. 193.) &
 sulfur antimonii *Glauberianum*, (p. 82.) sub purgantis
 catholici titulo, in officinam pharmaceuticam intro-
 duxit. Typis exscribi coeptum est opusculum fere si-
 mulatque conscriptum fuit; intervenientibus vero aliis
 atque aliis apud typographum impedimentis, in hunc
 usque diem retardatum. Mora ista occasionem mihi
 præbuit, quintæ maxime, & postremæ sectioni, quæ
 ferius typis expressæ sunt, inserendi varia, quæ ex-
 quisita scribendi methodus ad priores sectiones, a-
 liumve locum ablegari, aut pleniori operi rite dispo-
 sito relinqui juberet. Optavit typographus, & votum
 ejus secundarunt consilia paucorum amicorum con-
 sciorum, ut nomen denique meum præfigerem, ne
 quid perspicuitati observationum decederet, si & lo-
 cus & auctor ignoraretur. Atque facile conjeceram
 fore, ut neque diu, neque omnino, inter nostrates
 certe, occultare me possem: & ideo fere domestica
 tantum litteris hisce consignaram observationum exem-
 pla, quæ, si quid ex me quæratur, ita liceat expli-
 care, ut digito monstrare queam, & dicere: hic est.
 Prodeoque igitur in lucem levidensis libelli auctor, nul-
 lo profecto, quod sinceram conscientiam testor, nisi
 eo cum animi voto scripti, ut, si per ingenii mei vi-
 riumque paupertatem liceret, merce aliqua haud plane
 reiicula, quantumvis exigua, commercium medicum
 augerem; ut quasdam noxias hominum opiniones,
 salutis ægrorum causa, corrigerem apud æquos æsti-
 matores, vel hos præmunirem; & ut denique alienæ
 cordatorum virorum experientiæ trutina expendendum
 publice exponerem, quod sedula pro virili attentione
 reperisse mihi videor. Febres præcipue proposui in-
 termittentes, & quæ ex earum genere periculum &
 reversionem minantur. Ab his indicari statui reme-
 dium *χνητρυπερον* certum: certum, inquam, quod non
 nisi unum ars medica possidet, Hujus descripsi præ-
 bitio.

bitionem occasionis electione tempestivam, dosi vero,
 & continuatione, & accurato repetitionis ordine, ef-
 ficacem & adequatam. Non potui simul, quin idem-
 tidem erroneas quorundam persuasiones de febrium
 intermittentium indole perpetuo tuta, & quasi sacro
 sancta, suspicionesque, quibus id medicamen premi-
 tur, modeste refellerem, ac hujus demonstrarem, sub
 legitimo usu, innocentiam, necessitatem, utilitatem,
 & universalem fere assererem medicorum vere expe-
 rientissimorum, a longo inde tempore, per regiones
 constitutionesque plurimas, stabilitum iis in rebus con-
 sensum: quem sunt qui, ob divulgata paucorum, le-
 vibus ex causis dissentientium, vel dissensum affe-
 ctantium, theoremata, effata, & schediaasmata, & va-
 gas malevolorum aut aberrantium sermocinationes,
 sibi ita non persuadent, uti re vera est. Observatio-
 nes potissimum generaliores, nempe quæ in plerisque
 similiter laborantibus æque responderunt, annotavi,
 sexcentorum exemplorum narratione, nisi ea superva-
 canea esse & nauseosa videatur, roborandas. Particula-
 res, quæ dicendæ visæ sunt, observationes passim im-
 miscui, sed eas solum, in quibus singulare aliquid a
 ceteris notatum est. Regulas ex observationibus re-
 petitis, & generatim similiter succedentibus consti-
 tui, &, quantum per brevitatis consiliique rationem
 fieri potuit, distincte inculcavi, additisque exceptio-
 nibus limitavi. Repetii aliquoties, quæ apud multos
 semel dixisse suffecerit: dum lectores æque attentione
 munitos, & præcepta opinione vacuos, mihi non spo-
 pondi, neque per aphorismos, aut more mathemati-
 co, sed stylo observationum & epistolarum liberiori,
 scribere animus fuit. Interspersi judicia, experimen-
 ta, & amenitates, ex aliis auctoribus conquisita; im-
 miscui hic illic, data occasione, alienas aliquo modo
 a proprio tractationis argumento, sed itidem in ex-
 perientia fundatas, annotationes medicas; adjunxi et-
 iam, cum licita in rei publicæ litterariæ toto ambitu

sentiendi libertate modesta, sententias & conjecturas theoreticas: ut, varietate aliqua, tedium lectorum amolirer, quod argumenti ipsius ratio, & concinnitas deficiens, nãvique styli negligenter labentis, neque ab adscitis ex sequioris dictionis scriptorum commercio formulis castigati, creare facile possunt. Rari sunt *Lommii*, *Borrichii*, *Bergeri*, quibus per praxeos medicæ turbas, per multas desuescendi purioris styli causas, per consuetudinem cum pharmacopœorum lingua, & omnis ævi auctoribus multifario sermone utentibus, intemeratum scriptionis nitorem servare licet. Istorum vero defectuum, & tractationis haud exasciatæ, veniam impetraturum me apud benignos iudices spero, qui candorem observatoris, quippe in medicis observationibus præcipue ponderandum, æstimaverint, (quo uno nomine commendatum me velim) & quibus loci hujus, medico clinico negotiosi, ratio, mea que temporis penuria, haud fuerit ignota. Etenim, quod hi facile intelligent,

- - - - - *hac ego scripsi*

*Per brevis & dubia rara intervalla quietis;
Et curas inter, perturbantesque querelas,
Luteoli ad Leinæ ripas, ubi nocte diurne,
Et mentem & corpus studio cursuque fatigans,
Huc illuc vocat agra cohors: dum limpida longe
Flumina Permessi, doctæque beata cohortis
Otia prospicio, quæ non mihi fecit Apollo.*

Hannoveræ prid. Kal. Decembr. clō 10 cccxxxix.

ELENCHUS.

xi

PROOEMIUM.

Occasio scriptiois : commercium Noribergense : observationes & problema de febribus intermittentibus soporosis & apoplecticis. pag. I.

SECTIO PRIMA

Docet affectus notitiam, pericula, signa, causas.

- § I. Nomen affectus soporosi febribus accidentis carus, siue subeth. Ejus definitio, & differentia exigua ab apoplexia, lethargo seu veterno, cataphora, comate somnolento; item major a vigili, catoche, catalepsi, suffocatione hysterica & spasmodica, syncope. Febres syncopales. Permutatio affectuum soporosorum. 1.
- § II. Exempla experientia aliena antiqua & nova. 4.
- § III. Experientia propria sub statu epidemio novissimo. Brevis historia ejus status. Causae generales. Noxia paludum effluvia. Multitudo febrium insolita, ingenium ambiguum. 6.
- § IV. Securitas febrium fallax. Impostura & noxa remediis imputata, febribus etiam imputanda. Laudata securitatis febrium moderamen. Hippocratis prognosis rectius explicata. Tertiana multis periculis exposita. Quotidiana periculosa. Quartana nimium laudata, difficilima, infida. Epilepsiam nonnunquam suspendunt. Medela similis utrique apta. Quartana hiberna metuenda, ex observatione Hippocratis, & aliorum. Morbus & mors Kanoldi. 8.
- § V. Historia, descriptio, & eventus febris cum caro. Carus in tertianis, quartanis, quotidianis, apoplexia similimus. Paroxysmus tertius gravissimus. Tertiana intermittentes maligna. Observationes de febre soporosa generales & particulares. Partus in ipso sopore. Abscessus in femore & dorso. 14.
- § VI. Signa praenuntia medicum attentum poscunt. 1. Somnus naturali profundior. 2. Urina: frequens milturatio. 3. Sanguis vena emissus. 4. Hypochondriorum dolor. 5. Cardialgia. 17.
- § VII. Causae ad praenotionem cognitu utiles. 1. Purgatis
a 6
sine

sine indicatione . Cruditas , coctio , orgasmus , nifus natura , attendenda in febribus . Pulvis Cornachini . Scammonei benignitas & virtus febrifuga . Aquarum mineralium vis soporifera . 2. Remedia vel potulenta spirituosas , febrifuga vulgi sulfurea , calida , vaporifera , lac saepe coctum , urina propria . 3. Dispositio corporis , & proportio ad violentiam paroxysmorum . 21.

- §. VIII. Ingenium tertianarum epidemiarum biliosum , ferox , capiti insensum , saepe malignum . Symptomata comitantia & pedissequa . Colica & cardialgia epidemia . Tubercula in cerebro . Serum lactis ad surditatem . Sopor in febribus biliosis monstrum alit . Cur Emdæ frequens ? Causa ad nostrates applicata . 24.

SECTIO SECUNDA

Indicat curationem per remedium certum & opportunum tempestivam .

- §. I. Indicatio urgens ex signis notatis : febrim fugandam . 27.
- §. II. Cortex Peruvianus per se tutissimus , & solus certissime febrifugus . Erymon nominis chinchina . Vis corticis in morbis variis : effectus circa profluvia sanguinis & alvum : sanitas post legitimum usum firmior . 28.
- §. III. Certa ejus efficacia cum aliis comparata praestantior . Laus ejus num temporaria ? Curatio febrium apud veteres dubia per remedia incerta , sordida , periculosa . Vulgus materia medica iudex & auctor vanus . Ingens catalogus specificorum laudatorum . Quorundam recentiorum imitatio affectata . 33.
- §. IV. Experientia circa alia febrifuga . Arsenici usus temerarius . Salia . Febrifugum Kergeri . Oleum animale Dippelii . Ejus usus in epilepsia , passione hysterica , chorea S. Viti , cujus etiam cortex antidotus . Absorbentia terrea . Dosis magna horum , aliorumque remediorum . Cascarella spem frustrans . Adstringentia . Adstrictio non exhaurit vim febrifugam . Lactis usus in febribus . Lac asinum Hoffmanno mire laudatum , a Stahlio explosum . Remedia domestica num cuius regionis sufficiant ? 38.
- §. V. Usus corticis opportunus , vel secus , in morbis variis . Febres corticem prohibentes . Mortonii error in nomine febris continentis . Exanthemata in intermittentibus . Hemitti.

mitritaus verus . Paroxysmus . Morbi periodici ex causa non intermittente chronica . Febres intermittentes putridae . Morbi spastici , fluxionibus stipati , chronici sine febre . 47.

§. VI. *Morbi chronici ex genere febrium intermittentium . Febriles phthises , cachexia , hydropes , tympanitides , arthritides , icteri . Tabes Anglica . Usus corticis in aetate infantili & puerili . Causa hydropis ex febribus . Succus iros nostratis anthydropicus . Cortex diureticus . Subdola febrium occultationes multifaria .* 56.

§. VII. *Usus corticis opportunus , vel secus , in febribus ex genere intermittentium , intermittentibus veris , continuis , semitertianis notis , Cautio circa usum & abusum . Hemitritaus verus praepediendus . Pramittenda , miscenda , jungenda . Febres innoxiae , salutes , faciliores .* 58.

§. VIII. *Regula usurpandi corticis prima ex praescriptis fluens .* 62.

SECTIO TERTIA

Medicinam exhibet , tum habitu , & praeparatione corporis , tum electioe , dosi , continuatione , efficacem .

§. I. *Necessitas & opportunitas ejus remedii in febribus soporosis . Carus ubique malus . Galeno saepe observatus in febrium paroxysmis . Cortex ibi commendatus a Ramazzino . Cur interdum non profuerit ? Feliciter in eodem casu usurpatus a medicis Mutinensibus , item a Lancisio . Vesicatoria . Apinus cortice prosperrime usus . Verum corticem adbibuisse probatur , non cascarillam . Felix multorum medicorum experientia de efficacia illius in febribus soporosis .* 63.

§. II. *Methodus medendi in paroxysmo , & si quid corticem prohibet . Evacuationes . Vena sectio in febribus . In ejus loco eligendo regula de revulsione & derivatione utiles sunt , sed non sufficiunt . Aqua benedicta Rulandi . Purgans catholicum Glauberi . Enemata febrifuga . Remedia excitantia alia . Purgatio ex jalappa , aut scammono , hoc in casu periculosa . Laudanum Riverio laudatum πᾶραδοξον . Nasturtium aquaticum soporem prohibens , & febrifugum . Ejus semen emulsum . Potus theae . Solutio accessionis nimium imperfecta corticem prohibet .* 69.

§. III.

- §. III. *Corticis electio*, diversa species, indicia bonitatis præcipua odor & sapor. *Cortex trunci*, ramulorum, radicis, fructuum, ipsumque semen febrifuga, lignum vero secus. *Dignotio cascarilla*, *chinchina spuria*, seu *eleterii*. Hac mire a *Schalio* laudatur, item a *Stiffero*. *Febrifuga virtus exigua*. 79.
- §. IV. *Usus electi corticis efficax*, in substantia, dosi, tempore. *Dosis minor alias utilis*, item *major una ante paroxysmum*, sed in hoc affectu non convenit. *Methodus Talboriana*. *Lintea post sudorem renovanda*. 84.
- §. V. *Usus continuandus*. *Ejus sufficientis signa certo secutura*. *Cibatio post dosin remedii*. *Cubitus in lecto*. *Hujus summa utilitas in multis casibus*. *Purgantia cortici interposita*, *addita*, *subjuncta*. *Sanguinis sub medicatione fluxus naturales*, *adsueti*, *irregulares*, *morbosi*. 90.
- §. VI. *Symptomata emergentia*. *Hæmorrhoides cæca*, *tenesmus*, *alvi adstrictio*. *Lac sulfuris laudatum*. *Album Gracum ad hæmorrhoides*. *Aurium tinnitus*, *surditas*, *temulentia*, *abscessus auris*. *Rheumatismus vagus calidus Sydenhamio*: *fixus frigidus nobis post febres observatus*. *Usus exempli de hyoscyamo*. *Tusses*, *dolores*, *diarrhæa*. *Aqua Emslæ in diarrhæis laudata*. *Simarouba remedium novum laudatissimum*. *Passiones hypochondriacæ*. *Scorbutus*, *febris lenta*. *Aquarum mineralium virtus*, *Serum lactis Hoffmannianum*, *correctum*, *chalybeatum*, *medicatum*. 94.
- §. VII. *Exempla aliquot singularia curatarum febrium soporosarum*: in corpore virilis ætatis impense corrupto; in sene septuagenario; in alio fere nonagenario; in gravida constitutionis teneræ & valetudinaria; in sexagenaria gravi lapsu lasa; in sexagenario multis pathematibus prius afflicto. *Exsiccatio fistula lacrimalis antiqua*. *Usus corticis internus ophthalmicus*. 102.
- §. VIII. *Curatio imperfecta*. *Paucarum & minorum corticis dosium usus & abusus*. *Accusationes falsæ aliis obsoletis propediem similes futura*. *Παρεξβασις de mali venerei indole*, *cura*, *remediis specificis*. *Ejus complicatio cum febribus*. *Martyrologium antimonii china*, & religionis ab hac abhorrentis. *Accusatio justa ex usu imperfecto*. *Culpa accusatorum*. *Infida aque curatio per naturam*, & alias medelas imperfectas. *Febres faciliores pro ceterarum norma perperam habita*. *Noxa curationis imperfecta cujusvis*,

vis, ipso recto usu unico saepe resarcienda, saepe vix sine eo. Petitio ad nos satis expertos.

105.

§. IX. Regula pro corticis usu secunda ex praemissis fluens.
115.

SECTIO QUARTA

De prænoscendis & præcavendis febribus recidivis
agit, & ostendit medelam, ordine & repetitione adæquatam.

§. I. *Februm recidivarum justus metus ex morbi ingenio. Observata omni ævo, quacunque methodo adhibita. Virtus unicornu Grælandici. Febres ad redeundum non prona. Recursus earum, quæ sine potenti medicina curata sunt. Reversiones post febrifugum remedium. Post curationem imperfectam quamvis febres recidivæ nothæ. De revocatione febris. Medela revocatione tutior. Reversiones post morbum subito periculosum: post morbum indolis diuturnioris. Remora reversionum, & morbus longior per culpam remedii. Error in continuatione inutili. Nimii remedium febrifugorum usus noxa.*
115.

§. II. *Febris recidiva ab ipsa febre sæpius oritur. Thesis Arabum & Campanellæ, febrim non esse morbum, a Stahlio renovata. Notio popularis & medica vocabuli morbus. Febris instrumentum naturæ omni ævo creditum. Consensus hac in re omnium medicorum: dissensus exigui momenti. Matura februm fuga ab Hoffmanno defensa. Naturæ errores & defectus. Paroxysmorum particularium crisis insida. Cur plures febres indolis chronica redeant, quam acuta? Contagium intermittentium proprio corpori aliisque minatur. Febris febrim generat. Sententia Stahlii de paroxysmis ex consuetudine, & ibi adhibendo cortice.*
126.

§. III. *Problema & observationes de cita febris fuga reversionem præpediente. Usus, dosis, præparatio Martis. Vermes Cucurbitini: solius. Aliæ præter corticem medela cito usurpata pariter feliciores. Pulvis Cornachini, & alia purgantia. Mistura simplex. De spiritu scorbutico Dravvizi. Usus ejus in morbis variis, sigillatim in paralyse scorbutica, & apoplectica. Tenesmus hæmorrhoidalis sub corticis usu. Vis salium volatilium ad præcavendos februm recidus.*
133.

§. IV.

- §. IV. *Monitio de non prejudicando . Reversiones faciliores , vel difficiliore morbo priori . Vis salium , & aquarum martialium , & lixiviarum ad febres recidivas . Aquarum mineralium sal volatile acidulum & medium . Observationes de reversionum tempore . Tempus incertum ex causis extraordinariis . Tempus certum ex morbi indole tertiana , quartana , quotidiana . Quotidiana vera . Harum cum quartanis conformitas . Monitum Sydenhamii de purgatione post corticem limitandum . Hac , aliaque relictuum causa pro temporis ratione efficaces , vel secus .*
Petitio ad observatores . 142.
- §. V. *Observationes aliena concordēs , de tempore febrium recidivarum , & maxime de curatione ad ejus normam instituenda .* 149.
- §. VI. *Methodus praevenendarum reversionum . Febrium indoles επιπρασικη . Usus corticis interpolandus ὑπερπυα . Tempus repetitionis in tertianis . Dosis . Forruita sanationum quarundam constantia , ut methodi Talborianæ , & similium . Pulvis Berolinensis du Cloii . Iteranda repetitionis , & sufficienter facta , indicium . Methodus Tortiana . Ejus consensus nobiscum in praeceptis . Felicior aliquanto nostra methodi in febribus soporosis successus .* 153.
- §. VII. *Methodus praevenendi reversiones quotidianarum , quartanarum , erraticarum . Efficacia corticis ante paroxysmum dati . Tortianum inventum nobile . Quartana in duplicem prona , anomala , periculosa . Febres mixtae .*
 163.
- § VIII. *Regula tertia pro genuino corticis usu ex prescriptis deducta .* 167.

SECTIO QUINTA

Subjungit aliqua de constantia effectuum , & methodi securitate .

- § I. *Constantia sanationis . Effectum grave Brunneri . De censura curationis in casu desperato . Absoluta nostra methodo fere certo non redit febris . Si etiam aliquando redeat , causa est fontica , aut nova , nec remedium ideo culpandum , aut metuendum . Excusatione hac vix opus est .* ibid.
- §. II. *Experientia & consensus doctorum . Παραλογισμοι de corticis usu recto noxio explosi . Boerhaave de corticis usu .*

usu. Obstructiones viscerum quando hunc prohibeant? Torti elogia. Consensus medicorum nostratium, & exterorum per totum fere orbem. 172.

§. III. Dissensus quorundam apparens. Dissimulatio. Rationes politica dissimulandi, carpendi, limitandi. Mechiavellus medicus. Incongrua doseos censura. Ramazzini ad meliores partes transiit. Genuinum doseos moderamen. 179.

§. IV. Preparationis & expectationis laudatio nimis generalis. Remedii preparatio inutilis. Expectare & corpus preparare juvat saepe, saepe nocet. Hoffmanni ea de re iudicium explicatum. Opinio de motibus sine materia. Ejus rei signum non datur. Cur redeant tandem ad corticem, qui eum reddunt suspectum. Excusationes ejus usurpatae ex consuetudine naturae. Methodus naturalis dicta ad febres curandas laudata, sed saepe non sufficiens. Humectantia necessaria. Arsenicum λήξιπυρετον insidum & incertum. Consensus eorum, qui circa corticem dissentire videntur. Vera remedii, temporis, doseos indicatio. 186.

§. V. De aliquorum medicorum dissensione vera, & hesitatione. Fluctuatio Ramazzini. Hesitatio Geuderi. Hujus experientia de cortice, cum regulis elegantibus. Error mendentium sine medicina culpa. Fundamenta dissensus. Spes de eo melior. 198.

§. VI. Dissensus & hesitatio quorundam non medicorum. Admonitio rationi & artis indoli congruens. Fallacia non causa ut causa. Noxa censurarum in remedia. Indolentiorum & insipientium pseudodoxia epidemia. Πολυπραγμοσύνη nociva. 204.

§. VII. Experientia experientiae opposita. Experientia manca. Experientia uberrima Boecleri, Torti, aliorum. Opusculum de impostura corticis perperam creditum alicujus esse ponderis. 210.

§. VIII. Absoluta cura reliqua neque a febre, neque a remedio metuenda sunt. Materia febrilis μικρά σπυγώδης exiguum: arte domabilis est. Effectus medelarum febrifugarum adaequatarum. Dubitatio mire vana, quo abeat materia febris per corticem curata. Indicatio reversionem praevendi saepe inutilis. Sufficit ei cortex. Febres aliter ac pro regulis nostris recidiva, praesertim annua. Natura febricitantis vis violenta & incertior. Harvei ars curandi per expectationem cum nothis Stahlii. Cortex divinum beneficium. Ejus particula facile digerenda & innocua. 210.

nocua. *Crocus martis antimoniatuſ*. Morbuſ acutuſ ex quartana. *Pechlinuſ de quartana ex morbo acuto funeſta*. *Sylviuſ de tertiana epidemice exitioſa & recidiva*.
214.

- §. IX. *Medicamenti ſecuritaſ exempliſ declarata. Non latet noxa ſub ſanitatiſ ſpecie. Febris ſoporofa terror, & averſio per citam medelam neceſſaria & felix. Uſuſ corticiſ tonicuſ & digeſtivuſ ſine febre; idem poſt variolaſ utiliſſimuſ; in infante annicula feliciter copioſuſ: ſeneſtuſ poſt eum vegeta; phthiſicuſ ſuperveniente & fugata febre curatuſ; lepiduſ longa & multa remedii aſſumptioniſ exempluſ. Explicatio experienciæ medici præclari a Junckero laudata. Cortex ad ſphaceluſ, cancrum, morboſ alioſ.*
231.

SECTIO SEXTA.

Proponit obſervationeſ; & conjecturaſ ætiologicāſ,
de modo quo operatur medicamen, typiſque,
& periodiſ.

- §. I. *Problema & conjectura de modo, quo cortex operatur. Adſtriſctio non ſufficit. Inquirenda priuſ quam decidatur. Conjectura noſtra.*
245.
- §. II. *Viſ ſpecifica. Remedii ſpecifici notiō generaliſ. Diſſertatio de corticiſ uſu cauto & ſuſpecto Sydenhamio opoſita.*
251.
- §. III. *Dubitatio generaliſ de cauſſiſ februm, typorum, & periodorum. Diſtū argutuſ Talborii. Cauſſa temporum febriliū univerſaliſ.*
253.
- §. IV. *Obſervationeſ communeſ de februm ratione typica, & periodica. Regioneſ certarum februm non feraceſ. Febreſ multipliceſ, mixta, quintana, octana, nonana, aliaque. Hora ordinata. Tempuſ anticipandi & poſtponendi regulare. Ex tertio tertiana paroxyſmo indicium: alterni paroxyſmi, alterna hebdomadeſ gravioreſ.*
255.
- §. V. *Problemata & conjectura de februm, typorum, periodorum cauſſiſ. Frequentia februm & ſimilitudo univerſaliſ. Elementuſ æreū in corpore humano num typorum cauſſa? Reſpiratio calefacit. Aer internuſ pars atmophæra. Oſcillatio ejuſ periodica. Febreſ brutorum animantium. Differentia & materia ſpecifica ſingularum februm. Materia febriliſ generatio & motuſ. Typi conſtan-*

stantia & mutatio. Quartana finis criticus. Motus naturales quotidiani, tertiani, quartani. 260.

S. VI. *Explicatio opinionis de atmosphaera motu periodico febrium periodos moderante. Motuum atmosphaera typus. Fluxus & refluxus maris & aeris. Venti periodici. Aer febrilis semitis motor. Objectiones refutata. Summa dictionum.* 269.

S. VII. *Periodi in statu sano & morbis sine febre. Periodus menstrua naturalis in viris, feminis, brutis animalibus. Febris menstrua medica. Fluxui menstruo plethora non sufficit. Non fit per rupturam seu vulnerationem. Vulneratio in ipso puerperio non est naturalis. Culpa obstetricum. Secundina separatio cautissime facienda. Prolapsus uteri. Secundina abortientium sponte elabens. Causa plerorumque puerperiorum infelicitum. Febris miliaris puerperarum num a violenta lésione uteri? Sine hac rara est. Intermittentem simulat. Non tolerat corticem, nisi quando declinavit. Hoffmanni methodus laudata. Emulsionum utilitas. Eadem febris a lésionibus nervorum & tendinum extra puerperium observata. Signum puerperii salutariter terminandi ex secundina. Hamorrhagia ex abortu ingentes, frequenter obvia, sed sine violentia circa secundinas haud mortifera. Sphaceli uteri, & febris miliaris cura, per remedia ad grangranam abdomini imposita. Menstruus fluxus ab orgasmo materia seminalis, & structura corporis a virili diversa: periodus a periodo atmosphaera. Mulieres barbatae. Cur animalia plerumque non patiantur menstrua? Eunuchis hamorrhoides necessariae. Hamorrhoides a seminali materia uberius abundante, quam elaborata. Menses, & molimina periodica sine plethora. De abortibus notata. Reliquia abortuum, tempus statum sequuntur. Causa iteratorum abortuum, malorum; hamorrhagiarum. Methodus praecavendi ea symptomata. Imperium solis & luna in corpus humanum. Medicus natura universi minister, humana saepe dominus.* 274.

S. VIII. *Consensus practicus cum theoria mechanica & organica. Dissensus ab hac theoreticus. Vis anima in corpus, & vicissim: etiam anima matris in corpus embryonis. Instrumenta anima moventis & corporeorum motuum, cui scopo eadem? Sanitas, agrotatio, convalescentia, indicationes, mechanice a deo ordinata. Anima vis occulta neque necessaria est, neque probabilis.* 288.

S. IX.

§. IX. *Natura humana conservans, sanans, errans, indicans, quid sit? Corpus quomodo medico considerandum? Perquirenda prius quam principium vitale necessarium statuatur. Motus & nifus omni materia impressus, praesertim liquoribus natura calidis. Corpus machina hydraulica & hydrostatica. Nervi liquore subtilissimo, eoque elastico, turgentes. Controversa Goelickii & Burggrafii. Corpus ab anima propria non formatum. Stentzelii refutatio theoriae Stahlinae, & censura praxeos circa febres. Motus vitales sine anima. Harmonia praestabilita demonstrari nequit. Unio mentis & corporis.*

259.

Epicrisis.

Aequa petitio, & provocatio ad solam experientiam judicem. Regula nobis praescripta. Remedia exotica necessaria. Heisteri verum de corticis usu effatum. Observationes de mercurio vita caelesti Klaunilgii. Simplex cortex preparatis & compositis omnibus praestans, elogio Ramazzini. Arcana remedium occultatio non excusanda. Consilium de scribendo opere pleniori.

303.

PRO ÆMIUM

AD AUCTORES COMMERCII

LITTERARII NORIBERGENSIS.

QUod cum orbe litterato, in emolumentum ^{Occasio}
 artis salutaris, & naturalis philosophiæ, ^{scriptio-}
 haud ita pridem instituislis commercium, ^{nis.}
virī clarissimi atque experientissimi, id
 meum etiam plausum, quantiis cunque est, in fa-
 tis diffita ab oris vestris regione excitat. Lego re-
 legoque, multa cum animi voluptate, neque sine
 scientiæ accessione, schediasmata illa, doctrinæ,
 amenitatis, & elegantiarum plena. Et aliquoties
 animum induxi, ut qualemcunque ex mea expe-
 rientia symbolam eo conferrem, quamvis forsan
 haud satis dignam, quæ reliquis immisceretur:
 quamquam vix ulla observatio in arte medica est,
 quæ, sincere annotata, non habere aliquid utilita-
 tis æquis æstimatoribus videri possit. Medicinam
 facio in πολυανθρωπω Germaniæ mediterraneæ civi-
 tate, ubi observationum faciendarum larga mes-
 sis, publicæ editioni aptandarum parca est opportu-
 nitas, quippe muneris & praxeos negotiis obruto.
 Interim studium meum in rei medicæ & scientiæ
 naturalis incrementum, & in vos, promotores e-
 jusdem egregios, sincere testor. Æqui igitur boni-
 que consuletis, spero, quod via, quam commer-
 cium vestrum concedit, compendiaria uti susti-
 neam, & notationes quasdam meas, volante ca-
 lamo breviter lucubratas, circa febrium intermit-
 tentium, morbi a pluribus annis insigniter gras-
 fantis, indolem & medelam, vobis, si ita placet,
 patrocinantibus, in publicam lucem emittam. Oc-
 casionem ei rei maxime præbuit problema aliquod,
 in

in laudatissimo illo commercio vestro propositum, de ipsis febribus intermittentibus, quæ alioqui adeo tutæ reputari solent, infidis tamen aliquoties, immo exitialibus observatis: unde haud immerito de prænoscentis & avertendis earum periculis quæritur. Et mihi ejusmodi casus obtigerunt haud pauci, & signa mihi esse puto, ex quibus suspicio mali haberi possit, antequam ipsum ingruat, & medicinam afferri posse notavi, si tempestive & efficaciter medicemur. Liceat ipsas a vobis editas historias, & problema exinde natum, propriis observatoris vestri verbis huc repetere, deinde vero affectus notitiam, prognosin, & curationis adæquatæ methodum, pro tenuitate mea, explicare. In speciminum vestrorum aliquo (*) vir cordatus, qui nomen suum reticet, de febre intermittente vera, subito in affectum soporosum, & ipsam apoplexiam mortiferam terminata, observationes suas eleganter recenset, & alienas expetit, & signa ejus periculi prænuntia, medicinamque exoptat.

Proble-
ma de fe-
bre in-
termi-
tente so-
poroso,
& apo-
plexia.

„ In praxi mea, inquit, quam per quindecim jam
annos exerceo, non semel annotare licuit even-
tum quemdam, quem me apud scriptores historiae
morborum unquam legere non memini. Scilicet ho-
mines quinquagenarii & sexagenarii, symptomati-
bus, ut videbantur, ordinariis febris intermitten-
tis, vel quotidiane, vel tertiane, aut stata hora
redeuntis, aut anticipantis, vel postponentis, pri-
mo horrore, dein aestu, siti, aliisque affligebantur,
nec aliud quicquam molestum aut periculosum osten-
debant. In his, prout in aliis febre intermittente
laborantibus feliciter consuevi, febrem non statim
medicamentis directe aggressus sum, sed potius ali-
quos, cum primo, paroxysmos sub regimine debito
perferre suasi: præsertim cum, ut antea dixi, ni-
hil

„ hil ob ordinario febrium genio diversum secum fer-
 „ rent. Sed præter omnem expectationem factum est,
 „ ut post quartum, quintum, vel sextum paroxysmum,
 „ illo tempore, quo novus horror accedere debeat, apo-
 „ plexia insequens immedicabilis agram e medio su-
 „ stulerit. Ejusmodi casum præterito mense in mu-
 „ liere quadam vidi, cum hac peculiari circumstan-
 „ tia, ut apoplexiam præcederet affectus soporosus, in
 „ ipso insultus febrilis articulo agram corripuens.
 „ Hoc mense alia duo exempla, in agris meæ curæ
 „ quidem non commissis, annotare licuit, qui apople-
 „ xia, sed absque soporoso affectu prægresso, mortui
 „ sunt. Prorsus nihil extraordinarium, & a genio
 „ febris intermittentis alienum, nullumque signum
 „ tam funesti eventus prænuntium deprehendere licuit.
 „ Vulgus nostratum ejusmodi febres die Todten-fieber
 „ appellat. Tam ad historiam morborum pleniorē
 „ reddendam; quam ad semejoticam illustrandam,
 „ consultum duxi, si aliis egregiis præcticis hæc pro-
 „ ponerem, illosque humanissime rogarem, ut ad pu-
 „ blicum commodum indicare velint, si forte illis
 „ similes casus obvenerint, multoque magis, si si-
 „ gnum quoddam noverint, ex quo vel certe, vel pro-
 „ babiliter, eventus prævideri queat, ut vel mature
 „ obviam iri, aut saltim prognosi artis nostræ exi-
 „ stimatio servari possit.

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del *P. F. Gio: Paolo Zapparella* Inquisitor Generale del Santo Ufficio di Venezia, nel Libro intitolato *Observationes de Febris precipue intermittentibus &c. Auctore Paolo Gottlieb Verlhof*, non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a *Lorenzo Baseggio* Stampator di Venezia, che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Data li 29. Novembre 1756.

(
(Barbon Morosini Kav. Proc. Riff.
(Alvise Mocenigo 4. Kav. Proc. Riff.

Registrato in Libro a carte 54. al num. 535.

Giacomo Zuccato Seg.

Adi 6. Dicembre 1756.

Registrato nel Magist. Eccellentiss. degli Esecutori contro la Bestemia.

Francesco Bianchi Seg.

OB-

OBSERVATIONES DE FEBRIBUS.

SECTIO PRIMA.

Docet affectus notitiam, pericula, signa, causas.

§. I.

Nomen, definitio, differentia affectus.

*F*ebbris intermittens est ista, quæ proponitur, ægrotatio. Perniciosus, qui inopinato supervenit, affectus sopor est profundissimus, apoplexiæ nomine vocatus. Neque vero ipsa res nova est. Carum plerique auctores dicunt id symptoma, febribus sat consuetum, aut cum Arabibus *subeth*. (a) " Est autem „ carus veterini (b) species, affectio soporosa, lethar- „ gò major, apoplexia paullo minor, huic tamen val- „ de affinis, ut in ipsam non raro transeat, cum respira-

(a) Nomen hoc soporem omnem præter naturam profundum, præcipue carum, significat. *Avicenn. L. III. fen. 1. tr. 4. c. 1. Castelli lexicon. Rondelet. method. curand. morbor. c. 19. Valesci de Taranta philonium c. 10.*

(b) Veternum etiam vocat *Amat. Lusitanus cent. II. obs. 27. in scholio, quod tamen nomen id proprie latinis*
VVerlhof, de Febris. A nis

„ spiratione tamen adhuc paullo liberiori. (c) Si ve-
 „ ro spirationem ita vehementer opprimat, ut quis
 „ vel magno conatu vix spirare possit, eorum exem-
 „ plo, qui per gravem somnum stertere solent, (d)
 „ apoplexia tunc affectio nominatur: (e) quam-
 „ vis & ipsa interdum spiratio lædatur, si carus ma-
 „ gnus est. (f) In hoc aliquam, licet exiguam, sensus
 tactus facultatem, si æger fortiter irritetur, remane-
 re dicunt; non item in apoplexia: quam deinde et-
 iam, si æger in vita maneat, paralysis consueverit
 sequi, ex caro non æque facile exspectanda. (g) Dif-
 ferentia tamen omnino exigua est, & facile secum hi
 permutantur affectus, uti & nomina passim apud au-
 ctiores

nis sonare videtur, quod Græcis ληθαργος est: quamvis
 & Pechlin. L. II. obs. 20. lethargum mortiferum ex febre
 tertiana pro caro vocet, & Aetius eadem notione utatur.

(c) Definitio est Brunonis in lexico Castelliano.

(d) Ita facile discriminantur hi affectus soporosi a suf-
 focatione hysterica, & spasmodica, ubi fauces veluti vin-
 culo præstrictæ sentiuntur, cum metu præfocationis, quod
 ita sæpe augetur, ut aliquo tempore plane non spirent
 ægrotantes. Sæpe etiam animo linquntur, & sensibus de-
 stituuntur, dum tamen pulsus manere, immo vix mutari
 solet. Secus res habet in syncope, quæ neque suffocatio
 est, neque sopor; sed ingens animi deliquium, ubi su-
 bito omnes vires sentiendi & movendi labuntur, pulsus
 aboletur, aut summe fit debilis, facies cum gelido sudo-
 re foede pallet, velut hominis emortui, quæ in caro &
 apoplexia non ita mutatur, immo sæpe magis rubet. Ne-
 que ergo hic loquimur de febribus syncopalibus, seu, qui-
 bus syncopes symptoma accedit, itidem perquam peri-
 culosis, quas aliquoties observavimus, alibi tractandas,
 & de quibus, post Galenum, aliosque plures, singulari
 capite, observationes enarrat Restaurandus in libello,
 quem vocat: Hippocrates de usu chinæ chinæ c. 8. in Ble-
 gny zodiaco medico Gallico anno V. m. Julio.

(e) Sunt verba Castelli in lexico.

(f) Teste Pisone in lib. de cognoscendis & curandis
 morbis. pag. 88.

(g) add. Galen. in Hippocrat. de artic. comm. 2. item
 comm.

Stores etiam exquisitissimos promiscue usurpata leguntur. *Cataphora*, (*h*) *coma* somnolentum, (*i*) & *lethargus*, quorum definitio apud eosdem auctores reperitur, minori gradu fere solum discrepant, (*i*) suntque itidem sopores profundi, carumque & apoplexiam referunt, sicubi incrementum mali insigne fit: unde sine notabilis erroris metu confundi possunt. (*k*)

§. II.

comm. 2. in prorrh. & in aphor. 5. L. V. & de loc. affect. c. 2. *Aetius* tetrabibl. L. VI. c. 5. *Forestus*. L. X. observ. 38. in scholio. *Villis*, pathol. cerebri c. 4. *Trincavelli* epist. p. 928. *Lomm.* observat. L. II. *Gorrai* defin. med. voce *Kapos*. *Prosp. Alpinus* de medic. method. L. X. c. 5.

(*h*) *Galenus* l. 13. meth. med. apoplexiam, carum, catochen, omnesque affectus soporosos, qui febrem comitem perpetuam non habent, hoc cataphoræ nomine complectitur. Eidem auctori magis sigillatim in l. prorrh. 32. & in 3. epid. cataphora comati *συνωπμος*, vel paullo gravior est & ad cari definitionem propius accedit. Dicuntur enim illa affecti omni sensu & motu privari 1. de dieb. criticis c. 4.

(*i*) Evidentius discrepat *coma vigil*, ubi ægri ingenti quidem ad somnum proclivitate laborant, dormire tamen nequeunt, sed sensum motumque vigiles servant. Dormituriens vigilia est, quamvis vigilans sopor dicatur. *Catalepsis* eodem sæpe nomine vocatur, qua ægri correpti velut obrigescent, & oculis plerumque apertis, membris immotis, sensibus vel omnino, vel maximam partem, soporatis, sed spiratione integra, eum situm servant, quem habebant, quum corriperentur, ut videantur vigilare. *Catoche* & *catochus* pro catalepseos synonymis habentur.

(*k*) *Prosp. Alpinus* l. c., carus, inquit, differt a comate, quia comatosi neque sensu, neque motu privantur, & a lethargo, quoniam lethargum febris subsequitur & carum antecedit, & lethargici stimulat ali, quid loquuntur, neque omnino muti permanent; in caro vero nihil, etiam stimulat, dicunt. Id maxime lethargum distinguit, quod febrem lentæ indolis, & ex sua natura, propriam habeat comitem, sine qua morbus proprie ita non vocatur: quum contra neque in ca-

§. II.

Exempla experientiae alienae.

Pertinet ergo huc, quod *Galenus* (l) memorat & describit, & deinde *Paulus Aegineta* refert, (m) & omnes fere auctores superioris ætatis repetunt, ubi de soporosis affectibus agitur: *carus frequenter febrium accessionibus supervenit*: (n) in quod uberius explicat, & in febribus acutis, & chronicis, quotidianis, semitertianis, quartanis, vel semel, gravissimo cum periculo, vel iterum iterumque per periodos, contingere, docet *Actius* (o). *Zacutus Lusitanus* (p) *apoplexiam Avicennæ periodicam* dictam, eodem refert, *Alpinus* (q) carum febribus accidere solere, & plerumque semitertianarum aliarumque febrium accessionibus supervenire indicat. *Lommius* (r), „ carus, ait, „ notis lethargo persimilis, febrim non facit, sed se- „ quitur, eamque non levem, & alibi (s) accedit fe- „ bri cotidianæ dormiendi pæne inexpugnabilis ne- „ cessitas. Omnis autem cotidiana ægerrime remediis „ ce-

ro, neque in comate, ubique, & ex proprio affectus ingenio, notetur febris, quamvis sæpissime præcedat & comitetur.

(l) in 1. porrhæ. comment. 2. §. 29.

(m) de re medica L. III. c. 9.

(n) Recte explicandum est, quod in *Mangeri* biblioth. pract. T. I. p. 432. exstat, *carum esse somnum sine febre*; quum, sæpissime cum febre eum esse, omnium auctorum consensus doceat, & ipse vir celebr. pag. seq. „ carus, „ inquit, prognosis omnino est ominosæ, præcipue si fe- „ brem malignam, aliamque non judicatam, adjunctam „ habet.

(o) tetrabibl. II. serm. 2. c. 3. Nomen adhibet *lethargi*: descriptio vero apprime congruens caro est.

(p) histor. morbor. princip. l. I. hist. 33. dub. 17.

(q) de medic. method. l. X. c. 5.

(r) observ. medicinal. l. 2. p. 69.

(s) L. I. p. 18. seq. cotidianas vero plerasque tertianas duplices censet, adeoque cum nostris observationibus §. 5. conspirat.

, cedit, tædii & periculorum plena. " *Eugalenus* (t) multifariam & dilucide de hoc febrium sympto-
mate agit. *Foreſtus* (u) haud abſimilia notat. *Bo-
netus* (x) *veterni* meminit ſingulorum febris paroxyſ-
morum comitis. *Cl. Cohauſen* (y) febrium ſoporosa-
rum & *apoplecticarum* paſſim mentionem facit, & ex
Puerario (z) ſtatum epidemium tertianum annotat,
ubi non pauci ex affectione ſoporosa perierint: *Mor-
tonus* (a) *apoplexiam* inter ea proteiformis, uti vo-
cat, febris intermittens ſymptomata, vel ſchemata,
refert, quibus præſentibus æger unoquoque paro-
xyſmo in vitæ diſcrimen adducitur: & idem auctor
hiforias nonnullas affert, plures etiam pollicetur,
capiti affecto de febre *apoplectica* & *paralytica* ſubjun-
gendas. Referenda huc videntur, quæ *Ramazzinus*
(b) de febribus tertianis malignis Mutinenſibus me-
morat, ſtupore & *aphonia* (c) accedente, exitioſis.
Neque non huc quadrat ſopor profundus, quem *Syl-
vius* (d) inter ſymptomata febris epidemiæ inter-
mittentis Lugdunenſis, ejuſque impenſe periculoſæ,
enumerat. *Lanciſius* (e) febres tertianas pernicioſas
recenſet, ſemper in principio typum intermittentium
ſervantes, quinta plerumque die in continuum ver-
ſas, ſeptima, nona, vel raro undecima, cum gravi
ſopore, (f) ſudore algido, urinis tenuibus, parotidi-
bus,

(t) de ſcôrbuto p. 66. 199. 366.

(u) l. X. obſervat. 39.

(x) in medic. ſeptentr. paralip. ad l. V. ſect. 3. obſ. 1.

(y) in archeo febrium fabro, præſertim p. 110.

(z) in notis ad *Burneti* theſaur. med. præctic.

(a) pyretolog. exerc. 4. 5. 9. & ibi hiſtor. 25. 26.

(b) diſſ. de abuſu chinæ chinæ, operum p. 228. ſeq.

(c) Hoc vocabulum *Hippocrati* frequens, quod vocis
privationem notat, *apoplexiam*, catalepsi, ſyncopen, &
id genus affectus, complectitur. v. *Caſtell.* in lexico,
Hollerius, *Foeſius* ceterique *Hippocratis* interpretes.

(d) prax. med. append. 10. §. 47. 347.

(e) de noxiis paludum effluviis l. II. epid. 1. cap. 5.

(f) Eos, qui ita perierunt, *apoplectico modo* deceſſiſſe
dicit l. II. epid. 1. c. 6.

bus , in mortem terminatas , priusquam opportuna inventa esset medendi ratio . (g) Sydenhamius (h) de apoplexia sub certo statu epidemio febribus intermittentibus superveniente , sigillatim agit . Gohlius (i) casum febris tertianæ , subito in apoplexiam & mortem desinentis , enarrat . Plura , si vacaret , exempla ex medicorum commentariis cumulari possent . (k)

§. III.

Experientia propria sub statu epidemie novissimo.

Similia mihi quoque, in senioribus præsertim, sed & in juvenilibus nonnunquam corporibus, observare & lugere contigit in constitutione epidemia, qua, inde ab enormi illo calore æstivo annorum hujus sæculi XXVI. & VII. putrefactis passim & in vapores rori-

(g) v. infra sect. 3. §. I.

(h) epist. I. oper. p. m. 286. seq.

(i) act. medic. Berolin. dec. II. vol. I.

(k) Huc spectant, quæ de febribus intermittentibus comatosis passim leguntur: ut apud Riverium prax. L. I. c. 2. & centur. II. observ. 26. Amat. Lusitan. L. II. obs. 27. Apinum hist. febr. epid. observ. 8. Villisium de morbis convulsivis c. 8. p. 45. 53. & pathol. cerebr. c. 4. p. 120. in miscell. natur. curios. dec. III. ann. 3. obs. 138. observante Raygero. & ann. 7. & 8. observante Blavvio. Tertianam cum lethargo notat Pechlinus L. II. obs. 20. Restaurandus c. 11. quod de cura hemitritæi per chinam chinæ agit, varias effert historias febris continuæ periodicæ ex intermittentium genere cum sopore molesto & fere lethargico, quam hemitritæum vocat. Blegny. A. IV. m. Febr. obs. 19. ex tertiana primo simplici, hinc duplici, a febrifugo remedio nescio quo exhibito, soporem cataphoricum, hinc mentis stuporem, tabem, & mortem observavit. Helvetius in recueil des methodes p. 196. agit de febribus intermittentibus malignis, superveniente sopore & respiratione difficili, hoc est, caro in apoplexiam transeunte, ægrotos suffocantibus. Bianchi histor. hepat. p. 751. stupiditatem, comatosum affectum, & ceu levem apoplexiam sine stertore, ex febre recenset. El. Rud. Camerarius scripsit dissertationem de apoplexia cum febre, quam

roriferos impuros exsolutis aquis, corporibus hominum putredine, partim etiam verminosa, inquinatis, (l) & per varias sui partes textura & ordine emotis, colliquefactis, incensis, innumerabilis februm copia multifarii typi universam fere Europam, & loca maxime paludosa, infestavit, (m) immo nuperrime denuo, quamvis grassatio fatiscere videatur. Hæc hiberno quidem tempore quotannis sopita quasi visa est, nisi quod quartanæ & quotidianæ passim perdurarunt, vel sub acutorum chronicorumque morborum involucrio latitarunt reliquæ materiæ febriculosæ. Primo vere magno numero emerferunt tertianæ, innoxia tunc ut plurimum, neque rebelles: mensibus æstivis (n) & autumnalibus varii generis febres diversa ratione graviores apparuerunt, vel anomalias omnigenas, vel continuarum speciem induentes, vel in ipsas febres acutas, aut chronicorum morborum aliquem, degenerantes, vel truculentis symptomatibus comitatae, quæ inter maxime omnium formidabile fuit, quod tum in continuarum, tum in verarum intermittentium paroxysmis interdum subito corripuit, veternus profundissimus, haud raro, sicubi accidit, perniciosus, & veræ apoplexiæ immedicabilis nomine dignus.

§. IV.

quam memorat *filius*, Alex. *Camerarius* in de corticis usu ad icterum p. 2. Evolvi possunt auctores sub titulis *carus*, *coma*, *sopor*, *febres cum variis symptomatibus*, in *VValtheri* silva medica, *Moroni* directorio, similibusque collectionibus coacervati.

(l) Leg. omnino immortalis libellus *Lancisi* de noxiis paludum effluviis, add. *Sponius* in *Blegny* Zodiaco a. 2. m. Januar. quæst. 18. cur loca paludosa & humida februm sint feracia?

(m) Sane insolita illa febrium multitudo solitos calculos magnopere turbavit, quos refert celeb. *Stahlius* in de infrequentia morborum personali thes. I. p. 11.

(n) *Hippoc.* epid. VII. cholericae, inquit, affectiones „ magis in æstate fiunt, & febres intermittentes, & quibus „ horrores accedunt: hæ interdum malignæ sunt.

Securitas febrium fallax.

Est sane hæc res ex plurium censu, quæ laudibus febrium, dudum a *Mercato* (o), & nuper post alios a viro illustri *Jo: Godofredo Bergo* (p) suspectis redditis, modum ponere debent. Et viri quidem egregii, qui imposturas, uti loqui amant, & noxas remedium febres fugantium perperam adhibitorum accusant, merito cavebunt, ne *impostura* (q) & *noxæ febrium* mentionem itidem facere obliviscantur. Facile alias discipulos lectoreve suos metu medicamentorum generosorum, & fiducia in medelas incertas fragilemque naturæ virtutem, ita patientur decipi,

(o) De febrium essentia, differentia, causa, curatione L. VI. ubi signa & causæ pernicipiei metuendæ egregie recensentur add. *Sennertus* de febribus. L. II. c. 18.

(p) Peculiari differt. de laudibus febris suspectis.

(q) Prodibit forsan aliquando altera de hoc quidem argumento dissertatio, quæ priori illi, de *impostura corticis Peruviani*, sub cl. *Goelickii* præsidio disputatæ, jungatur: nisi malit auctor, quod perfacile ipsi, vel tironum cuivis, fuerit, veterum declamatorum more, thesin invertere, & candorem seu probitatem corticis *Peruviani* simili stylo & paribus argumentis decantare, ne quem indoctiorem declamationes ludicræ decipiant. Credent tunc viri omni laude majores, qui eo remedio utuntur, imposturæ maculam non sibi impudenter adspergi, sed ingeniosa fictione medicamentum pro persona aliqua haberi, quam, exercitii causa, productis ex fallaci memoria, & sine probationis nervo, paucorum auctorum testimoniis, figuris rethoricis, & variis lusibus circa artes dialecticas, luxuriante ingenio criminari, vel laudare audacter possis, nulla illorum seu injuria, seu gloria, qui ægris propinant. Eodem olim præside haud absimilis prodiit dissertatio, qua corpus *medicina mutilum* esse disputatur, quia *dentur chirurgi & pharmacopæi*, quos omnes ex orbe relegari præstet, lepidaque eam in rem suggeruntur consilia. Migrabit forte cum iisdem in Americam cortex Americanus, quod auctor dissertationis optat, nisi utrumque consilium effectui destitui salus rei publicæ jubeat.

elipi, ut, seu in statum epidemium endemiumve periculosiorem delati, seu corpora febrium minus secure patientia curantes, torturam inutilem, vel ipsam mortem ægrorum expectare malint, quam certo aliquo, quod invisum forte redditum fuerit, averruncare medicamine. Laudes securitatis, quas antiqua experientia febribus intermittentibus universim decrevisse putatur, ita omnino moderandas esse nemo prudens diffitebitur, ut non nisi tum convenient, quando æger, una cum adstantibus, & medentibus, officium facit, & ætas, & corporis habitus, & aeris, a quarum, locorumque natura, & alii affectus comitantes, pro morbi vehementia, nihil metuendum esse commonstrant, neque morbus, ex quacunque causa, a consueta sibi indole deflectit. Ad Hippocraticæ diætæ leges, pro nostri seculi moribus, vix centesimus ægrotantium se penitus adstringet, ac raro ægrotos, cum amicis, a primo morbi initio, & sub longioris durationis tædio, (r) & confluentibus undequaque consiliolis & censuris, *περὶ δεινῶν* per omnia præstituros sperare licebit. Neque Caus ubique spirat aer, & alius locus alio, veluti annus etiam anno, morborum certis generibus minus securus est. Immo decantatus ille *Hippocratis* aphorismus (f), qui febres, quocunque modo intermittant, periculi expertes prædicere creditur, non solum naturam aphorismi, sive brevis regulæ, habet, ut exceptionibus sit subjectus, sed & aliud plane, idque fere constanter verum, & nostra qualicunque experientia multoties confirmatum, & ad prognosin utilissimum, edicere videtur, si integer legatur, quam quod eundem, uti fieri solet dimidiatum indicare apparet.

„ Fe-

(r) *Pechlin*. L. II. observ. 20. Quod „ si moram trahant *tertiana*, qui autumnalium *sæpe mos* est, hoc *sæpe* „ cum iis conjunctum est *periculi*, ut tædio morbi lentioris ægroti in *diætâ delinquant*, vivendique ordine „ morbi *ακρίαν* infament: itaque in alium *plerumque* & „ deteriorem morbum mutatur, qui tandem etiam, oppressis naturæ viribus, *vitæ finem* imponat.

(f) L. IV. aphor. 43. Coac. prænot. 116. sq.

„ Febres , inquit senex Cous , non intermittentes
 „ ζυγχεες , & tertio quoque die exasperatae , magis
 „ periculosae sunt : sicubi vero quovis modo inter-
 „ mittunt , tunc jam abesse periculum apparet . “
 Hoc est , quando tertianae continuae in intermit-
 tentes mutantur , quocunque modo id fiat , etiam
 brevissima & vix observabilis intermissio sit , & vel
 quotidie , vel alternis diebus notetur , egregium est
 superati periculi indicium . (t) Quid idem gravissimus
 auctor de chronicarum magis febrium secunda & faci-
 li , si diis placet , indole senserit , ex ejus scriptis a-
 bunde patet . (u) Quae ex tertianarum genere sunt
 fe-

(t) Ita non claudicat aphorismus uti vult *Sinapius* pa-
 radox. medic. P. III. p. 161. sed probe cum veritate , &
 cum iis constat , quae ipse censor subjungit : „ intermit-
 „ tentes , inquit , saepius sunt periculi plenae , ut in fe-
 „ nibus quartana , item tertiana lenta puerperarum . Quot
 „ & quanti denique moriuntur ex febre intermittente ,
 „ formaliter , qua tali ! Neque enim de his sermo est Hip-
 pocrati , sed de continuis , qua talibus , quae deinde feli-
 citer intermittunt .

(u) Exempli causa sit historia epidemia L. III. sect. 3.
 „ Multa , inquit , alia passim vulgata sunt febrium gene-
 „ ra , tertianae , quartanae , quotidianae , nocturnae , conti-
 „ nuae remittentes , diuturnae , erraticae , irrequietae , in-
 „ constantes . Atque haec omnes non sine multa perturba-
 „ tione contingebant . Plerisque enim alvi cum horrore
 „ turbatae erant , sudores non critici , urinae crudae . Plu-
 „ rimis morbus erat longus . Neque vero , nisi paucis ,
 „ contigit , ut critice aliquis abscessus fieret . His vero
 „ ipsis diuturna maxime judicatio fuit , uti omnibus o-
 „ mino difficilis , aut nulla , aut diuturna . Atque illi pau-
 „ ci circa octogesimum diem crisi defungebantur . Cete-
 „ ros plerisque febris ita deseruit , uti id forte fortuna
 „ tandem accidere potuit . Pauciores horum ex hydropse
 „ mortui sunt , sine in lectum decubitu . Plures fuerunt ,
 „ quos , praeter alias aegritudines , tumores oedematosis ex-
 „ creciarunt , praesertim tabidos . Maximum autem & gra-
 „ vissimum malum , quodque plurimos morti dedit ,
 „ phthisis fuit .

febres, tum legitimas, (x) nisi optime curentur, tum maxime illegitimas, (y) τετανοφύων nomine apud antiquos insignes, diversis periculis, & acutis, & chronicis, ægros exponere, satis inter medicos constat: (z) quamvis id morbi alius supervenientis, vel occulti, titulo tegere soleat vulgus, cui febres illas omnes innoxias esse debere falso persuasum est: quemadmodum, si qua earum continua fit, vel gravius affligit, ardentis, aut semitertianæ horrifico nomine manifestum discrimen excusant, quibus morbi patrociniū suscipere lubet. Quotidianas febres a Galeno (a) Celso (b), omnique posteriorum medicorum schola, periculi neutiquam expertes pronuntiam, notissimum est. Quartanas ipsas forte aliqua ex parte curationis certæ ignorantia, quum, quod apud poetam est, medicina medelæ inscia tacito dolore mu-

(x) Galenus 1. ad Glauc. c. 8. in 1. epid. sect. 3. comm. 8. in 2. de crisi- bus c. 3. docet tertianam exquisitam septem circuitibus judicari, & non esse perniciosam, si recte curetur: alias vero, annotante Alpino, sæpius mutatur in continuas, ardentes, malignas, colliquativas, hecticas, tabidasque, & has plerumque insanabiles. Recte autem febrim eam curari negat, nisi diæta omnino sit exactissima, ubi multis de causis aberratio facillima est.

(y) conf. infra §. V. nota (a) & supra hoc §. not. (d) (g) sparsique passim per Hippocratis, Galeni, ceterorumque græcorum, latinorum, arabum medicorum volumina aphorismi, eruditiorum per omnia sæcula viro- rum observationibus & scriptis confirmati.

(z) Prosp. Alpinus, medicus sub initium superioris sæculi summus, in de medicina methodica L. VI. c. 2. „tertiana notha, inquit, non septem circuitibus termi-
„natur, sed longe pluribus, ut sex mensibus perdurasse
„a multis fuerit observatum: atque ni cito tollatur, mi-
„natur lienis obstructionem, tumorem, cachexiam, vel
„in continuam mutatur summe periculosam.

(a) 1. ad Glauc. 8.

(b) L. III. c. 15. sub finem.

muflaret (c), in gloriofum illud folium evexit, (d) ut non tantum feuriffimæ, verum etiam, panaceæ inftar adverfus morbos graviffimos, exoptabiles effe videantur: ut adeo Galli fuo proverbio, quo febres quartanas illis apprecantur, quos diris devovere volunt, bene omnino contra animi fui fenfa optare videri poffint. Verum enimvero, ut tarditatem malignamque contumaciam (e) & lentas corporis corruptelas taceam, quas, multis de cauffis, facillime inde nafci omnium ſæculorum confenfus teftatur; (f) veriffime etiam edicit Hippocrates: (g) „ quar-
„ ta-

(c) Meibomius.

(d) conf. Menapii encomion febris quartanæ, quod extat in Dornavii amphiteatro ſapientię jocoferiæ. Gellius L. XVII. c. 12. refert, Phavorinum, infames materias laudare ingeniofe folitum, febris etiam quartanæ laudes, Platonis auctoritate, & ludicris argumentis, celebraffe. Add. erudite notata a Reyes in campo elyſio jucund. queſtion. c. 71. ubi plane curiofum videtur, quod aliqui auctores obſervarunt, ope quartanæ conſpicuam corpori proceritatem, molemque aliquando giganteam, conciliari.

(e) Sunt verba Dalechampii ad Plin. L. VII. c. 50. oppido vera, quia duratio annua, vel certe ſemestris, breviffima olim viſa eſt, morbo omnem prius medelam eludere folito. Octennem obſervavimus & curavimus ipſi.

(f) Conf. elegans Pechlini obſervatio L. II. 21. quartanæ ideam & pericula exhibens. Inter vetuſtiores nervoſe dixit Campanella medicinal. L. II. c. 7. art. 4. Quartana intermittens habetur pro tutiſſima febrium, quam
“ vis longiſſima: contingit tamen plerumque ob tot fe-
“ briles circuitus, habitus helicticus: &, cum lien ſcir-
“ rhus ob hanc febrem incurrit, aut cancroſam diſpo-
“ ſitionem, lethalis eſt, & ſæpe hydropem affert.

(g) Locus egregius, plerumque neglectus, extat Coac. prænot. 159. Idem quidem auctor quartanam non ſolum, ob longa intervalla, toleratu faciliſſimam, ſed & febrium ſeuriſſimam dicit; quod in comparatione ad alias febres, præſertim ex tertianatum genere, intelli-
gen-

„ tana's hibernas in morbos acutos transire solere.
 “ (b) Sæpe id annotare nobis quoque licuit, pleu-
 ritide præsertim, & febre catarrhali, rheumatica,
 aut exanthematica, per hiemem populari. Immo per-
 severavit passim in ipsis febribus acutis, exanthema-
 ticis, & inflammatione stipatis exquisitus quartanæ
 typus, sui que paroxismi intercessione gravia pericu-
 la induxit, ut semiquartanas haud immerito dicere
 queamus semitertianis quamvis rariores, attamen non
 minus perniciosas. Felicibus e contrario ægris esse
 contigit, quibus prius adæquato remedio curata fuit
 quartana, quam in ejusmodi morbum acutum hiber-
 num inciderunt.

Non

gendum, & verum esse novimus. Alibi epid. & 1. 6.
 eos, qui quartana afficiuntur, a magno morbo non capi
 observat. Ibi vero certissime epilepticas convulsiones so-
 las intelligit, quas morbum *magnum*, heroicum, hercu-
 leum, sacrum, vocabat antiquitas. v. Lang. epist. me-
 dic. 25. 48. L. I. Galenus ad 6. epist. sect. 6. Item in 1.
 epid. sect. 1. longa quartana *comitalem morbum* discuti
 “ testatur, sed lienosis esse valde incommodam, com-
 “ pluresque ipsorum exinde factos *hydropicos & mortuos*
 se vidisse. Ipsius Hippocratis aphor. 70 L. 5. & aliorum
 experientia, illud elogium eo usque verum esse docet,
 ut epileptici, si in quartanam incidant, quam diu hac
 tortura laborant, alteri illi, nempe convulsionibus epi-
 lepticis, tantisper non obnoxii esse soleant. conf. obser-
 vatio Crugeri ephem. curios. dec. III. ann. t. obs. 148.
 Ex hac Hippocratis doctrina fulcrum observationibus re-
 centiorum nascitur, de indole dispositionis febriculosæ
 pertinacioris, & epilepticæ, parum diversa, & per suf-
 ficientem corticis usum utraque sæpe curabili. Electua-
 rium epilepticum Fullerii in pharmacop. extempor. de-
 scriptum ad magnos morbos magna præstat.

(b) Fæsius ad hunc locum notat: id, ubi quartana
 “ diutius durat, ex vitæ intemperantia contingere, *nulla*
 “ tunc fere *sperabili salute*. Sæpe id verum esse videtur:
 sed plures longe causas esse posse, evidentissimum est,
 & salutem tamen haud frustra speratam aliquoties vidi-
 mus, quamvis periculi plurimum semper subsit.

observa-
tio pra-
zicula-
ris I.

Non diu est, quod multo boni publici dispendio, doctissimus annalium physico medicorum Uratislaviensium collector *Kanoldus* quartana autumnali, quæ post mensem in febrim acutam cum purpura desit, e vivis ereptus est: (i) qui ipse febrium ejusmodi potiore, quam corticis Peruviani, earum remedia unice adhuc certi, innocentiam esse, opinatione sibi forte ferali, reputare solebat, hunc experiri non ausus. (k)

S. V.

*Historiæ descriptio, & eventus
febris soporosa.*

Ex tertianarum genere fuerunt omnes (l), in quibus id quidem, de quo agimus, febrium symptoma observavimus, vel observatum comperimus, simplices aliæ, aliæ, paroxysmo secundario adscito, duplices, quamquam *Galenus* (m) soporem quotidianæ

ma-

(i) v. ejus monumentum in successoris dignissimi Cl. *Duchneri* præfatione, tentamini 28. eorumdem annalium præfixa, & quæ inde in ipso commercio Norico excerpta sunt.

(k) v. tentam II. p. 303. sq. & passim.

(l) Febres intermittentes malignas frequentissimas, " sed tertianas, observavi. *Neuranz.* de purpura. c. 25. " p. 413. Ut plurimum ex intermittentibus non alias, " quam tertianas, triplices sive duplices, observare ma- " lignas licet. *H. Meibom.* de febre maligna §. 14. Con- sentiunt *Galenus* I. de cris. 3. de typ. 4. & epid. 6. comm. 2. tit. 23. & ibi *Vallesius*, *P. Salius Diversus* de febre pestilenti c. 10. *Claudius* responsion. 7. *Minadous* de febr. malin. L. I. c. 22. *Reinesius* epist. medic. 2. *Rho- dius* observ. 9. & 10. cent. I. *Sim. Pauli* digress. de febre maligna p. m. 79. *El. Rud. Camerarius* de febre *ter- tiana maligna*. cel. *Alberti* de purpura cum febre complicata §. 12. recenset & miratur ejusmodi malignitatis epidemiæ exemplum.

(m) De typ. 4. & *Forestus* L. X. obs. 39. exemplum habet

maxime proprium esse notat, & *Forestus* (n) carum ex quartana memorat. Tempus, quo id contingit, in tertium primariæ accessionis paroxysmum, sive diem morbi quintum, aut, ubi accessiones valde anticiparunt, quartum sive incidere: nonnullos ferius afflixit. Fuit sane hoc ipsius febris & paroxysmi symptoma, qui, cum aliquo sensu consuetorum motuum, iusto tempore plerumque incepit, statim deinde interdum, alias vero non nisi sensim, & cum incremento accessionis, sopore illo accedente & crescente. Pulsus in plerisque frequens, in unico per novem ante mortem dies continuos apoplectico, tardissimus, in quibusdam exantlato quidem tempore paroxysmi, non autem ipso affectu soporoso, naturalis, in multis durus fuit & intermittens. Verbis fere *Eugeleni* (o) ejusmodi accessionem describere licet: *profundo somno, caro scilicet, correptus absque omni sensu ac motu jacuit, ut ne digitum haberet, quem dimoveret, & sola respiratione a mortuo differret: hæc autem plurimis ore hiantem singultim & cum stertore fiebat, quo maxime indicio apoplexiam a caro, gradu ad illam proximo, dirimere solent auctores.* (p) *Nullis vellicationibus excitari atque revocari ad se potuit, & si post vellicationes,*

observatio parat.
tic. 2.

pun-

habet *Moccha* conf. 48. fol. 71. add. *Doleus* encyclop. med. L. III. c. 7. §. 2.

(n) L. III. observ. 39. comatosum affectum apoplexiæ similem observavit ex quartana *Bianchi* histor. hepat. p. 751. & soporem cum convulsionibus ante manifestatum veræ quartanæ typum *Schelammer* de natura p. 275. *Stahlius* somnolentiam in quartanæ paroxysmis innoxiam, neque cohibendam esse, notat in problem. de febrium theoria & therapia p. 19. quod cum grano salis accipiendum esse, res ipsa docet. *Galenus* ad II. aph. 1. quemadmodum, inquit, somnus in accessionum declinatione est utilis, si juvet ægrum, ita, si ipsum læserit, perniciosus est.

(o) de scorbut. p. 366.

(p) v. supra §. 1. Alia signa differentia habet *Kerzafcha*,

punctionesque, vel post phlebotomias, scarificationes, sternutamenta, clysmata acria, cauteria, *leviter aliquando oculorum palpebras attolleret*, statim tamen *rursum illæ connivebant*, interdum inæqualiter, ut altera semiclausa appareret, vel manebant immotæ & apertæ sine visionis sensu. *Idque malum* quibusdam *in singulis febrium accessionibus recurrebat*, iisque *desinentibus sponte solvebatur*, etsi *obtusiores tum quoque sensus viderentur*, neque plane integri; sed *quodam quasi stupore præoccupati*: paroxismo etiam deinde gravius in dies affligere solito. Nonnullis prima statim, vel altera talis accessio exitio fuit. Aliqui evigilarunt quidem finiendi paroxysmi tempore, sed durius longe quam ante hunc laborantes, magis alii, alii minus: continue febricitantes, somniculosi, magno stupore, immo interdum veluti catocæ seu catalepsi affecti, delirantes, anxie & assidue micturientes, motibus vel haud voluntariis, vel anxiiis jactati, dextro latere interdum, tanquam ab hemiplegia, immoto, vel parum mobili. Hi vero sub ingressum novi paroxysmi plerumque sopore iterum, immo sæpe apoplexia insanabili correpti, sub eo ipso, vel, quod paucioribus evenit, post aliquot demum dies, sensim exspirarunt. Complures, mature satis advocato medico, posteaquam medicina & tempore excitati fuerunt, melioris & præcipue longioris remissionis, aut intermissionis, participes facti, medicamentis generosis ab instante paroxysmo & mortis periculo vindicati sunt. Pauci sine ejusmodi remediis, sponte naturæ, post toleratos aliquot paroxysmos soporosos, sub longo languore febris intermittens, variorumque symptomatum, vel convaluerunt sensim, vel consumti, aut relapsi, atque extincti sunt.

Uni-

zafcha, secundum quæ maxima certe ægrorum nostrorum ita affectuum pars apoplectica vocari deberet: primo, quod carus sensim, apoplexia repente infestet, secundo, quod in illo auditus cum aliis sensuum operationibus remaneat, ægerque punctus membrum contrahat, secus ac in apoplexia, exerc. de apoplexia §. 7.

Unicum mihi visum est exemplum in muliercula sexagenaria, quæ quidem extra accessiones aliquantulum, post externa remedia, sensuum vigorem recepit, medicamenta vero nulla admisit, & nihilo minus tandem, diu misere conflictata, rediit cum sanitate in gratiam.

*Observa-
ti parti-
cularis 3a*

Etiannum curo chirurgum, ejusdem ætatis, ruri degentem, qui non nisi emulsa, & remedia palato grata, acceptavit, & omnia nunc nauseat, dum febriculam lentam continuam, tertio quoque die exacerbata, ex gravissimo tridui sopore, post tres fere hebdomades, reliquam habet.

*Observa-
ti partic.
4a*

Novi feminam, quæ in ipso hoc veterno apoplectico, post administratam largam venæ sectionem, & admotas cantharides, peperit infantem maturum quidem, sed convulsam statim, & mortuum. Ipsa vero, lochiis abunde profluentibus, & enato supra femur abscessu carbunculi instar nigro & sphaceloso, sub mea & chirurgi medicatione, tandem sanitati restituta est. Ejusmodi abscessus in femore, vel dorso, vel circa anum, sæpiusculè in febribus continuis & malignioribus, præsertim ubi affectus capitis & nervorum concurrunt, observare licet: quæ res plebi indoctæ a longo in dorsum decubitu solum, *Vom Plossen Durchliegen*, suboriri creditur, atque male sæpe ac negligenter haberi solet.

*Observa-
ti partic.
5a*

S. VI.

Signa prænuntia.

Tam egregie hæ febres intermittentem, vel remittentem benignam, simulant, ut vix aliquo ex signo certo tristis eventus prænuntiari posse videatur: præcipue, quum morbi ingenium generatim non videatur malignum, sed potius innumeri, sub eodem statu epidemio, feliciter facileque, cum quavis medendi methodo, emergant, in quibus fere eadem omnia in principio notantur. Atque id ipsum est, quod multos ita decipit, (q) ut, quum vulgatum

(q) Apposite ill. *Schalius* de æstu maris microscopici
VVerlhoef, de Febris.

tum quodvis medium, vel temerarium etiam molimen, feliciter in tot corporibus cedere videant, ibi etiam, suis fisci experimentis, vel naturæ & medelis incertis rem committere, vel vehementibus pharmacis & turbulenti ausibus ægros aggredi sustineant, ubi ipsum hoc, de quo nobis sermo est, symptoma, vel quodlibet aliud vere metuendum est periculum. Enimvero, cum haud paucis experientia probe exemplis, epidemiarum harum febrium causam, ægros in varia discrimina, & in hoc etiam periculosissimum symptoma senilium corporum plura, & juvenilium non nulla, improvise adducere aptam natam esse; caute utique, nec sine aliqua formidine, sub ejusmodi statu epidemio, salubritatem, & securitatem febris credendam & prædicandam esse, constat. Expedit potius minutissima quævis indicia probe ubique explorare. Si usquam alibi, certe in hac fallaci benignioris morbi specie, clinica praxi opus esse videtur: hoc est, ut, quantum fieri potest, ipsos ægros medicus domi illorum diligenter invisat, (r) vel perito adjutore utatur, neque indoctorum hominum relationibus, & urinæ judiciis incertis, fidem nimis adhibeat, ut potius totum corporis habitum rite intueri, & de tempore, modo, & mensura

„ th. VIII. est, inquit qui videt, aliisque narrat, vomuisse cum euphoria unum patientem; jam lex rogatur: „ *vomant omnes*. dictum factum. Forte legit in antiquis: „ *quæcumque febris sine sudore cesset, mala fide id facere*. „ *Sudent ergo quantocyus omnes*, ut in perpetuum emanent. “ Ita se res cum omnibus medelis habet. Ita argumentantur homines ignari a particulari ad universale, & ægros immaturis judiciis & consiliis in errorem ducunt: immo ubi, alio loco & tempore, aliam medicationem adhibet medicus, quam quæ ipsis alibi visa est succedere, obstrepunt medenti, vel clanculum obmurmurant, & suam experientiam crepant, sed o quam pauperem!

(r) Nemo verorum medicorum timere debet acuta tela, quæ in platearum conculcatores jaciuntur, & solos empiri-

sura morbi, de ordine & periculis accessionum, justos calculos inire possit. Huc illud quadrat,

- - - - - sæpe exiguus mus
Augurium tibi triste dabit. (f)

In omnibus, quotquot equidem vel vidi, vel compertos habeo, ubi hic, in quem inquirimus, affectus supervenit, in primo vel secundo statim paroxysmo, ante tertium illum periculosiorem, vel, ubi serius malum accidere debuit, in præcedentium accessionum aliqua, *profundiorē naturali somnum* observatum esse cognovi. Grata sæpe res fuit amicis, sensum febris blando sopore falli persuasis. Inde vero multorum etiam per *απυρεξίαν sensus* veluti quodam *stupore* occupatos, ut nescio quam capitis *stupiditatem* insolitam conquererentur, post *Eugalenum* experti sumus. In diversis casibus ille statim somni periculosioris prodromus ita sopivit ægrum, ut vel ægre, & cum delirio, vel plane non, ante finitum paroxysmum vigil servari potuerit: quantumvis postmodum *ορδοσάδιος* immo vel sani instar foris obambulans.

Memini mulieris viduæ nondum quinquagenariæ, quæ in publico sub vesp̄eram obvia facta me rogavit, ut se insequenti die inviserem, quia febris paroxysmum tertium exspectaret. Hodie, inquit, egregie purgata sum a medicamento sub hesternam noctem sumto. Accessi altero die, & quidem rursus oc̄yus petitus, atque non solum impense febricitantem, sed & apoplecticæ instar immobilem & stertentem reperi: neque expergefieri ullo modo potuit, sed sensim elanguente respiratione & pulsu exspiravit.

piricos feriunt, in Stahlī de æstu maris microcosmici, & in ejusdem illustris auctoris scriptis variis. Est omnino, ubi plateas conculcare, vel equis vehentibus conculcandas dare, medico etiam peritissimo necessarium sit. Inexhaustæ doctrinæ liber est, quem nobis per omnem ætatem attente perlustrandum proposuimus, neque perdiscemus unquam: *corpus humanum agrotum singulare.*

(f) *Fracastor. de contagione* L. 1. c. 3.

vit. Toto præcedente paroxysmo blande dormire visa erat, neque vigilias urgere voluerant, qui adstiterunt: nescio, an potuissent.

Sign. 2. *Urina* crassa, coloris intensi, *subfusci*, lixivii, addo etiam in quibusdam ad nigrorem vergentis, & innatante quasi *pinguedine* aliqua, valde etiam foetens, (1) & præsertim cum *frequenti micturitione*, & *dysuria aut stranguria*, prodiens, & tunc interdum naturali similis, hoc præcipue symptoma, vel febricofi Protei aliam mutationem minus securam, præcessit, & metuendam indicavit.

Sign. 3. *Sanguis*, vena secta, floridus plerumque, satis æquabilis, sed cum *copiosissimo sero viridescente* prodiit: interdum *variegatos* colores ostendit. Aliquoties feri pars viscidior superius in *liquamen gelatinæ* instar coierat, in *fornicem* quasi elevata, quum subtus pars feri, magis forte gravis, elastica, & fluida, cum intermixtis *grumis sanguinis*, patellæ adhærentibus, fluctuaret. Ubi jam inflammationis metus adfuit, *crusta* quasi pleuritica apparuit. Aliquando *verminosus* exiit sanguis, seu corruptione vermiculos ingenuit, forma seminis cucurbitæ (u), quos ibi vidit medicus.

Observ. partic. 7.
Sign. 4. Sutorem quemdam nuperrime hoc malo correptum & extinctum comperi, qui diu ante de dolore hypochondrii dextri per intervalla conquestus erat: quæ res, quum in alio etiam ægro similiter ante aliquot annos notata fuerit, in memoriam revocavit prædictionem Hippocratis (x): *febres ex hypochondriorum dolore abortæ malignæ sunt in his τὸ κῆπος, profundus sopor, pessimum.*

De

(1) vermes per urinam non quidem in hoc symptomate, sed in illa colica, de qua ad §. seq. aliqua dicemus, ascaridum forma, & alibi diversimode, vidimus, conf. celeb. Clericus histor. lumbr. lator. p. 275. seqq. Ruysch. thet. anatom. I. p. 54.

(u) conf. celeb. Andry de la generation des vers, c. 3. Clericus histor. lumbr. pag. 281. seqq. Borellus cent. 3. obs. 4.

(x) Coac. prænot. II. 31.

De præcordiorum dolore aliqui eum locum exponunt. Sed & hæc res cum nostris observationibus conspirat. Plures enim eorum, quos carus deinde corripuit, *cardialgia gravi*, ictericorum & hepaticide laborantium instar, in præeunte accessione afflicti fuerunt: (y) symptomate oriundo ex notissimo consensu hepatis profundius affecti, & ductuum biliariorum graviter irritatorum, cum orificio ventriculi.

Sign. 3.

5. VII.

Causæ ad prænotationem cognitu utiles.

Plerumque, quod probe attendi velimus, sine expectata aut præstita coctione, & non bene judicatis orgasmis & vergentis naturæ indicationibus, haud adeo generatim, uti vulgus arbitratur, in febrium intermittantium principio obviis, (z) *medicamentum* aliquod *purgans adsumptum* fuit, quod solum, sine ullo fere indicio prævio, aliquos, primo vel secundo paroxysmo sequente sopori dandos, reliquit: (a) que-

Sign. 6.

(y) *Claudius* respons. 7. complures, inquit, „ febre „ *tertiana intermittente* laborantes, propter febris „ *mal-* „ *tiam*, ex subsequente *cardialgia* perditos vidi.

(z) In mentem venit elegans locus ex *Patini* epist. select. volum. II. ep. 246. ubi prælectionem academicam a se habitam laudat, qua probaverit, „ in febribus in- „ *termittentibus* non esse purgandum, nisi præsentibus si- „ *gnis* coctionis, & ostenderit, unde illa eruenda sint, „ quorum optimum sit, morbi & symptomatum omnium „ *imminutio*. „ Egregia & magni in praxi usus, si recte applicetur, doctrina! quæ, juventuti studiosæ instillata, non potest non in utilitatem multorum ægrorum concedere meliorem, quam laudationes, vel criminationes morborum medelarumve indistinctæ. Sane purgatio omnis præsertim in febribus sine signis repletionis a materia, quæ expurgari possit, vel cocta, vel turgente & ad primas excretionis vias prona, seu exitum frustra moliente, semper artis regulis adversa fuit.

(a) Conf. *Pechlin*. eph. nat. cur. dec. I. ann. 9. & 10. observ. 30. & nostra observatio particularis sexta, supra §. VI.

quemadmodum innumeros febre duplicata, aut continua, aut lenta, aut pravis symptomatibus multavit. Neque iis tutum fuit, qui non nisi nauseam, lassitudinem, cephalalgiam, aut dorsi dolores, symptomata febris prænuntia, senserunt, aut nescio quas impuritates, sine indicatione, expurgari conservationis causa debere opinati sunt, Complures inde statim febre epidemia, eaque minus secuta, immo ipsi huic symptomati exposita, correptos novi. Neque tuta fuerunt blandiora *αμεδωδως* & promiscue data, licet febris, & biliosi humoris, & obstructionum, quasi alexipharmaca jactentur: rhabarbarum, ipecacuanha, pulvis Cornachini (b), pilulæ polychrestæ, & quæ contra obstructiones vocantur, aloë quovis modo parata vel correctæ, solutio extracti panchyroagogi cum mixtura simplici, salia cathartica, aquæ naturales purgantes (c): ubi præsertim purgationem, ut sæpe solet strictior alvus insecuta est. Vanissimum esse constat, quod aliqui prætexunt, priscos medicos,

(b) Pulvis hic, alias comitis VVarvvici ac purgans febrifugum, haud immerito dictus, in febribus securioribus, etiam non expectata coactione, ubi exitum frustra affectant humores abundantes, & morbi fomes ad primas vias tendit, ceteris purgantibus pluribus palmam præripit, & vel solus curationem absolvit. v. M. Cornachinu: singulari de hoc pulvere tractatu, sive de methodo omnes affectiones ab humoribus ortas curandi. *Helvetius in recueil de methoies* duas tertias febrium eo sanari memorat: „ *Kergerus* de fermentatione p. 250. Cornachini, „ inquit, pulverem præ ceteris purgantibus feliciter adhibui. “ Laudatur etiam a *Spigelio* de semitert. l. 3. c. 8. a *Fonsæca* in consil. & aliis. In febribus quartanis popularibus egregie contulisse refertur a *Reinesio* epist. 58. conf. *F. Silvius* prax. L. l. c. 2. §. 43. seqq. de scammonii benignitate add. de ejus vi febres fugante poene indubitæ experimentum *Dn. Clossi* ap. *Blegny* zodiac. med. Gall. mens. Octobr. observ. 2. ann. I.

(c) egregia in multis febribus chronicis medela; hac occasione vero, ob metum etiam somnolentiæ inde ipsis fatuis oboriri solitæ, haud secuta.

cos, cum regulas de purgatione scriberent, non nisi fortissima pharmaca nota habuisse, leniorum ignaros. Contrarium innumeris locis testantur Hippocratis, Galeni, Aetii, Celsi, Cælii & aliorum scripta.

Aliis ægrotis, ante hoc symptoma, *remedia vel potulenta spirituosasulphurea*, & quæ *bilem crassiorem agitare & ad cerebrum rapere* apta sunt, exhibitae esse percepi. Spectant huc *remedia vulgi avrumpetina* calidiora, aut caput ferientia (*d*), quæ in morbo secuto, facili, & ad fugam proclivi conferre visa, inde ubique buccinatorum voce celebrantur, sed febrem difficiorem incassum aggressa male irritant, non fugant.

Sign. 7.

Dum hæc scripsi, ad hominem vocatus sum pauperem peregrinum, qui in officina coriarii laborando victitabat. Per tres hebdomadas nil nisi languorem & nauseam conquestus, variis taciturnis remediis, & *propriis lotii potu* usus, caro tandem correptus est. Paroxysmo dudum finito vocatus, ægrum sine febre, sed valde stupefactum, & quasi balbutientem reperi. Rediit, antequam medicamenta dari potuissent, accessio, quæ, post octo horarum durationem, per quatuordecim horas intermiserat. Tum vero cum febre continua, licet post horas XII. leviter remittente, XXX. horarum spatio durans, perpetuo miserum sopore merfit.

Observ.
partic. 8.

Neque tamen negare ausim, sine ejusmodi erroribus, similem in corpore materiem, similesque motus ad translationem materiæ anomalos, violentæ febris impetu induci posse: unde est, quod *proportio-*

Sign. 8.

(*d*) v. de oleis destillatis & nativis, febrem intermittente subito exitiosam reddentibus, observatio Hoyeræ in miscell. nat. cur. Dec. III. a. 3. observ. 46. Singulare plane est, quod ibidem dec. III. a. 9. & 10. narratur, de „vi lactis septuaginta septem vicibus ebulliendo in pul- „rem cocti & die *αμυρῆας* exhibiti, unde ægri in pro- „fundissimum tridui fere soporem conciderint, deinceps „sponte evigilantes, & a febre sani. Insecutum si ita e- „ventus responderet, remedium.

tionem violentiæ insultuum expectandorum, cum viribus corporis & valetudine reliqua, probe conferre debet medicus. Enasci potest hoc præcipue malum ubi corpus senile est, ubi quod ex cholericomelancholicum esse, vel scorbutocalido laborare dixeris, biliosum simul, & succis crassis, acribus, & ad putredinem vaporiferam pronis plenum; nervis & visceribus, cerebro in primis ac hepate, debilioribus instructum: mensum & hæmorrhoidum, aut aliorum excrementorum capiti minantium, turbis anomalis obnoxium; scabie & ulceribus male sanatis corruptum; & gravibus diætæ vitiis, crassos simul & vaporibus elasticis mixtos succos ingenerantibus, bilis anomalias foventibus, & robori viscerum insidiantibus, afflictum.

§. VIII.

Ingenium tertianarum epidemiarum biliosum, ferox, capiti insensum, & sæpe mali moris.

Tertianæ epidemiæ non vernaless hujus constitutionis cum insigni bilis ferocia, toti corpori & capiti maxime infensa, infestare consueverunt, & demonstratum profecto tum ipsæ dederunt causæ procatarticæ, tum sectiones quorundam defunctorum, (e) quas haud frequenter facere licet, tum etiam symptomata pleraque, bilis præcipue officinam, crasin, & directionem valde vitiatam. Comitata sunt eas, vel imperfecte curatas exceperunt, mala hinc præcipuæ oriunda plura: vomitiones enormes, anxietates intolerabiles, diarrhoeæ, dysenterix, cardialgiæ, colicæ, (f) icteri, cachexiæ, hydropes, hepaticiti-

(e) Similia iis observavimus quæ habet Lancis. de nox, palud. effluv. II. epid. I. c. 6. ubi eorum etiam sectiones recenset, qui ex febribus apoplectico modo decesserunt. add. Boneti sepulcretum L. IV. sect. 1. ubi multa exempla, & sectiones corporum ex febribus intermittentibus defunctorum, collegit, etiam observ. 44. ex febre comatosa.

(f) Inter febres grassantes, & ante, & post easdem, & cum

titides, quæ veræ etiam haud adeo raræ fuerunt; seu phlegmonæ son erysipelati (g) accenseas; pleuritides dextri præcipue lateris veræ & spuria, phthises, erysipelata præsertim in capite, rheumatismi arthri-

& cum ipsis, sæpenumero cardialgiam simul & colicam, anxietate, doloribus, vomitibus, & alvi adstrictione, horrendum in modum gravem, observavimus. Æmula illius fuit, quam *Aegineta* & *Avicenna*, ætate quisque sua, epidemiam annotarunt, quamque diversi auctores sub colicæ Pictorum, vinosæ, lithargyriatæ, saturninæ, metallicæ, & alii, minus distincte, sub scorbuticæ, hæmorrhoidalis, biliosæ, convulsivæ, arthriticæ, nominibus descripserunt. Endemia habetur Pictaviensibus in Gallia, Caribensibus, itemque variarum Germaniæ provinciarum vini feracium incolis, quo nostrates referre non possumus. Metallurgis, pictoribus, figulis, & vel maxime iis familiaris est, qui vinis utuntur, aut aliquando usi sunt, lithargirii, vel bismuthi infectione, sine nativa bonitate, limpidioribus dulcioribusque: & tunc præsertim, quando febres biliosæ regnant, & viscera abdominis sanguine scorbutico, & ad hæmorrhoides prono, turgent. Observavimus, inquam, hanc colicam frequentissime, quæ, ut cetera symptomata hic taceamus, cerebro & nervis maxime fuit infecta, & convulsiones, deliria, excitates, surditates, tremores, arthritides, pareses, syn-

* Obser.
partic. 9a

copen, immo ipsum nonnunquam carum & apoplexiam induxit. Postquam ab exiguo pressioni cardialgicæ sensu sensim incrementa cepit, difficulter tolerabilis fuit, neque tamen ante quartum, a vomitionis insultu, diem medicamento facile solvenda. Tunc vero plerumque declinare cœpit, licet interdum diutius, immo ad nonum usque diem, excruciat, plerumque postmodum ex sua indole eodem modo aliquoties, immo sæpe sæpius, recidiva. Historiam, eventum, signa, causas, curamque, & diætam, caute & sollicitè instituendam, enarrare, & experimentis demonstrare, pars erit operis, quod molimur, de febris, ceterisque ex earum prosapia morbis.

(g) Conf. ill. F. Hoffmanni diss. de hepatide vera rarissima, spuria frequentissima. Bianchi histor. hepat. p. 332. seqq. de phlegmone hepatis, p. 377. seqq. de hepatide, & 422. de erysipelate hepatis.

arthritici, syncopæ, deliria quasi phrenitica, convulsiones (b) surditates (i) & abscessus aurium, dextræ inprimis, qui frequenter obtigerunt.

Sopor in
febris
biliosis
mon-
strum
aliis.

Hoc ipsum, de quo heic mentio fit, soporis symptoma, ad cetera comparatum, quæ immensam hominum multitudinem invaserunt, aliquanto rarius, haud male *Eugalenus* (k) monstri aliquid alere innuit, "quandoquidem, uti ait, bilis, comes tertia-
"na esse solet, magis de sua natura *αγρυπνία* exci-
"tare nata est, quam carum & soporem. Indigitat
"idem rationem (l) & medendi regulam: plures,
"inquiens, Embdæ, ubi vehemens hic morbus pro-
"pter aerem humidum & crassum, aquasque salvas
"& putridas est, ab hoc caro extinctos scio. Con-
"currit autem nonnunquam cum febre intermitten-
"te hoc malum, quod iisdem quoque, quibus fe-
"bris ipsa, signis, a melancholici humoris putrefa-
"ctione, sive scorbuto, esse dignoscitur, cujus hic
"soporus symptoma est. Curatur etiam iisdem, qui-
"bus febris, medicamentis, juxta illud, quod subla-
"ta causa tolli quoque affectus dicitur. Enimvero,
quod inter nos *nativa aeris & aquarum ratio* haud
ita forte affectum dare queat, id *stagnatione, putre-*
factione, variaque mutatione per tempestates & ven-
tos,

* (b) Corpora duo puerilis ætatis, post febres convulsionibus pertinacibus examinata, exhibuerunt per anatonem in substantia cerebri tubercula dura, globulorum, quibus milites armantur plumbeorum fere forma, veluti, quæ in phthisicorum pulmonibus reperiri, & in ulcera abire solent. Hæc vero sine ulceratione, aut coloris acerebro diversitate, apparebant: qua de re alibi uberius.

(i) Ibi egregie se gessit continuata potio matutina & pomeridiana feri limpidi ex lactis libris duabus aut pluribus, per cremoris tartari drachmas forte duas aut simile sal acidum coagulatis. Extus profuit vel solum oleum amygdalarum amararum, mane & vesperi ad paucas guttas intillatum.

(k) p. 367.

(l) p. 202.

tos, & ipsam maxime singularium corporum naturam, induci potuisse, tristis experientia docuit.

SECTIO SECUNDA.

Indicat curationem remedio certo, & opportuno tempestivam.

§. I.

Indicatio urgens.

ERgo quoties, sub hoc statu epidemio, in priorum paroxysmorum aliquo, ægrum maxime seniore vel debilem, sopitum præter naturam, aut
 “ cardialgia afflictum, sed quæ cum febris accessio-
 “ ne declinavit, aut deinde stupore aliquo occupa-
 “ tum observavimus, vel urinæ notavimus vitium,
 “ quale supra descriptum est, vel sanguinem vena
 “ eductum variegatum putridum, sero copiosissimo,
 “ aut in liquamen spissius, aut crustam pleuriti-
 “ cam, nondum tamen præsentem inflammatione,
 “ coagulato abundantem, cognovimus, vel ægroti
 “ corporis, præsertim inepto pharmaco turbati, con-
 “ stitutionem ita, uti antea monitum est, compa-
 “ ratam, & hepate maxime ac cerebro ægre affe-
 “ ctam, judicare licuit, ut, pro febris vehementia,
 vel hic ipse, vel alius certe periculosus affectus, ju-
 re suspicandus esse videretur; toties nos de febre
 velociter fuganda (m) consilium inivimus, quo subi-
 to in-

(m) confer. verba *Eugalenii* §. proxime superiori notata. „ *Forest.* L. 10. obs. 39. n. si carus febrem causam
 „ habeat, febris remediis curatur. *Campanella* medici-
 „ nal. L. VI. cap. 4. art. 9. Quoniam carus non est mor-
 „ bus a se incipiens, sed sequitur post epilepsiam, &
 „ & post febres diras, & alias causas, talia exhibebis re-
 „ media, qualia jubent causæ.

to instans periculum averteretur, velut urgente hanc rem indicatione prophylactica vitali. (n)

§. II.

*Cortex Peruvianus per se tutissimus uti
certissime febrifugus.*

Neque vero ullum ex remediis, quæ febrifuga audiunt, in tam ancipiti rerum statu, certum satis fidumque comperimus, præter unum illum corticem Peruvianum, sive Cinchinam, (o) tantopere multis invi-

(n) Hippocr. Signa febris ingenio non respondentia, abscessum nisi præmonstrent, malignitatem denotant. Coac. 145. v. quæ §o. præcedenti de monstrosa indole cari in tertianis monuimus. add. Restaurand. Hippocrat. de usu chinæ chinæ c. 5. ubi ad hunc locum Hippocratis notat, sopores intelligi, aliasque, ut ait, frigiditatis soboles, quæ, ni cito solvantur, malignitatem indicent.

* (o) Dubium est, unde barbarum corticis chinæ chinæ, quinquæ, quinquinæ, kinkinæ, nomen ortum ducat. Arborem gannanaperide, aut querango, ab incolis vocari constat, non, uti Hermannus vult, kinkina. Quia Americanis febrem designare Blegnyus, nescio unde edoctus, conjicit, unde alii quina quina febrem febris significare autumant. Similitudinem plantæ Malabaricæ, quæ ab indis kina vocetur, allegat Rajus. Ex regni Quitensis, quod corticis patria est, nomine corruptum, vocabulum, aliqui putant. Nobis maxime probabilis fit, quæ in indice pyretologiæ Mortoni, & in Boecleri notis ad Hermannii cynos. mater. med. reperitur derivatio, ab uxore comitis del Cinchon, proregis Mexicani, quæ prima inter Europæos hoc medicamine curata est, idque in nostrum orbem propagavit, unde etiam alias pulvis comitisæ, & minus barbare, cortex Cinchina vocatur. Nomen medicinæ, Europæis tunc ignotæ, cum familiæ illius nomine facile confundi, & radicis chinæ, notæ jam tunc, sed longissime patria & natura diversæ, titulo insigniri potuit, quæ Gallis esquine, sive squine, mutatis similiter consonis, sonat. Ob duorum horum medicamentorum diversitatem, quæ ab indoctis hominibus confunduntur, medici
cons

invisam. Ejus vero virtus omnium manifestissima in restituenda subito œconomia corporis, horrendis symptomatibus per paroxysmos turbata, excitare potius ad rectum usum detegendum, vel confirmandum, & contra abusus muniendum, cordatos medicos deberet, quam ut theoria vel hypothese nimis generaliter definiente, & imperfectis de modo agendi ideis, ad vituperandum hoc divinæ providentiæ munus, & castrandam generoso præsidio materiam medicam febribus medentem, seduci nos patiamur (p). Innumerabilibus (q) summorum medicorum per integrum fere sæculum & universam Europam repetitis, & meis etiam multiplicibus experimentis, quæ primum ante rationis inventionem invenienda esse, apud *Celsum* dicitur, tam persuasum habeo, quam quod in toto artis medicæ ambitu maxime: remediū hujus particulas humano corpori sano, æque ac innocentissimum quodvis medicamentum moderate amarum & aromaticum subadstringens, innocuas esse, nequaquam autem per se nocivas, aut venenatas: quæ vulgi fabula est, ex male intellectis doctorum quorundam placitis, & obstetricante aliquorum medicorum errore, vel etiam consilio medicastrorum, Apolline invito, nata & enutrita. Ad febres intermittentes, & quæ ex earum genere sunt, vere adæquata, tuta, & certa efficacitate pollet, cui nihil adhuc suppar natura, vel ars æmula, exhibuit. Taceo æque

congruo magis *corticis Peruviani*, quam chinæ vel chinæ chinæ barbaro nomine, ipsum hoc remedium, de quo loquimur, discriminare solent, relicta Chinenſi radicis denominatione *china*, cui ob patriam melius quadrat, & semper data est, & ad distinctionem merito relinquitur.

(p) *Hippocrates* de arte: „Sunt, inquit, qui artem „putant, reliquas artes turpiter incesſendo dehonestare: „atqui id quidem, quod putant, non consequuntur. „Mihi vero invenire aliquid eorum, quæ inventa nondum sunt, aut semiperfecta ad finem perducere, scientiæ votum ac opus esse videtur.

(q) conf. infra sect. 5. §. 2.

Sanguinis pro-
flavias

quæ fere certam & tutissimam saltem virtutem in morbis aliis sine febre, ex viscerum & nervorum debilitate, vermibus diversi generis, motibus circa secretionem & excretionem nonnullas anomalis, variorum corporis humorum, chyli præsertim, & bilis, & succi pancreatici, lentore, acore, & inertia, vel præcavendo orgasmo paroxystico. Enimvero in corpore sano, cujuscunque sit ætatis & temperiei, quantumvis sat magnis, & diu repetitis dosibus adsumtus, vix unquam motus naturales aut minuit, aut ultra naturam auget. Neque naturalia, aut necessaria sanguinis profluvia sisti inde, aut ultra modum propelli solere observamus, quamquam enormia moderari, (r) & moderata promoveri soleant. Vim blande emmenagogam, & simul tonicam, ipsis quibus menses fluunt, & puerperis, urgente necessitate, sed & gravidis, rite observata *euporix*, habituque & textura corporis, innoxiam nobiscum observarunt alii, Blegny, (f) Mauriceau, (t) Mortonus, (u) Apinus, (x) Friendius, (y) & qui instar plurium sit, illustris Boerhaavius, (z) ut adeo merito suspicemur, mensium & hæmorrhoidum, quam aliqui remedio tribuere amant, feбри potissimum imperfectæ curatæ deberi, qua sola id malum sæpissime indutum, cortice autem solo medicatum, novimus. Pro nervorum sensu delicatiori, & potentiori sanguinis nisu,

(r) illustr. Mead. de imperio solis & lunæ in corpus humanum c. 3. p. m. 384. add. de hæmorrhagiis dicta infra §. 5.

(f) remede Anglois p. 73.

(t) Observations sur la grosseſſe & l'acouchement. obs. 272. 697.

(u) Exerc. I. c. 7. p. 51.

(x) Histor. febr. epid. p. 93. seq. & ab eo adductum Ledelii testimonium in ephem. nat. cur. Dec. III. a. 2. p. 60.

(y) Emmenolog. c. 11.

(z) de medicam. facult. P. 3. c. 18. add. cl. Bianchi histor. hepat. p. 636. seqq. item observatio de febre puerperæ periculosissima copioso corticis usu primis diebus audacter curata apud Schelhammer. de natura p. 248.

nifu, corporisque & materiæ forsan morbidæ habitu, aliquando retardari vel imminui, aliquando pel-
li vel augescere fluxum aliquem notamus, quod per
se quidem tunc innoxium, & interdum utile aut
necessarium est, & facile medici, usum & præpara-
tionem (a) moderantis, manu a quacunque noxa im-
pediri potest, & rite perfuncto morbo ipso nihil post
se incommodi relinquere solet.

Ipsam alvi adstrictionem, quam timent aliqui, *Alvus*
quia remedium adstringens dici audiunt, vix ac ne
vix quidem subtili sua virtute tonica æque inducere
aptus est cortex, ac vinum rubellum, moderate in
potum ordinarium tot populis cedens, vel potio in-
fusi theæ & similium, vel aromatum & condimen-
torum usus solitus, vel cibus tostus quicunque. Pro
ægrotoꝝ corporum, & materiæ morbidæ, ejusque
motuum & directionis diversitate, modo solvit al-
vum veluti a pharmaco purgante adsumpto, (b) mo-
do stringit aliquanto tempore, & tum, pro *Algoria*,
vel moderari evacuationem, vel referare strictionem
aliis

(a) Infusio præsertim vinosa, immo & aquea, &
moderatus paratum decoctum, & extractum, ubi parti-
culæ remedii magis terrestres sejunctæ sunt, blandissime
sine ullo adstrictionis metu impellere solent mensium flu-
xum, sicubi remoram qualemcunque eidem per remedii
substantiam, circa id tempus exhibitam, injici posse ve-
reamur, quod tamen penes pauciores constitutiones me-
tuendum est. Hæc vero substantia ipsa sæpissime, præfer-
tim in laxiori fibrarum habitu, & sanguine vappescente;
uti in chlorosi, & languore febriculoso observatur, ap-
prime promovet naturale profluvium, tono potentius re-
stituto. Si quando præter morem fluxus nimius suboriri
videatur, quem tamen remedium ipsum moderari conti-
nuato usu consuevit, tunc a sanguinis missione, nitro,
cascarilla, millefolio, similibus, ipsisque, ubi ex re vi-
detur, anodynis, subsidium mutuari licet, id quod et-
iam de alvi fluctibus medelam interturbantibus moni-
tum est.

(b) v. de corticis aliquanto adhuc recentoris vi nativa
cathartica *Rajus* histor. plantar. L. 32. c. 9. p. m. 1797.

aliis remediis apte additis potest medicus, vel tempori & continuato usui rem permittere. Plerumque enim, superato ita morbo ipso, cessat etiam illud symptoma, quemadmodum cetera omnia. Immo sæpe sæpius observavimus, hominibus ad alvi obstructionem pronis corticis per morbos usum feliciter ita contulisse, ut, peracta rite curatione, ab illa etiam molestia sese liberatos senserint.

Legiti-
mi usus
in mor-
bis æfe-
tus po-
steriores.

Adversus febres, aliasque ægrotationes, recte adsumtus, post multorum etiam annorum revolutionem nullam relinquit noxam. Immo potius, teste Mortonno (c) quem πρακτικωτατο Brunnerus (d) practicum coryphæum (e) vocat & teste quotidiana experientia, "inde sæpe appetitus magis firmatus, " concoctio alimentorum in ventriculo restituta, ge- " neri nervoso robar adjectum, & habitus corporis " a statu tabido in athleticum mutatus observatur. " Quot ego ipse, inquit, post quatuor lustra anno- " rum & quod excurrit, abusu corticis vegetos, & " firma valetudine utentes, vidi, & magis athleti- " cos, quam prius! Experientia reclamante, & rei " ipsius natura, nescio quam omnipotentem con-
,, strin-

(c) Exerc. 1. c. 7. pyretol. p. m. 54.

(d) De pancreate secundar. p. 101.

(e) Patet ex ejus auctoris candidissimi scriptis & regulis practicis, uti ex ipsa felici praxi, iniquum pariter ac frigidum jocum esse, quo, in dissertatione Halensi de corticis chinæ usu febrifugo cauto & suspecto, Mortonæ nomen mali ominis esse dicitur, ob immerito imputatam prudentissimo medico doctrinam indistincti usus corticis in omnibus febribus continuis: quum etiam, sicubi erravisse æquo judici deprehendatur, id non statim in nominis dedecus traduci debeat. Legat ipsa viri scripta, legat integra, judicet, & feligat, quisquis analogia practica uti novit. Lectores non attenti, aut judicio practico non utentes, abstineant velim ab usu omnium observationum practicarum, ne suos deinde lapsus & errores scriptoribus bene meritis, sed male usurpatis, imputandi occasionem præbeant.

“ stringendi & obstruendi facultatem pharmaco huic
 “ inesse, commensi sunt.

§. III.

Certa corticis efficacia cum aliis comparata.

Agnovit dudum veram hanc recte usurpati corti-
 cis securitatem, & certiorum certis remediis omni-
 bus virtutem febrifugam, vir multijugæ experientiæ
 Fr. Hoffmannus, qui, in propemptico ad dissertatio-
 nem de chinæ chinæ modo operandi, usu, & abu-
 “ su, meam inquit, si infè interponere licet expe-
 “ rientiam, ingenue & aperte fateor, me insignissi-
 “ mam non solum in febribus debellandis, sed &
 “ in aliis morbis expedite curandis, deprehendisse
 “ efficaciam, ut jure illud omnibus huc usque no-
 “ tis medicamentis anteferre non erubescam. Plures
 “ sane orco proximi hoc divino auxilio servati sunt,
 “ &, quos vel febres, vel ex illis alii propullulan-
 “ tes gravissimi morbi, jam dudum neci dedissent,
 “ illi, auspiciatissimo eventu, sanitati perfecte re-
 “ stituti sunt. Immo mihi nullum simplex cognitum
 “ est, quod tanta virtute polleat, vel simile effice-
 “ re possit. Sunt qui surrogare student alia, sed
 “ efficacia longe infeliciori, sunt quædam simplicia,
 “ quibus Deus & natura singulare quid, & aliis
 “ non concessum, tribuit. (f) Atque certa hæc, &
 suo modo vere specifica, hujus medicamenti effica-
 citas, non in hyperbolicis præconum laudationibus
 fundata, sed ante oculos collocata, & manibus pal-
 pabi-

(f) Add. Fr. Redi experim. natur. p. 143. seqq. Celeb.
 M. B. Valentini in miscell. nat. curios. Dec. III. a. 2. ob-
 servat. 123. polychr. exotic. dissert. III. Spon. observat. sur
 les febrifuges ap. Rajum in hist. plant. de gannanaperide.
 Ramazzin. p. 218. opp. Boeclr. ad Hermannii cynos. med.
 P. I. p. 204. seq. B. Albinus, diss. de febre quartana,
 postquam remedia ad febres celebriora proposuit, salia,
 terrea, antimoniata, chamamelum, chelidonium majus,
 Verthof, de Febris. C plan:

Laus
corticis
num
tempora-
ria?

pabilis est. Neque adeo locus est incongruenti pau-
corum cavillationi, qua hoc remedium hodie qui-
dem florere dicunt, uti plura alia olim floruerint,
jam obliterata; posteriori vero ætate oblivioni rur-
sum & contemptui datum iri. Florent adhuc flore-
buntque perpetuo medelæ vetustæ & recentes, qua-
rum efficacia manifesta est, & laus non opinioni,
sed experientiæ debetur. Quicquid vero primis for-
san temporibus objiciat metus aut hypothesis, id in
umbras inanes evanescit, ubi, progrediente experi-
mentorum lumine, usus ab abusu clarius distingui-

Curatio
februm
apud ve-
terea.

tur. Neque vero laudamus illum vulgarium meden-
di artificum neglectum, qui, veluti femellarum in
vestitu novando ingenium est, remedia, unius plu-
riumve sæculorum experimentis comprobata, obso-
lescere plane, & usu excidere patiuntur. Prudentio-
rum virorum indoles non ita variabilis, aut incuria
est. Servant omnia, veluti in thesauro accumulata,
&, ubi quid negligenter habitum observant, studiose
ex vetustis loculis repetunt, & justum toti materiæ
medicæ pretium statuere allaborantes, tum ab enco-
miorum hyperbole, tum a nimii contemptus exina-
tione, quodlibet artis auxilium vindicare student.
Manebit ergo eo magis sua recte usurpato cortici
existimatio, uti ceteris, quamvis paucis, ad certa
morborum genera vere specificis medicamentis, quæ

anti-

plantaginem, coriandrum, pentaphyllum, asarum, bar-
danam, chamædryn, carduum benedictum, verbenam,
alumen, sudorifera potentissima, stercus caninum, por-
cinum, anserinum, bufonem, ejusque cor tostum, opia-
ta, immo *Bovvlii* experimento, quod apud *Rajum* histor.
plant. L. 9. c. 8. descriptum est, ipsam cicutæ radicem.
„ Postquam deinde diaphoreticis, sanguinisque crasin re-
„ situentibus, justas præbuit laudes, th. 22. optima sunt,
„ inquit, quæ recensui, sed postquam china chinæ in-
„ notuit, multum eorum pretio & æstimio decessit: licet
„ enim optima sint, chinæ chinæ tamen aequiparari non
„ possunt. Alia puto aliis antecellere, prout ad corticis
„ texturam propius accedunt.

antiqua recentive industria, aut felicitas, reperit, præsertim, ubi nihil adhuc per tot sæcula inventum est, quod, suffragante experientia, comparari mereatur, & paria pro scopis propositis æque certo præstet, quamvis sua aliarum medelarum minus certarum cuique laus merito maneat. Sunt, qui interrogant, si talia apud auctores legunt, vel dici audiunt: quid ergo veteres egerint ante repertum corticem, sine quo tot febricitantes & olim convalescere debuerint, & nunc convalescant? Respondeo, quod res est: priscis medicis præstantioribus nequaquam ea infidebat fabula, quasi febres tardissime fugari, & plerumque naturæ permitti debeant, & ipsis remediis tutiores sint. „ *Hippocrates*, (g) si febris, inquit, tertianæ quarta occasioprehendat, medicamentum deorsum purgans dato. Quo, si opus non esse videatur, penthaphylli radicem exhibe. Si ne sic quidem sedetur, trifolium & laseris succum propinato, ut sudet æger. Deinde quartanarum curationem tentandam docet purgationibus repetitis, semine hyoscyami, & mandragora, aliisque remediis, quibus febris fugari videbatur, & vomitu ex allio primum, deinde ex eleboro albo ipso: qua violentia incerta hodie opus non est. „ Plurimas vero antiqui curarunt febres securas, aut minus rebelles, quas etiamnum sæpissime remediis facilioribus antiquitus notis feliciter expugnamus, nisi satius esse videatur dolores & anxietates certius levare, quum tuto levari possint. Eam methodum, quæ in huiusmodi morbis profuit, aut prodesse visa est, generatim omnibus febris-

(g) L. 2. de morbis. add. *Galenus* 2. de differ. febrium. cap. ult. 1. ad *Glauc.* cap. 9. seqq. *Aetius* tum ubi de febribus agit, tum etiam titulo de lethargo, loco supra ad sect. I. §. 2. not. (c) cit. ubi soporem periculosum febribus, ut ait, quotidianis, semitertianis, quartanis, accidere solitum, & maturandam curationem, describit. Consentit, quicquid fere medicorum, ad comitia usque inventionem, de febribus scripsit.

febris sufficere debere putarunt indoctiores & inexperti. Quando vero ægritudo cognitis & usitatis medicamentis superior reperta est, id quod multoties accidit, tunc aliqui, speciosa excusatione,

te, febris, fecere deam, cæloque locarunt (h)

Jovem lapidem jurantes, quantumvis febris molestissima sit, bonam tamen, salutarem, & sacrosanctam esse, & artem fore sacrilegam, quæ illos motus reprimere anniteretur: causam vero, nescio quam, cur bonus genius ita excandescat, non nisi longis lustrationibus, multisque ægrorum suspiriis, & patientia, posse expiari. Rediit sæpius per naturæ temporisque benignitatem, per morbi ipsius incertam innocentiam, & per tolerantiam ægroto satis difficilem, sanitas: quamvis ex adverso varii sæpe casus, multiplex discrimen, immo feralis exitus intercesserit. Quare alii viri sagaces & sinceri, artis suæ hac in re penuriam agnoscentes, & ingemiscetes, totam rerum naturam pro virili perveſtigare ſategerunt, ut remedium certum edomandæ morbi pertinaciæ, & præcavendis periculis & reversionibus, reperirent. Hinc alia ex aliis experimenta per tot sæculorum ſucceſſionem factitata ſunt, ambiguo cum ſucceſſu, uti in tentaminibus faciundis fieri aſſolet.

Per varios casus artem experientia fecit (i)

Ex ipſo vulgo multi, impatientes expectationis conſolationiſque medicæ, partim curioſe arripuerunt eas res, quæ, ubi aliqua febris tandem, quacunque

(h) in theſauro inſcriptionum Gruteri vocatur febris magna ſanctaque diva. Aelianus L. XII. c. 11. Valerius Maximus & alii, templa deæ febrī ſtructa memorant, quam ideo colebant, ne noceret, quibus noxa comperta erat.

(i) Manilius. Vide ſis, quæ paullo ſupra ex Albino adduximus, de ſtercorum, & buſonum, & venenatæ radicis cicutæ uſu ad febres, quæque Hippocrates de hyoſcyamo & mandragora, & elleboro albo præcipit, & paſſim habent alii, præſertim Paulini pharmacopœa ſtercora;

cunque ex causa, forte cessavit, datæ vel factæ postremo fuerant, quippe quæ solæ & vere juvisse reputantur; partim ingenia sua & amicorum, cujusque sexus & sortis, mire exercuerunt, ut artem sæpe trepidantem labantemque novo aliquo iterum atque iterum suffulcirent consilio. Quodsi horum aliquod, qualibet de causa, felici eventu beari visum fuit, id laudibus in cælum, supra omnes deas febres, subito extulit genuinæ logicæ ignorantia. Hinc ingens remediorum de febribus triumphantium catalogus in materiæ medicæ doctrinam irrepsit, e quibus quota pars, & quo usque, laudes adscriptas certo & constanter tueatur, judicium sit penes repetitam experientiam (k). Quod veteribus, vel invitis, contigit, id hodie aliqui volentes imitari amant, qui medicamentum unice certum sollicite subterfugere allaborant: nescio an militibus parum absimiles, qui hodie non nisi balistis, catapultis, arietibus, hostium munimenta impugnare, & Alexandri, Cæsarisve, artibus bellicis militarem scientiam absolvere, conarentur: vel nautis, qui, abiecta acu magnetica, ceterisque recentioribus inventis physicis, astronomicis, mechanicis, & hodiernis navigationis commodis, ad veterum apparatus navalem redire, eorumque arti nauticæ minus perfectæ, in infido oceano, merces vitasque hominum committ-

coraria, Dreck-Apotheka, & *Friccius* de virtute venenorum medica, ut medelas superstitione detestabiles præteream. Hinc patet, ad quem usque gradum, in tentaminibus audendis, horrendi febrium cruciatus, & pertinetia, & earum periculi formido, procedere fecerint hos, qui, certa medicina destituti, quasi palpando in tenebris, remedium anxie anquirere opus habebant. Facile ergo, & tuto, & certo semper peragi posse febrium curam, cognitis per antiquiorem experientiam medicamentis, neque certiori aliquo opus esse, credat judæus Apella, non ego.

(k) *Pechlin*. L. II. obs. 20. „ Febris, ubi altius infedit, specificis, quæ vocant, certandum, & sive attentantibus, sive figentibus medelis, fermenti febricu-

mittere auderent, forte ideo, quia etiamnum, partim tempestatum, & scopulorum inevitabilium injuriis, partim hominum imperitia, aut negligentia, naufragia eveniunt.

S. IV.

Experientia circa alia febrifuga.

Nos, qui nullum eorum munerum, quibus etiam atque etiam artem ditavit Deus, aspernandum esse existimamus, tum ipsum illum, quem ignari aliqui reformidant, corticem, tum pleraque, quæ huic tuto (1) surrogantur, sine preliminari opinionis iudicio, experti sumus: & laudabiles quidem effectus, variaque notabilia, uberius forsan aliquando referenda, reperimus. Ne de evacuantibus jam dicamus, de

„ Iosi malignitas superanda. In illa autem tam copiosa
 „ specificorum commendatione, mirum est, tam pauca
 „ esse, quæ famam sustineant, &, nisi nova quædam,
 „ atque alia ex aliis, medendi materiam instruerent,
 „ pene desertas fore medicorum scholas.

* arseni-
 ci usus
 temera-
 rius.

* (1) Abhorremus insegura, & præcipue verum illud
 venenum *arsenicum*: quod haud immerito reprobant viri
 celeberrimi, *Stahlius* in observat. toto mense *V. Junkerus*
 conspect. medic. tab. 79. p. 654. item tab. 43. p. 1076. con-
 spectus chemiæ, cui egregio operi perficiendo vires &
 otium doctissimo viro aprecamur; & *Gohlius* act. medica.
 Berol. Dec. I. vol. III. p. 90. seqq. nescio autem, an hic,
 post aliquot visa exempla, *certissimum* febrifugum jure
 dicat. Multis tum per Belgium, tum per Germaniam,
 chirurgis temerariis cognitum & usurpatum est periculo-
 sum hoc pharmacum, quod tamen sæpe

corvos delusit hiantes,

forte, quia nescierant artifices, quo usque dosis vene-
 ni intendi & repeti possit, ne corporis pestis evadat.
 Frustra id datum aliquando his auribus ab ipso, qui mi-
 nistraverat, percepi, his oculis vidi, & horruï. Infelix
 illa quorundam a cortice *Cinchina* averfatio, & nocivi
 clamores contra tutissimum illud *ῥεον πικρον*, ejusque
 nau:

de quibus constat, unica sæpe sanguinis missione, vomitione, catharsi, plurimas febres superabiles esse, prædicari merentur salia (m) diversa, acida, (n) al-

nauseosa præbia, seduxerunt audaculos quosdam homines, ut in ipso veneno quærent, quod & suavius sit, & facile queat occultari, & similitudinis cum illo cortice accusari non possit, alexipharmacum venenatæ quasi multarum febrium pertinaciæ, ut, quod apud *Ausonium* est,

*si fata velint, bina
venena juvent.*

Meminerunt ex aliena experientia virium arsenici febrifugarum *Lemery Cours de Chim.* P. I. c. 10. *VVeppferus* in de cicuta aquat. c. 21. histor. 13. schol. 3. & alii in *ephem. natur. cur.* Dec. 2. A. 3. p. 131. A. 5. p. 474. Item nuper I. I. M. M. P. P. (Jo. Ignatius Mejerus, Medic. Prof. Pragensis) in eleganti libello teutonice scripto, ventriculi opologia pro oistreis, des magens vertheidigung der edlen aultern: ubi pag. 69. medicos dicit non vereri arsenicum adversus febrim exhibere, idque sæpe adstipulante experientia. Nullum vero scriptorum novimus, qui propria laudare experimenta sustinuerit, præter *Michael. Friccium*, medicum Ulmensem, qui tractatu de virtute venenorum medica ann. 1702. evulgato, usum arsenici, præcipue febrifugum, toto capite 2. operose tueri, & aliquot se drachmas jam medendo consumsisse profiteri, ausus est. Valeant maligna pharmaca, & plena alex, quum & magis exploratas, & securiores medelas, quarum præbia, quoad opus sit, augere & continuare possis, benigna largiatur natura! add. infra p. 204. seq.

(m) In his ludit, ut solet, scriptor dissertationis accusatoriae de impostura corticis, quando triumphum sibi ipse decernit, ubi ne umbra quidem victoriæ apparet, si quis serius iudex, altera, ut ajunt, parte Petri *Rami* logicæ uti velit, quæ iudicium logicum, partem usus sana rationis præcipuam, docet. „Præcones, inquit accusator, corticis ex propria confessione facile convinci possunt, quod ne ipsi quidem solidum quoddam subsidium in exotico hoc antifebrili quærant: cum libera-
„liter concedant, aliis etiam antifebrilibus, v. gr. arcado
„duplicato, salibus absinthii, cardui benedicti, &c. &c.

(n) alcalia, media quo febrifugum Kergeri (o) partim quidem terreum referimus, & nitrum, ejusque præparationes, & alumen, & præsertim alcalia ammoniaci sociata, unde elegans sal volatile emergit. Ammoniacum etiam solum, multa jam olim experientia nobilitatum, dosi ad drachmam & ultra aucta,

„taurei minoris, tartaro vitriolato, aliisque talibus, febres tertianas percurari posse. Proinde sana ratio dicitur, illud utique remedium, quod altero securius solidius, id est, fundamentaliter magis ac radicaliter febrim exstirpat, alteri, quod eandem tantum suppressit, vel paroxysmum unum vel alterum suspendit, anteponendum.“ Æquipollet huic experientiæ & ratiocinio tota disputationis dialectica, quam tamen, per saltum egregium, mathematico illo coronare placuit: Q.E.D. Sunt, quod mireris, homines, qui serio similiter ratiocinantur. Muliercula quædam plusculos infantes ex variolis, sponte fere convalituros, curari vidit, remediis adhibitis, aut nullis, aut minime generosis, dum id medici liberaliter concedunt, immo ipsi præcipiunt. Jam se supra omnem doctorum scientiam sapere rata, his fere indignatur, qui medicinam optant, huic morbo aut præcavendo, aut curando, certa efficacitate constanter adæquatam: quippe id se in ejus cura invenisse sibi persuadens, non quod pueri in faba. Jam scire se credit medicamenta, quibus variolæ omnes, benignæ malignæque, periculo plenæ & vacuæ, legitimæ & anomalæ, faciles & difficiles, tolerabiles vel secus, curari possint & debeant. Hanc solam methodum securam & solidam reputat, & quæ affectum radicitus ex fundamento exstirpet. Caveat jam medicus, qui ab hac propter indicationes recedere audet, ne omnis in ipsum ipsiusque remedia culpa conjiciatur, si ex quavis causa, vel cicatrix minima post morbum relinquitur.

(n) V. Syvius, prax. med. append. tract. 9. §. 148. seqq.

*(o) Paratur terendo corallia rubra, & tantum crystallorum tartari sensim miscendo, ut pulvis aliquantum amaricans, & salinus, evadat. Ignorantiam hujus rei, uti plurimum aliarum, doctioribus notissimarum, fingere, & simulare videtur auctor dissertationis paulo supra notatæ,

aucta, & ante aliquot paroxysmos repetita, doctissimi *Muyfii* & aliorum & nostra experientia, sæpe prodest, ea tamen etiam dosi incertum, uti cetera talia omnia. *Muyfius* ipse corticis virtutem majorem certiolemque confirmat. Inter volatilia tum camphora, tum oleum animale, quod *Dippelius* ex cornu cervi oleo foetido parare fertur, & ex omnibus animantium partibus, antiquiori jam inventione, fieri potest, si eo usque spiritus arte chemica extenuetur, ut repetita quindicies, aut sæpius, destillatione, nullas amplius fæces nigricantes poste se relinquant, usum non spernendum habet. (p) Laude sua haud indigna sunt, sed regulis de usu & abusu per-

tatæ, quum *Hoffmanni*, *Storckii* & aliorum scripta, & acta *Uratravienfis Germanica*, in vulgus propalarint. Nescio, cur tantopere miretur, & hyperbolicum putet, si qua praxi utitur, quod doctissimus *Kergerus*, elegantibus historiis firmatum, obiter narrat, in de fermentatione sect. III. c. 3. p. 247. seqq. se, quatuordecim annorum spatio, „ ejusmodi medicamine præcipitante salino, nulla alia medela prævia, neque expectata coctione, quovis morbi tempore dato, febres plusquam mille, in quovis sexu & ætate curasse. “ Numerus is, ubi populosa est praxis, & febres populares sunt, tot annorum spatio, par est mediocris, & ubi haud sunt difficiles, facile par ipsis est hoc remedium. Sola illæ sæpe pauca expectatione curantur, si ejusmodi medelam nolis. Plures forte quotannis in cathedra ipse auctor, vel præceptor auctoris, curat medicamentis haud efficacioribus. Neque ergo merebatur ob id narratum, quod legenti plane sincerum apparet, vir meritissimus cavillationibus impeti, & impostoribus fucum facientibus accenseri, cujusmodi in eum flosculi liberaliter sparguntur in dicta dissert. §. 5. & 6.

(p) Hoc illud est medicamentum, de quo jactat *Dippelius* in vitæ animalis morbo & medicina, p. 78. seqq. omnes febres intermittentes unica ejus dosi profligari, add. dissertatio de olei animalis viribus, præcipue in epilepsia, sub præsidio celeb. Abr. *Vateri* disputata p. 27. Spes in febribus sæpe fallit. In epilepsia aliisque affecti-

* Febrifugum
Kergeri.

Oleum
animale
Dipelii;

bhs

perquam obnoxia, absorbentia & terrea varia, (q)
 & quæ ex antimonio Marte & mercurio parantur,
 regulinæ, vel metallicæ substantiæ adhuc utentia
 connubio: sulfura & panaceæ antimonii, regulus
 medi-

bus spasmodicis effectus, qui liquorem cornu cervi succinatum, similesque spiritus volatiles, longe superant, etiam nos prædicamus. Exhibuimus ad guttas XXX. vel XL. non una solum aut altera dosi, quod raro, nisi forte versus tempus paroxysmi felicius fieri possit, efficax observavimus; sed quavis vespera vel aurora, per mensem integrum, quo facto, & insequente somno placido, cum sudore blando, interdum etiam sternutatione forti, aliquot epilepticos satis vetustos curavimus, præmissis & subjunctis, quæ methodus indicabat, repetito etiam aliquoties ante lunæ vices remedio. Nihilominus haud semel frustra ita medicati sumus, causa forsan vel nisu naturæ, aut plane non, aut nondum superabili. Hystericis spasmis, post rite usurpatam per mensem limaturam martis, divinum præstitit auxilium. Miris illis moribus vigilantium haud voluntariis, quos, adolescentibus frequentes, Sydenhamio, aliisque placuit choreæ S. Viti nomine salutare, quum, præmissa venæ sectione, & diuturno satis usu corticis Peruviani, certissimæ ad hunc morbum antidoti, debilitas adhuc & spasmi leviores superessent, cito, efficaciter, & constanter contulit. v. de præparatione & effectibus hujus remedii *Dippel. l. c. add. dissert. inaug. celeb. Junckeri*, sistens observationes practicas de medicina quadam efficaci in motibus naturæ exacerbatis, item annales Uratislavienses tentam. 3. p. 561. seqq. tent. 15. p. 661. seqq. tentam. 21. p. 115. tentam. 32. p. 121. tent. 35. p. 134. & sigillatim tent. 9. p. 261. seqq.

(q) Novi myropolam, qui ea ad uncias tres, unica dosi, aqua diluta exhibet pro sudore. Profuisse id in febribus raro comperi, materia potius male mutata & commota: unde, quid jam certi ab his sperandum sit, augurari licet. Sanis, quibus ita sudorem præcautionis causa ciere placuit, innoxium fuit præbium ingens. In mentem hoc revocat dosim *Baglivianam* pulveris stomachici *Quercetani*, seu *Birckmanni*, quem *Agli* pulverem ari compoſitum vocant, ad drachmas quinque, prax. med.

medicinalis, seu febrifugum *Craanenii*, & pulvis alexipharmacus *Rolluvagii*, inde præcipue paratus, item crocus martis antimoniatuſ *Stablii*, ipſe mercurius dulcis, panacea Gallorum, & hiſ ſimilia plura. Utilia præſtitit chamomilla, *Martona* & *Pitcar-nio* & vetuſtioribus laudata, centaury minus, a celeberrimo *Valentino*, gentiana a *Ludovico* (r) & *Verloſchnigio*, cortex fraxini ab *Hellwigio*, & *Lentilio*, qui gentianam feliciter addidit, caſcarilla a *Geolickio* (ſ), varii cortices a variis (t) ab aliis alia, abſinthium, cardus benedictus, trifolium fibrinum, chamædryſ, ſalvia, nux myſtica, millefolium, & plura, partim æque ac ipſe cortex exotica, ex amaricantium, aromaticorum, adſtringentium, baſamicorum, anodynorum cenſu ſubſtituta. Varia hiſ ſimilia ſuperſunt, velut nuceſ cupreſſi a *Lanzono*, gallæ a *Renealmo* ſurrogatæ, quæ ulteriori experientia

l. i. c. 13. §. 6. Multa ſane laudata experimenta imitatoribus non ſuccedunt, & deinde ſpernuntur, quia doſes juſtam ad morbi cauſſam proportionem non habent, profuturæ forte, ſi magis intenderentur: quod in priſcorum auctorum imitatione maxime locum habeat, quorum experientia ſæpe præmature fidem derogamus, præceptis imperfecte obſervatis.

(r) qui tantillum nucis vomicæ addit, quod, nobis non exploratum, experientem ſefelliſſe memorat *Boeckerus* in notis ad *Hermanni* cynoſuram.

(ſ) vel quiſquis auctor eſt diſſertationis de impoſtura corticis, ejus præſidio ſuſſultæ: qui ſe magnopere decipit, ſi vere credit, quod dicit: „quemlibet ipſi facile „largiturum eſſe, caſcarillam non parem tantum, ſed „longe tutiorem effectum intuitu febris fugandæ præſtare, quam verus cortex.“ Illam chinam ſpuriam in oppido quodam pro vera venditam novimus, & medicum non opinantem, & largiter præſcribentem, in februm curatione deceptum eſſe. Hæc erat vera impoſtura in cortice.

(t) Conf. *Hellwig.* de quinquina Europæorum cortice fraxini, §. 12. quæque ibi ex *Sponio*, *Rebequio*, *Tozzio*, *Muſitano*, & aliis adducuntur.

tiæ reservamus . Fortiora stringentia alia , frustra aliis tentata , lubenter supersedimus tentare : quippe vim febrifugam in adstrictione sola , qua tali , non consistere , neque ea exauriri , rerum natura attestante , convicti (u) . Ipsam quam communem , nempe sudoriferum & febrifugum magnum *Hancokii* , & medicinam *Hoffmanni* universalem , caute usurpatam , feliciter exploravimus . Experti testari possumus , hanc in rem , virtutes laudabiles aquarum naturalium diversarum , particulis diversis , spirituosiss , sulfureis , lixivis , salis , nitrosis calcariis , martialibus , seleniticis , aliisque pollentium , & sinceriorum

(u) *Sydenhamium* , qui expertus negat , fortissima adstringentia loco chinæ adhibita , febres fugasse , refutat , & mire cautum fingit , ipse non expertus , & experiri non ausus , auctor dissertationis , præside *H. Henrici* ex Halensi cathedra defensæ , de usu corticis chinæ febrifugo cauto & suspecto . §. 16. „ Oportuit , inquit , optimum illum virum talia nimis parca manu usurpasse , quum „ successus satis superque tentantibus respondeat . “ Esse febrium remedia , ex adstringentium fortiorum & debiliorum numero , quibus successus non nunquam respondeat , nemo negat : sed ea , quæ cognita sunt , longe cortice illo parum adstringente minus certa & efficacia , neque digna esse , quæ illi penitus substituantur , id est , quod expertissimo viro eo facilius credi meretur , quod certius est , multa stringendi robore manifestissimo polle- re , in quibus virtus febrifuga aut obscurissima , aut nulla est . Neque ullum in rerum natura medicamentum adeo simplex est , & uniformibus particulis constans , ut unica tantum virtute , & ea quidem sine distinctione in omnes corporis partes , tot momentorum nominibus diversas , operetur . Neque ergo saniorum logicam sapit hæc consequentia , si dicas : hoc remedium , quod virtute febres reprimente ad miraculum usque certa pollet , particulas habet adstringentes , & dantur alia febrifuga , quæ similibus particulis instructa sunt , & ex mea hypothese iis hominibus , qui mecum sentiunt , neque contradicere sciunt , aut multum disputare nolunt , ex hac sola qualitate effectus explicari , uti quidlibet ex quolibet , potest ; ergo re ipsa , quidquid illud medicamentum agit ,
id

rum leviorumque, & feri etiam lactis. Immo, quod *παράδοξον* *Eugalenus* & *Blancardus* jam notarunt, & variis locis in ephemeridibus curiosorum probatum est, sunt febres ex intermittentibus, ubi ipsum lac utiliter datur. (x) Externa medicamenta diversa satis efficacia, thermas etiam, & aquæ dulcis balnea, sileo, quæ suum sæpe habent locum. Id tamen hinc

id adstringendo agit, & id cetera, quæ æque aut magis adstringunt, agere, pro adstrictionis modulo, possunt & debent. Ecquid jam est a particulari ad universale, ab opinione ad naturam argumentari, si hoc non est? Stringentes particulas, cortice Peruviano manifestiores, habet vitriolum, habet alumen, habent catechu, bolus Armenia, hæmatites, styptica ferri, cupri, plumbi propagines, vinum austerum, spiritus vini fortior, fructus acerbis, combusta pleraque, ac his contraria, acetum, & acidiora omnia, opium, pilulæ de cynoglossa, stercus suillum, nux moschata, cinamomum, thea, millefolium, & quæ vulneraria & diuretica putantur fere quævis, rhabbarum, ipecacuanha, aloe, pilulæ polychrestæ, & purgantia plura, & sexcenta alia. Hæcine omnia, modo dosis non nimis parca sit, æque febrim fugare dicemus, & iisdem laudibus criminationibusque, quibus chinam, afficiemus? Omnes ne horum effectus a sola adstrictione derivandos ex cathedra disputabimus, & nihil in singulis singulare esse credemus & diversum? Opinionum commenta delet dies, naturæ judicia confirmat.

(x) Præcipue asininum in febriculis lentis, scorbuticis, quo intermittentium indoles degeneravit, & quæ pulmonibus maxime, lienique insidiantur, haud spernendam vim habet, quam rem, post veterum observationes, ostenderunt *Meibomius* inde cura phthysicos per lac, & *Hoffmannus*, tum variis medicinae consultatoriae consiliis, tum peculiari dissertatione de mirabili lactis asinini virtute, item de saluberrimo aquarum mineralium cum lacte connubio. „ Moderamine & explicatione opus „ habet locus *Sthalii*, qui non dubitasse se dicit, inter- „ roganti: quibusnam lac asininum conveniat? responde- „ re: asinis, utpote quibus ita a natura destinatum sit, „ ut sine illo vix educarentur, & alia, quæ in notis ad „ satyram *Haruai*, c. 6. p. 60. scribit, eaque, nisi val-
de

Remedia
domesti-
ca num
suffi-
ciant.

hic sincere testatum facimus, omnia illa, omnia, inquam, quantum adhuc reperire potuimus, quod ad certum & indubitatum effectum attinet, a cortice hoc exotico multis parasangis exsuperari, neque ergo nobis sufficere posse, aut debere, ubi magnum subitumve febrium ex intermittentium genere periculum timendum est. Probabile prudentibus quibusdam viris videtur, necessarium esse, quod, licet optabile sit, attamen neque ratio physica ulla, neque providentiæ œconomia experta probat, quodque ante diluvium fortasse verum fuit, postea amplius non est. Existimant nempe quamlibetunque regionem sibi suis medicamentis domesticis sufficere debere. Hoc si ita esset, tunc illud quidem remedium, quod ex nostratibus æquiparari mereatur, longius ab Europæorum ingeniorum percontatione huc usque per tot sæcula dissitum mansisse debet, quam vastus ipse oceanus, & ultima India est.

Et

de fallor, *Hoffmanni*, olim collegæ, scriptis jam lectis. Numquid forsitan etiam ejusdem priora opuscula, quibus corticis Peruviani laudes jam tum magnopere efferuntur, legisse putandus est doctissimus *Schalius*, quando eas ex abusu facili, & sua theoria, vel nimium limitare e contrario aggressus est? Quæ in iisdem notis toto c. 7. de medicis aquariis, & de exiguo nimis usu dicuntur, quem aquis salutaribus auctor tribuit, conferantur, si lubet, cum scriptis expertissimi *Hoffmanni* plurimis de aquarum mineralium virtute longe saluberrima, præsertim T. II. opusculorum physico-medicorum collectis. Legi etiam possunt, quæ in iisdem notis ad *Harvæum* acriter in *causelas* dicuntur, quod vocabulum una pagina 217. toties fere præacute repetitur, quoties id in titulis consuetis dissertationum voluminumque *Hoffmannianorum* exstat, ne alia haud absimilia indicemus. Viros illos, utrumque egregie doctum & meritum, eorumque discipulos, & theoria & praxi vix unquam non habemus dissentientes: unde ex una academia, præ aliis a studiosa juventute frequentata, velut schisma medicum per Germaniam spargitur. Dissensiones doctorum theoreticas experientiæ unanimi officere, & juniores medicos turbare, nolim.

Et quid prodesset nobis ita occultatus a natura thesaurus, qui, licet indigena sit, serius tamen innotesceret eo, quem alienissima regio profert? Divina providentia, cujus nos consilia ignoramus, & morbis hominum & medicis, & regionum abundantiae & commerciis, & artium scientiarumque incrementis, suos temporis sortisque limites posuit. Profert forsan Europa non unum medicamentum, quod viribus corticem aut vincat, aut exæquet. Id vero, si quod est, ab oculis animisque nostratium medicorum, licet circumquaque sollicitè quæritantium, tam remotum ad hanc usque ætatem esse permisit deus, quam quod remotissimum.

§. V.

*Usus corticis opportunus & tempestivus,
vel secus, in morbis variis.*

Quemadmodum vero nihil eorum, quæ vel sano corpori innocentia sunt, vel certis morbis medentur, universim ita juvat, ut nullam noxam, pro ratione morbosæ materiæ, motuumque sub quibus ministratur, incaute adhibitum inferre possit, neque quicquam est, cujus virtutes nullo vitiorum con-
finio lædi queant; „ (y) ita idem de hoc febrium domitore sentiendum esse, ipsa eo magis dictat sana ratio, quo manifestior in materiem motusque morbosos efficacia est: neque unum remedium pro febrium omnium unica solaque panacea habere licet, ceteris artis præfidiis susque deque habitis. Nocere potius, quam juvare posse videtur in febribus naturæ continentis (z), præcipue *επαιχμαστικῆς* inflammantis, suppurantis, catarrhalis, nisi perquam benigna

(y) Plinius in panegyrico.

(z) Quo vocabulo semper perperam utitur Mortonus. Continentes enim febres, quas ipse periodicas esse vult, *ευνοχοι* ab antiquis dictæ, nullas habent periodos, sed uno tenore progrediuntur. Quod ille his tribuit conti-

nigna sit, & fere intermittens, exanthematicæ acutæ, (a) & quarum typus, nullo adhuc remedio specifico reperto, ante sui temporis decursum est insuperabilis: quamvis periodis quotidianis, vel vagis (b) intermittentium indolem mentiantur, (c) vel ex illarum genere per transmutationem natæ sint (d). Neque, si vel maxime ex acuta ejusmodi, & vera intermittente vel remittente febre admixta, duplicatus morbus, qui verus hemitritæus est, (e) appareat, corticem præbere licet, ante alterius febris, quæ alienæ indolis est, declinationem. Idem vero acutorum morborum reliquiis extirpandis, & restituendæ transpirationi insensibili, utiliter adhibetur, & egregium naturæ robur addit, & lentæ tabificæque ægritudinis metum, & periculi reversiones, præcidere solet. Pertinet ad alienos ab usu hujus

Paroxys-
mus

nuarum nomen, id sigillatim συνεχέον periodicis magis competit. Sed in verbis faciles esse decet, qui in re consentiunt.

(a) Nihil tamen contra indicant, si feбри ex intermittentium genere jungantur, purpura scorbutica, aut urticatio: neque si intermittentibus, sine febris continens consortio, purpura aut petechiæ συμπτωματικώς superveniant: quod præcipue in statu epidemio maligniori, & corporibus scorbutico corruptis, evenire notavimus, ubi tamen felicissime datus est cortex.

(b) v. Ramazzinus de abusu chinæ chinæ oper. p. 229. seq. & ibi adducta exempla Sydenham. de novæ febris ingressu. opp. p. m. 665. seq. Bianchi histor. hepat. p. 748. Morton. pyretol. tract. III. c. 7. p. m. 54. constit. epid. Uratisl. miscell. nat. cur. dec. III. ann. 9. & 10. append. conf. cl. Cohausen toto. c. 11. ill. Bergerus in chinchina ab iniquis judiciis vindicata §. 12.

(c) Unde abscessum expectandum monet Hippocrates in Coacis.

(d) Morton. exercit. 2. c. 1. p. 107. seq. c. 5. p. 114. Ramazzinus p. 228. Lancisus de nox. palud. effl. L. II. epid. 1. c. 8. sect. 2. §. 1. Bianchi. p. 629. & passim.

(e) v. omnino Spigelius de semitertiana, operum T. II. Boneti sepulcret. L. III. sect. 1. obs. 31. & ibi notæ Mangeti.

hujus remedii morbos, gravis quilibet & increfcens paroxysmus febris, etiamſi intermittens, qui morbus eſt ſui generis celerrimus, cujus nondum reperi- tum eſt remedium, quod præſentem tollat: quamli- bet declinationis tempus, & minores neque me- tuendæ acceſſiones, ubi gravior deinceps alia time- tur, & ruens hora urget, contrarium uſui nihil in- dicent: præcipue, quia remedii doſis non eo ſtatim momento, quo adſumta eſt, quemcunque ſuum ef- ſectum exſerit, ſed, ineunte acceſſionis declinatione data, ſenſim digeri a natura, & , inſenſibili effica- ciæ incremento, poſtmodum in uſum corporis, con- verti, & manifeſte operari ſolet. (f) Paroxysmis nocturnis auterraticis, qui ex induratis alicubi glan- dulis, aut viſceribus, aut ex ſolo ſcorbuto, aut ve- nerea labe, aut ulceratis externis vel internis cor- poris partibus, febrium intermittentium inſtar, naſ- cuntur, nihil cortex memorabile prodeſt. Ubi au- tem febris epidemia ſe immiſcuit, hanc innoxie pro- fligatam novimus, dum alter morbus ſuis remediis, vel miſcendis, vel ſubjungendis, relictus eſt, nihilo aut facilius, aut difficilius ſanabilis, quam antea. Quæ ulceribus viſcerum, partiumque aliarum, & ſuppuratis tuberculis, morbiſque tabificis, ſuperve- niunt febres intermittentes veræ, ſed putridæ dictæ ob corporis partium putredinem febricoſo fomiti *αναλογαν*, bene quidem tolerant corticem, & sæpe pro levamine, & protrahenda vita, expoſcunt, ra- ro autem eodem conſtanter & penitus eradican- tur: niſi ubi læſio minus profunda eſt, & admixtis, aut interjectis, ex arte remediis aliis idoneis medicabi- bilis, vel a materia forſan febrili originem ducit, & tunc etiam ante inſanabilem corruptelam mature cura-

*Morbi
periodici
ex cauſſa
non in-
termit-
tente
chronica*

(f) In ipſo paroxysmo cortice uti jubent ill. *Lentilius* miſcell. med. practic. P. I. p. 245. ſeqq. *Crugius* ephemer. nat. cur. dec. 2. artic. 10. obſerv. 2. ibid. dec. 3. a. 9. & 10. obſ. 52. *Blauvius*, cujus methodus elegans videtur, & plures alii.

Verlhof, de Febris.

D

Morbi
spastici
& con-
vulsivi.

Hemor-
rhagia.

curatur (g). Alias vero vix ac ne vix quidem alio medicamento, aut sine hoc ipso, curari solent, sed *Hypocratis* (b) implere prædictionem, qui febres notat, licet maxime aliis securas tabidis tamen exitiosas. Nocere videtur cortex in morbis spasticis & convulsivis continentibus, & augescentibus, eorumque ipsis præsentibus & increscentibus paroxysmis, quamvis, simulac remissiones notabiles vel intermissiones adsunt, si qua est mali causa per naturæ vel artis virtutem superabilis, robur naturæ addendo, lentorem corrigendo, noxios motus prævertendo, & orgasmum in herba suffocando, egregie adjuvet. Immo juvat sæpe eos, qui strictura spastica quarundam partium particulari affecti sunt, ubi præcipue ductus biliarii, pancreaticus, & villi ventriculi, & intestinorum, & tubuli renales, genusque vasorum sanguinem & lympham vehentium, & nervorum, præsertim circa venæ portæ, & aortæ descendens, intra viscera abdominis propagationem, tono nihilo minus laxiori laborant. In hæmorrhagiis modum excedentibus placide moderandis, & sine præpotente, ultra tonum naturalem, adstrictione compescendis, post plethoram imminutam, & spasmodum impetum resolutum, extra nimii orgasmi tempus, mira præstat hoc remedium: nisi forte vulneratio gravis, vel visceris scirrhus, aut ingens infarctus, vel profunda nimis craseos sanguineæ resolutio, vel res toto genere aliena, subsit; quemadmodum ubi calculus, mola, secundina aut abortus insuperabilis, exitum molitur. In alvi fluxibus & vomitionibus, sub pari cautione, confert: uti sæpe nocet, si male cortex & solitarius adhibeatur, ubi, ob spasmodum & turgentis humoris ferociam, prodesse nequit. (i). Neque vero in morbis chronicis, quorum specifica

(g) v. omnino *Morton*. phthisiol. L. 2. c. 10. p. 75. & c. 14. p. 125. seqq. add. *Lentilius* jatromnem. P. 2. c. 27. p. 270. seqq. & auctores sub nota (b). p. 54. adducendi.

(b) epid. L. 1. sect. 1.

(i) v. exemplum erroris *Tallerii* empiric. ap. *Blegny* p. 74.

eficacia antidotus non est, ita prodesse solet, ut aliis magis interdum aptis remediis non cedat; licet ibi etiam haud minora sæpe præstet, quam blande tonica, & *ἐκπαιρτικά* alia, quæ ipsa etiam febrifuga esse, experientia comprobavit.

§. VI.

Morbi chronici ex genere febrium intermittentium.

Quod si vero chronici affectus ex febrili materia nati, vel cum eadem adhuc misti sunt, vix est, quod cum corticis virtute comparari possit. Spectant huc, qui antiquitus (*k*) sæpe post febres notati sunt morbi, phthises (*l*), arthritides (*m*) cachexiæ, & ipsi

(*k*) v. locus Hippocratis supra ad §. IV. not. (*g*)

(*l*) *Morton*. phthisiol. c. 12. p. 127. phthisin a nulla alia febre frequentius, quam ab intermittente, originem duxisse observavit, maxime ubi, ob efficacium medicamentorum neglectum, chronica evasit; ab ejusmodi autem phthisi plures solo cortice curatos, aliis medelis insanabiles: cujus rei etiam nos exempla varia vidimus. Sufficiant, quæ adducit hic actor I. c. item de phthisi ab arthritide & rheumatismo c. 2. de phthisi hæmoptoe c. 5. *Brunnerus* de pancr. secund. l. c. *Valentini* de febre hæmoptoica: idem in tract. de china china c. 2. §. 6. de phthisi asthmatica febrili: *Blakmore of consumption*, & quæ inde de tæbe Anglica excerpfit *Cohnusen* c. 12. p. 98. Conferantur hæc, & tota illa aurea phthisiologia *Mortoni*, quæque tot ac tanti viri observarunt, & vetustus ille *Bonnetus*, in theatro tabidorum, aliique corticis inventione antiquiores Angli, de tabis inter suos magna frequentia, & causis manifestis, clare docent, & experimentis uberissime demonstrant, cum illa obscure indigitari visa, certe non credibili, doctissimi *Stahlii* suspitione, qua novum corticis inter Anglos usum in partem culpæ tabis adeo ibi frequentis accire velle, disputationis causa, & novitatum medicarum numerum augere quibusdam videtur, in *disputatione de novitatibus medicis*. §. 53. Quæ male usurpati corticis vitia, ex alienis & empiricis experimentis, vir ille acutissimus observavit, ea quidam ejus sectatores, forte præter ipsius consilium, ipsi remedio male imputant, & abutuntur illo pythagorico: *αυτος εσται*.

*Phthisis
ex febre.*

(*m*) *Hippocr.* aphorism. 44. L. 4. „ Qui ex febre lom.

Ipsi tumores hydropici, præcipue humidi (*n*), ex male curata febre nati, vel eidem juncti, etiam si cortici ab ignara plebe, immo a medicorum quorundam opinione, sæpe imputentur. Eveniunt illa mala, uti olim, ita hodieque, post febres graviores, & quia hodie pluribus, qui diu aut graviter febricitarunt, tandem quocunque modo, apte vel inepte, aliquando cortex datur, turbæ statim indoctæ pars huic medicamento, quod barbære nominare scit rem imputat, quia veras causas non intelligit, & inepta illa persuasio de februm securitate absoluta viget, & quorundam medentium opinio, vel utilitas, vel ambitio, adstipulatur. Atqui vero, quod viri experientes sciunt, & sinceri profitentur, præmissis vel additis, quibus opus esse, medendi methodus quemlibet peritum medicum docet, omnem ibi paginam juvando implet cortex, ubi tot nocivis de noxa judiciis male mulctatur. De phthisi febrili ad aliorum observationes plurimas dudum in publicum editas, provoco. De arthritide exemplum breviter narrare lubet.

Arthri-
tis febrilis
causa, ob-
servat,
partic.
10.

Femina aliquot ultra quadraginta annos nata, menstruis semper paucis & anomalis usa, habitu corporis aliquantum tumido, rarius appetens, nauseosa, & vomitibus biliosis quovis fere mane inde ab octo annis infestata, & artuum doloribus vagis sæpe exercita, ante hoc triennium & amplius curata erat corticis maxime ope, a febre tertiana haud secu-

ga laborant, iis tumores aut dolores in articulis oboriuntur.

(*n*) H. Meibom. de hydropse ascite §. 50. „ Febres intermittentes tertianæ quotidianæ, quartanæ diu durantes, ac si multum in iis bibant ægri, nec tamen diaphoresis & diuresis recte succedat, in cachexiam & hydropem desinunt, quod jam tum ex Græcis Hippocrates, ex latinis Celsus indigitavit, in his vero septentrionalibus locis experientia frequens testatur, præsertim in plebeiis, qui medicamenta recte adhibere non potuerunt, & in illis, qui per febrifuga male tractati sunt.

secura, cum violentis motibus & continuitate. Muliercularum consiliis tunc turbata, vix ac ne vix quidem tam diu remedium sumere voluit, quam ex usu fuisset. Valuit tamen sine febre meliuscule per biennium fere. Interea menses per ætatem cessare incipiunt. Autumno superioris anni corripitur, æque ac tum quidem plures, neque febrim antea neque corticem experti, continua febre, cum arthritide vaga, quam inepti ex sequiori sexu censores, corticem ipsum esse mussitabant, ante biennium assumptum, cujus substantia adhuc in artubus hæreret. Quum per tres hebdomades, sub diaphoreticorum & demulcentium remediorum usu, & justo regimine, typum rite observassem, quartanam duplicem subesse notavi. Satis igitur observabilis remissionis occasione arrepta, exhibeo corticem cum lumbricorum terrestrium pulvere, & post profligatam febrem, addita ari radice, continuare, & per justa, ut deinde dicetur, intervalla, diversis pro re nata formulis, in infuso etiam denique vinoso, repetere jubeo obsequiosam ægram. Evanuit inde perpetuo & febris & arthritidis, redierunt lento gradu semel & iterum menses, appetitus viget, vomitus matutinus omnino cessavit, habitus corporis vividior est, membra majus robur habent, & vana femellarum ridentur judicia (o).

Multos vidi ex aliorum impotentiorum remediorum usu, interdum etiam methodico (p), cachecticos

cos

(o) conf. *Morton. phthisiol. c. de phthisi arthritica. Lister. exercit. de arthrit. Deidier. diff. de arthritid. Eph. N. C. passim.*

(p) *H. Meibom. de febris. interm. epid. §. 37. „ & „ diu durent febres intermittens tertianæ & quartanæ, „ frequenter, frustra etiam contra nitentibus medicis, „ cachexiam, scorbutum & tandem hydropem difficulter „ curabilem, post se relinquunt. “ Scripta est ea dissertatio anno clolc. lxxvii. quum vix in oris cortex usurparetur, quem postmodum summo illi viro feliciter in usu fuisse, & scripta & discipuli, quorum plures novimus, restantur.*

Cachexia & hydrops ex febribus.

Observat. partic. 11.

cos & hydropicos (q), & tympaniticos (r) quidem plerumque immedicabiles; nullum ex genuina corticis dandi methodo.

Historia Rombergii, medici campestris Palatini, (f) de legione pedestri, ubi ex quadringentis fere militibus, chirurgi ope, profecto haud methodica, per simplicem chinam bis in die ad drachmam & ultra datam, curatis, nullus non post aliquot doses hydropicus evasit, cum omnimoda virium prostratione, & post breve tempus redeunte febre, dubium facit, num a febris ingenio, an a diætæ & potus vitiis, an ab inepta purgatione, medicastris consueta in febribus cachexiæ, & hydropis matre, an ab omissis vel male institutis, quæ indicabantur, evacuationibus, an ab imperfecta per remedium febrifugum medela, nocumentum illatum

(q) Conf. exemplum elegans in VVeisbachii praxi Stahlina edit. noviss. c. de hydrope: & plura apud. Restaurand. in Hippocr. de usu chinæ china c. 12. & Morton. phthisiol. P. II. c. 12. histor. 3.

(r) Nuperrime demum in manus nostras incidit dissertatio παραλογος de corticis usu noxio, quamvis recto, sub cl. Gelickii præsidio defensa. Ibi §. 10. puero quinquenni, post unicam corticis dosin empirice datam, postera die tympaniticum abdominis tumorem ægerrime superabilem obortum esse refert. Unde is obortus sit, ex manca illa historia divinare non licet. „ Inde vero vanissimus statim, sine ullo alio argumento aut experimento, pronuntiatur aphorismus: ætatem infantilem, ac puerilem omnem a corticis usu penitus abhorrire, „ etiam recto. Ex ungue leonem! Contra arguunt virorum illustrium, quos passim pro recto corticis usu testes advocavimus, scripta & observationes. „ Verbi causa v. Lentilius in eteodromo, p. 292. 302. 1349. Sydenham. in processu morborum curandorum p. m. 724. VVedelius de morbis infantum c. 34. Mihi præsto sunt historiæ plures, ubertim aliquando enarrandæ, ubi empiricas, immo methodicas, sine cortice curationes, & febres sponte naturæ cessantes, insecutus est tympanites.

(f) miscellan. natur. curios. Dec. III. A. 9. 10.

latum sit, quod ab hac *apud* *apud*, uti ab alia quavis, fieri posse, idemdem experti concedimus: certe a legitima per corticem cura, & ab ipso medicamento, morbus ortum non duxit. Curavit ipse Rombergius horum militum plurimos per remedia maxime purgantia valida hydragoga, & aperitiva: multi vero, ubi malum altiores radices egit, curam perverfam morte luerunt. (t)

Hinc judicanda sunt exempla, si qua sunt, alia, ubi aliena culpa innocuæ medicinæ imputatur (u). Artem ipsam vel medelam quamvis ream facere quilibet potest, nocentem nemo, ubi artifices male medentes deliquerunt. In promptu mihi sunt exempla propriæ experientiae complura, ubi cachecticos, & hydropem ex imperfecta qualibet febris cura laborantes, iusta methodo, & corticis imprimis assiduo usu, feliciter sanavi, rubore suffusus amicis, qui id forte remedium ejusmodi malo præcipue noxium, vana persuasione ducti, pronuntiaverant.

Quar-

(t) Nescio an totius rei, & diversi successus, rationem ex Sydenhamio haurire liceat, cui profecto experientia & ratio assentit, eosque, qui regulam spernunt, infelicitis sæpe erroris arguit. Is auctor in de morbis acutis c. 5. p. m. 119. seq. scribit: „ raro juvenes obsidet hydrops post febres intermittentes, nisi *chatarticos* per febris decursum sæpenumero iteratis eundem accersiverint. Verum *aperientium* & *cathartorum* usu facile sanatur, si modo recens est. Verumtamen observavi, frustra esse, si quis eum hydropem medicamentis purgantibus tollere conetur, febre illa adhuc durante. Febris enim hoc pacto radices profundius agere deprehenditur, non autem amovebitur hydrops. “ Atqui Rombergius febrem post breve tempus his ipsis hydropicis rediisse notat, neque tamen de observato methodi discrimine verbulum monet, add. Spon. in Blegny zodiaco a. 2. m. Januar. quæst. 8. quam ob rem febricitantibus pedes, manus, & vultus intumescant?

(u) conf. Listeri exercit. de hydropem p. 2. ubi frequentiam hydropicorum, per Angliam tunc observatam, a potibus spirituosiss & salis ingurgitatis derivare instituit,

Quarta nunc agitur hebdomas, quod medicum me adscivit mulier agrestis nondum quadragenaria, quæ a biennio quartanam toleravit & ab eo fere tempore afflcta fuit mensium obstructione, & tumore hydropico, & dysuria urinæ lixivæ. Ingentem in molem asciticam abdomen sensim intumuerat, crura & femora cum dorso aqua distendebantur, turgebat ipsa facies, incessum fere prohibebant moles corporis, respiratio anhelata, & lassitudo, typum febris servabat immota, & medicastrorum, quos passim misella consuluit, σκανδαλον plane manebant hydrops & quartana. Mirum in modum imminutus est tumor, abdomine tantum non penitus subsidente, & femoribus valde emollitis, posteaquam ter mane, ante paroxysmum pomeridianum, aquas hydropicas eo die maxime turgentes, aquæ benedictæ *Rulandi* (x) uncia una cum dimidia *ανω και κατω* evacuavimus; erumpente etiam a tertio demum paroxysmo sudore, qui antea semper suppressus manerat, dum materia per singulos paroxysmos commota quidem fuit, sed in hydropis augmentum cessit. Ab eo tempore usa est ægra electuario ex cortice Peruviano, radice helenii, sale ammoniaco, vitriolo martis, & rob juniperi, eo cum successu, ut febris fugata sit, faciei vividus redeat color, respiratio libera evaserit, urina lymphidior, & longe potu assumpto copiosior profluat, abdomen plane detu-

tuit, ceteras causas suo tempore rariores esse ostendens. Ibi vero etiam de febribus intermittentibus, a decennio tunc parcius grassatis, „ ubi, inquit, iis jam homines „ afficiuntur, cito & tuto jam curari solent notissimo re- „ medio ex cortice Peruviano, sine metu hydropiseos „ alicujus. Ipse locus integer conferatur cum notatis a „ *Stabilio* novitat. medic. §. 55.

(x) v. *Syndeham*. de hydrop. p. m. 617. quicquid experto obloquatur, qui amicus non fuit, *Listerus* in de hydrop. p. 21. Id quidem remedium præ hydragogis ceteris tum convenit, quando febris conjuncta est, quæ ceteris irritari solet. v. nota (k)

detumuerit, femora & crura in dies magis detumescant, molimina mensium in dorso & abdomine sentiantur, neque dubitemus, quin continuato & repetito ad morem nostrum remedio, integre & constanter convalitura sit, quod in tot aliis similiter laborantibus contigit. Desivimus jam primum cortice uti, & post ejus usum statim copiose, & cum *euphoræ*, & manifesto tumoris decremento, coctos humores purgavimus succo ex Iridis nostratis recentis unciis quatuor subtilissime rasis, & parum maceratis in aquæ fœniculi unciis duabus, expresso, cum pauco saccharo: quod cujusdam pastoris! sacri remedium quasi arcanum esse scimus, quo ille, diversimode forte mutatis per cinamomi aliisque aromatis paxillum, odore & sapore, famam multam, & pecuniam, & ægrorum sæpiuscule salutem lucratus est, & hanc nos aliquoties lucrati sumus, aliis ex arte medelis opitulantibus.

Prostant passim apud auctores ejusmodi commatibus observationes. Sufficiat nunc una viri summi, *Brunneri*, archiatri Palatini, qua, curato per copiosam a cortice diuresin hydrope, noxiæ stringendi facultatis crimen ab eo medicamine amoliri satagit. (y) Idem esto judicium de *ictero*, quem, febrilis similis fomitis indicia exhibentem, æque fere certo, ac ipsas febres intermittentes, per corticem febrifugum tolli, peculiari dissertatione, & plurimum observationum practicarum testimonio, haud ita pridem confirmavit cl. Alex. *Camerarius*, (z) & nos jam

Obser.
vat. par-
tic. 13a

icterus
febris con-
fusio

(y) Ephem. nat. cur. noviss. vol. 1. observ. 128. Add. aliæ fere similes *Franci*, decur. 3. a. 7. & 8. observ. 110. conf. *Restaurandi Hippocr.* de usu chinæ chinæ. *Celeb. Boecler.* in not. ad Hermann. cynos. mater. medic. *plures*, inquit, hydrope febres, ab empiricis & famulis, chirurgorum male curatas, insequente jam laborantes, ubi tamen aliquid febrilis adhuc suberat, hoc cortice a febre liberavi, & additis simul aliis servavi.

(z) exercit. qua corticis usus a febre ad icterum extenditur.

Subdola
februm
occulta-
ziones
multifa-
ria.

jam ante decennium, & sæpius deinde, & nuperri-
me rursus, comperimus. Ita sane affectus, ex fe-
bris intermittentis prosapia degeneres, sub statu epi-
demio febricoso frequentissimos, innumerabilibus mo-
dis fucum facientes, detracta per sagacis medici fu-
cium larva, solitarius cortex, vel apte mixtus, ex-
pedite ad sanitatem perducit: nisi aliquid nimis a-
lienum sit, quod prohibeat usum, vel tantisper sus-
pendat. Homines vero ignari quid sit constitutio
epidemia, quid februm indoles versatilis,

- - - - - cui nomina mille,

Mille nocendi artes (a)

ubi medicus adversus illam, sub alius morbi specie
occultam, remedium feбри proprie dicatum pruden-
ter adhibet, pro panacea id venditari frustra suspi-
cantur.

§. VII.

*Usus opportunus, vel secus, in febris
ex genere intermittentium.*

Febres quidem *intermittentes veras*, & quæ vere
ex earum genere solitario sunt, *continuas* omnes,
ubi notabiles longasque satis remissiones habent, cer-
to, tuto, & constanter, si quid aliud, sanat cortex,
recte, mature, & tempestive datus; nisi forte rarior
loci, aeris, aut corporis constitutio alicubi obstet,
cui tamen nullus dubitaverim, quin præparatione
& additione, vel præmissis aut subjunctis aliis admi-
niculis, feliciter accommodari possit, Pertinent etiam
ad ejus remedii ditionem *semitertianæ nothæ* (b),
quæ alienæ indolis febrem admixtam non habent,

Semiter-
tiana no-
tha.

ter-

(a) Virgilius.

(b) v. Restaurandi Hippocrates de usu chinae chinae
c. II. ill. Lentilius in eteodromo, ubi indices semiter-
tiana curam indicant. Mangerus biblioth. pharmac. voce
quinquina. Alii auctores complures semitertiana voca-
bulo hac notione utuntur.

tertianæ continuæ duplices potius nominandæ, quum non nisi ex duobus, vel pluribus, tertianæ febris paroxysmis compositæ sint, qui longitudine sua, vel exiguarum accessionum intercurrentium multitudine, impediunt, quo minus perfectam intermissionem persentiri liceat. Sæpiissime sub hoc statu epidemio febrium, qui manifeste, verno certe & æstivo & autumnali tempore, ex intermittentium indole fuit, febrem vel ab initio intermittentem, sed quæ duplicatis longisve paroxysmis in continuum typum degeneraret, vel statim etiam continuam, periodis tamen intermittentium epidemiarum similibus clare distinctam, observavimus. Tunc vero, ubi vel periculum, vel morbi difficilem tolerantiam timendi, ex horrendis accessionum symptomatis, morbi augmento, habitu corporis, & exemplis analogis, iusta causa fuit, corticem secure semper & feliciter ex methodo dedimus: dummodo tempus remissionis diuturnum satis, & perquam notabile, & sine gravioribus symptomatibus, inflammationis, factæ, aut abscessus fientis, aut morbi alieni commixti, vel exorti, signis fuit, & dum ipsi paroxysmi præcipui, in incremento & statu, ad declinationem & intervalla mitiora comparati, insigniter gravius ægros affligerunt (c). Hujus modi generis fuisse videntur, quas hemitritæos, pestilentes, malignas, inflammatorias, continentes notarunt *Apinus* (d), *Helvetius*, (e) *Mor-*

Tertianæ
continuæ
duplices.

(c) His, quæ tamen experiienti observatu haud difficilia sunt, non observatis, & solo febris qualitercunque remittentis nomine pro indicatione sumpto, incidere potest medicus in censuram haud iniquam *Freindii* cam. ad Hippocr. epid. p. 124., Febre invalescente, & „cerebrum occupante, deliria, nervorumque distentiones, si non accersi, saltem haud arceri, experiuntur ii, „qui in febribus acutis nihil nisi *serpentaria radicem*, „salemque de cornu cervino & similia amant ingerere. „Idem accidere solet, ubi in febribus remittentibus corticem *Peruvianum* importunius adhiberi contigerit.

(d) in histor. febr. epidem. passim.

Prami-
tenda.

(e) Mortonus (f), Lancifus (g), aliique (h), quibus tamen corticis usum salutarem reppererunt (i). Certe ubi vere tales vel a principio fuisse, vel progressu temporis jamjam evasisse, febres, observare datum est, nos quidem ab hoc remedio abstinere, & tamquam feбри acutæ & continenti mederi, satius esse duximus, donec forsan, declinationis tempore, naturam morbi ex intermittentium genere esse constet, & sine formidine cura febrifuga institui possit. Immo, in tertianis ad continentium, & malignarum indolem pronis, mature usurpato cortice præpeditur, quo minus, accedente inflammatione, & typo continente, periculosissimus morbus, hemitritæus verus, nascitur, & tot circa cadavera observationibus ansam præbeat, quot collegit *Spigelius* ante hujus medelæ certæ inventionem (k). Qui abundant humores, vel cocti, vel si crudi etiam impetum vanum

(e) *methode de guerir les fieures sans rien prendre par la bouche* p. 17. 25. & *recuell de methodos* p. 30. 145. seqq.

(f) *Exercit. II. c. 3. 8.*

(g) *L. II. epid. 1. c. 9. §. 2.*

(h) *conf. Bianchi hist. hepat. p. 277. seqq. 283.*

(i) nisi forte infusiones aquæ temperatæ, extracta aquosa, & enemata, quibus auctores illi experientissimi in ejusmodi casibus usi sunt, etiam in febribus malignis, continentibus, inflammantibus, similibusque, tuto usurpari possunt, quod aliorum experientiæ committimus.

(k) v. ejus opus egregium de febre semitertiana. De his omnibus plerique auctores, quos corticis usum laudasse passim heic notavimus, plene & distincte satis egisse videntur, quos, qui evolverit, & recte intellexerit, fere omnes consentientes reperiet. v. præcipue *Tozzi* ad aphorismos Hippocratis, *Torri* therapeutica specialis, *Lancisii* de noxiis paludum effluviis, *Bianchi* historia hepatis, *Helvetii* *recueil de methodes*, *Mortoni* pyretologia, *Pitcarnii* elementa medicinæ & dissertationes, *Boerhavi* de cognoscendis & curandis morbis & de viribus medicamentorum, *Bergeri* chinchina ab iniquis judiciis vindicata, & idem de inflammatione, *Valentini* polychresta exotica, *Cohaussii* archeus febrium faber.

num & haud sufficientem ad excretionum loca faciunt, (l) ante remedii usum proscribi debent. Ubi viscera obstructa & indurata sunt, ubi morbi chronici complicantur, ubi humorum, neque coctorum, neque turgentium, abundantia est; tunc quæ aperiunt, præparant, coquunt, evacuant, præsertim κατ' ἐπιχρᾶσιν, ubi utrumque præstatur, pro indicatione methodi, & periculi, vel præmittenda cortici, vel adjuncta, vel surroganda sunt. (m) Neque vero vanum est, quod vulgo dicitur: plurimas esse febres, tum intermittentes, tum continuas, benignas plane, tutas, & innoxias, & tolerabiles, immo quasdam ex his vere salutare: nempe quæ repletum corpus evacuando sublevent, obstructions visce-

Miscenda, sub-
iungenda.

Febres
innoxias.

(l) Doctrinam universam de coctione, cruditate, & orgasmo, incomparabilis in arte medica utilitatis, peculiari dissertatione, operi de febris & morbis febrilibus inferenda, explicatam luculenter dare laborabimus. Verus est Hippocratis aphorismus: cocta evacuanda sunt, non cruda, nisi turgeant. Atque is latissime patere, & ad singula evacuationum genera, pro singularum modulo, recte explicatus, accommodari debere videtur.

(m) cl. Elias Camerarius system. cautel. medic. p. 494. seq., In intermittentibus, inquit, antequam primæ viæ expurgatæ sint, solutæque viscerum obstructions, cavendum maxime monent china chinæ, a præcipitantibus, & adstringentibus. Nota vero, quod si omnes viscerum obstructions debeant esse expeditæ prius, vix unquam possis accedere ad remedia antifebrilia, nec agere contra febrim. Sunt obstructions illæ diversi generis, nec omnes impediunt corticis usum, cui etiam non semper commode evacuans præmittitur remedium. Id vero sua quemlibet experientia facile docuerit: nec enim semper febres ferunt purgantia. Fortiora, uti in omnibus obstructionibus viscerum, sic maxime in intermittentibus, quæ ex obstructionibus sunt, damnum inferre dicuntur. Fortiora purgantia nunquam laudem merentur: intermittentes epidemicæ ab obstructionibus non fiunt, sed & mitia purgantia vix ferunt commode: hinc facilis recidiva.

viscerum sensim expediant, humores spissos atterant, & cum sua ipsarum materie per paroxysmos despu-
mante, ex corpore eliminant; neque vero ultra mo-
dum affligant, aut debilitent, neque humores &
functiones magis magisque corrumpant, neque ul-
lum periculi signum, pro aeris, corporisque, &
morbi indole, αναλογως probe examinata, exhi-
beant. Sunt etiam ex earum numero, quas naturæ
& expectationi omnino permittere verearis, pluri-
mæ, quæ aliis præpter corticem remediis, gratiori-
bus forsan, cedunt. In his omnibus ad certam hanc
antidotum statim procedere vel inutile foret, vel
minus nonnunquam salubre; quamvis pleræque fe-
bres, per legitimum hujus remedii usum profligatæ,
eadem, immo majora sæpe, sanitatis emolumenta
post se relinquunt, quam quæ notari solent, ubi
sola natura, vel remedium aliquod minus genero-
sum, ægritudinem edomuit. Usus vero ille adeo
multis ægrotantium nauseosus est, totque opinionum
commentis sæpe interturbatur, ut in facilioribus tu-
tioribusque febribus aliarum medelarum virtutem ex
arte experiri, quam ad sacram hanc anchoram con-
fugere, præstet. Noverit medicus distinguere affe-
ctus corticis virtute superabiles, ab his, qui eadem
incausum tentantur; noverit febres faciles, genuinas,
tutas, salubres, a difficilibus, degeneribus, infidis,
noxiiis (n) discriminare; ita nec temere, nec timi-
de curationem aggredietur, ubi temeritas potius est
metuendo morbo habenas mittere, quem certa,
promta, & innocua medicatione refrænare possis.

§. VIII.

Regula usurpandi corticis prima.

Prima igitur hujus remedii usurpandi regula est,
quam hactenus explicavimus: " ne, noxio vel inu-
tili,

(n) conf. ill. Stahlî dissert. de minore malo medico
§. 42.

“ tili conamine, ad alienos morbos, neque ad tu-
 “ tos, tolerabiles, & salutare, neque non attento
 “ tempore & corporis habitu adhibeatur; sed ad
 “ morbos congruentes, & ea quidem occasione, ubi
 “ ex arte datum, secundum αναλογίαν experientiae,
 “ nocere nequeat, prodesse autem vel specifica, vel
 “ manifestiori virtute possit: praesertim ubi aⁿis me-
 “ delis minus certis confidere, aut periculum immi-
 “ nens, aut intolerabilis a^gri corporis cruciatus
 “ vetat.

SECTIO TERTIA.

*Medicinam exhibet tum habitu & praeparatio-
 ne corporis, tum electione, dosi, conti-
 nuatione, efficacem.*

§. I.

*Necessitas & opportunitas ejus remedii in
 febribus soporosis & apoplecticis.*

HUic profecto, de qua agimus, febrī, formidan-
 dum affectum soporosum quovis modo min-
 tanti, frænum cortice Peruviano non injicere, non
 fuimus ausi, quodcumque res adhuc satis integra
 fuit. Enimvero, quod in libelli hujus fronte ex
 Hippocrate (o) scripsimus, quodque Galenus (p),
 ceterique interpretes, explicant & confirmant, ca-
 rus, & sopor omnis morbosus, ubique est malus, &
 Fore-

(o) Simpliciter Coac. 128. repetitur το κατὰ δὲ παν-
 ταχὺ κακόν.

(p) Hic in 1. prorrh. comment. 2. §. 29. præter ne-
 cessitatem se torquet, dum particulam ἀπαγε pro interro-
 gatione habet, quasi inquirendum moneat Hippocrates:
 annon ubique το κατὰ δὲ πανταχὺ malum sit? Ait Galenus: quod
 si quemlibet somnum longiorem, & profundum, qui vel
 a vini potu, vel in quibusdam morbis, praesertim infan-
 tum,

Foreſto (q) iudice, " ſemper graviffimus ſopor eſt,
 " qui in Charontis cymbam mortales plerumque di-
 " mittit, ſive primario & per ſe incumbat, ſive ex
 " conſenſu & conſortii lege adveniat. „ (r) Mali-
 gnas ejuſmodi febres intermittentes vocat Ramaz-
 zinus, ubi utilem corticis uſum fore iudicat, ſi ab
 initio dignoſcerentur. Mire ſane circa hoc remedium
 fluctuavit vir doctiſſimus, inter admirationem & con-
 temtum, laudationem vel nimiam & vituperium,
 commendationem & prohibitionem, fiduciam & me-
 tum, experientiam & opinionem, uſum & abuſum,
 quem diſtinctionibus curioſis, & tentamentis, expe-
 rimentisſque minime adæquatis, moderari inſtituit,
 nihil tamen certi & eximii hac quidem in re præ-
 ſtitit, ceterum de arte medica immortaliter meri-
 tus. Poſteaquam in his ipsis caſibus ad uſum corti-
 cis exhortatus eſt lectores, " in tam gravi, inquit,
 " (ſ) ac ſubita tempeſtate, tamquam e gravi ſomno
 " excitari medici, cum antea ſuper utramque au-
 " rem obdormirent, nil tale expectantes in febribus
 " quæ cum frigore ac rigore accederent, abſoluta
 " infebricitatione poſtmodum ſubſequenti, tumultua-
 " rie ad ſacram anchoram chinæ chinæ ad uncias
 „ in

tum, quaſi critice, poſt vigilias longas eveniat, carum
 lubeat vocare, poſſe eum bonum aliquando dici. „ Si
 „ vero, inquit, *morbosi cari* alia genere fuerit affectio,
 „ affirmabimus *το κακός*, ubique malum eſſe. Videtur ſa-
 „ pius in febrilium morborum acceſſionibus, in quibus ne-
 „ que ſtimulantes, neque ferientes, nedum inclamitan-
 „ tes, ſentiuntur ab ægris. Si ergo ejuſmodi affectum ca-
 „ rum appellaveris, difficilem vero excitatu conſtitutio-
 „ nem ſeu *coma*, ſeu *cataphoram*, tunc nunquam quod
 „ *coma bonum ſit*, nedum quod *carus*, dicere oportet. „
 Conf. locus Hippocr. de articul. ceterique ſect. 1. §. 1.
 cit. item libellius de comate.

(q) obſ. L. X. 38.

(r) Hippocr. Coac. præn. 7. *ρίγαι καμάρωδεα*. *rigores ſoporosi*, periculum minantur.

(ſ) de abuſu chinæ p. 228. in operibus.

“ in vino infusæ confugiebant, sed incassum, pau-
 “ cos enim evasisse observavi „. Sane ejus rei, si
 ita plane se habet, (s) causa fuisse videtur vel *tu-*
multuarius, quem doctissimus vir notat, usus, vel
vinosi infusi vis subito periculo impar, & sopori ar-
 cendo minus apta, vel *tempus infusione & expecta-*
tione desperditum, & quod ipse auctor innuit, *non*
fatis maturum auxilium, ob morbis indolem non ab
 initio æstimatam. Nimirum ipse alibi (t) “ hoc,
 “ inquit, præsidii genus in febribus periodicis mi-
 “ randa præstat, ac præsertim in tertianis intermit-
 “ tentibus malignis. „ Verissima, ceteris paribus,
 apud nos comperimus, quæ, post mortem *Ramaz-*
zini, ejusdem amicus *Lancisus*, (u) docuit. “ Duo,
 “ inquit, præsidia huic malo comperta sunt utilis-
 “ sima, vesicantia (x) nimirum, & cortex chinæ
 „ chinæ,

Vesicantia.

(s) Perperam istum abusum medicis Mutinensibus & invidiose objici, ac felicissimos ibi fuisse in febribus soporosis corticis effectus, tum peculiari adversus *Ramazzinum* dissertatione, tum therapeutica speciali in act. erud. Lips. 1716. p. 220. seqq. recensita, probavit archiater inclitus Fr. Torti.

(t) p. 799.

(u) L. II. epidem. 1. cap. 8. sect. 1. §. 7. sect. 3. & passim.

(x) de his legi omnino meretur doctissimus *Freindii* commentarius 9. ad epid. Hippocr. p. 219. seqq. ibi p. 231. „ in febribus, inquit, acutis tutum maxime, atque expeditum auxilium præstant vesicantia, quæ quidem, licet materiam febrilem a cerebro potentissime avertant, fluxiones tamen ceteras, sudorum præcipue, atque urinae, sæpenumero juvant, saltem nullo unquam modo reprimunt. Neque in eo percuriosius est hærendum, ut semper ad ægroti habitum aptentur: quæcunque enim fuerit corporis institutio, utcunque sive bile, sive tenui sanguine fervidior, si febris ultra morem sævierit, levia incommoda non tanti sunt, ut de vita interrim ipsa non simus solliciti. “ Sæpissime enim in id discriminis res venit, ut nihil, nisi a vesicantibus, spei reliquum sit. Deinde rejicit curiosas quasdam, & inter

“ chinæ, quæ, opportune adhibita, jure ac meri-
 “ to apud nos specifica medicamenta perniciosarum,
 “ (nempe, quæ sopore apoplectico terminari cito
 “ solebant,) febrium dici poterant, cum salus mul-
 “ torum iisdem constiterit. Præsidium peculiare &
 “ specificum experti fuimus chinam chinæ minime
 “ adulterinam, quæ tamen ante tertiam vel quar-
 “ tam diem, „ vel certe antequam vim morbi ultra
 remedium virtutem incrementa summissee exitiosis signis con-
 „ staret, in perniciosis tertianis exhibenda erat. Nam
 “ sicubi propter incuriam, vel serum medici adven-
 “ tum, tardius propinabatur, ejus salus plerumque
 “ desperanda. „ Jo: Lodovicus *Apinus*, physicus
 Herspruccensis, deinde professor Altorfinus, histo-
 riam febrium, annis superioris sæculi lxxxix. &
 lxxxviii. Hersprucci & in vicinia epidemiarum,
 descripsit, easque notavit ex genere intermittentium,
 & sua natura periodicarum, (y) deinde vero mali-
 gnas, soporosas, & exanthematicas, sed cortice ma-
 ture

se non constantes *Baglivi* cautiones, viri docti & acuti,
 sed aphorismos condere nimium properantis, tum in ce-
 teris operibus, tum in ipsa de vesicantibus dissertatione.
 Denique p. 233. „ illud autem, ait, præ aliis commodi
 „ habet hæc evacuandi via, ut nunquam non tutissime
 „ in usum duci possit: ceterarum quippe ita perdifficilis
 „ & lubrica ratio est, ut nonnunquam eæ, ubi atrocior
 „ fuerit morbus, non sine periculo tentari possint. “
 Hoc præsidium in nostro sane climate, nostro statu epi-
 demio, sæpe utilissimum, tutissimum semper, & quam-
 vis in quibusdam paullo molestius, aut infructuosum ap-
 paruerit, tamen innoxium omnino invenimus.

(y) De ejusmodi statu epidemio, eoque solo, verba
 facere scriptorem egregium, non de omnibus omnis ge-
 neris febribus malignis, patet facile cuivis, historiam &
 observationes curate intuenti. Neque igitur ad ipsius
 mentem judicant, tum qui, cascarillam ibi se reperire
 putantes, eam, illius viri auctoritate, pro omnium fe-
 brium malignarum alexipharmaco explorant, tum, qui
 ipsas observationes & regulas *Apinianas* contemnunt,
 ubi, quod hæc spondere videntur, id in morbis diversi
 plane

ture dato medicabiles. " Verissimus, (2) inquit,
 " est *Mortonus*, cum continuas æque ac intermit-
 " tentes cortice sanari posse contendit, modo voce-
 " tur in principio medicus, sensibili adhuc compa-
 " rente febris remissione, & æger a medicamen-
 " to in tanta quantitate sumendo non abhorreat.
 " Legi (a) & relegi *Mortonianam* diatriben, &
 " quod corticis *Peruviani* vis antipyretica, in in-
 " termittentibus, & remittentibus, propria jam
 " tum felicique mihi innotuisset experientia, co-
 " gitavi, an non æque salutariter in hisce mali-
 " gnis exhiberi posset, dummodo, captata rite oc-
 " casione, statim ab initio, dosi methodoque conve-
 " nienti ægris propinaretur. „ Postea virtutem fe-
 " brifugam manifestam corticis in istis febribus ita
 " ostendit efficacem; ut ex hac medicatione feliciter
 " evenerit, quod, ut ait, " *Stablius* ex nulla metho-
 " do in febribus speret. Nos enim, inquit, (1) in
 " hac epidemica plerosque scimus evasisse, qui de-
 " bite hac methodo uterentur, cum illi, qui negli-
 " gerent, numerosa hinc inde redderent funera.
 " (2) Compertum habemus, arte tali sic cicuratum
 " esse malum, ut duratio illius multo brevior esset.
 " (3) Symptomata multo leviora, quam si mor-
 " bus sibi relictus esset. (4) Denique sanctissime
 " possum affirmare, non una solum vel altera vice
 " feliciter hanc rationem cessisse, sed constanter in
 " quam plurimis voto nostro & ægrorum respon-
 " disse. „ (b) Taceo exempla dudum feliciter per
 " corticem curati hujus affectus cum febre soporosi
 " apud *Bonetum*, *Cohausium*, *Mortonum*, *Camerarium*,
 " Sy-

plane generis, neque a vero, neque a spurio cortice,
 effectum dari vident.

(2) hist. febr. epid. p. 70.

(a) p. 71.

(b) Si viri eruditi & utriusque corticis vires exper-
 ri, hæc, & libellum totum lectu dignissimum, legerint
 attenti relegerintque, mirum est esse, qui non dubitent,
Apinum cascarilla, seu china spuria, non ipso vero cor-
 tice

Apinus
 quo cor-
 tice usus
 sit?

Sydenhamium, *Puerarium*, *Raygerum*, *Restaurandum*, *Helvetium*, *Bianchium*, uliosque reperiunda.

(c)

rice usum esse, quem ubique nominat, nisi quod semel obscuram nominis cascarillæ mentionem facit. Sunt tamen, quibus lubet, modo sententiæ isti superstruere conjecturas de viribus cascarillæ, quæ experientiam testem non reperiunt, modo auctoris experimenta vanitatis arguere, quia sibi non succedunt, chinam spuriam pro vera usurpantibus. Rejicit *Apinus* corticem stypticum & acerbum, quem & *Bædus* & *Mortonus*, & ceteri rejiciunt. Eligit magis amaricantem, saporis nauseabundi & ingrati, & qui gustatus adstrictionis sensum linguæ imprimat, quod verum corticem probe describit; odore autem, qui in cascarilla sine igne debilis est, grato aromatico præditum, & admodum fragrantem, quod *Blegny* aliique de vero cortice laudant; specie externa tubulatum, qualis esse solet, si tenerior est; extus cinereum, grave china, quod vero cortici est frequentissimum; intus cinamomeo colore resplendentem, quod fere rem omnem conficit, quia, quantum ego rescivi, is color & splendor in cascarilla nunquam apparuit; aut ferrugineum, qualis etiamnum passim vulgatur, & quem, obscure indigitato cascarillæ nomine, *corticem novum* vocat, sed sapore, odore, ac reliqua forma prorsus eadem, quod de nostra cascarilla falsissimum foret. Immo, ad vires respiciens, tres illas species, nempe stypticam acerbam, & alteram intus cinamomeam, & tertiam intus ferrugineam, unius arboris profapiam esse putat: quum tamen cascarillæ vires, penitus diversæ, locum illi iudicio neutiquam faciant. Provocat passim ad alios medicos, qui indubie china vera usi sint, quasi idem, quod ipse, senserint & experti sint, quod ad cascarillam nullo modo quadrat. Neque video, cur, *Mortonum* imitaturus, diversissimum remedium elegisset. Cascarillæ nomine Hispanis veram corticem Cinchinam venire docent *Redi* experim. natur. p. 163. &, quem *Apinus* allegat, *Stiffer*. februm intermittent. confid. nova. c. 16. Ipse etiam *Apinus* nomina confundere, neque eam, quam nunc vocamus, cascarillam bene nosse videtur, quippe tunc vix cognitam: dum corticem verum, cujus odorem & saporem & vires dudum, uti dicit, expertus fuit, cum spu-

(c) Idem remedium apud nos, & in multis Germaniæ locis, in præcavenda similiter imminente perniciæ, tot tamquam conspicua edidit utilissimæ virtutis specimina, ut ipsis etiam, qui contra senserant dixerantque, & admirationem, & confessionem, & imitationem expresserit veritas, & manifesta ceterarum medelarum imbecillitas, aut infida efficientia.

§. II.

*Methodus medendi in paroxysmo & ubi quid
contra corticem indicat.*

Quum ad aliquem ægrotantium acciti sumus signa supra memorata habentem, in paroxysmo quidem febris non admodum soporoso nihil moliti sumus, nisi quod remediis temperantibus & reficientibus, cum spiritu forsan volatili acido, & infuso vel decocto theæ, tempus & sitim fallere, calorem & putredinem moderari, soporem vero præcipue arcere, & crisi accessionis exeuntis rite promovere, satagemus. Cantharides etiam cruribus admove-
sul-

ria illa confundere vix potuit. Vid. præsertim *Apini* præfatio & §. 40. 50. 51. Conf. infra section. hujus §. 3. Chinam spuriam tunc adhibitam, & illi auctori intellectam, putant, alius ab alio ad putandum inducti, viri clarissimi, *Boeclerus* ad *Hermanni cynos. Lentilius* eterod. p. 1325. *Schalius*, tum alibi, tum in collegio practico p. 702. seqq. & 888. *Strochius* ibi in notis, *Jänckerus* in tabulis therapeut. p. 467. qui uterque effectum alibi non respondere dolent: quod in febribus intermittentibus, & quæ ex earum genere sunt, metuendis & pertinacibus, si cascarrilla intelligenda est, etiam nos dolere, & suam viro experientiam, & illi statui epidemio, relinquere cogimur. Ex adverso, si qua veri corticis specie usus est, quod mecum judicant celeb. *Valentini* in hist. simplic. reform. *Zornius* in botan. medic. alique, respondet omnino multiplex per diversas regiones constitutionesque experientia summorum medicorum.

(c) v. sect. I. §. 3.

sultum duximus, ita ut finiente paroxysmo efficaciam exsererent, sub cujus exitum, probe perpenſis coctæ, vel turgentis plenitudinis, & tendentis naturæ indiciis, quæ ex generali methodi lege huc transcribere non opus est, evacuationem aliquam instituendam omittendamve præcepimus, quarum nullam universim & ex sua natura indicat febris (d), multo minus cruditas, quam degeneres Hippocratis filii expurgandam ubique necessario esse populo persuadent: id quod, sine orgasmo, & naturæ nisu, vix nisi in longis, pertinacioribus, aut immobilibus febrium generibus, locum habet, ubi quasi per μετασυχρισιν medicari, aut κατ' ἐπιχρᾶσιν partim coquere humores, partim evacuare debemus. In febribus sane haud subito periculosis præparationes multæ medicationesque præviæ & licent, & indicantur, quas ob periculi velocitatem vitare jubemur, & quibus opus non est, ubi humores vel nimium mobiles sunt, aut, si moveantur, facillime aberrant. Legi merentur, quæ de catharseos usu & abusu in febribus post alios nuper monuit cl. Cohausen, (e) & de venæ sectione viri doctissimi, Ramazzinus (f) & Bianchius (g). Semper heic respeximus ad metuentiam ferociam instantis paroxysmi, & magnitudinem

Vena sectione.

(d) Syndehamius epist. I. p. 387. de apoplexia ex febre intermittente „ quantumlibet, inquit, evacuationes omnes cujuscunque generis demum sint, indicari videntur, ad revellendos a cerebro humores, ut in apoplexia primaria fieri solet; eadem tamen omnino omitte tendæ sunt, utpote quæ originariæ hujus symptomatis causæ, febri nempe intermittenti, prorsus adversantur, ac proinde mortem accelerant, quod ipse novi. Moderamine tamen in his opus est.

(e) archei febrium fabri cap. 5. integro, add. Brunonis remora ac impedimenta purgationis, exercit. 3. VVerlosching de curation. vernal. & autumn. c. 10. Hetquet de purganda medicina a curarum fordibus.

(f) ia constitut. epid. oper. p. 145. seq.

(g) Hister. hepat. p. 202. 228. 649. add. Sylvius prax. med.

imminentis periculi, neque tempus necessario laudati corticis usui per alia molimina præripi passi sumus, nisi ea omnino visa sunt necessaria, & quæ tantisper differri nequiverint, donec a febre securum præstitissemus ægrum. Venæ sectione pro plethoræ, orgasmi, & virium modulo, plenitudinem minuire, stases, inflammationes, & raptus ad cerebrum præpedire, & orgasmo sanguineo naturæque nutui obsequi, in pluribus necessum fuit (b), Diversitas nationum, regionum, diætæ, habitusque cuiusvis corporis singularis, & plethora vera, & orgasmus sanguineus generalis, & magis particularis in inflammatione, aut congestione, & magna illa indicatio juvantium & non juvantium sub statu epidemio communi, vel singularium corporum simili, pro morbi temporibus, hoc artis auxilium seu indicant,

med. append. tractat. 9. §. 167-178. tractat. 12. §. 676-688. *Stahlii* dissert. de venæ sectione in morbis acutis, & in de febris compositis ex acuta periodo §. 51. usque ad finem: cui jungatur *Hoffmanni* medic. system. T. III. sect. 2. toto cap. 9. ubi, uti hi duo viri docti perpetuo sibi invicem contrarii esse solent, de *Stahliana* sententia ita p. 599. censet., Miror sane haud exigui nominis viros, venæ sectioni alias eximie patrocinantes, confidentius tamen, afferere, eandem in omnibus febribus acutis, benignis, & malignis, exanthematicis, vel minus talibus, nunquam esse necessariam, sed semper fere noxiam, unica tantum synocha excepta, nec in hac etiam absolute. At vero & ratio & constans experientia huic asserto refragatur. Metastases vero sanguinis ad caput, circa tempora, venæ sectionem ciere, fallacia non causæ ut causæ videtur. Eodem modo, immo frequentius id evenit, ubi venæ sectio omissa, quam ubi admissa.

* (b) Memorabilis est observatio *Ballonii* epid. L. 2. p. 267. Nobilis, inquit, vir febre tertiana laborabat. Medicus, qui illi medebatur, uti erat ἀνοροβος, de tractionem sanguinis neglexit. Quarto paroxysmo, ruptis veluti venis, & facto impetu quodam in partibus internis, tanta foras excretio sanguinis est consecuta, ut eo ipso die illi obeundum fuerit.

* Observat par-tic. 13.

dicant, seu moderantur. Locum ostendunt excretionum naturalium ratio, & adfuetudo, & nifus naturæ bonus aut malus, qui, prout magis minusve facile aut secundari, aut averti potest, modo propinquæ magis & connexæ, modo remotioris & diversæ venæ sectione opus habet, prudentis & attentæ medici sub moderamine (i). Neque ea subjuncto saltim cortice Peruviano unquam hoc rerum statu nociva fuisse observata est, neque illi tempus ademit, quippe

(i) Ubi sanguis vel vera quantitate, vel pro lentoris impetusque proportionem ad vasa viresque motrices, abundat, aut supra modum turget salutarem, tunc sæpe quidem quælibet vena cum fructu, aut sine noxa secatur, quum omnia confluant & conspirent, & naturæ nifus medentium male distinguendum errores corrigat: unde medicorum dissentientium provocatio oritur ad experimenta felicia ex loco venæ sectionis diversissimo, in quovis morbo rerumque statu, quæ contraria esse videntur. Non tamen corpus nostrum pro ruda machina tubulosa hydraulica haberi debet, ubi sanguinem & humores velut meram & æquabilem ubicunque aquam, vasa velut simplices canales, solo diametro & situ diversos, & æque fere ubivis & omni tempore penetrabiles, consideremus. Neque ergo putandum est, perinde semper esse, quem venæ sectioni locum eligas, aut rem omnem facile ex generalibus de revulsione & derivatione regulis, in quolibet corpore singulari, quovis morbi statu, decidi posse, nulla sigillatim ratione habita tendentis, obsequentis, adjuvantis, renitentis naturæ, & sensus, roboris, directionisque, quæ in nervis & fibris diversimode notantur, & mobilitatis nifusque humorum, & laxitatis vel stricturæ viarum & expectandarum forte excretionum, & ingenii typique morbi cujusvis, & analogiæ practicæ. Egregie leges revulsione & derivationis ostendit & applicavit v. cl. *Sylva de l'usage des différentes sortes de saignées*. Attamen eruditissime scripta mantissæ practicæ locum relinquunt. Neque enim semper naturæ, & quovis tempore, quamvis etiam aberrare videatur, voluntati medici, a loco affecto sanguinem in remota trahere, vel excretionem naturalem revocare studentis, obsecundat. Sæpe, ubi contra nixente natura, & morbi

pe quia incipiente paroxysmi declinatione statim fieri potuit. Si qua per superiora evacuatio indicata *Vomitio* sit, eam præcipue infusi croci metallorum uncia circiter una, medicamento, si ex indicatione contamur, nequaquam violento, & quod, natura forsitan inclinante, per inferiora etiam blande evacuat, neque deinceps adstringit, & velociter satis operatur, & in febribus & soporosis affectibus curandis commendabile est, finito paroxysmo instituimus, quod incipiente, forte aliquando utile futurum, ausi non sumus. Tenerioribus dedimus sulfur antimonii *Glauberi*, quod auctor (k) panaceam, & purgans catholicum seu universale jactat, scilicet, quod per vias excretionum omnium, pro nisu naturæ, sine violentia

morbi indole ac tempore, revellere aliorum molitus fueris, male irritabis materiem, nisuque ejus pertinaces pertinaciores etiam atque etiam reddes: sæpe quoque, ubi difficulter amoveri se patitur humor sanguineus in partem aliquam altius incumbens, frustra omnino eris, si venam in parte dissita feces, nisi ingentem forte copiam emittendo vim inferre possis. Neque spernendum est doctissimi, qui contra cl. *Silvam* disputat, *Hecqueti* ea de re monitum in *observations sur la saignée du pied* §. 17.

„ Medicus, inquit, ubi morbum curare aggreditur, gnarus esse propensionis, & consensus, & communicationis, quæ varia vasis humores vehentibus competunt, & medicationes suas ad hanc normam moderari debet, ita ut nihil moveat, nisi quæ evacuare debet, & per eas vias, quæ maxime conveniunt. Neque enim quidquam tantopere timendum ipsi est, quam ne quid humoris excitet, aut in motum agat, quod irritare periculosum sit. Nam haud quævis materia iter a medico monstratum sequitur, ubi id peregrinum est. “ Plura de his omnibus, & pro virili accurate, ex legibus mechanicis, hydraulicis, & hydrostaticis, ad anatomiam & ad experientiam propriam & alienam collatis, disquirere animus est, ubi de sanguinis missionis usu & abusu in febribus agemus. Eadem leges competunt aliis evacuationis, derivationis, revulsionis præsidiis.

(k) V. ejusque pharmacop. spagir. p. 20. seqq.

lencia operetur: quamvis plerumque vomitus aliquot
 blande proritet, ubi ad grana tria, quatuor, vel
 ultra datur (l). Alvum, ubi id requirebatur, vel
 pulpa tamarindorum lactis sero soluta, salibus laxan-
 tibus, aut simili remedio solvimus, quod neque fer-
 vorem & raptus perversos, neque strictam deinde al-
 vum inducere soleat; vel enemata solum injecimus
 (m) largiter nitrosa, aut, pro re nata, acriora, &
 quæ, verbi causa, aquam emeticam, aut colocyn-
 thidis pulpam in petia ligatam reciperent, aut ex
 ipso

* Puy-
 gans ca-
 tholicum
 Glaube-
 ri.

* (l) Cel. F. Hoffmannus in notis ad Poterii pharmac.
 spagir. p. 560. hoc remedium insigniter laudat, nomine
 panaceæ Conerdigiana, a Conerdingiis, medicis inclitis,
 archiatri Brunsvicensibus, quibus in frequenti usu fuit
 cum cremoris tartari & lapidum cancrorum granis ali-
 quot, & momento cinnabaris mixtum, & panaceæ sola-
 ris nomine insignitum. „Præparationem veram etiam
 „exhibet, ex antimonii & nitri singulorum parte una,
 „salis tartari dimidia, mixtis & in crucibulo in fluorem
 „actis. Hinc massa exempta hepatici coloris a superiori
 „parte separata coquitur in aqua, lixivium filtratur,
 „ipsique infunditur solutio tartari crudi cum aqua sim-
 „plici facta. In fundum sic dejicitur pulvis flavus, qui
 „fluviali bene edulcorandus & exsiccandus est. “ Re-
 medium est infantibus & tenerioris texturæ corporibus
 aptissimum. Damus vel recens natis pro vomitu ciendo
 octavam grani partem, trimestribus sextam, semestribus
 quartam, anniculis dimidiam, bimulis granum integrum,
 & ita ulterius pro ætatis & materie & virium ratione.
 Adultis sufficere solent grana quatuor. Auctor aliique ad
 decem usque dederunt, & æque blandam vomitionem
 observarunt, unde dosis etiam in tenellis sine metu ali-
 quantisper augeri potest. Minora præbia, vomitum rarif-
 sime ciere solita, ad granum pro adultis unum, vel in-
 fra, aliis remediis, pro vi resolvendi & penetrandi au-
 genda, feliciter in variis morbis adduntur. v. Hoffman-
 nus l. c. F. Schaderus, medicus olim Helmstädiensis *χάπρε-
 γατος*, in dissertatione de medicamentorum Galenicorum
 & chymicorum necessitate, *Lentilius* jatromn. p. 291.

(m) Crato consil. 26. L. V. solis enematis febres cu-
 rari docet, ubi ægri initio paroxysmorum termina ven-
 tris

ipso cortice febrifugo ad *Baglivianum* & *Helvetianum* morem (n) parata: quæ tuto & cum fructu, pro febre reprimenda, ibi etiam repeti idemtidem per iusta intervalla potuisse, ubi interius adhibendi abunde corticem locus vix fuit, aliquoties post multorum excellentium medicæ artis magistrorum tentamina experti testamur. Si ægrum sopore jam, aut apoplexia, oppressum reperimus, apoplectici instar affectus, sed cum febre juncti, curavimus morbum, vesicatoriis pluribus ad corpus, nucham, & ipsi capiti raso admotis, venæ sectione iusta, scarificatione (o), hirudinibus (p) sternutamentis ex elleboro albo vel turpetho minerali (q), frictionibus, aliisque (r) notis excitantibus, & epispasticis, exeuntis maxime

tris sentiunt, turgentis humoris, & ad alvi vias tendentis indicia, id quod præcipue in tenella ætate sæpiuscule verum reperimus, exhibito præsertim brevi ante injectionem sulfure antimonii *Glauberi*.

(n) *Baglivius* prax. medic. l. 1. c. 13. §. 9. primo id sibi in puero quinquenni, qui nihil per os admittebat, tentatum feliciter laudat. *Helvetius* methodum curate describit in *methode de guerir toutes sortes de fieures sans rien prendre par la bouche*, quod remedium passim deinde imitati leguntur alii. Confer. I. P. *Albrechtii* observ. eph. nat. curios. dec. 3. ann. 3. 127. & simillimus *πρακτικωτατε* parentis filius Jo. Guntherus *Albrechtus* in dissert. Lugdunensi de enematum usu §. 35. cl. *Valentini* diss. de febre hæmoptoica, prax. infallib. T. I.

(o) Cucurbitulas scarificatas capiti impositas præsentaneum apoplexiæ nominat remedium *Hofer* herculis medici Tom. I. L. 1. c. 1. summum & unicum *Sennertus* prax. L. 1. Part. 2. c. 33. in *Fracastorii* vita operibus præmissa narratur, ipsum, apoplexia correptum, manu sæpe in verticem exporrecta, iis, qui aderant, innuere voluisse, se, ut celeriter cucurbitula affecto & laboranti cerebro subvenirent, quo ipso olim peropportuno remedio monialem se curare meminerat; sed re nequaquam intellecta, frustra expectato remedio, exspirasse.

(p) conf. *Stahlii* dissert. de hirudinum usu c. 4. §.

(q) v. *Decker*, ad prax. Barbett. c. 3. p. m. 34.

(r) conf. *Neurcranz.* de purpur. c. 32. de sopore, ill.

xime paroxyfmi tempore. Neque tamen fectionem
venæ jugularis, poſt *Trallianum* (f), *Aetuarium*,
(t) *Villanovanum* (u), *Jacobum Carpenſem*, (x) &
Aegyptios (y), a M. Aurelio Severino (z), Mor-
tono (a), Freindio (b), *Lancifius* (c) feliciter in-
ſtitutam, neque arteriotomiam, præcipue in tempo-
ribus, quam, *Galeno* jam & Arabibus & *Ægyptiis*
cognitam, hiſque univerſim maxime frequentatam
(d), recentius poſt *Severinum* (e) *Catherwoodius*
(f) impenſe laudavit, tentare adhuc licuit (g). In-
clitum medicum novi, qui bis fruſtra apoplecticis
ſe adminiſtraſſe profeſſus eſt. Plantas pedum aliqui,
haud ſine quodam ſucceſſu, cauterio inuſſerunt,
nempe, quod ferrum phlebotomi ſanare non poſſet,
igne ſanandum rati. Notus antiquitus eſt ad ſopo-
roſos affectus uſtionis uſus, quamvis locus recenter
magis,

Boerhavius de conoſcend. & curand. morbis aphor. 702.
706. de comate febrili, *Aetius* ceterique veteres de le-
thargo.

(f) libr. medical. 4.

(t) method. medic. l. 3. c. 1.

(u) de regim. ſanitat. c. 37.

(x) qui in iſagoge anatomica modum ſecandi lueu-
lenter deſcripſit.

(y) apud *Alpinum* de medic. Aegypt. p. 2. 59. 60.
l. 2. c. 10.

(z) de medic. efficac. P. II. c. 16.

(a) exercit. I. c. 9. §. 25.

(b) v. comm. ad epid. Hippocratis ſect. 2. ubi res eru-
dite diſcutitur.

(c) L. II. epid. 4. c. 6. §. 40.

(d) conf. docte hanc in rem ſcripta ab *Alpino* de me-
dic. Aegypt. l. 2. c. 11. 12.

(e) de efficaci medicina, l. c.

(f) in *a new method. of curing. apoplexy.* add. celeb.
Heiſteri chirurgia P. II. c. 39. §. 4.

(g) conf. de venæ jugularis ſectione doctiſſimus *Sil-
va* de l' uſage des differentes ſortes de ſaignées ch. 7. & 8.
p. 176. 248. & de arteriotomia p. 248. ſeqq. add. *Riverius*
prax. med. L. I. c. 2.

magis, & ob acutissimum sensum sapienter electus. (b) Neque imitari ausi sumus remedium *Radcliffii*, medici Angli famigerati, qui, rejecta omnino sanguinis missione, in morbis soporosis febris supervenientibus resinæ jalappæ scrupulum successu mirabili exhibuisse perhibetur (i). Multo minus *Riverii* experientia permoti sumus, ut soporem laudano soporifero curare aggrederemur, quemadmodum is in febre tertiana duplici mulieris hystericæ feliciter ausus est (k). Si quid in os infundere licuit, exploravimus succum nasturtii aquatici, ab *Eugaleno* (l) tam insigniter in his casibus celebratum, & quam-

(b) v. dissertatio Helmstädiensis de apoplexia & ejus generosioribus remediis, sub præsidio Brandani *Meibomii*, filii & nepotis medicorum illustrium dignissimi, disputata, ubi res ex *Mistichelli*, Itali, tractatu de apoplexia, explicatur figura æri incisa, quam etiam exhibet celeb. *Heisteri* chirurgia edit. rec. P. II. c. 22. §. 4.

(i) in *Allen*. synopsis medic. pract. c. 3. §. 24. Si quid ejusmodi audendum esset, prætulerim ex antiqua *Tralliani*, *Ruffi*, *Oribasii*, & aliorum experientia, pharmacum, quo *Borellus* cent. I. obs. 52. lethargum, quem vocat, desperatum feliciter curavit, ex castorei scrupulis duobus & uno scammoniei, pro duabus cum oxymelite dosibus, conf. *Freind*. ad epid. Hippocr. comm. 7. p. 155. seqq. & 203. seqq. ubi purgatio in comate variolis, & capitis erysipelati superveniente, laudatur. Solvi forsan præsens sopor catharsi potuerit, & res in statu ancipiti tentari: sed metus est, in hoc morbo paroxystico, ne malum insequente paroxysmo, eoque, natura turbata, forsan accelerato, ingravescat, uti a purgatione solet, ni tempus abunde suppetat febrim cortice reprimendi.

(k) obs. 26. cent. 2.

(l) v. loca ad §. III. supra adducta, præsertim p. 202. *Forestus* L. 10. observ. 38. nasturtium aquaticum coctum & in acetario ad carum commendet. „ *Rondeletius* in methodo curandi morbos c. 19. de subeth, prodest, inquit, edere nasturtium aut coctum in jusculis, aut crudum in acetariis. Nihil enim est, quod cerebrum magis exsiccet, & vigilias excitet, quam nasturtium: „ unde

Obser-
var. par-
tic. 4.

quamvis in nostris quidem febribus soporosis, non æque forsan exquisite scorbuticis, haud ita mirabilem efficaciam observare licuerit, sollertissimi tamen viri auctoritate, nostræ & plurium experientiæ non possumus non in posterum commendare. Frustra omnino aliquando dedimus, forte quod nimios jam progressus fecerat morbus, id quod ipse auctor excipit. Nuper haud sine fructu ejusdem plantæ semen emulsum chirurgo, quem antehac memoravimus (*m*), præberi visum est. Convalescit is nunc sensim sine generosiori medela, raro exemplo. Potum theæ ægris lubenter dedimus, sine quo *Puerarius*, *Bonetus*, & *Cohauius*, ipsum corticem incassum datum recensent, cum eodem vero omne tulisse punctum. Præcipue, uti diximus, in paroxysmo, succum nasturtii aquatici, vel solum, vel cum spiritibus salinis volatilibus acidis aut mediis, putredini & narcosi adversis, quantum fieri potuit, deglutendum dedimus. Cum his similibusque tentaminibus tempori, medelarum omnium principi, paroxysmum tandem finienti, rem detulimus. Quando solutio adeo fuit imperfecta, ut vix aliqua notabilis accessiones intercederet remissio, ægris veræ febris inflammatae signa habentibus, comate somnolento, vel vigili, tantum non perpetuo obrutis, intense vel cum typhomania delirantibus, attonitis, hemiplecticis, immo necrosi propinquis, nihil utilitatis a febrifugi remedii usu expectari potuit. Tum vero ægrum, velut ejus modi symptomatis in febrium malignarum aliqua afflictum, cujus certa antidotus non datur, notis artis subsidiis tractavimus, eo nonnunquam cum successu, ubi fideratio omnimoda mortem inevitabilem non induxit, ut, post unius alte-

„ unde illud proverbium in somniculosos : ede nasturtium ! “ de quo *Erasmi* adagia. Immo & hortense & aquaticum interremedia febrifuga locum meretur a *Sylvio prax.* append. tract. 9. §. 151. & hoc ad quartanam singulariter laudatur ab *Hartmanno prax. chymiatr.* c. 139.

(*m*) sect. I. §. 5.

alteriusve paroxysmi tempus, remissio magis eximia
 observata medicamento ληξίπυρετω locum fecerit.

§. III.

Corticis electio.

Quoties autem illud adversus formidabilem hunc
 effectum, vel instare posse visum, vel semel jam aut
 iterum ingressum, adhibuimus, toties id præcipue
 dedimus operam, ut sufficiens medicaminis copia,
 satis efficaci ratione, ante metuendam accessionem
 intra corpus assumeretur. Rejicimus (n) corticem
 impense stypticum & acerbum, insipidum, a speci-
 fico sapore & odore alienum, inodorum, foetidum,
 putridum, cariosum, nigricantem intus aut flavum,
 pallidumve, lævem etiam extus & quasi politum,
 item leviolem & spissum, quodque vulgatissimum
 vitium est, a ligno, quippe quod vim illam medi-
 cam plane non habet, & molem sine ullo fructu
 auget, haud separatum. Eligimus, qui masticatus
 gustum acrimonia & amarore multis nauseoso cum
 aliqua adstrictione ferit, sine eximie austera acerbitate,
 sapore, qui ex acri & amaro velut leniter aromaticus
 fit, & peculiari modo aliquantum mucidus (o), cui
 sapor

(n) v. Blegny remède Anglois p. 18. seqq. Savar. diction-
 naire du commerce. Pomet traité des drogues simples L. IV.
 c. 16. Lemeris dictionnaire tit. Kina-kina. Les admirables ef-
 fets du kinkina p. 28. seqq. Harris pharmacol. empir. c. 12.
 Dale pharmacol. P. I. class. 3. sect. 4. §. 7. Mortunus exer-
 cit. I. cap. 8. pag. 55. seqq. Raji histor. plant. cap. de gan-
 nanaperide. Apinus præf. histor. epidem. Valentini museum
 museorum. Mangeti bibliotheca pharmaceutica. Herman-
 ni cynos, mater. med. Boeclerus in notis ad eandem,
 Helluigijs de quinquina Europæorum §. 3. Zornii notæ ad
 Pancovii herbarium, ejusdem botanologia medica, & ibi
 adducti auctores plurimi.

(o) Sapores plurimos, & hinc falsa multiplicis ge-
 neris, in cortice convenire notat auctor des admirables
 effets

sapori odor (p) etiam exacte respondeat, sine corruptionis putridæ notis. Manibus tentatus frangi potius debet, quam in fibras lignosas discerpi, aut in farinam cariosam dilabi. Præstans est, ubi puncta passim, si fractus soli exponatur, splendescunt (q); si fibrillæ pili instar tenues adcedunt: si colore est intus cinamomum referente, vel magis obscuro seu ferrugineo, forte pro locorum, ubi crevit, diversitate (r); quum extus in scabra superficie aliquanto obscurior, fuscus, aut nigri-

effets du quinquina. p. 16. seqq. eosque eo magis agnoscere, quo diutius pharmacum masticetur: primo enim id reperiri insipidum, deinde acre, postea amarum, & deinde plures semper emergere saporum diversitates, haud penitus explicabiles, sed gustu certe cognoscendas, quæ optima sit bonitatis nota. Adstrictionis plane mentionem non facit.

(p) „Auctor dissertationis de corticis usu cauto & sumpto §. 14. odorem se nullum, saporem plane non aromaticum, deprehendisse scribit. “Quod unde acciderit nescio: de gustibus disputandum non esse, in proverbio est. *Mortonus* odoratum in dignoscendo cortice genuino primas defert, & odorem requirit aromaticum, & peculiari modo mucidum. Aromaticum sibi reperiri negat celeberr. *Mangetus*, ideoque aliam speciem *Mortono* putat electam. Odoris aromatici vocabulum obscurius est. Nobis multisque aliis, verus & vulgatus cortex, & mucidum illum singularem plane, & aromaticum, seu acriusculum suaveolentem odorem, a *Mortono* laudatum, spirare manifesto videtur, & quod præcipuum est, effectus illi auctori observatos præstat, qui a nullo adhuc medicamento notati sunt. *Blegny* odorem adeo fragrantem reperit, ut remedii hujus myrothecia eum valde suavem spirent. Sub præparatione extracti *Apiniani*, insignis & pluribus gratus emergit odor, quem & aliæ remedii præparationes, infusiones, decoctiones, destillationes, evidenter manifestant: immo sola in pulverem comminutio nares notabilius ferit.

(q) *Harris* l. c.

(r) *Pomet* l. c. *Les admirables effets du quinquina* p. 30. seqq. Præstantissimus cortex creditur, sed rarissimus, ex mon-

nigricans, gryseoque seu cinereo albicante sæpe colore, uti plurimum arborum cortices, infectus, vel hinc inde distinctus (*f*), & quasi muscosus, appareat. Præ denfiori (*t*) laudamus tenuiorem seu mediocriter crassum, attamen satis gravem, præsertim vero a ligno leviori, cujus frusta sæpe immixta esse *Rajus* etiam & *Pometus* observarunt, & nos plerumque vidimus, probe separatum. Sapor & odor præcipua sunt indicia, quibus natura singulariter res

Indicia
p. acipua

odo-

montibus Potosiensibus delatus, magis fuscus, aromaticus, amarus, acerque. Vulgatus inter nos est, qui in Quitensis regni Peruviani montibus prope Loxam urbem nascitur. Inferior montium locus proferre fertur deterio-rem, spissio-rem, lævem & extus ex flavo albescentem, intus castaneæ pallidioris colore, & minus amarum; dum summitas corticem gignat teneriorem, sed scabrum extus, & fuscum magis, uti intus lævem, magisve rutilum. In media vero acclivitate eum crescere memorant, qui optimus sit, magis adhuc fuscum, penitus amarum, & asperio-rem, ut quasi segmentatus videatur. Singulæ tamen species, modo a genuina arbore desumantur, e-minentem medica, præsertim ad febres, haud destituuntur virtute.

(*f*) Galli id vocant: *chagrinè par dessus*. v. *Savary* voce *quinquina*, *Blegny remède Anglois*. p. 18. qui superficiem argentinam effert. Extrinsecus cinamomeus non æque genuinus habetur. *Pomet* l. c. Nigrum extus, intus cinamomeum, eligit auctor *des admirables effets du quinquina*; album vero extrinsecus, intrinsecus flavescen-tem, minus laudat.

(*t*) Noluimus cum *Hellwigio* de quinquina Europæo-rum §. 18. adstipulari unico *Listero*, qui in mantissa ad exercitat. de hydrophobia p. m. 56. „ commendat corti-
„ cem trunci, crassitie & latitudinis volæ manus, ma-
„ gnis & profundis sulcis conspicuum, velut ex vetusta
„ arbore. „ Sulcis distinctum etiam *Blegny* laudat, &
quo asperior est, eo præstantior merito habetur. *Morto-*
nus tenerum a ramulis rasum præfert: sed & in trunco
optimarum arborum tenerior, & in deteriorum spissior,
gigni perhibetur. *Sponius* in *observations sur le fievers*
& *febrifuges*, accurata & diligenti perquisitione se com-

odoratas & sapidas singulas donavit raro arti vel mangonio perfecte imitabilibus : & quæ, sensu aliquando percepta, a deceptione quemvis experientia pollentem custodire, sine curioso studio, possunt. Ita specificus ille mucidus sapor & odor facile distinguitur a putrido aquoso, quem corruptus per infeliciores navigationes & madefactus cortex sæpe spirat, ægris ultra modum nauseosus, & merito ex pharmacopoliis proscribendus. Iisdem sensibus nihil expeditius est, quam *chinam spuriam*, sive *casca-
Cascarilla
la digno-
tia.* *rilam*, a vera distinguere, quæ etiam colore differt, (u) & palato & naribus plerorumque hominum, per

perisse ait, corticem febrifugum non trunci & ramorum, sed radicum esse: assentit *Rajus* loco supra adducto. Præstantissimum esse radicum corticem censet itidem auctor *des admirables effets* p. 29. & dignosci lineolis transversim superficiem secantibus. Immo existat vol. 24. n. 290. transact. philosoph. p. 1596. rarior observatio *Oliverii*, qua arbor hæc *querango* Indis vocari, & fructum ferre dicitur a castanea solo cortice externo distinctum, qui cortex, *chinachina* proprie dictus, primum in usu fuerit, & ab indigenis, præ alio trunci & ramorum, maximi fiat. Ea vero auctorum illorum fides, & remedii potentia est, ut omnium partium corticem prodesse credibile sit, &, quod *Fracastrorius* de ligno sancto canit, de hac arbore dici posse:

- *spectata novis virtutibus arbor,*
Spes hominum, externi decus & nova gloria mundi.
Fortuna deum manibus, sata semine sacro.

Semen ipsum *pipitas de quina* Hispanis dici, & febribus remedio esse, *Rajus* & *Dalius* memoriæ prodiderunt.

(u) Cortex uterque extus asper est intus lævior, & uterque sæpissime tenuis tubulatus, & colore cinereo seu argentino, quasi lamella quadam, obductus: sub hac vero, vel ubi hic color externus deest, verus cortex obscurior minusque rutilus quam intus, & sæpe ferrugineus, apparere, sed in pulverem minutus cinamomum totus referre solet. Cascarilla, quando color cinereus extus deficit, quod perquam frequens est, aut ubi is deraditur, extrinsecus intinsecusque fere sibi similis est, colo.

per singulares sui generis particulas, aliter amaras, minus adstringentes, magisque acres & pingues, nequaquam vero mucidas, aliquanto magis aromatica & fragrans, præsertim vi ignis & fumi suctione videtur (x), quamvis per se odore, nisi accendatur, fere debiliori, quam verus cortex. Hæc vero in febris profligandis virtute longissime est inferior, quod expertum quemlibet testor, quamvis

cete-

colore obsoleto ferrugineo, quem etiam in pulverem reducta servat, etsi intus aliquantulo pallidior. Hæc vilior species est, unde esse puto, quod ligno ita permixta non reperiatur, uti cortex verus, cui cariori artes per myropolia magis insidiantur, conf. *Stiffer. act. laborat. chem. specim. 2. cujus cap. 9.*, agit de cortice eleuterii, id est „ cascarilla, pro cortice Peruviano chinachina vendito. „ Ibi, quamvis, inquit, callidi seplasiarii, fallaciam suam „ velantes, corticem eleuterii sub nomine *cascarilla de* „ *la oia*, vel *pato de calenturas*, credulis obtruserint, „ quibus tamen nominibus Hispani corticem Peruvia- „ num china china dictum denotant: sciant tamen, cor- „ ticem eleuterii, a Peruviano illo, quoad texturam & „ virtutes, multum differre. Cortex enim eleuterii par- „ ticulis resinosis turget, quæ diffracto cortice statim in „ conspectum prodeunt. Hinc tenax observatur, & dif- „ ficulter in pulverem abit, ponderositate quoque sua, „ grato sapore, odore, aliisque qualitatibus, a china „ china distinctus est. “ Eleuterii cortex etiam apud *Dal-* „ *ium* in pharmacol. l. c. audit.

(x) Nescio, utrum præter usitatum corticem Cinchi- „ nam de cascarilla sermo sit *Mangeto*, an de Potosiensi veri „ corticis specie, quum in bibliotheca pharmaceut. T. II. „ p. 696. seqq. primo quidem dicet: „ cortices kinkinæ „ sunt crassitie mediocri, foris scabri, paululum cane- „ scentes, sæpe musco obducti, intus leves, colore fer- „ rugineo seu cinamomeo, saporis acris & amari: *dein-* „ *de vero*, hisce patet, *inquit*, quomodo differant ab „ alio cortice, qui etiam nomine kinkinæ ac corticis Pe- „ ruviani nobilitatur. Est enim hic tenuior, foris cine- „ reus, intus ex fusco aut obscuro ferrugineus, saporis „ acris, amaricantis, subpinguis, odoris fragrantis. Cor- „ tex hic a plurimis præfertur kinkinæ veræ, quia major

ceterum magnopere laudabile, & laudatum (*y*), sit
medicamentum.

§. IV.

Usus efficax.

Atque hoc quidem, de quo scribimus, rerum
statu, pulverem corticis ita electi subtilissime tri-
tum,

„vis aromatica ei inest. “ Speciem hanc *Mortono* usur-
patam putat, qui cascarillam plane ignoravit, & qui cer-
tissime vero cortice solum usus est. Similiter fere casca-
rillam describit *Hermanus* in cynos. mat. med. nisi quod
odorem debilem dicit.

(*y*) Mirum in modum extollitur a *Stahlio* in not. ad
satyram *Harvei*. „ Quis credet, inquit, p. 226. quod il-
„le vix a triginta annis cognitis cortex cascarilla sit re-
„medium, non solum sine ulla concitatione caloris se-
„curissime sudori viam sternens, sed etiam apprime di-
„scutiens, & resolvens: *anodynum* per hæc ipsa ab o-
„mni *narcosi* alienum, & tamen hoc etiam scopos ad sen-
„sum efficax: *pectorale* nulli alteri secundum, plerisque
„vero præferendum: *carminativum*, *anticolicum*, *antidy-*
„*senterium* præpollens: in nulla febre sine eximio (mo-
„do *prudente*) usu adhibendum, si justis scopis appli-
„cetur: *peripneumonia* quasi specificum. “ *conf. ejusd.*
pract. colleg. & ibi annotationes *Storchii*. p. 702. seqq.
Experimenta repetita & comparata, quæ ingentes illas
virtutes, magna ex parte novas, huic remedio æque, si
fieri potest, vindicent, ac vero Peruviano cortici vis
ἀνξίπυρος dudum asserta est, & regulas, quæ laudatum
prudentem usum & justos scopos explicent, legitimisque
limitibus circumscribant, communicari clare & distincte
cum medicorum filiis, tum ab illustri illo auctore, tum
a pluribus viris experientibus, vellem. *Stiffer*. l.c., vir-
„tutes, ait, quod attinet, febrifugas illi inhærere equi-
„dem affirmare haud possum, tamen ejus usum in totum
„haud rejiciendum, cum particulis resinosis & balsami-
„cis corpori nostro haud ingratis refertus sit. “ Idem tin-
cturas eleganter inde parare docet, quarum virtutes bal-
samicas, & diureticas, in phthisi, uti dicit, asthma-
te, scorbuto, arthritide, calculo, proficuas sibi repertas
laudat.

tum, in substantia, quod dicunt, longe quippe, uti in confesso est, & in vulgus notum, efficacissima, omnibus anteponimus præparationibus pharmaceuticis & chemicis (z), quas ipsi magni alioquin æstimamus. Exeunte igitur, & in intermissione, immo vel remissionem satis observabilem (a), terminato paroxysmo, facta vel omissa pro indicationibus evacuatione, drachmam integram pulveris, tertia, immo vel altera quavis hora exhibuimus, quocunque modo minime nauseoso (b) deglutiri commode potuit, ut uncia una, aut etiam amplius, in

(z) Recte cl. Elias Camerarius system. cautel. medic. p. 494. chinachinæ essentia in extractum liquidius redacta, convenientissimum dicitur remedium: præferent tamen ii, quos solidior frequentiorque docuerit experientia, pulveris alcoholisati usum prudentem. "Ad mentem Apini, hist. febr. epid. Hersprucc. §. 48. ex vero cortice optimo extractum cum aqua parari curamus, & phænomena Apinianis plane similia invenimus. Feliciter etiam eo sæpe utimur: sed, hoc morbi statu, substantiam corticis præponimus, cujus efficaciam certiore exploratam habemus, & ipse ille auctor præfert, ubi morigeros satis ægros habet. §. 49. Extractum etiam cum vini spiritu paratum adhibuimus alibi cum successu, ad modum auctoris *des admirables effets du kinkina*. p. 119. *Lentilii* in eteodr. p. 127. 229. 1009. Neque ipsam essentiam vulgarem spernimus. Decoctioni etiam & infusioni sua laus manet. Potentius tamen pulverem agere, & cetera spem sæpiusculæ frustrari, nemo forsitan expertus negaverit.

(a) cujus, si periculum urget, vel umbram solum superflitem requirit *Apinus*, sed ad tempus, ubi remissio esse debet, & ad regimen pro diapnoe, quam tunc id remedium potenter & secure promovet, sollicitè respicit. §. 47.

(b) Elegantiores ad palatum & usum præparationes descriptæ exstant apud omnes passim, quos hac scriptione nominavimus, auctores, & mirum foret, ni, eligendo & mutando, reperire aliquas possis, quæ diuturniori etiam, ubi opus est, usu, nauseantibus ægris ab blandiantur.

in accessionum intervallis assumpta, vel penitus instantia symptomata averteret, vel minueret certe, & periculum amoliretur. Et longe tunc profectotius major hæc & repetita, quam exigua & vano medicamenti timore, refracta & rara dosis, aut nescio quibus correctionibus castrata, præbetur. Quicquid enim metuendum est, id non a corticis particulis naturæ amicis, sed a perniciosa materia morbida est metuendum, si iacassum imbelli remedio tentata fuerit, proximo forte paroxysmo jugulatum relinquet ægrum, quem servare potuisses. De hoc morbo sane verum est, quod poeta de animo iracundo canit:

- - - - - nisi servit,

Imperat: hunc frænis, hunc tu compesce catenis!

Immo eadem fere est hujus remedii, quæ aliorum λήπιον natura, ut, sicubi impar domandæ luis ferociæ fuerit, proximum paroxysmum, acta magis in motum materia, aliquanto potius fortiolem interdum, quam mitiorem præstet, id quod in morbo haud adeo velociter periculoso non timendum est, sed certo potius omine juvamen proxime instans præmonstrat: quod passim notatum præsagium sæpissime verum reperimus, si quas febres dosi non statim adæquata tentavimus. Ubicunque enim subitum periculum non timemus, & morbum vel faciliorem fore, vel chronica sua indole lentam magis medellam probe toleraturum, sperare licet; ibi longe minores per quatuor pluriumve horarum intervalla doses, ad scrupulum circiter, vel dimidium, vel minus etiam ministramus, memores illius Hippocratici: contraria sensim induci, & interquiesci debere. His autem in casibus rem aleæ nequaquam committendam arbitramur. Quare neque tutum heic existimamus, quod in febribus longis & pertinacioribus, & ubi ventriculus satis promte digerit, alia sæpe medela quavis irrita, feliciter sequimur, quodque ante *Talborium* (c) secuti sunt medici tantum non

(c) *Talborius* ille ipse est pharmacopœi filius, Anglus,

non omnes, schedulæ illius antiquæ Romanæ, recoctum a recentioribus etiam quibusdam auctoribus, monitum, ut unico præbio ad drachmas circiter duas dato

glus, empiricus, de cuius methodo tam egregia laudat *Pechlin*. L. II. observ. 21. ubi aliquid magis arcani subesse cl. *Cohausen*io persuasit omiſſa nominis & methodi descriptio, v. ejus archeus febrium faber, p. 102. Quare, & quia ipsa præparandi ratio adeo olim decantata, obſoleta fere, & haud reiicula tamen esse videtur, quamvis moderatione sæpe & discretionem opus habeat, excerpta huc ex *Blegny* opusculo *du remede Anglois* p. 41. seqq. quod deinde latine zodiaco medico insertum est anno V. mense Januario, præcipua capita referre placet, quod paucis fieri potest. „ Tres sunt infusiones, quæ prima-
 „ rium medicamentum constituunt. Corticis Peruviani
 „ probe electi & in subtilissimum pollinem redacti libra
 „ una irroratur per diem unam vel alteram identidem
 „ succo petroselini, foeniculi, apii, tuſſilaginis, hederae
 „ terreſtris, pentaphylli, decocto anisi, tinctura rosa-
 „ rum, aceto ſcillitico, aut simili, pro conditione mor-
 „ bi & ægroti. Hinc ſenſim affunduntur vini rubri men-
 „ ſuræ XV. ſeu libræ XXX. ſtatimque & deinde quotidie
 „ probe agitantur, obturatur vas, ſit infuſio frigida per
 „ dies octo: dein colatur vinum per pannum arcum du-
 „ plicatum, & in langena vitrea ad uſum ſervatur, tri-
 „ bus menſibus incorruptum. Dantur poſt acceſſionem
 „ uncia tres, quatuor, quinque, vel ſex, pro doſi, &
 „ deinde ſingulis trihoriiis, extra & per ipſos, ubi opus
 „ videtur, paroxyſmos, cum ſucco citri aut aurantio-
 „ rum. Bihorio ante medicinam cibum quemcunque
 „ aptum dare neceſſarium habetur, v. præcipue *les ad-
 „ mirables effets du kinkina* p. 48. ſeq. Ubi unus paro-
 „ xyſmus jam non rediit, mane ſolum & veſperi per
 „ quinque dies præbium ſumitur. Reſiduum pulvis, ad-
 „ dita denuo libra dimidia, per decem diem cum eadem
 „ vini quantitate infunditur. Hujus ſecundi vini per octo
 „ dies mane doſis propinatur. Reſidua iterum materies
 „ ſimiliter, ſed ſine novo additamento, infunditur, &
 „ tertium hoc vinum per duas hebdomades alterno, hinc
 „ per duas alias tertio quovis mane exhibetur, donec ex
 „ omnibus infuſionibus octo menſuræ conſumtæ ſint.

Methodus
 Talboriana.

dato accedente paroxysmo, vel brevi ante paroxysmum, ubi maxima sit integritas, febrium oppugnemus, idque, quoad opus videatur, eo solum tempore repetamus, quæ methodus omnibus aliis, tanquam

„ Pertinacioribus febribus opponuntur drachmæ quatuor
 „ vel sex electuarii confecti ex pulvere corticis cum sy-
 „ rupo cydoniorum aut limonum, bis quotidie: aut sin-
 „ gulis infusi dosibus pro re nata instillantur guttæ quin-
 „ que vel octo tincturæ, ex corticis in pulverem minuti
 „ unciiis duabus, cum spiritus vini unciiis octo ad solem
 „ per quindecim dies digestis, & filtratis, paratæ. Verum
 „ sub hoc velo tinctura opii latuisse videtur. (v. *Blegny*.
 „ p. 82.) qua diarrhœas maxime, vel tusses, & dolo-
 „ res febris junctos moderari interdum ex re visum est.
 „ Descriptionem & usum tincturæ Talborianæ ex opio,
 „ sassafras & asaro habet libellus *les admirables effets du*
 „ *quinquina* p. 134. seqq. Alvus ubi adstricta fuit, tria
 „ vel quatuor cochlearia tincturæ hieræ picræ cum vino
 „ paratæ singulis infusi præbiis addere placuit. “ Hæc illa
 est methodus, quam rex Galliæ ab Anglo empirico duo-
 bus millibus Ludovicorum aureorum & annuo stipen-
 dio totidem Francorum, addita dignitate equestri,
 emptâ in publicos usus evulgavit, quia omnibus febris-
 bus intermittentibus cito, tuto, & sine reversionis metu
 debellandis, sufficere prædicata est. Agnoverunt certe
 vel invitî, ne dicam invidentes, medici artis peritissi-
 mi, melius huic empirico, & constantius, quam sibi ex
 voto cedere corticis usum, & ante editionem publicam
 aliqui jam hariolati sunt, post multa, ut divinarent,
 tentamina, hanc rem, quam negare non poterant, sin-
 gulari præparationi, vel multiplicatis dosibus deberi,
 certissimæ rationi paroxysmos recidivos præcavendi: ut
 ait *Blegny* zodiac. ann. 1. m. Januar. obs. 1. Rex ipse Lu-
 dovicus, & plurimi ex ejus familia principes, & alii
 magnates, & ingens hominum numerus, hac methodo
 convaluerunt ex febribus intermittentibus & continuis,
 conf. *les admirables effets du quinquina*, libellus Parisiis
 editus 1689. auspiciis *Fagonii* comitis archiattrorum, ubi
 docetur ratio Talborianam methodum ad temperamen-
 ta, ætates, & morbi differentias accommodandi, mu-
 tando vehiculum & dosin, ac substituendo aut addendo
 sub-

quam unice efficax, præfertur a *Listero* (d). Atque ubi medicus haud satis mature ante accessionem accedat, quin dimidiæ minimum unciae pondus sensim ministrari possit, manum de tabula abstinendam putamus.

Laborabat ante aliquot annos vir, in quadam vicinæ nobis provinciæ urbe, fere sexagenarius febre tertiana intermittente soporosa. Accitus medicus magni nominis instantem paroxysmum exitiosum fore ex feralibus indiciis auguratus, & unam ratus spem superesse in specificæ antidoti virtute, post satis longas consultationes & disceptationes, corticis

dosin,

substantiam corticis, aut extractum. Hinc nata est primum methodus nunc ubique fere recepta, qua cortex post paroxysmum, & deinde per aliquot horarum intervalla, partitis vicibus, assumitur, & ipso sanitatis tempore diu continuatur, quum antea medici, solitum in usu medicamentorum febrifugorum amarorum morem secuti, omnes brevi ante accessionem hoc remedium dederant, idque plerumque, simulac sanitas rediisse visa erat, seposuerant, idem illud, repetente forsan febre, repetituri, donec vel, tempore adjuvante, perpetuo evanesceret morbus, vel aliam faciem indueret, & medentium circulos plane turbaret. Hinc ergo illa laudatio *Perchtliniana*, haud profecto iniqua, si mentem acutissimi viri recte intueamur, qui empirici inventum docta methodo moderari procul dubio noverat.

(d) in mantissa ad exercitat. de hydrophob. p. m. 55. seqq. Probatur etiam *Dolao* encyclop. med. p. 185. Consentire videtur vir experientissimus, Jo. Maurit. *Hoffmannus*, in notis ad *Hartmanni* praxin chimiatri. p. 980. *Bartholinus* qui hist. anat. cent. 5. hist. 50. „ schedulam h. „ lam Romanam integram exhibet, proficuum ejus methodi usum Romæ aliquot hominum millia experta esse testatur, quum anno 1653. febres malignæ quartanæ simplices & duplices in urbe grassarentur. *Schelhammer.* in genuina febrium curandarum methodo p. 142. „ & ante & post paroxysmum officium præstare corticem „ expertus memorat, illud autem non nisi præparato prius „ sanguine, hoc vero semper, ut medicus de effectu fecurus esse possit.

dofin, unam exhibuit; sed, superveniente ante alteram paroxysmo, nihil inde opis pro avertendo triftis prognostici eventum præstari potuisse expertus est.

Datum pro re nata felicissime est medicamentum vel solum, vel additis aut interpositis succo nasturtii aquatici, & inde paratis, potu theæ, cafe, spiritibus & salibus volatilibus acidis, alcalinis, mediis, qui & venenis soporiferis adversantur, & corticis virtutem intendere creduntur *Rajo*, *Pitcarnio*, *Helvetio*, *Hofsmanno*, *Mangeto*, *Cobausio*, & aliis. Redeunte forsan paroxysmo, qui, si recte fiant omnia, teste multoties repetita experientia, levior & periculi expers futurus est, non, nisi quæ temperant & reficiunt, dare licebit, omisso tantisper cortice, donec accedat declinatio. Aer, & *diapnois* quæ, æque ac *dispnos* & aliæ excretiones, naturæ roboratæ viribus expeditius a cortice succedere solet, justo in moderamine servari. Paroxysmo & sudore penitus exantlato removenda sunt lintea halitu febriculoso inquinata, quæ mutatio deinde etiam ad plenam usque sanitatem eo tempore repeti debet, ea cum cautione, ut lintea probe siccata & alii forte homini sano per noctem adhibita usurpentur.

S. V.

Ufus continuatus.

Declinante accessione repetendus est statim cortex, nullaue alia medicina, nisi quid urgeat, interpolatus, in notabilium paroxysmorum intervallis tertia vel quarta quavis hora dandus, neque desistendum est prius, quam paroxysmi fugati sint penitus, & æger cum sanitate in gratiam rediisse videatur: adjuvante optima diæta (e), & quam primum

(e) Hanc ubivis, apud auctores descriptam huc describere opus non est. Id tamen hic notare placet, utile esse

num fieri potest, moderato motu in aere liberiori puriorque. (f) Pulsus æquabiliter perpetuo bonus fit, lingua sana, urina qualis per sanitatem consue- ta, vel solito limpidior aliquantum & copiosior, appetitus naturalis, vel naturali acrior, nullus dolor, nulla

esse illud *Talborianum* monitum, cibo aliquo convenien- ti, bihorio circiter ante & post corticem præbitum, su- stentandum esse ægrum, habita tamen paroxysmi ratio- ne, qui præsens vel proxime imminens nutritionem pro- hibet. Sunt qui, neglecta hac de sumendo alimento ad- monitione, a vi remedii potenter digerente, & tonum ventriculi, qui per febres debilis est, roborante, dolo- rem quemdam stomachi rodentem, &, ubi teneriores sunt, quasi leve animi deliquium patiuntur, quemadmo- dum ab exinanitione longaue fame contingere solet. conf. *les admirables effets du quinquina* p. 49.

(f) Experientia tamen testatur, metuendum non es- se, ne per necessarium debilibus in lecto cubitum, te- Cubitus
in lecto. poreque moderatum & æquabilem, efficacia remedii certissimi sufflaminetur, quod videtur innuere *Sydenha- mius* ep. I. p. 383. *Rajus* in *histor. plant. c. de gannana- peride*, eadem quæ nos de hac *Sydenhamiana* cautione expertus monet. Immo potius exhortamur ægros, ut tempore paroxysmi, etiamsi is semel jam iterumque non redierit, lectum petant, ut vires conservent, & sponte forsan evenientem *διαπονοιν* caute expectent. In omni- bus morbis acutis, & in febrium paroxysmis, & in qua- vis debilitate insigni, & ubi lipothymia timetur, a do- loribus, sanguinis alvique fluxibus, puerperio, abortu, immo a sanguinis missione, regula practica utilissima est, ut ager, quantum fieri potest, quietus, in situ fere ho- rizontali, fervetur, capite non nisi pauxillum erectiori, ne, sanguine difficilius adscendente ad cerebrum, cete- rasque partes superiores, tum cor cum reliquis visceri- bus inferioribus obruatur, tum ipsa nervorum fibrarum- que motricium œconomia, omnibus corporis functioni- bus conservatu necessaria, labascet. Graves sæpe mole- stias, immo noxas & pericula, a spreto hoc vel negle- cto monito observavimus. Conspirat nobiscum elegans dissertatio *Hoffmanniana* de situ erecto in morbis acutis periculoso, & ejusdem viri *medic. consult. vol. 2. p. 76.*

nulla functionis turbatio, quæ sub febre acciderunt, præsertim per intervalla paroxysmorum, affligat amplius, lassitudo corporis, quasi ulcerosa, & cutis color febrilis evanuerit antequam a continenti corticis usu desistas. Atque hæc, si quid in arte certi est, certissime ita evenient (g) intra unius plerumque, vel saltem alterius hebdomadis decursum, nisi rarius leviusculæ quædam sine febre reliquæ, vel molestiæ consuetæ ante morbum, vel aliunde ortæ, remaneant, quæ cedere in dies magis magisque medelæ continuatæ detrectent, atque ideo, facta intercapedine, *ὕστερον ἔσται* paullisper expectari suadeant. Imminui dosis periculo superato potest, sed non facile, his quidem in casibus, ubi vitæ periculum instans adfuit, infra scrupulum unum, vel drachmam dimidiam, vel quantum fere æquipolleat decocti aut infusi, ter, quater, quinquies, vel sexies, si fieri potest, quotidie assumendum. Pauciora enim vel minora præbia haud adeo fidum spondebunt successum, sed repululanti febris violentioris repressæ pabulo tempus fortasse largientur: dum ex adverso amplior paullo dosis nihil omnino metuendum relinquit. Ubique tamen justa est habenda ratio digestionis & *εὐφορίας*, quomodo natura solvat, & in usus vertat datum remedium. Quod si, dum hæc fiunt, plenitudinis humorum signa appareant, quæ plenæ curationi obsint, tutius jam, exantlato discrimine, & coctis specifico remedio humoribus, evacuationem aliquam moliri

(g) Experientia evincit, non deberi remedio, sed molitioni non adæquatæ & præter rem timidæ, quod *Ramazzinus* p. 226. plenam *ἀπουσίαν* cortice obtineri non credidit, pulsu semper remanente parvo, & cum aliqua frequentia. Exscripsit hunc errorem manifestissimum, rem plane non expertus auctor de impostura corticis p. 12. Provoco ad ceteros, quos passim nominavi, observatores omnes, & quemlibet medicum expertum, & plura inter nos experimentorum millia. Experientia perfecta refellit imperfectam, continuata abruptam, simplex eam, quæ variis frustra medelis aliis interturbatur.

moliri licet (*b*), subjuncto tamen statim rursus & continuato, quoad opus est, cortice; cui tunc, si ex re videatur, apta etiam misceri possunt cathartica, more *Lancisii* (*i*), *Traversarii* (*k*), *Hoffmanni* (*l*), & aliorum (*m*): vel tunc etiam rursus postponi, quando superato morbo plena coctio præstita, & humorum tamen copia expurganda esse videtur (*n*). Idem esto de venæ sectione, si ex methodo indicatur, judicium. Proscribendus autem est vulgi indocti error, quo necessaria ubique statuitur post corticem purgatio, ut nocituræ, si diis placet, remedii particulæ, ex corpore ejiciantur, cujusmodi homines scite interrogat cl. *Cohausen*, num quod habeant remedium *chinagogum*? quemadmodum *hydragoga*, *cholagoga*, *phlegmagoga*, singularia dicuntur. “Ostende (*o*), inquit, remedium, quod particulas corticis noxias, sanguini immistas, & una febri- lem præcipitatem educat, & *Phyllida* solus habebis., Sanguinis fluxus naturalis & consuetus usum corticis non prohibet, si eo opus esse videatur. At tamen sub regulari mensium & lochiorum fluxu lubenter suspendimus manum, & neque alia remedia quantumcunque generosa, neque hoc ipsum exhibemus, nisi gravis indicatio urgeat, Fluxus autem irregularis & morbosus, uti ceteræ sub febribus evenientes excretionum turbæ, continuato remedio felicissime in justum ordinem & modum redigitur.

§. VI.

(*b*) *Bianchi* histor. hepat. p. 282. seq. *Berger* in cortice vindicato. §. 8.

(*i*) *L. II. epid. 4. c. 8. §. 22.*

(*k*) *ibid. p. 304. seq.*

(*l*) *med. system. T. 4. p. 64.*

(*m*) ut *Talborii* ap. *Blegny remede Anglois* p. 53. seqq. *Bianchi*, p. 283. 644. *Hermann. cynos. mat. med. p. 208.*

(*n*) *Bianchi*, l. c. *Zuingerus* med. pract. c. de quartana. De causa dissensus *Sydenhamii* & aliorum infra dicemus, ubi de reversionibus febrium, quas illi ab omni purgatione metuunt, agendum est.

(*o*) p. 62.

Symptomata emergentia.

Symptomatum a febriculosi Protei reliquiis, vel ægri constitutione, dum curatio durat, emergentium ratio haberi debet, mixtis ex arte, si quibus opus est, aliis præfidiis, quæ præcipuo medicamento locum tempusque non præripiant. Nolumus heic sigillatim de singulis agere, quod dudum alii, quos passim adduximus auctores, factitarunt, & methodus medendi specialis quemlibet medicum docere debet. Pauca, post febres maxime soporosas, aliasque, præsertim ante perfectam sanationem, & si minus sufficienter datus est cortex, & ubi penitus omissus est, observata recensere breviter lubet: quæ pleraque omnia continuato & repetito remedio cedunt, interdum alia adminicula expetunt. Quibusdam hæmorrhoides cæcæ cum tenesmo molesto & alvo adstricta prodeunt, sed tempore & continuato remedii usu facile & certo evanescunt, adjectis aut interpositis forte medicamentis ex nitro, aut quæ virtute salina amara cathartica ejus naturam æmulantur (p), floribus item vel lacte sulfuris (q) & ipso millefolii decocto, & quod singulariter vel solum profuisse scimus, duobus forsitan mercurii dulcis granis (r) vespertinæ cuivis corticis dosi additis.

Ex-

*Hæmorrhoides
cæcæ, tenesmus,
alvi adstrictio.*

(p) v. *Lister.* de fontibus medicatis Angliæ, cap. I. S. 4. 5.

(q) quod sulfur regeneratum est, & plerumque ad dimidiam integramve drachmam, immo sæpe ad aliquot grana datum, & repetitum, alvum cum fœtore sulfureo solvit, & asthmaticæ oppressioni, & colicis doloribus cardialgicisque, ut plures virtutes taceam, egregium levamen præbet, ut mirum adeo sit, esse auctores, qui id remedii inter calces inertes reponant. conf. cel. *Lentilius* jatrocn. p. 73. 74. *Ludovici* pharmacia dissert. I. p. m. 256.

(r) v. *Hoffmann.* med. system. T. IV. p. 64. seq. *Junker* notæ in materiam medicam tabul. 8. p. 256. seq.

Extrinfecus, ubi opus fuit, adjuvimus enematis
nitroſis, ſacculis, ſotibusque ex hyoſcyami foliis &
ſambuci floribus, albo Græco (f); aut ſimilibus in
lacſte coctis, vel ſpiritu, ubi ardor id permittit, cam-
phorato madefactis, & ipſo unguento albo campho-
rato aut ſimili remedio ſaturnino, ubi tutum viſum
eſt ſanguinem eo loci affluentem præpedire, inun-
cto vel ſuppoſitorii ope profundius immiſſo, hiru-
dibus etiam nonnunquam ob turgentia vaſa appli-
catis. Aurium tinnitus cum ſurditate aliqua (t) &
capitis temulentia, ſolo corticis continuato uſu, &
morbo ita deviſto, ſenſim ſponte ceſſat: aliquando
venæ ſectiorem interea adminiſtrandam requirit:
rarius in abſceſſum auris, ſotum lacſtis, cataplaſma-
tibus, ſimilibusque maturandum, terminatur. Rheu-
matifmum (u), quem, uti vagum Sydenhamius ex
febre, vel proprio motu & naturæ ope, vel repeti-
to corticis uſu, curata, fixum uno membro etiam
atque

Aurium
tinnitus,
ſurditas,
temulen-
tia.
Rheu-
matif-
mus.

(f) v. cl. *Strocbii* five *Pelargi* eteodromos I. p. 128.
281. qui poſtremum hoc medicamentum ſpiritui vini Rhe-
nani dilutum pro inſigni ſynopſi laudat. Neque id non
reſpondet experientia.

(t) *Mortonus* exercit. I. c. 7. p. 51. „fidenter, in-
„quit, dico, idque poſtquam jam ad 25. annos quoti-
„diano uſu corticis vires explorando expertus ſum, me
„nuſquam noviffe aliquid mali ab ejus uſu cuiquam eve-
„niſſe, præter ſurditatem aliqualem, quam ſponte illico
„a morbo eviſto, vel pulveris emiſſione, ceſſare ſemper
„obſervavi.

(u) *Epist.* I. p. m. 376. „de cortice, inquit, Peru-
„viano vere affirmare poſſum, non obſtante tam vulgi,
„quam *perpaucorum ex doctis* præjudicio, me nihil mali
„ægris accidiſſe ab ejus uſu vidiſſe unquam, vel cum
„ratione ſuſpicari potuiſſe, niſi quod illi, qui longum
„& repetitum corticis Peruviani uſum experti ſunt, in
„ſpeciem quandam rehumatiſmi ſcorbutici nonnunquam
„incidunt. Hoc autem malum *perquam raro* ex hac oc-
„caſione naſcitur, & „quando accidit, *facillime* re-
„mediis cedit. add. *hiſtor. morb. acut. ſect. VI. c. 5.*
„p. 351. ſeqq.

atque etiam observavimus, sustulit emplastrum de hyoscyamo (x) Ludovici, vere auctori polychrestum dictum, parti dolenti statim admotum & gestatum, non intermisso intus cortice, & interdum addita, ad Sydenhamii mentem, ari radice & aliis $\sigma\chi\epsilon\lambda\epsilon\tau\upsilon\rho\beta\eta\varsigma$ remediis, & misso itidem, si res postulavit, sanguine. Tusses, dolores, diarrhœas, quæ ubi febris nondum superata penitus est, haud raro ei sese associant, & dum modum excedunt, felicem remedii effectum impediunt, moderari expeditum est quod dudum plurimi auctores annotarunt, addito singulis vel alternis corticis dosibus levi anodyno, verbi causa laudani liquidi Sydenhamii guttulis tribus, quatuor, pluribus, si soporis metus jam non urget. Observavimus vero aliquoties, exanclata jam febre, & ubi cessavimus a medela, vel ubi febris etiam sine cortice a motibus suis desivit, in iis maxime ægris, qui sanguine hæmorrhoidali, & sero scorbutico turgere visi sunt, superesse diarrhœam seri biliosi indolentem, vel dolorificam, mucro interdum sanguinolento mixtam, quæ res, si medicationem exposcere, ob appetitus & virium languorem, & febris recidivæ metum, visa est, egregium auxilium, sine adstrictionis præposteræ nota, sensim præbuit aqua therma-

(x) v. Ludovici pharmacia diff. I. p. m. 307. & alibi. Quando materia vel glandulis Haverianis, vel partibus musculi alicujus tendinosi, altius impacta, & arctius fibræ tensis contracta est, tunc medela reliqui corporis, & fibrarum motricium robur, vix sufficiunt; sed opus est remedio topico mature applicato, quod stricturam dolorosam viasque laxet, & emolliendo digerendoque, motui reddat humores ob regressum negatum stagnantes. Qua cautione tempestive observata, prompte sæpe discussimus eos rheumatismos artuum, quos scorbuticos vocant quosque alias valde chronicos, & ægre deinde expugnabiles, notare licet. Non loquor de arthritide fixa typica, ex genere podagræ, neque de vaga scorbutica, aut etiam febre arthritica, neque de congestione sanguinea calidiori, neque de secessione apoplectica aut paralytica; sed de fluxione seri acris & visceri, seu scorbutica,

marum Emsana (y), calide mane ad libras circiter duas hausta, & continuata, donec alvina proluvies, diuresi aucta, & temperatis humoribus, cessarit. Immo ipsi febrifugæ medicationi aquas hasce innocuas sociare idemtidem proficuum reperimus. Pomeridie & vesperi interdum simul addidimus purgantis catho-

tica, ad juncturam tendinesve unius membri dolorifica, quod malum vulgo rehumatismus frigidus, Kalter fluss, germanice dictum, aberrante natura firmiter ibi figitur, si in principio negligatur: contra, si prompte resolutum sit, medicamentis intro datis subigi, restitutisque in ordinem excretionibus, elidi potest.

(y) Eximium hoc adversus varias diarrhoearum causas & tutissimum remedium, monente medico illustri, tum in his casibus; tum etiam, quamvis minori dosi, ad libram unam vel infra, in ipsis febribus acutis, verbi causa in pleuritide, ubi alvi fluxus supervenit, & demulceri debere reputatus est; tum denique in diarrhoeis biliosis & scorbuticis & hæmorrhoidalibus chronicis, feliciter sæpe experti sumus. Ad chronicos alvi fluxus novum hodie aliquod in Gallia celebratur remedium, in hac forte diarrhoea febrili utile futurum, cortex ex Guiana, Franciæ orientalis insula, delatus, arboris *simarouba* dictæ, cujus ante annum portionem transmisit vir celeb. Antonius de Jussieu botanicus & medicus Parisinus excellens, una cum dissertatione ab ipso disputata: an inveteratis alvi fluxibus *simarouba*? Ibi de novo hoc cortice Gujanensi, parem jam, ait, quinde-

„ eim abhinc annis apud nos, quam apud Gujanenses,
 „ effectum constanter præstat: color ei ex albo flavescens,
 „ nullus odor, sapor subamarus, lentescuntibus fibris
 „ constans, candido, levissimo, insipidoque radicum,
 „ stipitum, truncique ligno hærens, a quo facile separatur.
 „ Decoctus primo ad unciam unam aut semissem
 „ in minima aquæ copia, sic apud nos ut in Gujana,
 „ propinatus, vomitum sæpe, incommodosque fere semper
 „ sudores, & majora nonnunquam feri sanguinisque
 „ profluvia promovit: quo factum est, ut pæne oblivioni
 „ datum sit: sed correctis dosibus experientia rerum
 „ magistra salubritatem attigit. Corticis minutim secti
 „ drachmas duas in aquæ libris duabus ad tertiæ humi-

Simarouba.

tholici Glauberi granum dimidium, vel unum, in pilulam formatum, aut pulveri alicui absorbenti, aut ipsi cortici, remixtum, quod medicamentum ea dosi alvum haud sollicitat, & in vetustis diarrhœis, ob vim glandulas obstructas penetrandi & lympham acrem temperandi, & tonum minorum fibrillarum & vasculorum roborandi, quæ sulfuribus inesse solet, felici experientia nobilitatum, & inter febri-fuga

„ ditatis consumptionem decoque, decocti in doses qua-
 „ tuor divisi unam tertia quaque hora tepidam propi-
 „ na, vel corticis aut ligni pulveratorum drachmam se-
 „ missam in aquæ puræ unciiis duabus dilutam, aut cum
 „ adianthi syrupo in bolum redactam prouna dosi, hora
 „ opportuna prabe, repetitis hujus medicaminis sub qua-
 „ libet forma dosibus, ad integram sanationem. Perfici-
 „ tur illa absque ullo decocti potus fastidio, ulla per
 „ vomitum, vel per secessum evacuatione, sedantur ta-
 „ men unius diei spatium dolorum cruciatus, redit cito
 „ somnus, urinæ fiunt copiosiores & limpidæ, rariores
 „ evadunt evacuationes, fæcum odor foetidus cessat,
 „ color immutatur, e liquidis incrassescunt, cibos æger
 „ appetit, & brevi reficitur. Succus nervei depravatio-
 „ nem corrigendi, & motus frequentiam coercendi gum-
 „ mi-resinosæ simaroubæ partes vim habent. Salvis fun-
 „ ctionibus aliis convulsivos motus sanat, intestinis bal-
 „ samum suppeditat, stomachum corroborat, ciborum
 „ appetentiam excitat, eorumque digestionem amaris, im-
 „ cisivisque partibus favet, nec non & erosæ intestino-
 „ rum membranæ interiori sublatum ab acrioribus ex-
 „ crementis mucum restituit. Novo ergo efficacissimo-
 „ que medicamine simplicium classis hoc cortice locu-
 „ pletior fiet, cum singulari antispasmodica virtute, sto-
 „ machica narcoticave vulgaria præcellat, cum adstrin-
 „ gentia longe superet, quæ non impune, fluentibus
 „ hæmorrhoidibus aut mulierum catameniis, interius præ-
 „ bentur, feliciterque, sumto simaroubæ decocto, ces-
 „ sante noxiæ alvi fluxu, evacuanda fluentiaque cetera
 „ libere ac secure eliminantur, unde & antihysterica vi
 „ plerumque pollere pluribus experimentis probatum est.
 „ Evacuatis jam stomachi primarumque viarum, sordi-
 „ bus, factum mitius malum semidrachmæ ligni pulve-
 „ rati

fuga haud postremum est. Tussis etiam nonnunquam febre exsuperata remansit, id quod, maxime sub autumnum hiememque, & primo vere, frequens fuit, & febre naturæ & levibus remediis cedente sæpius evenit, exanthemate illo forsitan leviter ulceroso, quod circa labia critice evenire solet, ad bronchia delato, immo interdum ipsis pulmonibus, ubi natura haud satis sana & robusta fuit, labem minante. Tum vero aquæ Selteranæ egregiam plane opem præstiterunt. Substituimus sæpe, aut interposuimus, præsertim ubi plus pituitæ & repletionis adesse judicavimus, remedium *Riverii*, quo ille solo passim in observationibus plurimas febres chronicas persanatas a sese memorat, & nos, si catharsis indicata est, a nobis memorare possumus, exhibitum quovis mane infusum aqueum foliorum lennæ drachmæ circiter unius, & salis tartari dimidiæ, aucta vel minuta dosi prout res poposcit, addita nonnunquam tamarindorum pulpa & manna ad unciam dimidiam vel unam, & si quid aliud morbo aut sympto-

pto-

„ rati uni vel alteri dosi quandoque cedit, & contra,
 „ accedente cacochymia ad sæva morbi symptomata,
 „ non nisi pluribus repetitis decocti corticis dosibus vin-
 „ citur. Cortici Guianeo seroso biliosos, sanguinolenti-
 „ tos, mucososque alvi fluxus, a continuo intestinorum
 „ convulsivo motu inveterascentes, illæsa stomachi fun-
 „ ctione, & absque morbo sanare, concedatur. Licet
 „ unica Gujanæ corticis decocti aut pulveris dosi etiam
 „ rebelles diarrhœas sanatas esse compertum sit, num
 „ minoris ideo habendus, si aliquando non nisi quartæ
 „ aut sextæ portione morbum vicerit? Diarrhœa aut dy-
 „ senteria pluribus a mensibus, vel ab annis, laboran-
 „ tium majorem numerum hoc medicamine incolumita-
 „ tem citius certiusque, quam ab ullo quolibet alio,
 „ recuperasse sufficit, idque absque ullo fastidio, salvis
 „ ceteris functionibus, & sine ullo futuri alias incom-
 „ modi periculo. “ Hæc, de novo & per Germaniam
 „ fere incognito medicamento, ex doctissimi viri egregio
 „ schediafmate excerpere, & ulteriori experientiæ commenda-
 „ dare, data hac occasione, haud abs re visum est.

Passio-
nes hypo-
condria-
ca.

ptomati dari debere visum est. Idem remedium *Ri-
verianum* spleneticis & spasmodicis flatulentis hypo-
chondriorum pathematibus febrim excipientibus egre-
gie profuit: in his tamen, si gravius vel pertinacius
affligerunt, vel vetusta jam fuerunt, sacra anchora
fuit, post febrem penitus extinctam, legitimus usus
limaturæ vel salis martis, vel acidularum, præcipue
Pyrmontanarum, aut etiam Driburgensium: qui et-
iam sæpe solus finem sensim imponit rebellibus ad-
versus plerorumque remediorum virtutem febribus,
chronicæ maxime, neque subito formidandæ, at in
hypochondriorum obstructionibus radicatæ indolis,
vel certe egregie præparat viscera & humores, ut
ceteris medelis, antehac infructuosis, locus deinde
fiat, ut cum fructu usurpentur. Similiter sceletyr-
ben, aliaque scorbuti post febres symptomata expu-
gnare licuit, aquis, pro re nata, lacte mixtis. Spa-
danas etiam & Schvvalbacenses, ubi mitius agendum
fuit, ubi febricula ex hypochondriis lenta accessit,
aut quando illarum æger consuetudine jam antea
usus est, laudamus.

Scorbu-
tus, fe-
bris len-
ta.

Obser-
vat. par-
tic. 15.

Superioris anni vere medicinam fecimus feminæ
nobili, in quartana duplici continua gravi & peri-
culum minante. Cortice legitime dato & repetito
febris cum omnibus symptomatibus sine reversione
cessavit. Superfuit tamen languor membrorum &
dolor, velut sceletyrbe, donec suetum a pluribus
annis ob pathemata lienosa [potum aquæ Spadanæ
incepit; quo vix per biduum cæpto, symptoma il-
lud incantamenti instar evanuit.

Neque possumus, quin memoremus remedium,
quod, in febriculis lentis hypochondriacis & scor-
buto post febres ex intermittentium genere, vel so-
lum omnem sæpe paginam absolvit, vel & remedii
magis tonici martialis, aut, si opus est, febrifugi
usui præmissum, lentas viscerum obstructions expe-
dit, salia exuberantia & peregrina corrigit, & per
urinam maxime evacuat, & calorem sanguinis fibra-
rumque demulcet. Serum lactis dico, vel cum cre-
more tartari aut alio sale acido probe depurandum,
in

in quo fero octo vel decem frusta chalybis igniti
extingui curare solemus; vel novum illud ad celeb.
Hofmanni mentem ex sale dulci seu saccharo lactis
paratum (2). Præbemus mensuram circiter unam
mane acidularum more: repetimus nonnunquam di-
midium pomeridie. Si scorbuti, seu spleneticæ pas-
sionis, evidentiores indicationes sunt, incoquimus
leviter unius aut alterius plantæ, ex his, quæ spe-
cifice antiscorbuticæ haud immerito audiunt, co-
chleariæ, nasturtii, chelidonii minoris, trifolii fibri-
ni, & temperatiorem, beccabungæ, acetosæ, ace-
tosellæ, nummulariæ, manipulos forte duos, & se-
rum cum expressione forti colatum potui damus,
aut primo haustui succum ex talibus expressum ad
uncias fere quatuor miscemus. Ita ad mensem di-
midium, aut integram, aut quoad medela magis
magisque sensim prodesse videtur, continuamus, &
efficientiam notamus insignem.

§. VII.

(2) Lac recenter multum in patina larga, carbonum
igne, ad pulverem flavescentem grumosum exsiccat.
Pulveri tantum aquæ purissimæ affunditur, quantum va-
pore disperditum est: hæc invicem bulliunt, & liqua-
men colatum pro fero usurpatur. Laudatur passim in me-
dicina consultatoria, & peculiari dissertatione de feri la-
ctis virtute longe saluberrima §. 12. 15. quo libello ge-
neratim vis & usus feri lactis egregie docetur. Nos in
præparatione feri hujus *Hoffmanniani* notamus, non urgeri
debere exhalationem super carbonum ignem ad plenam
usque pulveris exsiccationem. Facile enim empyreuma
concupitur, ni impense calorem temperes. Massa adhuc
leviter humida ad solem, vel super fornacem tepidum,
vel sine igne aut calore, brevi felicius sponte siccatur.
Id quoque monemus, disperdi exhalatione teneram il-
lam, & sale volatili haud destitutam aquam lactis ani-
malem, neque eam refarciri affusa, ut auctor doctissimus
præcipit, aqua communi, licet purissima & levissima.
Nos aquam lactis destillatam, &, sicubi commodum vi-
detur, antiscorbuticam in pharmacopœis passim descri-
ptam, aut aliarum plantarum virtute auctam, feliciter
substituimus.

§. VII.

*Exempla aliquot singularia curatarum
febrium soporosarum.*

In promptu forent multa felicitis experientiae propriae & alienae exempla particularia, curatarum illa, quam pertractavimus, methodo, corticisque Cinchinae ope, febrium soporosarum & apoplecticarum recensere, quod alia forte occasione licebit, si deus otium fecerit. Neque vero negligenti aut abrupta experiendi ratione utimur. Quam possumus curiosissime in eventus omnes inquirimus. Si qui sunt aegri, qui, per medentes & consultores & medelas clanculum evagando, se forte primum, deinde simulatione nos decipiunt, pauci sunt. Multorum etiam, quibus mederi solemus, vitas conscribimus medicas, pro usu nostro & aegrorum. Hoc est, quidquid circa eorum valetudinem memorabile accidit, id uno contextu, pro temporis ordine, in chartam conjicio, historicus fidelis, ut eventus etiam serotini luculenter appareant. Pauca jam harum febrium, de quibus agitur, exempla, quae singulare aliquid habere videntur, ex mea praxi attingam.

Obfer-
vat.
part. 16.

Vir ultra triginta annos natus, diætæ omnigenis vitiis impense corruptus, laborarat ante annum phrenitide horrendum in modum delira, quæ venæ sectione in pede ultra libram administrata, vesicatoriis pluribus, & intus exhibito largo nitro, parca camphora, & ptisana ex tamarindis, crisi per sudorem superveniente, quum dies quartus exiret, ægre curata nobis erat. Inde æstate anni XXVII. incidit in febrim tertianam: guttulas purgantes aloeticas per aliquot dies sumit: tertia accessione per octo horas anticipante in soporem profundissimum delabitur. Vocatus ego circa horam paroxysmi quartam remedium intus nullum adhibere possum, ægro peritus consopito, & stertente, & faucibus sine deglutendi facultate hiantibus. Chirurgum vocari curo, ut

ut mox vesicatoria admoverentur, vena secaretur. Avocatus aliorum, sed circa octavam ab ineunte febre horam reversus, percipio, chirurgum nihil in homine, ut dixerat, exspirante tentare voluisse. Deglutire tamen jam aliquantulo melius pauxillum potus theæ poterat. Solvi ergo subito jussi extracti corticis *Apiniani* drachmam integram. Quæ quum ægre sensim intra horæ quadrantem per fauces demissa esset, & enema cum infusi croci metallorum unciis duabus injectum, dimidia vix horula elapsa, alvo largiter aperta, sudor prorupit copiosus; oculos aperuit miser, quamvis plane stupefactus; deglutivit avide, quem dedimus, potum theæ; & prætermisso semper bihorio, assumpta iterum tertioque extracti drachma, & largiter sudans, a paroxysmo soporis & delirii immunis evasit, solito tamen stupidiior, & febre haud penitus intermittente. Finito sudore venam in pede aperiri, cantharidesque applicari, & corticis pulverem ipsum ad drachmam integram aqua ex succo nasturtii aquatici dilutum, & spiritus vitrioli volatilis guttis quadraginta, spiritus salis ammoniaci viginti mixtum, tertia quavis hora dari curavi. Rediit iusto tempore, neque anticipavit, accessio, soporis profundioris expers, quamvis somnolentia cum levi delirio urgeret; sed post horas sex, sudore insecuto, plena *απυρεσία* remansit, & constanter ad hunc usque diem superest, persanato ex præscripta methodo homine.

Vegetus superest, sacrum munus obiens, senex plusquam septuagenarius, cui ante trienium, parciior remedii dosis post febris intermittentis paroxysmum soporosum data, alterum redire permisit graviolem, & ab apoplectico haud diversum. Excitato tamen feliciter ægro continuatus remedii usus perfectam sanitatem restituit. Sesquiannus circiter effluxit, quum idem deinde senex pleuritidem epidemice tunc satis periculosam exsuperavit.

Valet pro ætatis ratione vividior, quam aliquot ante morbum annis, Judæus octuagesimum octavum annum agens, Rabbini inter suos fungens officio,

Obser-
vat.
partic.
17.

Obser-
vat.
partic.
18.

quem ante quadriennium ex febris tertiana duplici apoplectica, pluribus tunc senibus funesta, ægre a sopore excitatum, eadem methodo curavimus.

Obser.
var.
partic.
19.

Triennium superiori estate effluxit, quum femina delicata, arthritidi vagæ scorbuticæ, purpuræ, stomachicæ, tussi siccæ, hæmoptysi leviusculæ, colicisque doloribus obnoxia, genere phthysicorum nata, ultra medium tempus uterum iterum gerens, febre epidemia *πριτανοφρε* corripiebatur. Morbus primis septemdecim diebus hemitritæum verum ita referebat, ut ad corticis usum descendere non auderem. Bis secta est vena, remedia & diætæ temperatissima adhibita. Die decimo octavo primum, statim post alteram phlebotomiam, vera remissio notabatur, sequenti paroxysmus manifestior somniculosus, vicesimo remissio rursum, quæ ad vicesimi primi vesperam durabat. A morbi inde principio nullum fœtus motum persenserat. Sub vesperam illius diei subito delirium, hinc dextri lateris stupor, linguæ gravitas, deinde catoche totius fere corporis, cum motu dextræ manus anxio, tandem sopor profundus accessit: quæ omnia, posteaquam per horas duodecim afflixerunt, remittere sensim visa sunt, loquente rursum, sed cum aliqua balbutie & stupiditate insolita, continueque, quamquam remissius, febriente ægra. Admoveri curavi aliquot cantharides, aliaque tentavi ex supra dictis, sed labore ante temporis decursum vano. Observata remissione vero statim, & per bihorium deinceps, drachmam corticis exhibui, eo effectū frequentis ex præscripta methodo repetitionis, ut, decrescentibus sensim paroxysmis, & auctis intervallis dilucidis, post quatrimum sine febre reperiretur, integramque recuperaret sanitatem, motu fœtus etiam redeunte. Peperit iusto tempore feliciter infantem etiamnum vivum. Ipsa mater, forte quia, per graviditatem & nauseam, iusta repetendi remedii intervalla neglecta erant, ab secundo inde puerperii die febrem recidivam passa est, sed intermittentem, & quidem tertianam manifeste quadruplicem, quotidianæ duplicis instar, cui levis hæmoptysis, pro
ægræ

ægræ constitutione, accessit. Septimo statim die cortice rursus uti coepit, eaque cum felicitate iusto usque convaluit, ut postea non solum melius, quam a pluribus retro annis, per omnia habuerit, verum etiam rursus jam ante sesquiannum & ultra puerpera felix, sine ullo symptomate, facta sit, nunc denuo postremo mense gravida bene valens.

Ante hos quatuor annos vidua sexagenaria, cujus maritus, nescio quibus remediis usus, ex eadem soporosa affectione occubuerat, tertio paroxysmo gravem soporem passa, assumpto deinde & diu satis continuato medicamine feliciter emerfit. Atque hæc quidem olim lapsa a veredo, & rotarum festinantium conquassatione, misere vulnerata & contusa fuit, unde per membra, & ossium juncturas, & tendinum ductus, qualvis tempestatum mutationes, multasque ægri tudines, sentire consuevit. Neque vero solum bene tulit copiosum corticis usum, sed ab eo etiam tempore membris nervisque notabile robur additum, molestasque sensationes multum imminutas.

Simili prosperitate usus est vir eruditus, sexagenario major, cujus & uxor & cognatus domesticus, ex ipsa febre soporosa, omisso corticis usu, mortem oppetierant. Duplici tertiana impetitus, & signa soporis incipientis tertio die exhibens, eodem remedio sufficienter assumpto, penitus persanatus est. Antea multo luctu debilitatus, & emaciatus, rheumatismo ischiatico, flatulentia, palpitatione cordis, intestinorum levitate, male afflictus, sibi quasi renatus inde a triennio, quo febris cortice curata est, videtur, sanus per omnia & vegetus, immo, quod curiosum est, exsiccata etiam fere omnino, per singularem felicitatem, fistula lacrymali & epiphora alterius oculi antiqua. Sane in oculorum post varias vitiis diversis, ophthalmia, epiphora, ulcusculis circa palpebras, & in fluxionibus a materiei febrilis translatione, vel alias periodicis, feliciter sæpe eodem medicamento usi sumus.

§. VIII.

*Cura imperfecta: paucarum & minutarum
dosium usus, & abusus.*

Magna quidem illa & vere specifica hujus medelæ virtus multorum molimina prospero beat successu, quæ huic nostræ methodo, qua paullo copiosius ad plenam usque sanitatis integritatem remedium exhibere sæpe necessum putamus, subadversa videntur. Paucis & minutis dosibus, quæ aliquot forte drachmarum pondus, vel minus etiam, universim efficiant, plurimæ febres profligantur, & ita medicari nobis consuetum est, vel morbo sua natura faciliiori, vel jam attrito. Immo quamvis etiam is, qui difficilior fuit, haud penitus extinctus videatur, evanescunt tamen sæpe sponte, per ipsius benignitatem, vel exhauriuntur posteriori aliqua cura, reliquæ. Tum vero ipsum febris ingenium, vel felix corporis aerisque constitutio, id præstat, quod ubique expectare haud æque tutum reor, quam tutissimo artis præsidio rem absolutam dare, & imposturæ culpam ab eodem avertere. Quicquid enim ex materia morbi residua, immo vel ex quavis causa, alias etiam eventurum, post hujus aliquando dati medicaminis usum acciderit, id aliqui, præsertim homines factiosi lingua, inertes opera (a), ejus unius noxio influxui, veluti pestem & bella comitis, tribuendum proclamabunt; quandoquidem stupendos remedii contra deam febrem effectus primum admiratio, filia ignorantiae, dein opiniones scholasticæ theoreticæ, & perversorum tentaminum noxæ, aliæque causæ, quæ nominari haud merentur, semel suspectos cuidam hominum parti fecerunt. Novi virum, qui, venerea labe infectus, variis

*Accusationes
corticis
falsa.*

(a) ita medelarum censores malevolos eleganter vocat *Reinesius* epist. med.

ris symptomatibus pœnas luebat, eaque omnia, suffragantibus amicis, accepta referebat, sumto olim ex manu medici cujusdam egregii veneno, ut ajebat, amaræ chinæ detestabili: scilicet, quod insipida dulcedine mercurii & sarsæ mulceri, & ligno sancto expiari debeat: (b)

Dum

* (b) Mensis elapsus est, quod curam gero ægri similis, eamque fere penitus feliciter absolutam, postquam per totum id tempus bis quotidie sumsit semunciam electuarii venerei Bierlingii, quod describit & merito laudat illustris Lentilius Jatromnem. p. 278. 383. & quavis vespere καλομελιτος grana duo, strenueque ptisanam ex sarsa potavit. Hunc, quia præter alia symptomata inde a semestri gavisus artuum doloribus afflictus fuit, interrogavit nuper homo male peritus: numquid olim febre laborarit, chinamque assumerit, quæ nunc sese post plures forte annos moveat? Nugæ venales! Ejusmodi vero methodus sæpissime nobis optime successit, ubi violentia mali graviolem medelam non poposcit. Continuumus, donec signa prava omnia cessent, quod sensim sine debilitate, aut functionum turbatione, fieri solet. Raro accidit, aliquando tamen, ut ab ea mercurii dulcis dosi, erosio oris, linguæ & faucium tumor, & levis salivatio oboriatur. Id ipsum tamen proficuum potius, quam metuendum est. Neque tunc mutamus medelam, nisi quod ægrum ab aere & potu frigido arcemus, quod alias non est necessum. Quamvis peracta curatione belle valeat, repetere per aliquot annos, verno & autumnali tempore, per duas pluresve hebdomades, consuevimus electuarium solum, quod & in iis ipsis moris nobis est, qui salivatione curati sunt, quos etiam, si ullo modo aliquid mali restare videtur, quarto fere quovis die, per mensem vel ultra, mercurii dulcis granis quindecim aut viginti sub vesperam datis, tuto & magno cum fructu purgare solemus. Latent enim sæpe profundius in corpore, crassi feminali insinuatæ, veneni particule, quam ut uno curationis decursu evacuari possint. Emergunt deinde sponte, ubi per anni vices, vel alias occasiones, turgere incipit materies, & si quando alii morbo forte evenienti junguntur, symptomatum & periculi gravitatem augent. Proteus est hoc contagium, & quando semel ali-

* Observat.
part. 22.
de mali
venerei
indole
& cura
παρεκ-
βασις.

aliquem hominem afflixit, semper altero oculo medicus ad illud respicere debet, quicquid fere symptomatis affligat. Si qui tales febri, Peruviano cortice curanda, corripiuntur, addimus in electuario pulverem sarsæ, vel & ligni sancti, aut ejus ligni corticis, mercurii etiam dulcis granum unum aut alterum sub vesperam aliquibus ministramus, aut semel vel bis per hebdomadem dosim auctiorem, ptisanas ex sarsa & similibus potui damus. Verum est, a morbis aphrodisiacis, ipsorumque violentis nonnunquam medelis, tonum viscerum, præsertim in abdomine, & nervorum dejecti, crasin succorum vitiari, & passioni hypocondriacæ ansam præberi: unde multa suspecta symptomata luis reliquiis tribuenda non sunt: neque immerito *Freindius* in *history of physick* vol. 2. p. 385. seqq. notat, „singulare esse eorum, qui aliquando luem „passi sunt, semper sibi ad quovis levissimum sympto- „ma, vel exanthema, reversionem mali imaginari, „quamvis optime curati sint.“ Medicum tamen prudentem suspicari aliquid, nunquam nocuerit; dum maxime sæpe nocivum est, nimis securum animi esse, in occulto illo detestabili veneno, quod frequens passim est, & a quo prosteritas sæpe fert delicta parentum, & ubi natura nihil valet, medicina vero specifica omne fert punctum. Haud satis expertus scribit *Sydenhamius*, qui, (quum ex hypothese sibi particulari, ea remedia ex specificorum classe proscribit, quæ cum evacuatione aliqua sanant,) de mercurio, sarsa, & lignis judicat, ea non nisi salivatione, aut secessu, aut sudore manifesto juvare: opp. p. m. 30. 138. 418. Fateor potentius operari, si ad ejusmodi excretionem usque urgeatur dosi & regimen, & sine iis remediis, catharses, & sudationes vehementiores sæpe prædesse. Attamen ostendi potest exemplis plurimis, quæ narrando odiosa esse solent, sine ulla sensibili evacuatione curatos esse, qui, graviter veneris malis afflictæ, adstringere se potentiori medelæ noluerunt, aut per negotia, aut vires, aut alia rationum momenta, non potuerunt, vel non debuerunt. Vidimus sæpe juvare penitus solum continuatum usum sive mercurii dulcis vulgaris, sive panacæ Gallorum, in dosi refracta, pulverisque ligni sancti & sarsæ, quæ etiam tenellis in-

fan.

Notum est, quanti haud ita pridem etiam doctiorum clamores fuerint in quicquid chemica arte paratum erat; quid olim usui omnimodo mercurii, aliorumque fossilium, ofores male experti occurrerint: meminimus, quanta superiori ætate pericula ex quovis acidularum potu timuerit doctorum & vulgi ignorantia, quia venenatas eas, & nescio qua violentia mortiferas omnino, esse debere persuadebat tum ranarum & piscium in iis suffocatio, (d) tum male abutentium infelicitas, aut nescio quæ opinio. Antequam antimonii usum ab abusu distinguere omnibus medicis licitum lubitumve esset, acutissimus *Guido Patinus*, hostis chemiæ infensus, forte quia ignarus, idque remedium, uti multi tunc docti indoctique, universim pro veneno habens, *martyrologium antimonii* (e) sibi & amicis compilavit, quo

fantibus, experimento celeb. *Lentilii*, in pulve feliciter datur, aut decocti validi ex utroque vel alterutro simplicium horum remediorum: quale describunt ex ligno sancto *Fernelius* aliique passim, ex sarfa *Septalius* maxime, quod, mirabile ad tabidos vocatum, exstat in *Boneti* labyrintho medico extricato p. 621. & pro ægrorum ratione, & magis minusve nutriendi consilio, mutatum egregia manifeste præstat. Itaque per experientiam etiam haud licet assentiri omnino medico illustri, cujus theoria ingeniose supponit, labem veneream pinguedinis proprie esse vitium, in cujus intima substantia ita hæreat, ut non nisi tota pinguedine exhausta evelli possit. Vidimus sine macie eveniente curari complures, immo, qui morbo tabefacti erant, pinguescendo indies a medela specifica sanescere. Vidimus etiam præcipue, sub hoc statu epidemio, multos, ubi, per febres, earumque & reversionum ac periculi metum, nihil violenti moliri licuit, & indicata tamen fuit medicina aphrodisiacorum symptomatum, sanari felicissime, junctis pro re nata cum cortice Peruviano medicamentis ex mercurio, sarfa, guajaco: quamvis, ut alias a cortice fieri solet, habitus corporis vividior pinguiorque nihilominus evaserit.

(d) Ita de acidulis Pyrmontanis judicat *Theodorus Tabernamontanus* vasserschatz germanice c. 58.

(e) v. *lettres choisies*. Vol. I. 18. & passim.

quo omnium eorum nomina, tamquam toxico infectorum, retulit, quibus aqua emetica, sulfur stibii, antimonium diaphoreticum, bezoar minerale, aut quodvis aliud ex isto lapide paratum remedium, aliquando data fuerant: sicubi vel morbus medicinæ potentiam superavit, vel medentis error interfuit, vel quacunque de causa, longo etiam post tempore, novum quodcunque symptoma, aut ipsa mors, supervenit. Eo in catalogo locum plerisque sponderim, qui crocum martis antimoniatum *Stablii* aliquando sumserunt, si in id opinionis popularis sæculum delati fuissent. Quod hodie in ejusmodi inexpertos antimonii judices judicium statuitur, (f) id apud proxime venturam posteritatem, immo vel nostris diebus, ubique ausim polliceri hodiernis chinæ censoribus. Sunt enim hodie, qui circa corticis usum eadem oberrant chorda, atque his, si pari modo ludere volupe est, *martyrologium chinæ* æque vanum concinnare licebit. Vereor autem, ne martyrologium superstitosæ illius quorundam religionis, qua cortice hoc vel omnino, vel tempestive & sufficienter uti, piaculum habeatur, longe pluribus testibus locupletari possit, vel longi & inutilis cruciatus, vel periculi multiplius, vel ipsius mortis victimis. (g) Neque vero tunc injuria fallaciæ alicujus, si ita loqui placet,

(f) *Stiffer*. act. laborat. chem. spec. 2. a. 1683. edito „ antimonii, inquit, vis, quam pessime apud plures tum „ medicos, tum rei medicæ ignaros, audiat, in confesso „ est: ita, ut plurimi, audito saltem antimonii nomine, „ horrore quasi corripiantur, & quævis ex eo præparata „ veneni instar reformident. Hi autem quam inepte agant, „ penes quosvis rationales & peritos in confesso est.

(g) De febribus pertinacibus plerisque verum est, quod I. I. *Valdschmidius* de quartana dicit opp. p. 221. casu 64. „ In hoc casu, inquit, describitur nobis quar- „ tanarius, tali nempe morbo correptus, qui vel in alium „ graviolem degenerat, vel remediis violentioribus exa- „ cerbatur, levioribus autem cedere nescit. „ Ea pro- „ gnosi, experientia attestante monitus, ad medelam unice cer-

placet, insinulatur medicamentum, quum morbo leviter tentato, aut imperfecte extincto, varii materię male commotę motus anomali, varięque corruptelę & stases humorum corporis accidunt, & vel supposititias deinde inducunt reversiones febris, quę nondum penitus cessaverat, vel morborum acutorum, aut chronicorum, aut inexplicabilis languoris, nausę, & ægritudinis speciem induunt. Augentur sæpe mala medelis perversis hominum in corticem injuriorum. Hi enim non febrilem morbidamque *διαθεσιν*, uti fieri deberet, sed vel ipsas innocentis remedii particulas, & nescio quas obstipationes, aut alios plane morbos intuentur, quos inde inductos somniant. Hinc fit, ut, divinando curationes varias, sæpe quidem, juvante natura, forte fortuna felicem morbi exitum reperiant, & chinam se ex corpore evacuassee, aut ejus noxas avertisse, nugaciter gloriantur; sæpius vero misere excruciato ægro, & turbata materia febrili, quę vel cortice facile penitus superabilis, vel sponte forsan in ordinem motibus recidivis reditura fuisset, chinam illam, chinam infelicem, culpa onerent & morbi & sua, ad doctorum edicta provocantes, ut proprię culpę infelicitatem excusent. Nam hi ipsi, at quanti viri, malos eventus chinę abusum insequentis pessimi esse ingenii, & difficillime expugnari, ex experientia judicant. Cujus origo judicii, quod magnopere limitari meretur, facillime intelligi potest ab his, qui norunt, eas febres, ubi ad corticem accedi debere visum est medentibus, difficilioris plerumque indolis fuisse, & esse adhuc, si imperfecte curatę sint, quique in talibus ceterarum medelarum efficientiam incertam perspectam habent, & morbum potius, quam remedium metuunt, hujusque continuato & repetito usu illum haud difficulter, una cum omnibus pravis consequentiis, penitus debellant:

*Culpa
Accusatorum.*

certam, nempe corticem, ea quidem ætate nondum valde in Germania familiarem, sapienter confugit.

Infida
curatio
per natu-
ram &
alias me-
dela.

lant: quod qui nesciunt, aut negligunt infidum sibi præsidium in cortice reperiri dicant, per me licet. Eadem vero, immo graviore sæpe ratione, doli, si ita loqui lubet, & infidæ curationis culpa merito in febribus male fidei imputatur aut ipsi naturæ humanæ sibi relictæ, aut alii cuicunque methodo, & cuivis medicamento febrifugo quod morbo impar sit: quemadmodum aquam incendii alicujus magnitudi- ni, velocitati, & vehementiæ imparem, quæ vel flammam auget, vel impotenter aggreditur, vel scintillas hinc inde reliquit; aut aggerem aquis ferocientibus minus æquo robore objectum, ubi spes securitatis te fefellerit, dolosi præsidii titulo vocare posses. Quæcunque enim cortici tribui solent no- xæ; eas attentus sine opinionum velo observator fa- cile comperiet, non medicinæ particulis in corpus admissis, sed febrili aliive morbosæ dispositioni de- beri; dum febres minus tutæ, & aliis impuritatibus mixtæ, vel sponte, eadem omnia, immo graviora sæpe, post se trahunt mala; &, quocunque demum remedio imperfecte curentur, turbatis motibus & male mutata materie, molimina anomala diversæ spe- ciei inducunt. Id quod omnium sæculorum expe- rientia testata est, & quotidiana hodie loquitur obser- vatio. Febres enim, quæ sua indole, ad habitum & diætam ægri & ceteras res circumstantes com- parata, securæ sunt, quæque sua securitate mul- tos in eum errorem ducunt, (h) ut has pro nor- ma unica omnis theoriæ, & prognoseos, & curatio- nis supponant, neque sub alia medicatione, neque hoc febrifugo quacunque methodo dato facile noci-
væ

(h) Πρωτον vel Ἀπρον Ἰσθδς hoc esse videtur au-
ctoris dissertationis de noxio corticis usu, quamvis recto,
quem titulum, celeb. Hoffmanni scriptioni, de corticis
usu recto oppositum, ex ignorantia typographi ita con-
cinnatum, semidoctus juret typographus. Sed respondet
titulo ratiocinium totius dissertationis Vidit aut audivit
bonus vir, curari sine cortice febres plurimas sine rever-
sione parvisque consecutionibus. Corticem ipse nunquam
adhi-

væ evadunt; sed sensim sua sponte in integram va-
letudinem terminari solent, id quod quotidie vide-
re, & sæpe, si multitudinem errorum empiricorum
spectemus, mirari licet: quamvis multæ sint febres,
sub iusta methodo, cum vel sine cortice, tutæ, quæ,
apudodos, adhibitis remediis quibusque cum vel sine
cor-

adhibuit, neque forte unquam recte adhiberi vidit. Ne-
que etiam eo opus esse putat: quis enim, inquit, „ fan-
„ do audivit, tertiana regulari, suo in successu nullibi
„ turbata, vel in aliam febris speciem conversa, aliquem
„ mortuum esse? “ Et fando id audiri, & legi, vel ipsa
levis hæc nostra opella, &, quod ei occasionem præ-
buit, problema probat. Ecquis vero fando audivit, me-
dicos, qui naturæ in febribus curandis frequentes defe-
ctus, & medelæ febrifugæ utilitatem, allegant, de ter-
tiana maxime regulari loqui? Si qua febris aut pericu-
losa symptomata, aut ipsam mortem accivit, tunc au-
ctor suave sibi somnium finxit: materiam febrilem no-
cere sæpe concedens, sed febrim, sive motum a materia
excitum, vel, uti theoria Stahlianæ vult, istius causæ
sapienter institutum, noxa omni semper carere, mordi-
cus defendens. Et materiem, & motum, innumerabili-
bus modis, aberrante vel labante natura, nocere posse,
quis peritior neget? „ Auctor noster, non a febre illud
„ malum, sed cum febre fieri dicit, sine febris culpa. Cum
„ febre enim innumeros mori fatetur, quod vel materia
„ febrilis pertinacior sit, quam ut ullo modo subigi vel
„ maturari se patiat, vel viscera nobilia insuperabili vi-
„ tio laborent, vel aliud quoddam physico-mechanicum im-
„ pedimentum obijciatur, cui natura febrim, ultimum,
„ si diis placet, præsidium, frustra opponat. §. 21. „ Si
febris sub ita opinantis medici cura pertinacior fuit, id
quod, si qua difficilioris indolis obtrigit, non potuit non
contingere, & contigisse ibi loci novimus; tum egroti
foran haud immerito impatientes, uti sæpe fit, ad em-
piricum corticis usum ab ipsius medela confugerunt.
Hinc mala ex febris indole oriunda, quæ omnis novit
antiquitas, ipse forsan ex sua experientia & theoria im-
perfecta ignorat: quæque vel febre ejusque materiæ, vel
inepto, aut, ob vanos metus injectos, imperfecto cor-
ticis, uti aliorum remediorum, usui debentur incom-

cortice, haud securam indolem induunt (*i*). Ipsæ vero illæ impossuræ & noxæ curationis infidæ, dato legitime, & continuato, & repetito cortice, plerumque penitus cedunt, si adhuc sanationem patiuntur. "Sæpe profecto, monente *Mortono* (*k*), ejusmodi morbi sine hujusremedii ope vix ac nec vix quidem integram curationem admittunt,, . Ita, quæ feбри, metuique a cortice, & fiduciæ in alias medelas incertas, debetur, infelicitis curationis nota, illi sæpe medicinæ nititur, quæ vel sola sanitatem restituere, & hominem servare potuisset: ingenti sane cum detrimento multorum ægrotantium, quos infastus deinde horror aut proprius, aut amicorum, aut medicorum, a salutari & sufficienti medicatione in devia agit. Serio ista velim perpendant non satis experti, curate experiantur, æquiter judicent, & ve-

moda in ipso medicamentum inexpertus conjicit. Ne de *motus*, seu *febris* ipsius, periculis & damnis dicam, cortice reprimendis, quæ ipsa schola *Stahlianæ*, ejusque magistri doctiores, *Alberti*, *Junckerus*, *Storchius*, aliique, agnoscunt: experiatur, ubi *materia febrilis pertinacior* est; ubi *viscerum nobilium vitium* instat, vel nondum plane insuperabile est, sed fieri minatur; ubi *physico-mechanicum impedimentum* febrim naturæ relictam a bono exitu impedit: experiatur, inquam, corticis usum tempestivum, efficacem, adæquatum! & augebit propediem, si sincerus est, catalogum doctorum, qui proprias opiniones, errore agnito, refutarunt.

(*i*) Elegans est monitum *Stahlii*, sed quod explicationem mereri ipse non neget, in notis ad satyram *Harveii* p. 216., quod, quicumque practicus non didicerit, febres intermittentes aliis medicamentis percurare, illi etiam corticis exhibitio non concedi debeat. "Scilicet, qui febres sine ejusmodi cura specifica cito tuto & jucunde satis sanabiles & curandas, ignoret aliis medelis ex methodo curare, hoc est, qui probe non sit subactus *doctrina & experientia medica antiqua & nova*, ille etiam merito a corticis, uti ab aliorum medicinæ præsidiorum, usu arcendus fuerit. Utinam a potentum liminibus aura secunda votis nostris adspiraret!

(*k*) p. 56.

& veritatem, quam testor, suis palpabunt manibus.
 Confidenter certæ heic eleganti illa provocatione
Stabliana (l) uti possumus "ad posteritatem, præju-
 " diciis pandemiis volente deo, liberiolem. (m)

§. IX.

Regula pro corticis usu secunda.

His igitur secundus est pro genuina corticis dan-
 " di methodo canon, ut proportio æqua inter af-
 " fectus velocitatem, magnitudinem, longitudinem,
 " & corporis habitum specificique medicamenti vir-
 " tutem, rite observetur: neque præsertim dosi justo
 " magis fera, rara, aut exigua, morbum subita-
 " neum, pertinacem, magnum; neque eum, qui
 " sua natura longus est, breviori remedii usu im-
 " pugnemus, & a vacillante valetudine, male dele-
 " tis incendii febriculosi scintillis, cito nimis me-
 " dicam removeamus manum: neque vero etiam
 " præter rationem urgeamus nauseosam curationem,
 " & inutilem gravemque corpori futuram, sed &
 " pondus & remedii formam moderari, & mutare,
 " & justo tempore incipere ac desinere, noverimus.

SECTIONO QUARTA.

*De prænoscentis, & præcavendis febribus recidivis
 agit, & ostendit medelam ordine & repetitio-
 ne adequatam.*

§. I.

Februm recidivarum justus metus ex morbi ingenio.

INtegre restituto, quantum id signis præsentibus
 nosci potest, ægro, desistendum est a medicatio-
 ne,

(l) De febribus compositis ex acuta periodo. §. 52.

(m) Scitissime, ut solet, *Borrichius* de medic. Her-
 met.

ne, neque fidendum tamen penitus induciis. Quamvis enim, si prius dicta recte observentur, nihil præterea mali ex febris fuga in corpore evenire possit; est tamen sæpe morbi, tum recte, tum perperam curati, ingenium ad reversionem pronum, si febris vel ex sua natura futura fuisset diuturna, vel alias status epidemius, aut morbi indoles, ad motus recidivos inclinet. Haud omnino immerito questus est Sydenhamius (n): “si tam effectorum durati-
 “nem, quam corticis innocentiam exploratam ha-
 “berem, principem illi locum inter omnia, quot-
 “quot sunt, remedia deferre nullus dubitarem. Ple-
 “ni sunt omnes veterum recentiorumque observato-
 “rum libri mentione febrium recidivarum, a quavis
 medendi methodo contingentium, quas aliqui ex in-
 doctis, & ad quotidiana exempla cœcutientibus, ab
 hoc medicamento in orbem introductas, vel huic ma-
 xime deberi, nugantur. Vir eruditus, qui de rever-
 sionibus morborum singulariter scripsit (o): “In fe-
 “bribus, inquit, evidentius recidivæ, quam in aliis
 “morbis, cognoscuntur, tum quod frequentius acci-
 “dunt, tum quod brevi abhinc temporis spatio affli-
 “gentis recordatio a recrudescente morbo etiam ite-
 rum removetur. “Hippocrates, (p) cui febrium ejus-
 modi indoles *υποσποφωδης* vocatur, & aeris constitutio-
 ni adscribitur, meminit epidemiæ æstivæ, ubi ple-
 risque, post pauca sanitatis intervalla, febres rever-
 sæ sunt, ut multi etiam per hiemem adhuc labora-
 rent. Notum est Celsi (q) elogium: “febris facile re-
 vertitur, nisi a sano quoque aliquamdiu timetur. Bar-
 tho-

Observa-
 tiones
 omnis
 qui.

met. in præf., Nec reformidamus judices, flagitamus po-
 „tius, sed æquos, sed in palæstra experientiæ exercita-
 „tos, sed qui in subselliis artis duraverunt ante lacer-
 „tos, quam e tribunali pronuntient.

(n) Epist. l. p. m. 376.

(o) Oltrob. scrutin. recidivarum §. 6.

(p) 1. epid. sect. 1. conf. loca plura adducta ab Oltrob.
 §. 5.

(q) l. 3. c. 16.

Bholinus (r), " quæ æstate, ait, 1652. grassabatur
 " febris tertiana intermittens epidemia modo sin-
 " gulis recurrebat diebus, modo alternis, sæpe va-
 " ga, sæpissime post *απυρεξία* redibat. *Bianchius*, (f)
 " morbo, inquit, (nempe febre ex genere intermit-
 " tentium in continentem versa) ad declinationem
 " vergente, revocatus chinæchinæ usus optime con-
 " tulit; ab hoc urinæ semper uberiores & concoctæ:
 " quibus autem istæ post aliquot dies recrudescebant,
 " hi cito recidivam patiebantur. Complures *absque*
 " *cortice aliove febrifugo* curati, & *aptum servan-*
 " *tes regimen*, adhuc *relapsi* sunt. *Traversarius*
 " (t) Pilauri observavit febres recidivas generatim
 copio-

(r) Hist. anat. cent. 2. 56. Legi meretur illa historia
 febris intermittens epidemix, diris symptomatibus sti-
 patæ, periculis acutis & chronicis plenæ, & jungi exem-
 plis supra p. 17. nota (a) adductis. Simplex remedium
 proponitur experientix commendandum. Verba auctoris
 sunt: „ Innotuit virtus unicornu Groenlandici, quod non
 „ solum, mediæ drachmæ pondere *ante* paroxysmum ex-
 „ hibitum, *sudorem largum* procuravit, sed *febrem ple-*
 „ *rumque extinxit*. Expertus id remedii novi genus cum
 „ magno successu in plurimis, mecumque medici alii
 „ urbis nostræ exercitissimi. “ Certe remediis istis te-
 nerioribus ex regno animali absorbentibus, gelatina &
 sale volatili foetis, præcipue marinis, vim inesse haud
 spernendam in motibus subtiliorum corporis partium ex-
 cedentibus compescendis, & promovenda diaphoresi, ex-
 perientia confirmat. In febribus facilioribus, post corre-
 ctas & evacuatas primarum viarum sordes, nobis expe-
 rientibus, & versus aliquot paroxysmos repetentibus,
 haud raro fecit satis. Neque tamen regimen sudoriferum
 adhibuimus, quod versus id tempus nequaquam utile exi-
 stimamus, quamvis vulgo post data ante accessionem me-
 dicamenta usurpatum. Sudorem tantummodo vel sub-
 finientem paroxysmum, vel, si hic non amplius fedit,
 expectamus tempore insultus, quo sudor sponte erumpe-
 re solet, cum primum febris ægrum deferit.

(f) p. 748.

(t) ap. *Lancis*. epid. 4. l. 2. c. 8. p. 292. seqq. „ Pensæ

Febres
ad re-
dcundum
non pro-
na.

copiosissimas accidisse, & quidem “tum post corticis
“usum, tum ubi id remedium non fuit administra-
“tum, atque tunc quidem frequentiores periculo-
“sioresque. Hoc etiam, ceteris paribus, apud nos ve-
rissimum reperimus. Febres tertianæ legitimæ, aut
alias faciles, plurimæ, ubi præsertim exquisitis diætæ
regulis se subjecit convalescens, cortice profligatæ,
æque non recurrerunt, ac si alia quacunque ratione
perfanatæ fuissent: idque eo magis, si sub declinatio-
nem demum morbi medicina data est: quamvis sub
hoc statu epidemio, præsertim æstivo & autumnali,
nusquam fuerit tuta fides, & plus tunc felici fortu-
næ, quam medici sui methodo, debuerit eger. Idem
dictum esto de ipsis difficilioribus & chronicis, quæ
ex sua deinde natura ad reditum pronæ amplius vix
fuerunt, vel quæ jam satis per recursus deferbue-
rant, ubi dari id medicamentum, vel aliam adhi-
beri curationem, feliciter contigit, sub sponte in-
stans declinationis tempus, & quando universa febril-
lis dispositio remedii alicujus viribus patuit, adjuvan-
te præsertim melioris anni aerisque favore, & præ-
missis, quæ impedimenta sanationis tollerent. Hinc
vero apud multos in varias medendi methodos, &
leves sæpe alicujus medicamenti, & ipsius corticis,
doses,

„tata, inquit, re in plurium graviter febrientium cura-
„tionibus, nec laudatum corticem, nec aliud antifebri-
„le, ego, pariterque doctissimus consultissimusque in
„arte medica sodalis meus Christoph. Cervaſius, exhi-
„bebamus; periculum scilicet facturi, an tot recidiva-
„rum, & diuturnarum molestarum ægrotationum caus-
„sa fuisset quinquina. “Verum abunde docti sumus,
„illas aliunde ortum traxisse. Respondet Lancisius p. 309.
„ii quoque, qui absque Peruviani corticis præsidio ab
„epidemicis febribus convalescunt, ipsa morbi indole
„recidere in febrim solent, ut longe ante detectam chi-
„næ vim observavit Hippocrates, qui 1. epid. sect. 3. n. 36.
„nullum, inquit, novi, qui superfuerit, cui non con-
„tingerint recidivæ.

doles, generalis fiducia nascitur, quum videant quam sæpe cito, facile & constanter,

hi motus atque hæc certamina tanta

Pulveris exigui jactu compressa quiescant. (u)

Et sane facile intelligitur, eas febres, quæ vel post deflagrationem spontaneam, vel primo quoque tempore, levioribus remediis methodisque minus certis penitus obsecundant, facilioris jam sua sponte indolis esse, & exinde sæpe etiam ad reditum minus pronas, quam ubi generosiori medicinæ ope opus est, & curatio difficilior peragitur: ut eos adeo miremur, qui medelis istiusmodi tribuunt cessationem morbi facilioris sine reversione, & e contrario regressum difficilioris medicamentis magis generosis, quum utrumque morbi ingenio maxime deberi experientibus pateat. Nihilo tamen minus ipsarum febrium legitimarum, & aliarum plurimarum, quæ expectationi, aut cuivis methodo, sine potenti medicina, cesserant, multas passim reversiones, sub levibus etiam, vel nullis, diætæ erroribus, status epidemius accivit. Evenerunt illæ sæpe plus vice simplici, priori feбри interdum similes, leviores nonnunquam, aliquando graviores, pro anni temporis, & diætæ, corporisque, mutata ratione, & pro indole ejus, quæ latuerat, materiæ residuæ; sæpiusculæ non nisi post legitimum corticis usum tandem aliquando constanter desinentes.

*Recurfus
februm
sine po-
tenti me-
dicina
curata-
rum.*

Femina fere sexagenaria, sanguine facile turgente Plena, nervorum genere delicato & ad animi pathemata sensibili, & nisibus plerumque vanis ad hæmorrhoides sæpe exercita, hecticum statum, ob phlogoses motusque quasi febriculosos, dudum sibi persuadens, corripitur sub statu epidemio feбри anomala visa, leviori quidem & facile remediis absorbentibus, & salinis, vel & leviter laxantibus abhibitis, post hebdomadem unam alteramve evanescente, sed adeo sæpe recidiva, ut vix mensem *opdōsados*, & sine remediis, per aliquot annos transigeret.

*Observ.
pratic.*

(u) Virgilius.

ret. Post mærorem longum terroremque multum, exeunte æstate, ante triennium & quod excedit, incidit in febrem epidemiam, anomalam rursus visam, sed, ob haustum forte a filio impense febricitante contagium, statim praviorem. Usa per aliquot hebdomades remediis consuetis nihil proficiens, me vocavit; aliumque medicum virum summum. Observato rite typo, quotidianum eum, sed ex triplicato quartanæ genere, manifeste reperimus. Præcepimus ex methodo nostra corticem. Obsecuta ægra absolvit curationis filum, & ab eo tempore ab illa febriendi consuetudine immunis & sana per triennium vixit, nisi quod adhuc hæmorroidum molestiis obnoxia sit, & semel ex catarrho leviter febricitavit.

Reversio-
nes pot
febrifu-
gum re-
medium.

Post cu-
rationem
imperfe-
ctam.

Reversiones frequentes etiam evenerunt, ubi febres epidemiæ, ante declinationis tempus, cortice, aut alio remedio amaro, aut salino potentiori, interceptæ & profligatæ fuerunt, sed nullo ad motus deinde recidivos præcavendos habito respectu: quod qui negligunt, occasionem præbent culpando innocuo medicamento. Febres maxime difficiliores antidoto Peruviana perperam, vel imperfecte, curatæ, easdem passæ sunt manes, quas ceteræ, quibus solius naturæ robur sine plena victoria oppositum fuit, vel quodvis medicamentum minus adæquatum adhibitum: morbo permutato potius tantisper cum alius ægritudinis imagine, quam cum integritate functionum corporis. Equidem, attestante experientia, affirmare ausim, quum multi se homines illotis manibus medicinæ passim immiscuerint, & corticem, sine justa methodo, pluribus exhibuerint, quam

Quot Themison ægros autumnò occiderit uno, (x) non tot ac tanta plerumque mala observari consuevisse, post febres sua indole, vel ægri constitutione, aut diætâ, minus securas, quam ab aliis cujusque im-

imbecillioris remedii, quamlibet laudatissimi, inepto, vel non sufficienti usu. Vix etiam, ubi forte fortuna, in languoris aliorumque symptomatum locum, febris cum typo manifesto iterum successit, quam vulgo recidivam vocant, æque illa gravis, vel certe æque periculosa esse consuevit, ac ubi alia minus potentia præcesserant tentamina. Aliqua sane morbidæ materiæ pars vere specifico medicamine, quamvis sine justa lege dato, plerumque enervari videtur: etsi pro diversa aberrationis gravitate, & ægrotantium ratione, variæ notentur differentiæ. Hujusmodi febres recidivæ, quas *nothas* appellare liceat, (y) uti post imbecillem nimis corticis usum, hodie hominibus cujusque sortis, methodi veræ ignaris, frequentatum, & qui innocens remedium inflammare aptus est; ita etiam post naturæ, aliæve medicinæ, debiliora molimina, frequentissime eveniunt, aut sua sponte, aut revocatis ad justæ methodi leges, salutari consilio, motibus febrilibus, (z) Febres subito periculosas, haud adeo paucas, præsertim soporosas, naturæ vel artes medicæ impares mor-

*Febres
recidivæ
nothæ.*

*Rever-
siones
post mor-
bum sibi
bito pe-
riculo-
sum.*

(y) v. *Orthob. scrutin. recidiv. §. 31.* ubi signa hujusmodi reversionum eventurarum egregie enarrantur: quorum decimum est: „in specie magis recidiva metuenda est, si adhuc, licet obscure magis, prioris morbi reliquias ex symptomatibus restituantibus, licet remissioribus, observamus.

(z) Revocatio illa cum magna cautione fieri debet: neque ego in quovis statu epidemio, aut corporis habitu, tentandum illud antiquitus notum artificium consulerim, nisi remedio me pollere certus sim, quo motus forsan excedentes tempestive rursus reprimere, & penitus avertere possim. Cogitent, qui audacius sentiunt, & nullo fere habito discrimine, febres, quibus perperam curatis alius morbus successisse videtur, revocari debere docent, quæ rectissime olim *Trincavellus* de ratione curandi L. II. c. 3. scripsit: „febris neque desideranda, „neque excitanda est, nisi quæ mitis & moderata sit: „alioquin vellemus morbum unum curare altero, non „mi-

*Revoca-
tio febris*

Post
morbum
indolis
diuturni-
oris.

morte terminari permiserunt. (a) Similes affectus, ubi quidem, per corticis usurpationem haud omnibus numeris absolutam, vel non rite repetitam, conservata est vita, (b) variis tamen reversiones, vel veris, vel nothis, quamvis minus perniciosis, multarunt ægrum. Diuturniores ex sua natura febres, si cortice, vel alio remedio febrifugo, interceptæ fuerunt, ægro in sanitatem perfectam tantisper saltem restituto, (c) aliud incommodum non attulerunt, nisi quod recidivæ idemtidem factæ sunt, donec exhausta forte fuit per naturæ ὑσπερφυεως, vel artis virtutem, vel aeris & anni mutationem, causa reliqua morbi, qui per tempora sua decurrere impedi-

„ minus verendo. “ Mitem vero & moderatam excitare, & fervare, nec cuivis, nec ubique profecto licet: quicquid de hujus vel illius methodi, aut medicinæ, felici efficientia ad febres suppressas exfuscitandas laudetur. Tutius longe sæpe esse observavimus, si quæ febres imperfecte curatæ obtingunt, continuare medelæ febrifugæ usum, vel solum, vel præmissis aut additis proindicatione aliis, secundum regulas supra scriptas, donec plena appareat sanitas, & deinde repetere eundem, ex arte, mox describenda. Ita sæpenumero hominibus abs me petentibus, ut chinam expellam, ab alio medico, aut a medicastro, visceribus vel artubus, ut vulgus opinatur, impactam, ridens respondeo, cuneum cuneo trudi, & continuando eodem remedio opus esse, quo voti potiamur.

(a) *Traversarius* l. c. p. 299. ubi de reversionibus egit: „ experientia, ait, compertum habemus, quam plurimos „ non adhibito statim febrifugo interiisse, plerisque „ pinata e vestigio china convaluisse.

(b) *Lanciscus* p. 309. „ Miror sane, ait, non intelligere censores, recidivam potius, quam mortem, expectendam esse, ubi hæc impendet, nisi febris subito „ profligetur.

(c) Consulto id facere consueverunt, quamvis reversionem eventuram putarent, *VViliscus* de febribus c. 6. *Ramazzinus* p. 225. 236. seqq. *Sydenham.* p. 112. [c. 3. de morbis acutis, quamquam hic deinde meliora expertus est.

peditus est: & curatio perfecta facilis fuit, nisi forte interdum molimina reversionis, ab hominibus diagnosin aut methodum ignorantibus, ubi præsertim remedium febrifugum oderint, perversis medelis turbata, & in alium morbum imprudenter conversa sunt. Atque hujusmodi eventus potissimum vanis artis accusationibus ansam præbent. Interea alii, pari febre indolis chronicæ affecti, qui cortice usi non sunt, aut per paroxysmos suos perpetuo febri-
citarunt, molestiis periculisque expositi, nescio an optabili a morbi regressibus immunitate, nisi quis continuum morbum interrupto præferre velit (d); aut, interdum a febre aliquantisper sub aliorum symptomatum larva liberati visi, recursus vehementiores plerumque passi sunt, quam quibus saniora intervalla per medelam febrifugam præstita fuerunt. (e) Vix etiam, ac ne vix quidem, id sua sæpe tolerantia (f) lucrati sunt miseri, ut motus febriles, licet molestissimi & violentissimi, citius morbidam materiam consumserint, atque ex corpore ejecerint, quam alii, per longioris sanitatis, breviorisque, & statim rursus oppressæ, febris recidivæ intercapedines,

(d) *Syndeham* de morb. acut. p. m. 112. Morbus per septimanas duas vel tres delitescit, magno cum ægri emolumento, qui ab illo male multatus paullulum interim respirat.

(e) *Traversarius* l. c. p. 299. „ *Abque corticis usu* hoc statu epidemio difficillime convalescunt ægri, quin potius vel in autumnales quartanas, quarum anno 1710. & currenti 11. non exiguus est numerus; vel in cachecticas leucophlegmaticasque affectiones, hydropi insuperabili affines, incidunt.

(f) Cavendum est his, qui febres per expectationem curare fatagunt, ne censuram promereantur, quam apud *Virgilium* pastores incurrunt, negligentes, & vano medelarum potius, quam justo morborum timore perculsi:

- - - *alitur vitium, vivitque regendo,*
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, aut meliora deos sedet omnia poscens,
Cum furit, atque artus depascitur arida febris.

Remota
reversio-
num &
morbus
longior
per me-
dicina
culpam.

dines, perennantem *απουεζίαν* recuperarunt. (g) Inter-
dum quidem, quamvis penitus restituti visi sunt æ-
gri, ubi aliquid circa corticis usum peccatum tamen
est, vel curiosa & inordinata post febrem jam pla-
ne cessantem continuatione remedii, quod vulgatissi-
mum vitium est, (h) vel omissis, quæ præmitti aut
interponi debebant medelis aliis, id effectum est, ut,
qui citius finiri potuisset, morbus longior appare-
ret. Febres enim recidivæ, quæ sponte suæ relictae
citius eventuræ fuissent, retardatæ hoc pacto potius
& semisopitæ, quam penitus profligatæ fuerunt,
post mensem & ultra demum, rupto vinculo male-
fido, manifeste accidentes; dum sub alia methodo
similiter laborantibus ægris, citius manifestato re-
cursu, citius etiam sua tempora decurrit morbus,
vel justam sui curationem poposcit: quæ ubi recte
instituta non est, iterum iterumque relapsi sunt mi-
seri, licet iterum iterumque cortice curati, & de-
vorata ingenti ejus quantitate, cum opprobrio re-
medii apud hos, qui non bene dijudicant medicinæ
vitium

(g) V. experimenta auctorum supra nota (g) addi-
torum, quibus paria habent plerique, qui ante *Talboti-
um* scripserunt, item *Restaurandus*, *Storchi*, aliique.

* Nimii
remedio-
rum fe-
bris fugum
usus no-
xa.

(h) * Varia ab hac inutili continuatione nasci posse
incommoda videntur. Primo enim nausea sine fructu
creatur. Deinde hoc remedium, uti cetera omnia, præ-
sertim pulverulenta & sicciora, immo uti alimenta ipsa,
nisi *εὐσπία* probe observetur, stomacho & nervis delicatioribus grave tandem fieri potest; quamvis id a cortice
genuino, quippe blande amaro, & digestionem insigni-
ter juvante, & egregie tónico, minus metuendum sit,
quam a pluribus aliis medicamentis. Tertio appetitus
nimius interdum excitatur, ut ab amaris diu usurpatis
fieri solet, unde facile in diæta desinquit convalescens.
Quartum est, quod retardatur ita, & in suo ordine tur-
batur, temporarius ille materiæ recidivæ orgasmus: un-
de illæ ipsæ oboriuntur, quas heic notamus, reversiones
inordinatæ, & seræ: quod perquam frequenter accidit.
Quintum est, fieri posse, ut hæc materia immatura, re-

vitium a medentis errore. Verbo dicam: febres recidivæ fiunt vel veræ, ubi ad integritatem functionum redierat æger, vel nothæ, ubi morbidus motus non penitus cessant. Hæ a qualibet naturæ vel artis ope imperfecta frequentissime contingunt. Illæ fiunt vel post febres sua indole recidivas, quacun-

tardato ultra modum naturalem orgasmo, tum vero non attento & imperfecte represso, quum tempore justo molimina contingunt, & juvante forsitan alia prava corporis dispositione, aliam in corpore induat formam, aut motum alium suscipiat, & morbi μεταχρηματισµον variasque ægritudines inducat, quod tamen rarius ab hac causa evenit: dum plerumque vel natura tandem aliquando maturat & evolvit materiem, ita ut vera febris recidiva appareat; vel, præmissis præmittendis, ipsa legitima per corticem curatio omne fert punctum. Atque hoc quidem sensu, nimium, & nimis diu continuatum, corticis usum nocere posse sentio: quamvis doses nimis parvæ & castratæ noxa & manifestior sit, & gravior, & frequentior: & ista itidem præcipue non remedio, sed materiæ morbidæ debeantur, eodem incassum & haud recte tentatæ: quod idem de ceteris medelis febrifugis dicendum esse, res ipsa docet. Hanc ob rem supra in regula secunda scripsimus, proportionem inter vim morbi & remedium rite observandum esse, ut justo tempore desinere, noverimus. Idque facili negotio fit, si, obtenta meliori valetudine, & quando non amplius indies magis magisque a remediorum ληξιπυρετων usu in sanitate proficere ægrum apparet, (quod præcipuum indicium est, materiem, si qua latet, non amplius attingi,) cessemus a medicatione, neque continuemus nimis officiose, sed tempus justum repetendæ expectemus. In nostrate morbi specie τυπικῶς ὑποσφοφῶδει curanda, medicatio continua, etsi diutissime usurpata, & inordinata quævis, etsi copiosissime adhibito remedio, reversionem non potuit semper prohibere, interdum nocere visa: dum illa, quam deinceps explicabimus, methodus, certis temporum intervallis interpolata, spem plenæ & constantis sanitatis vix ac ne vix quidem fefellit: ut adeo heic verum repererimus illud:

Quod caret alterna requie, durable non est.

cunque ex curatione defiverint; vel post eas, quæ, diuturniores futuræ, remedio interceptæ fuerant, quod materiam profundius latentem & immaturam, sed sponte deinde repullulantem, attingere uno curationis filo non potuerit: quamvis si id justo tempore repetatur, reversio certo præpediri possit. Vulgaris igitur est, sed manifestus, error, quo ipsi remedio recidivæ febres, quasi ipsi aquæ recandescens incendium, imputantur. Ipsa enim materia morbida uti febrim primariam fecit, ita, si quocunque modo imperfecte extincta sit, reversionem inducit, suæ indolis culpa, non remedii: quamvis hujus usus non rite repetitus pro febre longa continuante interruptam faciat, siue recidivam evenire permittat; abusus vero, uti ceterarum medelarum omnium, turbare morbum, præsertim difficiliorum, & reversionibus inordinatis ansam præbendo, longiorem facere possit.

§. II.

Febris recidiva ab ipsa febre sæpe oritur.

Quod autem longe frequentius morbi longitudo longitudinem majorem, & paroxysmus paroxysmum, & febris ipsa febrem recidivam ingeneret, multa sunt quæ persuadent. Labens concesserim, febrim in se & absolute spectatam, esse motum naturæ per secretionem & excretionem materiæ nocivæ, ad conservationem corporis tendentem, (i) immo, si a

Febris instrumentum natura.

notio-

(i) Sydenham. de morb. acut. p. m. 72. „ profecto, „ ait, est febris ipsa naturæ instrumentum, quo partes „ impuras a puris secernat. “ Ita docuerunt omni ævo, hodieque sentiunt ac docent ubivis, medicorum prudentum scholæ. Sane auctor naturæ, cujus vocis notionem sect. 6. §. 8. 9. explicabimus, qui febrim ejusmodi instrumentum esse, & omnia ordine, tempore, & mensura, peragi voluit, ea etiam in symptomatibus, coctionibus, crisis, observari dedit, ut ipsas molestias suo modo utiles esse, & medico experto & sapienti indicare appareat,

notione populari & consueta discedere lubeat ;
(k)

pareat, quid agendum sit, aut omittendum. Vix refert, utrum ea humanæ animæ, quæ symptomatibus sapienter affici velit, an naturæ rerum creaturarum corporearum mechanicæ, adscribamus : modo noxias & inutiles molestias, seu errores naturæ, & effectus utiles, vel secus, causarum corporearum agnoscamus, a quibus natura afficitur. Neque adeo mirum nobis est, quod laudatissimus vir gloriatur : ad *Harveum* p. 166., jam tres supra, quadraginta sunt anni ex quo hanc causam agere suscepimus. Rarissima, hoc in primis ævo, fortuna, evenit, ut nemo in publicum processerit, adversus illam perorare contendens. “ Quatenus febris imputatur animæ rationali, sapienter, circumspicte, & sollicite, motus febriculosos eligenti, excitanti, & pro causis sollicitudinis vel augenti, vel minuenti, & ipsa symptomata ad certos scopos dirigenti, sine materiali corporearum causarum effectu, qui moralis solum sit, æstimationem sui ab anima sapienti promerens, quod fere solum est viro illustri in theoria febrium peculiare ; quatenus, inquam, ita sentire lubet ipsi, ejusque assensibus ; plurimi sane medici incliti etiamnum florentes in publicum processerunt, adversus eam sententiam perorantes, disputantes, scribentes : In ipsa academia Halensi *Hoffmannus*, in Lipsiensi *Schacherus*, in Jenensi *Vvedelius*, in Vitembergensi *Bergerus*, in Helmstädiensi *Meibomius*, in Giesfensi *Valentinus*, in Marpurgensi *Veldius*, in Rostochiensi *Schaperus*, in Tubingensi *Camerarius*, in Altorfina *Schulzius*, in Argentineni *Boeclerus*, in Lugdunensi *Boerhaavius*, in Trajectina *Barcusius*, in iisdem aliisque locis plures alii viri sapientissimi, doctissimique. In ipso ad medelam etiam *Ληξιπυρετον* respectu, ubi ex theoriæ influxu practice dissentire a medicis mechanicis putantur *Stahliani* sectatores, quamvis plurimi haud vere dissentiant, contradixit cum ceteris huic hypothese ill. *Hoffmannus* tum passim alibi, tum nuper in de recto corticis usu in febribus, §. 35., quod, ait, cortex Peruvianus statim, in principio post unum vel alterum paroxysmum, tuto in usum vocari possit, pernegant maxime isti, qui naturam febre, tamquam remedio sapienti consilio, uti censent, ad amoliendas causas, quæ vitæ periculum

(k) ne quidem morbum vocari merere : quemadmodum illustris *Stablius* sæpius, & novissimo rursum scripto aliquo, (l) mentem suam professus est : qua sententia,

lum struunt, persuasi *optimam & salutarem naturam* intentionem hac ratione turbari. Sed supervacaneum plane esse hunc metum, experientia, optima medicarum etiam veritatum magistra, omnibusque ratiociniis superior, luculenter admodum docet. Nobis certe innumera fere sunt exempla eorum, qui a tertiana epidemica, gravibusque symptomatibus invadente, ita perfecte cum sanitate in gratiam redierunt.

(k) Hanc sequi nos consuevimus, & olim in dissertatione quadam mentem ita explicavimus : „ quemadmodum sanitas corporis nostri vivi in blanda partium & functionum integritate & harmonia, ita morbus, in molesta partium, vel functionum, læsione aut perturbatione consistit. Partes corporis aliæ solida dicuntur, aliæ fluida, quarum singulæ certam justamque, naturali rerum statu, habent *κρᾶσιν*, sive compagis, toni, & mixtionis rationem, quæ, sicubi molestam patiatur mutationem, tunc morbum adesse dicimus. Functiones vero, seu actiones, ac sensus, in corpore omnes; progressus, secretiones, egestionem humorum, & quæ sunt reliqua; perficiuntur motu, qui & naturalem fluidarum partium fluorem, & debitum in solidarum partium tono, ejusque *συστολή* & *διαστολή*, requirit æquilibrium ac mediocritatem. Quandocunque igitur fluida quidem partes molesta vel fluxione, vel retardatione, solida autem vel contractione vel relaxatione, præter solitam naturæ rationem, laborant, tunc itidem morbum adesse pronuntiamus. “ Eadem populorum omnium notatione deus febrim inter morbos, eosque præcipuos, retulisse notatur b. *Vvedelio*, medico *πολυμαθές* αὐτῶ, exercit. philolog. dec. 8. exerc. 4., Inter alios, inquit, quamplures morbos, quos suavissimus salvator sanasse & aboluisse legitur, est quoque omnium maximus FEBRIS. Et hæc inter præcipuos numeratur Deut. xxviii. 22. quibus iratus deus affligere minatus est humanum genus. “

(l) Not. ad *Harvei* artem curandi per expectat. c. 24. p. 56. seqq.

tia, cum consecutionibus variis, in theoriam “ me-
 “ dicam introducta, sola, cordate, bona fide, distin-
 “ ctè, & connexe febrium ratio exponi possit, cui
 “ ex alia hypothese quacunque ne vel minima lux
 affulserit. (*m*) Verum nemo etiam negaverit, ^{Natura}
 ad illum ipsum motum certi & singularis per varia ^{errores}
 febrium genera generis, naturam a singulari aliqua ^{& defe-}
 impuritate excitari, atque diversitatem ingentem, ^{ctus.}
 in molestia, curatione, exitu, & reversione febris,
 suboriri a quantitate ejus materiæ aut majori, aut
 minori, a crasi illius benigniori, vel secus, a locis
 & partibus unde & quo defertur, a proportionem
 ejus ad corpus hujusque habitum, & humorum cor-
 poris ad motus, & elateris fluidarum solidarumque
 partium ad ipsas virtutes motrices, quascunque de-
 mum eas esse statuamus. Quæ omnia, cum innu-
 merabiles a rebus naturalibus, non naturalibus, præ-
 ternaturalibus, quas vocant, seu intrinsecus atque
 extrinsecus quacunque de causa contingentibus, pa-
 tiantur varietates & mutationes, merito idem gra-
 vissimus auctor (*n*), “ naturam hominis, inquit, fa-
 “ cile & varie errare posse, quisquis dubitare susci-
 “ pit, eo ipso exemplum aberrationis exhibet. Hinc
 illam febricitationem, quæ absolute spectata motus
 erat salutaris, si in concreto, quod dicunt, uti re-
 vera existit, consideraveris, multa inde pericula,
 molestias nimium graves, longas, recidivas, non
 posse non identidem evenire, nemo recte conside-
 rantium est, quem fugere queat: (*o*) & ideo arte
 opus esse, quæ motus utiles & salutes ab inutili-
 bus & noxiis sollicitè distinguat, & naturam huma-
 nam labantem aut aberrantem suffulciat ac modere-
 tur, quam artem deus naturæ auctor condidit, ex-
 perientia genuit, analogia rationalis formavit. Ve-
 rus

(*m*) Conf. cl. *Barchusen* de medic. orig. & progress.
 dissert. 25. §. 27.

(*n*) p. 160. not. ad *Harvæum* add. p. 157. ubi plane
 nobiscum sentire videtur.

(*o*) *Stahlius* l. c. p. 157.

VVerlhof, de Febris.

rus est Hippocratis aphorismus: (p) "a crisi quæ in
"morbis relinquuntur, reversionem inducere solent."

Paroxy-
smorum
crisis
infida.

Natura quovis paroxysmo partem materiæ impuræ, quam potest, coquit, & per organa excretionum amandat. Ecquis vero sponsor esse velit, naturæ humanæ vel sapientiam, si qua proprie est, vel potentiam, & nisum spontaneum, eo pertingere, ut nihil inconsuetis illis, & sæpe, pro rerum circumstantium ratione, anomalis motibus impotenter molitur, aut moveat, quod moveri non deberet, promoveri non possit? Hinc prono consequitur impetu, quam facile humoris impuri pars, a crisi particulari uniuscujusque paroxysmi post motum immaturum relicta, ita profunde visceribus & succorum crasi immergi possit, ut novis paroxysmis pluribus, & longa aut recidiva febre opus sit, si naturæ virtute corpus repurgari deinceps debeat. Immo ipsi corporis humores boni & puri, vel quorum certe impuritates diversæ sine molestia diu latere, vel sensim naturalibus motibus consumi potuissent, per febrilem paroxysmum suo circulationis ordine emoti, facillime corrumpi, & communicatas forte secum criseos imperfectæ reliquias profunde intra sinum suum abscondere posse, videntur. Debilitantur etiam paroxysmicis motibus partes corporis, & languidiores fiunt functiones, earum in primis, in quibus febriculus fomes vel generatur, vel colligitur: ex quibus causis omnibus, præter alia sanitatis detrimenta, plurium paroxysmorum & febrium recidivarum fomes haud injuria derivari possit. (q) Atque imperfecta ejusmodi crisis, & damnosæ molitiones, facilius

(p) 12. Sect. II.

(q) Egregie Sennertus de febribus l. 2. c. 17. p. 253.
"Relinquitur post paroxysmum, uti Galen. 2. de differ. febr.
"cap. ult. tradit, duplex in corpore vitiosa διαστροφis, una
"inquinamentum quoddam ex humore in præcedenti paroxysmo relictum; altera membri excrementitios humores generantis debilitas. Hinc accidit, ut pars hæc,
"ob debilitatem, superfluitates generet; quæ & ab in-
"nato

lius fere in morbo paroxystico longioris indolis, quantumvis ex sua natura (saud maligno, evenire videntur, quam in acuto. In illo enim longe plures, quam in hoc, esse videntur materiæ impuræ partes, inæqualis maturitatis & mobilitatis, quarum præmaturi motus noxas & anomalias illas inducere possunt. Hinc forsitan est, quod plures passim febres recidivæ ex intermittentiis, quam continentibus, genere notentur. (r) Taceo hausta rursus intro, quæ sub crisi paroxysmi necessario expirant, effluvia, quæ in nostro hoc morborum genere plerumque humores in sui consortium rapi aptos intra corpus ægri reperiunt, sicuti irrefragabili, nisi imaginatione & explicatione affectata ludere velimus, experientiæ testimonio constat, tot alios inde contagio infici. (f) Quod si illorum aliquid, vel ægri, vel adstantium, vel medentium, vel naturæ errore aut debilitate, vel morbi aut conjunctorum affectuum gravitate, vel ab externa internave causa quacumque

Contagium.

Consequentia
distorum.

„ nato vitio, & a putredinoso inquinamento a priore
„ paroxysmo relicto, initium putredinis concipiunt,
„ atque ita novus paroxysmus oritur. Idque tamdiu durat,
„ donec & illa dispositio, & partis debilitas excrementitios humores generans, sublata, & illud *συννοσος*
„ *περιττωμα* humores inquinans plane discussum sit.

(r) Conf. *Alpinus* hist. epid. §. 47. qui hanc sententiam eleganter explicat & probat.

(f) H. *Meibom.* de febribus intermittentibus epidem. §. 8. „ non potest, inquit, non experientia docere, illos, qui in eadem domo, eodem contubernio, eodem saepe lecto utuntur, frequentissime infici ad unum pene omnes. Contagium illud observavi manifestissime anno 1666. ubi hæc febres tum alibi, tum in primis VVolfenbutteli, plusquam dimidiam partem hominum affecerunt, ubi contigit, ut omnibus in una aliqua domo, numerosa admodum familia, decumbentibus, statim corripere, si qui ad ministrandum in primis noviter accessissent. “ *Bianchini* hist. hepat. p. 745. seq. „ Ad ineundas febres, etiam populares, certa quædam & proportionata requiritur humorum dispositio, atque

cunque, per unum aut alterum paroxysmum contingerit, quod quidem in morbo longiori, difficiliore, aut illegitimo, immo & in legitimo quovis, facillimum esse, negari haud posse videtur; tum quidem accessio accessionem, febris difficilis difficilem, immo etiam recidivam, seu similem sui sobolem, progenuisse videbitur. Eadem omnia, immo interdum graviora, eventura facile augurari licet, ubi semipropiti imperfecta naturæ aut artis medela paroxysmi, sub languoris aliæve morbi simulacro, circumferuntur, & crisin vel nullam faciunt, vel minus perfectam. Quare, quum imperfecta curatio per corticem Peruvianum, quippe lippis & tonsoribus notum hodie & usitatum qualitercunque remedium, frequentissima sit, mirum non est, si febris, haud penitus per illum suppressa, obscuris suis & minus efficacibus motibus, frequentes reversiones, & morbi longitudinem, ex sua indole ingenerat, id quod ignorantes deinde huic remedio perperam imputant, malevoli imputare amant. Adstipulatur fere hisce ratiociniis de febris longitudine & reversione, ex ipsius febris culpa, *Stahlius*, qui naturam, materia impura jam exhausta, quasi per consuetudinem, paroxysmos motusque recidivos inducere, ingeniosa conjectura statuit, & tum quidem corticem Peruviana-

„ morbosus apparatus. Ast siquidem, etiam dato hoc apparatus, non semper excitantur febres, nisi ab externo fomite succendantur: ita sæpe incitamenti vices gerunt effluvia, ab uno infirmo in alium traducta. Observamus frequenter, non solitarias ire febres in numerosis familiis, quando epidemicæ vigent, utut tertianas, sed ab uno in aliud subjectum sæpe migrare, præcipue in pauperum gurgustis, ubi plures insimul cubare adsuescunt. “ Similes plane fuerunt in nostro statu epidemio observationes: idque conqueri potuimus, quod *Borrichius* in act. Hafn. vol. 5. obs. 54. de quartana tunc temporis grassata dicit: „ integræ familiæ, totipemodum pagi, immo quandoque tertia pars oppidanorum, velut fulmine icta, lectis affixa est.

vianum, ad suppressendos motus inutiles, laudare solet, (†) parcus alioquin ejus remedii laudator, ob eventus, quos notavit, ex abusibus alienis, & naturæ, quam pro ipsa anima rationali habet, in multis febribus *αὐτάρχειαν*, sub statu præsertim epidemio, & endemio, & corporum singulorum, feliciori, & theoriæ suæ nexum, & si qua alia forte est ratio. Recte F. Hoffmannus (u) “ per ipsum, inquit, febrilem motum nova semper gignitur *materia*, quæ, “ præsertim quando perspiratione non excluditur, “ & insalubri victu augetur potius, novum semper “ induci paroxysmum non mirum est.

§. III.

Problema & observationes de cita febris fuga reversionem præpediente.

Neque tamen hoc ego theorema, ultra experientiæ suffragium, ita universim stabilitum velim, ut primos cujusque febris paroxysmos, vel errores sub ipsis commissos, pro ceterorum omnium causâ habeam. Universam enim sæpe febris, etiam intermittens, materiam, vel magnam ejus partem durationis spontaneæ, accessionum, incrementi, declinationis, & recursuum causam, a primo inde insultu, intra viscerum & humorum recessus, in herba certe, & nisi naturali, ita latere probabile est, ut ex suæ deinde indolis lege, & pro naturæ ad illam habitu, vel generetur, vel maturetur, vel in motum sensim agatur. Neque tum nisi artis ope in herba suffocari potest morbus, ut præpediatur, quo minus per sua tempora decurrat, & sua sponte revertatur. Meum vero haud facio, si febris tuta satis appa-

(†) v. præter alia scripta plura ejus colleg. practic. cum not. Storchii §. 1841. mebr. 7. sect. 1. p. 939. item dissert. de tertiana febris genium manifestante c. 2. p. 26. c. 6. p. 56.

(u) medic. system. T. III. Sect. I. c. 3. p. 102.

appareat, *Mortoni* (x) consilium, qui, "nulli, inquit, auctor ero, ut vel secundus paroxysmus permittatur: cui lubens assentit *Bohnius* (y), & *Riedlinus* (z). Attamen experientiam qualemcunque meam, plus decies data occasione repetitam, testor, neminem eorum ulla postmodum febre recidiva, vel alia prava consecutione, multatum esse, ubi ego, in prima accessione vocatus, periculi deinde instantis justo metu, ob aliorum exemplorum similitudinem, & pravorum signorum terrores, percussus, corticis statim usu febrem fugavi, & eo continuato, ad omnium functionum integritatem ægrum perduxi: quamvis nulla deinde medicinæ ope usus, ad præcidendam reversionem (a). Neque vero, cum sufficiens nondum exstet experimentorum copia, semper id & ubique ita eventurum esse, spondere audeo, ulteriori & alienæ experientiæ rem commendans.

Observ.
part. 23.

Ipse ego, cum ante octo, & quod excedit, annos, vere pluvioso, ægrotam ruri invisissem, pluribus horis ad seram usque vesperam, inter aeris injurias, itineri insumptis, & piscis viscidus esu haud sine nausea satiatus, paroxysmo febrili eadem statim vespera corripibar. Tertianam intermittentem & accessionis ratio (b), & status epidemius, & urinæ, linguæ, faciei, oculorumque color, & sapor amaricans

(x) exercit. l. c. 5.

(y) tota dissert. de præmatura intermittentium fuga, quam suspectam tuetur.

(z) lin. medic. A. 4. mens. 9. lin. 25. neque dissentiant, vir summus, *Bergerus* in cortice ab iniquis judiciis vindicato §. 9. & quos ibi adducit, auctores, *Badus*, *Donzellus*, *Protospatarius*, *Listerus*, *Jones*: & eadem sententia stetit *Talborio*, ejusque per Galliam & Angliam affectis.

(a) conf. ill. *Hoffmann. medic. System. Tom. IV. l. 1. c. 4. p. 108. Morton. c. 7.* ubi febres inflammatorias, in principio periodicas, cortice subito dato, sine reversione penitus curari observat.

(b) v. *Galenus* de crisi bus l. 2. c. 3. de tertiana exquisita primo paroxysmo discernenda.

ricans adversus, indicabant. Urgebat instans prope tempus profectiois alicujus necessariae. Sumsi statim mane ipecacuanham cum arcano duplicato: pomeridie cortice uti cœpi: quo continuato, non febris, nisi levibus per alternos dies aliquot motibus, sed plena sensim sanitas rediit, qua hodieque utor.

Unus ex his, quos, soporis maxime indicibus ter-

Observ.
partic.
24.

ritus, ita velociter sanitati reddidi, pluribus ante annis dolore sinistrum hypochondrium gravante, & cordis palpitatione sæpe recurrente, laborarat. Post hanc ipsam curationem, a triennio ab iis symptomatibus sanus degit, & nunc quidem iter trans mare feliciter emensus est.

Femella quadragenaria, temperamenti a nativitate ita melancholici, ut ad morbum melancholiam, familiæ satis familiarem, proclivis sæpe fuerit, corpusculo debili, & multis alias pathematibus hysteri-

Observ.
partic.
25.

(c) Eleganter celeb. Stahl. de æstu maris microcosm. th. 8. „ ad lectum ægrorum audimus, quid ipsi maxime „ conquerantur, id cum ipsis pro morbo agnoscimus, „ huic maxime obsistere, occurrere, contra pugnare; ut „ æger de lecto, tamquam de sella curuli, consuluit, „ ita plebs medica scivit. “ Graphice hanc medicorum

illa symptomata. Verum tamen, uti alias etiam fœvit, alternis vicibus sanitatis, & velut hyſtericorum paroxyſmorum, cum anxietate, triſtitia, metu vario, alvi dolorifica proluvie, catameniis copioſis, ipſoque, qui ſolus novus erat, & valde ingratus ægræ, hæmorrhoidum fluxu, per intervalla hiemem exegit. Omnia lubens corticis, vitæ conſervatoris, uſui accepta tuliffet, niſi veterum imbecillitatum ipſa ſubinde recordata eſſet, & adſtringere illum corticem perſuaſiſſet conſiliaria domeſtica, quum ægrotata diarrhœis & fluxibus ſanguineis eſſet affecta. Tandem vere incipiente feliciter uſa remedio, quod ſuaſi, ex granis bis quotidie quindecim (d) limaturæ

crucem, ægris nimium quantum damnosa, immo ſæpe exitiabilem, pingit ingenioſiſſimus *Lentilius*, tab. conſult. p. 35., dum ægrotus clamabat, da potum; dum uxor, „ medere ſingultui; dum affinis, ſiſte dolorem; dum „ compater, præbe ſudoriferum; dum cognatus, da vinum, ut cor confortetur; dum alii, balneatores, mulieres, amiculi, ſcribe hoc vel iſtud, quod vicino „ meo, re nulla juvante, in eodem affectu graviffime „ decumbenti, ſalutare fuit! & quæ ſexcenta ſunt alia: „ quid tunc ageret medicus? Emoriar, ni vel centies „ optavit: o, ſi aliam, quamvis viliorẽ, artem didiciſſem!

(d) *Sidenhamius*, aliique, non niſi octo pro doſi præbere ſolent: & ſufficiunt ſæpe *Lentilii*, aliorumque expertorum ſcripta idem, quod nos hæc laudamus, commendant pondus: & vanum ſit, ſi aliqui metuant, grave ſtomacho futurum. Graviores longe ſunt calcium præparatorum, & alieno acore ſaturatorum, & quarundam etiam tincturarum, doſes vel minores: & præſtare limaturam ipſam plerumque præparationibus, tum efficacia, tum ipſa digeſtionis facilitate, plurimi obſervatores docti dudum annotarunt. Eleganter de hac ipſa re dicitur, quod de multis naturæ donis medicis verum eſt, & notabile, in *hiſtoire de l'academie des ſciences* 1713. p. 26. ubi de natura chalybis ejuſque uſu medico egregie agitur: „ diſpendio maximo eſt, artis opem adhibere, ut „ natura deterior reddatur. C'eſt grand dommage d'em- „ ploier

ram martis, (e) subtilissime, sine affuso liquore, preparatae praecipue constante, post multos inde excretos ascarides, magnam partem ægritudine liberata est. Denique sub Pyrmontanarum acidularum potu, ineunte æstate, catenulam vermium cucurbitinorum (f) excrevit, quam, tertia post absolutam curam heb-

„ *pløier de l'art, à gater la nature.* “ Veteres non infra duos scrupulos, ad sesquidrachmam, immo drachmas duas usque, propinare solebant limaturam crudam vel preparatam, & morbos chronicos maximos feliciter eo pacto sanabant. v. *Sennertus* prax. l. 3. p. 537. *Claudinus* de ingressu ad infirmos append. sect. 2. ne natura & usu chalybis & medicamentorum chalybeatorum, quæ tota legi meretur.

(e) Hoc cum ejus progenie medicamentum, quod, a cortice Peruviano plane diversæ efficacæ, ex imperfectis, & haud satis distinctis, methodicorum veterum aphorismis de stricto & laxo, veluti ex unica regula, itidem vulgo judicatur, aliquando forte, quum de ejus usu in morbis febrilibus agendi locus erit, polychrestis utilitatibus vindicare moliemur, correctis abusibus, ex theoria modesta, & experientia antiqua & recenti. Propositum idem fuit illustri *Brunnero*, quod negotiis forsan, aut senectæ & morte præpeditus, non absolvit. v. de glandul. duod. p. 149. ubi, „ ex efficacissimorum, „ ait, remediorum, dummodo manu tractentur periti, „ sunt martialia, in suis casibus efficacissima, de quibus „ forte alias. “ Plura sane medicamenta utilissima limitibus nimis angustis, & impenetrabilibus difficultatibus, & edictis terroribusque theoreticis, tamquam præruptis scopulis, ita circumsepiuntur, ut ad usum etiam verum & securum vix cuiquam permitti videatur accessus. „ Præcepta finita esse debent: si qua finiri non possunt, „ extra sapientiam sunt. “ *Seneca*. Alii e contrario eadem ipsa remedia laudibus immodicis ita in vulgus propalant, ut usui mixtus abusus cuilibet pateat, quem profusæ pollicitationes, & nescio cujus hypotheseos ingeniosa species, allicuerint. Aberratur utrimque a veræ experientiæ repetitæ via regia.

(f) v. *Clericus* in histor. lumbric. latorum, & quæ ibi ex *Spigelio*, *Tyson*e, *Vallisnerio*, *Andry*, *Aldrovando*, aliisque

hebdomade, ingens lumbricus vivus & concatenatus insecutus est, qualem *Clericus* aliique (g) delineatum exhibent. Hinc incantamenti instar omnia omnino pathemata cessarunt, ipsaque femina egregie valet, sanior quam pluribus retro annis. Ridet nunc ipsa aberrationes suas, inobedientieque culpam in brutorum vermium phantasmata jocose conjicit.

Observ.
partic.
26.

Cæteri, quos decem numero, ubi similiter corticem a primo paroxysmo dedi, obsequiosi satis fuerunt, & perfecte constanterque convaluere omnes.

Similia
de aliis
medicis
observat.

Immo vero non hujus solum medicinæ eam esse felicitatem, sed & alias medelas, post primam statim accessionem adhibitas, felicius, quamvis haud adeo certo ac ipso cortice, opitulari, comperimus. Ut taceam effectus ita prosperos nobis observatos a mediis amaris illi similibus, item a subita catharsi, vel vomitione, sub febris initio, turgente materia (h), complures etiam sanitatem, post leviam unius alteriusve accessionis molimina, statim recuperarunt,
fine

que collecta sunt; præsertim tab. I. A. & B. add. observatio, & descriptio elegans *Borrichii* act. Hafn. vol. 2. obs. 47.

(g) v. *Clericus* in histor. lumbric. lator. præcipue tab. II.

(h) Iterum heic laudare debemus pulverem *Cornachini*, vel similem ex scamnoneo. Sunt status epidemii, de quibus & nos dicere possumus, quod *Timaus a Guldenkle* cas. medicinal. l. 8. c. 10. de tertiana simplici, unica purgatione curata: „frequentissimæ circa id tempus
„erant tertianæ febres; verum sumto pulvere cholagogo
„plerique liberati sunt: & quod idem deinde c. 19. notat: si in febribus putridis intermittentibus quibuscunque, apparente aliqua, etiamsi non perfecta, coctione, ægro ipso die paroxysmi medicamentum purgans dederis, ita ut effectum suum ante invasionem compleat, videbis febrim post illum paroxysmum non amplius reverti. “ Similia de ipecacuanha & emeticis antimoniatibus, prædicare licet. Meminerint tamen medentes, qui ita felices effectus vel a purgatione, vel a vomitione, notarunt, probe attendendum esse, quid evacuationem ejusmodi indicet, vel contra. Quadratur huc
ma.

sine relapsu, quibus a primo febris vere intermit-
tentis, tertianæ aut quartanæ, maxime vernalis,
paroxysmo exeunte, & inde tertia quavis circiter
hora, remedium exhibuimus digerens & diaphore-
ticum, verbi causa, medicamenti egregii, quod in
ipso etiam paroxysmo datum anxietates levare, hu-
mores digerere, & crisin deinde juvare solet, spiri-
tus tartari compositi, quem mixturam simplicem (i)
vocant, guttas forte triginta, aut tincturæ fuliginis
Clauderii, quæ essentia diaphoretica audit duplum,
vel ultra: aut quibus, ubi tertianam simplicem ve-

re

maxime monitum *Sydenhamianum*, egregio illo de mor-
bis epidemiis c. 2. sect. I. de morb. acut. scriptum: „qua
„ methodo currente anno ægrotos liberaveris, eadem ipsa
„ forsan, anno jam vertente, e medio tolles“ quodque
idem gravissimus observator paullo infra habet: „idem
„ morbus in ipsissima anni constitutione varia sæpe, &
„ dissimili facie, se ostendat: quod quidem tanti potest
„ esse momenti, ut, pro ejus arbitrio, curativæ indica-
„ tiones ponendæ sumendæve fuerint.

(i) v. *Schultzius* peculiari libello de tinctura bezoar-
dica, cujus hic spiritus præcipua pars est, & in appen-
dice de mixtura simplici p. 177. seqq. & qui primus hu-
jus mixturæ auctor creditur, *Andernacus* de medic. vet.
& nova P. II. p. 658. * In personis spleneticis seu scorbu-
ticis, & ubi remedio magis volatili opus esse visum est,
substituimus pari cum felicitate, eadem dosi, sed, ob
odorem saporemque volatilem, syrupo pœoniæ aut simili
temperantes, spiritum scorbuticum *Dravvizi*, quem sub
mixturæ simplicis antiscorbuticæ nomine in pharmacopo-
lia nostra introduximus, descriptum in tractatum vom
schmertzmachenden Schorbock, p. 159. „ Spiritus tartari
„ libra una, cochleariæ unciiis quatuor, irrorantur libræ
„ duæ vitrioli ad rubedinem exsiccati, digeruntur in bal-
„ neo per octiduum, dein per retortam, aucto gradatim
„ igne, propellitur cum reliquis etiam spiritus vitrioli
„ volatilis. Dosis auctori est drachma dimidia vel inte-
„ gra. “ Magnopere prædicatur in affectibus scorbuti-
cis, præcipue paralyfi. Nobis fructum egregium, præter
eam, quam in febris modo laudavimus, utilitatem,

* Spir-
tus scor-
buticus
Dravvi,
xii.

præ-

re intermittentem a primo statim insultu agnoscere licuit, soluti liquore aliquo salis absinthii drachmam integram, addito interdum sulfuris antimonii grano, vel & salis ammoniaci drachma dimidia, aut alius ex salibus lixivis aut mediis febrifugis sufficientem dosin, sex horis ante paroxysmi prioris tempus semel, aut aliquoties alternis diebus, propinavimus. Alii, similiter plane correpti, ubi id momentum prætermisum est, & altera aut tertia accessio ante medicationem invasit, diutius longe graviusque ægrotare, & reversionibus obvii esse consueverunt. Ea tamen simul cautione usi sumus, quam supra jam innui-

Observ.
partic.
27.

præbuit in stomachi atonia, & appetitus digestionisque defectibus a mucro viscido, bilioso, falso, putrido; in iis vitiis, quæ scorbutico calido tribui solent; in cachexia scorbutica; in paralyti, & ipsa apoplexia recenti. Biennium fere est, quod puella sexennis, illius soror, de qua infra febris nonnæ historiam recensemus, post aliquot languoris dies, repente corripiebatur paralyti utriusque brachii & spinæ dorsi, cum sensu fornicationis.

Observ.
partic.
28.

Aberat causa manifesta, nisi quod stomacace & scrophulæ jam diu affligerant. Vocatus statim, dedi ejus spiritus cum syrupo pœoniæ *ana* mixti guttas triginta, idque singulis trihoriis repetii. Rediit sensim sensimque motus sensusque integer, & intra decem fere dies sanitas. Absoluta jam hac scriptione, mulierem Judæam septuaginta octo annos natam, curo cum alio medico experientissimo, quæ olim sæpe podagrica, quatuor jam annis solitum affectum non passa, insultum nuper apoplecticum noctu subito sustinuit, ex quo lingua cum dextro brachio & pede paralytica remansere, cum mentis stupore, & febre continua. Secari statim venam, ad octo uncias

Observ.
partic.
29.

in brachio sinistro quum in pede non admitteretur, vesicatoria eidem brachio & cruri ejus lateris admoveri, enema injici, assumique per trihoria remixti similiter spiritus guttas sexaginta, curavimus, interpositis paucis pro re nata aliis. Ita lento quotidie gradu magis magisque rediit primum loquela, deinde liberior intellectus, laterisque attoniti motus, febris post nonum diem sensim soluta cessavit, appetitus somnusque, pro senectæ ratione,

innuimus, ut statim, finita accessionis crisi, lintea febricosa halitu polluta cum purioribus permutari curaremus. Atque hæc de reversionum metu, per citam a prima invasione febris fugam, præcidendo, problematis alicujus instar dicta sunt, quod repetitæ experientiæ solvendam relinquimus (k),

§. IV.

ne, sat bene habet, & vix quinta nunc a morbi ingressu hebdomas numeratur, neque fere, nisi debilitas, quicquam superest. Furunculus in femore sinistro enatus, & otalgia auris dextræ, utrimque in abscessum transit, atque, uti arbitror, egregie felicitatem medelæ juvit. * Biennium fere effluxit, quod virum sexagenarium, doctum & laboriosum, hæmorrhoidarium, a gravi hemiplegia dextri lateris, venæ sectione larga in sinistro pede subito administrata, hoc ipso dein spiritu continue usurpato, & denique laxatione κατ' ἐπιχειρῶν repetita, ex pilulis polychrestis cum mercurio dulci, feliciter, deo juvante, sanitati reddidimus. Idem superiori æstate tertiana duplici graviter laborans, cortice Cinchona exhibita post tertium primariæ febris paroxysmum, & repetita legitime, optime convaleuit, valetque. Durante curatione eam molestiam hæmorrhoidum cœcarum, quam sect. 3. §. 6. descripsimus, passus est, & curatus remedio laxante ex sale cathartico amaro, fotibus, & unguento albo camphorato, & præcipue continuato cortice febrifugo, cum granis aliquot lactis sulfuris cuique dosi additis. Similem felicitatem laudati spiritus scorbutici experti quidem non sumus, ubi diutius jam paralytis tolerata fuit: unde & iis in morbis laudandum est illud, quod in omnibus fere valet, & præsertim quorum typus non est insuperabilis: principiis obsta!

(k) Alterum de prævertendis reversionibus problema, quod pleniori itidem experientiæ permittendum adhuc videtur, quum nobis, tentantibus sine repetitione corticis, nondum æquerespondere res visa sit, habet cl. *Mangetus* bibl. pharm. T. 2. p. 698. ubi, „sancte, ait, asserere se posse, se in millenis agris exhibitionem corticis non omni prorsus recidivæ anteverteudæ aptam observasse, nisi volatilia etiam in largissima dosi admiscuerit.“ Assentit *Traversarius* p. 297. hanc veritatem, inquit, hic quoque *Pisauri* experientia con-

„stat.

§. IV.

Observationes de reversionum tempore.

Alioqui, ubi post alterum pluresque paroxysmos febris per medelam specificam victa est, quæ diutius alias duratura fuisset, tum quidem semper ægrotos, sola medicatione per corticem continenti, a periculo quovis alio tutos præstare licuit, sed rarius, nisi ea legitime repetita fuerit, a redituro sponte, post *certum* aliquod tempus, si permittatur, eodem morbo: qui tamen certe cari & apoplexiæ metu vacuus, & sat facile sanabilis, & longe plerumque priori mitior fuit; quamvis interdum, pro corporis, aeris, diætæ ratione, ad difficiliorem indolem redierit: ut omnes omnino morbi *ὑποσφωδεις*, præsertim vero febres, modo faciliores, modo difficiliore revertuntur, quocunque remedio curati sint (1). Caveant ergo, qui ingenium morbi versatile, & remedii febrifugi recte dati innocentiam perfectam non habent

*Observ.
partic.
30.*

stantissime firmat. "Cl. Coehusius, auctor archei februm fabri, in remedio quodam volatili, quod sibi adhuc peculiare servat, corticis usui addendo, omne felicitis, & a reversionum metu liberæ, medicationis præsidium collocat. Sunt sane salia volatilia insigniter febrifuga, & subtilia, & penetrantia, ac forsan reversionum materiam in herba latentem, quam cortex attingere nequeat, huic addita enervare possunt, dum ipse cortex metuendas a solitariis volatilibus noxas prævertat. add. §. seqq. not. b.

** Observ.
partic.
30.*

(1) *Ortlob. scrutin. recidiv. §. 5.*, Negari non potest, uti recidivam interdum atrociorē esse ipso morbo præcedente; ita etiam præsertim febres, modo duplicatas, triplicatas reverti, & modo, quæ erant cum intermissione, continuo, modo vice versa infestare. "Grembs, arbor. integr. & ruinos. homin. p. 407. exemplum refert: * vir robustus & sanguineæ complexionis, tertianæ nothæ recidivam patiebatur, pulsus erat languidus, excretio copiosa. Nec pharmacum, nec sanguinis missionem

bent, ne, ubi obscuriora forte molimina recidiva
 iusto tempore vident, a vera causa, & diagnosi,
 & cura aberrant, suosque deinde, uti facile fit, er-
 rores, suas *apudodias*, priori methodo imputent, si
 morbum naturaliter recidivum, sed facile sanabi-
 lem, difficilem fecerint, ordine processurum turba-
 rint, benignum futurum male permutarint. Caveant
 etiam, quod obiter moneo, ne, ubi febrim post cor-
 ticem recidivam, eamque forte facilem, facile cura-
 runt, (m) suæ illi methodo ubique statim nimium
 tribuant, & in difficilioribus casibus confidant, & e
 contrario, ubi febris recidivæ difficiliori, difficulter
 aut minus feliciter, sua culpa, vel metu vano, me-
 dentur, priorem medelam innocuam accusent. Le-
 gitime ita, uti supra scriptum est, superata febris
 interdum quidem incerto rediit tempore, &, quod
 prænuntiari non potuit, quando aut gravi diætæ,
 aut

*Tempus
 incertum
 ex causis
 extraor-
 dinariis.*

„ sionem competentem judicabat medicus. Utebatur sy-
 „ rupis de endivia, de acetosa. Septimo die accepit rha-
 „ barbarum cum decocto fructuum. Sed ea nocte præter
 „ omnium spem extinctus est. “ Ignorabatur ejus ætatis
 infelicitate cortex. Quod si isto in priori febris adhibito
 recidiva contigisset ita exitiabilis, quot, bone deus, igno-
 rantum & malevolorum censorum accusationibus impe-
 titum fuisset remedium, quod solum forsan potuisset esse
 salutis, si eo tempore cognitum id esse licuerit!

(m) * Elegans est consilium *Hamiltoni* de febre miliari
 p. 79. „ Sumantur mane per dies aliquot salis absinthii grana
 „ decem, aut quindecim, ex aquæ Spadanæ haustulo,
 „ & deinde paullatim ejusdem aquæ libræ duæ. Nec
 „ quicquam febris intermittenti, ex præpropere corticis
 „ Peruviani usu recidivæ, certius occurrit. “ Hæc me-
 thodus, ubi, deficiente aqua Spadana, Schvvalbacensis,
 vel alia similis, substitui potest, & aliæ medelæ minus
 certæ, sæpe sufficiunt, præsertim si febrilis materiæ vis
 cortice prius fracta est, etiamsi, ob intermissam justam re-
 petitionem, febris revertatur, subitæ tamen periculi, &
 metuendæ ferociæ expers. Atque in ejusmodi febribus
 recidivis sola salia fixa sæpenumero nobis suffecerunt,
 quum prior morbus sine cortice vix domabilis apparuis-
 set,

aut turbulentæ medicationis errore, aut contagii vehementia, aut insigni orgasmo menstruo, puerperali, hæmorrhoidali; vel a variolis, morbillis, podagra, calculo, aliisve morbis alienis inducto, impenſe forſan agitata, maturata, & protrufa eſt materies, quæ intra viſcerum & humorum compagem ita antea latitabat, vel immutata erat, ut eam affi-
duo remedii uſu attingere atque exſtirpare nequiverimus. Interdum minuſculas aut paucas corticis doſes, vel roboris parte caſtratas præparationes, ad præcavendum morbi reditum ſufficere rati, methodum ſatis vulgatam ſecuti ſumus, ut per aliquod a recuperata ſanitate tempus continuum, vel incertis intervallis, vel tunc ſolum, quando incommodi qualiſcunque aliquid, tamquam febris recidivæ prænuntium, ſentiri rursus incepit, aliquantum corticis, ad unam alteramve doſin, indies officioſe propinaremus. (n) Et tum quidem sæpe motus recidivos paululum ſuppreſſos & retardatos, vel ſub hac ipſa medicatione non adæquata, vel diverſo poſt illam tempore, pro varia medicamenti efficacia, rediſſe obſervavimus. Quum vero poſt integre reſtitutam corporis œconomiam a medelis plane abſtinuit æger, neque ſontica quædam cauſa, quod rarum fuit, ma-

Tempus
certum
ex morbi
indole
tertiana.

ſet. Ejuſdem modi methodus itidem feliciter ita nobis aliquoties ſucceſſit, ut reverſio nulla obtigerit, ſi, ſtatim poſt proſtigatam cortice febrem, aqua ſalutaris ſale lixivo ſaturata, præcipue Selterana, per unam aut alteram hebdomadem pota fuit, cortice etiam deinde non repetito: ut adeo ſalium fixorum vim in reverſionibus præcavendis laudare itidem poſſim, uti ultima ad ſuperiorem paragraphum nota de volatilibus prædicavi, quamvis & ſuum illæ aquæ ſal volatile acidulum, & ex lixivi mixtione medium, in ſinu gerant: uti præſtantiffime oſtendit celeb. *Seipius* in de acidulis Pyrmontanis libello aureo. Ea tamen omnia repetiti corticis certæ efficaciz cedunt.

(n), Ipſe *Hippocrates* videtur honeſtiſſime feciſſe, quod „ quorſdam errores ſuos, ne poſteri errarent confeſſus „ eſt. *Quintilianus* l. 3. c. 8.

mature morbum redundare fecit, “ tunc nos qui-
 “ dem multijuga experientia docuit, febres *ex ter-*
 “ *tianarum genere* recidivas longe quam plurimas
 “ aliquo *secundæ hebdomadis* die, sive post quartam
 “ lunaris mensis partem, a cessata remedii assum-
 tione, contigisse, atque, si ope naturæ aut artis rur-
 sum evanuerint, semel vel aliquoties sæpe præterea,
 pro morbi statusque epidemii ingenio, *alternis* sem-
 per *hebdomadibus* reversas esse, vel molimina saltim
 satis manifesta ostendisse. Hinc forte haud injuria
 conjicere licuerit, subesse aliquam toties repetitæ
 experientiæ *causam naturalem*, & tum quoque al-
 ternis hebdomadibus motus in corpore recidivos *ex*
morbi ingenio fieri, quum, impedimento quocunque
 retenti, non satis liquido apparent. Fortuiti casus,
 qui hanc nobis veritatem sub nostra aliorumque me-
 dicatione confirmare potuerint, evenere innumera-
 biles: &, data opera, plus centies rem experti su-
 mus, quando ægri, repetitæ medelæ impatientes (o),
 bene se valere causati sunt (p), & febrim, si re-
 diret, indolis haud metuendæ fore persuasum ha-
 buimus. Tunc enim, omisso præcavendi consilio,
 tempus reversionis expectavimus, immo ipsi ægris
 prædiximus, eventu vix fallente. Idem plerumque
 notare licuit, ubi, naturæ vel aliorum medicamen-
 torum auxilio sanitatis plenæ signa tantisper fue-
 runt restituta, morbi tamen ingenio ad reversionem
 pronus. Quo propius etiam illi a sanitate ab-
 fuerunt, quos natura vel arte imperfecte restitui con-
 tigit, ab evidentibus saltim paroxysmis immunes,
 & quo exquisitiori diæta præmaturam morbi exan-
 descen-

(o) *Seidel.* de morb. incurab. p. 99. Nolumus ista,
 „ inquit, tam longa & intricata: dic vel propone ali-
 „ quid breve & *εὐπορίστον*, quasi in manu medici sit mu-
 „ tare ordinem rerum in natura atque arte.

(p) Medicus quidam *χαρισσατος*, ægris, qui vel ob
 medelæ nauseam, vel ob fiducia defectum, ita bonam
 valetudinem, haud bona fide, causantur, facete regerere
 solet *Ciceronianum* illud: si vales, bene est; ego valeo.

descendentiam averterunt, eo certius etiam febres *recidivæ nothæ* alternis hebdomadibus exacerbatae sunt. Immo ipsi errores diætæ, venæ sectio etiam & remedia cathartica (q), quæque urinam, & sudores, & excretiones quascunque paullo evidentius movent, & sa-

Purgatio
post corti-
cicem.

(q) Notum est, *Sydenhamium* aliosque medicos omni purgatione post corticem, immo ipsis enematibus, interdicere: quippe unde reversiones facillime eveniant. *Bianchius* ex adverso cum aliis diversa docet in histor. hepat. p. 283., Hoc, inquit, sanctè referre possum, in innumeris casibus, eorumque plurimis, (ut dubium ad lancem veritatis apponerem) de industria tentatis, ægros cujuscunque habitudinis, & quacunque tempestate, a febre qualibet intermittente, ac intermittentis naturam participante, per febrifugum vindicatos, hinc propinato cathartico, nec magis nec minus in febres relapsos fuisse, quam eos, quibus catharticum præscriptum non fuerat: ut ideo decernendum videatur, purgantes post usum febrifugi administrationes ad revocandam febrem, vel non revocandam, nil penitus conferre. “ De violentis sine arte purgationibus, quæ & facere & revocare febrem possunt, *Bianchiana* hæc non intelligo. Mediocres etiam purgationes, & enemata ipsa, magis minusve facile efficere quovis tempore possunt, ut febris imperfecte profligata revertatur, & reversiones nothæ contingant, quæ *Sydenhamiano* monito primam ansam præbuisse videntur: dum observavit, omissa catharsi, febres, quamvis imperfecte curatas, per *ὕσπερυσιν* remedia, & naturæ, augescere in die sanitate, constantius cessare; maturata vero purgatione, motus male sopitos denuo effervesce. Verum, si plena sanitas per sufficientem remedii continuationem restituta esse videtur, tunc distinguantur tempora, quibus natura ad reversionem prona est, vel secus, & concordabit experientia. Si statim, simulac a corticis usu cessavimus, longius ab hebdomade *παροξυσμῶν*, moderate & ex arte purgavimus ægros, quod *Bianchius* facit, nihil fuit, quod reversionem timeremus. Metuenda autem hæc fuit omnino, ubi ipsa hebdomade altera, vel paullo ante ipsam, pharmacum purgans ministravimus, cujuscumque observatio, non satis distincta, alteram præbuisse videtur *Sydenhamiana* regulæ

& salia volatilia, ammoniacalia, & amara imperfecte febrifuga, & ipsius corticis doses minuscule, vel roboris parte castratae, (r) aliaque causae, in quibus solis recidivorum motuum ratio collocari solet, longe

regulae rationem. Nihilo minus etiam tunc formidandum nihil fuit, si statim ab evacuatione ad adequatum corticis usum rursus accessimus, quae res omissa tertium fundamentum ei admonitioni dare potuit. Denique, absoluto penitus medicationis cursu, nullum unquam reditum a catharsi apta veremur, quam tunc tot millies secure ex arte administravimus. Purgationem, quae sine arte & indicatione, & sollicita circumspectione fiat, post corticis usum, & in convalescentibus, prohiberi par est: & miror esse, qui ideo remedium infidum putent, quia non statim, recuperata exinde valetudine, catharsi corpus turbari debere docetur. De purgatione omni ipsorum sanorum, quidni etiam convalescentium, & ad motus febriculosos pronorum, vere aequae ac eleganter monuit *Brunner.* de gland. duod. p. 145. „ qui tantam partem, „ tium teneritudinem penitus inspexerit, ordinemque, „ quem amat natura, atque concinnitudinem, aequamen- „ tis trutina perpenderit, nae cautius ille mercari dis- „ scet, nec statim machinas admovebit, quibus harmo- „ niam corporis exagitet, concutiat, aut prosterнат pe- „ nitus. “ Atqui ejusmodi machinae sunt medicamenta purgantia omnia, omnia, inquam, si in manu imperiti, neque impense cauti, versantur: nec excipio, quae in vulgi omnis manus hodie dantur, rhabarbarum, sennam, mannam, pilulas lenitivas, aut balsamicas dictas, & similia, quae longe majori cautione opus habent, quam ipsa febrilium antidota. *Grube* de medicamentis simplicibus. p. 121. „ Medicus circumspecte agat, probe adver- „ tens quibus, & quo tempore propinet. Quae quidem „ ipsa, si in ullo medicamento genere, certe in purgan- „ tibus, sunt probe attendenda. Neque vero cogitet „ tiro, rem levis esse momenti purgans aegris praescribe- „ re. Magnae id mihi res molis videtur, utut muliercu- „ lae, ultra sexum suum audaciores, id parvi faciant.

(r) Haec medelae omnes, prout fors tempusque tulerit, interdum attingunt materiam febriculosam, interdum relinquunt intactam: itemque, si attigerint, evacuant forte

longe facilius sæpiusque redeuntes febris supplicio affecerunt ægrotum altera illa, quæ *hebdomas paroxysfica* vocari possit, quam priori, quæ *intermissionis* vel *remissionis* tempus largiri consuevit. Sicubi decantata illa revocandarum febrium male curatarum indicatio locum habere visa est, longe itidem per ea ipsa, quæ modo diximus, *medicamenta* expeditius eodem tempore res successit. Addo, idem *suo modo de quartanis, & de quotidianis veris* (f), nobis compertum. Integre cortice Peruviano ante temporis sui decursum fugatæ, si reditum non præcidimus, *utræque* pariter, haud quidem altera, ut *tertianæ*, sed *tertia hebdomade*, sive post lunaris mensis dimidium, reversæ, vel recursum evidenter molitæ sunt: id quod similem causam regressus arguit, quam quæ paroxysmorum est, & dierum numerum hebdomadibus certo modo respondere, quod idem in aeris & oceani motibus naturalibus observatur.

Con-

fortuna, vel corrigunt eandem, quando sua virtute inferiorem, & ad exitum e corpore dispositam, reperiunt; sæpe e contrario, quando nifus recidivus ipsis medicamentis potentior est, irritant, & reversionem promovent: quæ observatio arti febres suppressas revocandi, uti originem fecit, ita limites ponere debet.

(f) Observavit has, & distinxit a febribus ex alia periodo duplicatis, omnis antiquitas, & nos multoties manifeste notavimus. Miramur adeo esse viros eruditos & experientes, qui eas dari negent, ut cel. Fr. Hoffmannus, qui in tractatu de febribus ad *Poterium* p. 874. „quotidianæ, inquit, febres, recte notantibus practicis, non dantur; sed potius tertianæ duplicatæ vulgo dicuntur, „quotidianæ. “ Mutavit sententiam vir sincerus, & experientiæ de veritate quotidianarum verarum locum fecit in medic. system. T. 4. p. 86. seqq. Nova ibi distinctione solas matutinas, & stata hora revertentes, & decem vel ultra horis durantes, aliisque, quæ recensentur, signis conspicuas, exquisitas, ceteras omnes nothas & irregulares vocat, quas sæpius se annis hujus sæculi XXVII. & VIII. observasse refert. Aliter veteres. Sennertus potissimum nocturnas, & XVIII. horis durantes, & alia

Conformitatem indolis quotidianarum verarum cum quartanis inter alios probe notavit *Piso* (t); qui illas a triplici quartana sollicitè alias distinguit, "Tertianam, ait, longitudine excedit quotidiana, quantum a quartana superatur, in quam non raro converti videtur, ubi aliquando perseveravit. Est enim valde similis, & prope idem utrique subjectus humor, ac proinde prope simili ratione curantur., Vicissim, *Celsi* aphorismo, ex quartana sæpe quotidiana fit, culpa ægri vel curantis, (quæ in longa ægritudine facile accidit, præsertim quando medicus, certo remedio destitutus, varia experiri debet) & quod addere licet, multis aliis de causis sæpe inevitabilibus, aeris, aquæ, loci, corporis habitu, immo ex ipso morbi ingenio. Et tum quidem *Celso*, cujus ætas nostras medelas ignorabat, in malis æger esse dictus est. Nequaquam ex cerebro nata sunt, quæ de reversionum tempore heic luci exponenda putavimus. Vidimus sæpe veritatem, antequam ea de re vel suspicio subiit. Vos autem, viri clarissimi, aliosque observatores candidos amanter rogatos volumus, ut experimentis vel confirmetur experientia, vel limitetur, quam veram esse nulli dubitamus, numerosissimis exemplis convicti.

*Peritio
ad ob.
servato-
res.*

§. V.

Observationes alienæ concordēs.

Eam quidem aliis etiam medicinam facientibus dudum obtigisse persuasum habeo, quamvis paullo obscurius indicata sit. Quorundam auctorum observationes recensebimus. *Blegny* (u) pro exemplo historiae

& alia signa habentes, exquisitas dicit, reliquas nothas L. 2. c. 19. de febris. Sufficiat hic notasse, veras dari quotidianas, ab aliis periodis, præsertim tertianis, diversas.

(t) de cognos. & cur. morbis p. 926.

(u) zodiac. med. A. III. m. Februar. obs. 29. de usu corticis Peruviani in febris intermittentibus.

storix febris tertianæ cortice fugatæ affert aliquam, post sex periodos, id est *altera hebdomade*, reversam. *Restaurandus* (x) "epoto, inquit, cortice febris ut plurimum desinit omnino: attamen inter-
 " vallo aliquo temporis, *trium* scilicet *septima-*
 " *narum*, aut quatuor, prout corpora magis mi-
 " nus incaluerunt, redit; aliquando sine ulla reci-
 " diva discedit. „ De quartanis ibi sermo præci-
 pue esse videtur, ubi cortex tunc solemnis erat, quas redire, vel reditum moliri, tertia hebdomade observamus, licet paroxysmi manifesti ad quartam usque interdum retardentur, robore naturæ reniten-
 tis, vel remedii præter rem continuati, vel *ὕστερος πρὸς*.
Sydenhamius (y) febres quartanas, postquam ad *duas* vel *tres hebdomades* a corticis usu delituerint, de-
 nuo recrudescere, &, (z) ubi generatim de febris cortice fugatis agit, eas intra *dies quatuordecim* ut plurimum recidivas fieri, narrat. Huic observationi innixus, (a) corticis unciam, post curatam quartanam, ad tres alias vices repeti per doses jubet, interjectis semper *diebus quatuordecim*. Ubi ad quotidianas tertianasque etiam febres unam præcautionis methodum sine distinctione applicare ipsi lubet, (b)
 " ne morbus, inquit, denuo recrudescat, die *oñavo*
 " præcise, a quo postremam dosin æger assumsit,
 " unciam in partes duodecim divisam certo certius
 " exhibeo. Non tamen prorsus in tuto collocatur
 " æger, nisi tertio quartove eandem methodum,
 " eodem temporis intervallo, iterare non gravabi-
 " tur. „ Hæc ita præcepisse virum idcirco probabile est, quia febres ex tertiano genere alio tempore, quam quod de quartanis notarat, nempe *oñavo die*, vel paulo post, redire observavit. *Lemery* (c)

per

(x) ap. Blegny A. V. m. Julio p. 137.

(y) morb. acut. histor. c. 5. p. m. 112.

(z) epist. I. p. m. 379.

(a) p. 113. seqq.

(b) p. 381.

(c) *cours de chine*. P. II. c. 6.

per *quindecim dies* quiescere materiam febris fugatæ affirmat, ubi quartanam præcipue intelligit, quibus tunc maxime dicabatur cortex, & per duos ideo menses *duodecimo* quovis *die* medicamentum repetit. *Mortonus* (d), qui de tertianis magis agit, quod historiarum probant, "sæpe numero, ait, ultro absque causa evidenti redit febris, nisi tempestivo corticis usu obviam eatur: quocirca solemnem corticis repetitionem post intervallum *octo vel decem dierum*, id est, sub initium vel ante exitum *secundæ hebdomadis*, bis terve imperare soleo, scilicet donec luna stadia sua singula semel decurrerit, quam statis cursus sui periodis vi exsuscitandi fermenta morbosa maxime pollere conspiciamus. Atque hoc modo febres intermittentes maxime pertinaces certissime ut plurimum sanantur, quas, utut viciis cortice fugatas, posthabito hoc canone, iterum sese in ordinem recolligere, ut plurimum videre est. „ Deinde addit: „ ante omnia, utut firma valetudo videatur, hic canon observandus est, quo facto haud ita frequenter febrium cortice curatarum recidivationes famam medici & remedii minuerent: „ cuius methodi felicitatem deinde multis historiis (e) confirmat. Alibi (f) „ febres maxime pertinaces eadem ratione absque recrudescentiæ periculo funditus tollere facillimum esse, „ expertus pronuntiat. *Pitcarnius* (g) eam dosin, quæ tertianis & quartanis fugandis suffecerit, *post octiduum*, & ea consumpta, rursus post *duas hebdomades* repetere jubet. *Mangetus* (h) quantitatem remedii, quam cuivis febris destinat, in duas dividit partes, quarum altera consumpta, *dierum octo, decem,*

(d) exercit. I. c. 8. p. m. 69.

(e) præsertim c. 9. de febris *συνηχοῦς* genio proteiformi.

(f) c. 7. p. 53.

(g) elem. medic. L. II. c. 1. §. 45.

(h) biblioth. pharmac. p. 698.

decem, vel *duodecim*, ut ait, intercapedinem facit, & tunc ad alterius partis usum accedit, antequam revertatur febris. Dubio procul alias febres altera, alias *tertia* hebdomade redire, & præmissa reversioni tempestive per aliquot dies cortice præpediri, observarunt illi auctores. *Bianchius* (i) tertianas post *quindecim dies* reverti solere memorat, moliminibus præviis pro febre vere recidiva forte non habitis *VVeinhartus* (k) febrem cortice fugatam post dies *octo* vel *quatuordecim* recrudescere ut plurimum notat, nisi, quod faciendum monet, ablata jam febre, ad dies totidem usque, vel ad unius lunæ tempus, intervallo octo vel decem dierum, continuetur remedium. *Hoffmannus* (l) electuario ex cortice febrifugo, elapsis *septem diebus*, ne redeat tertiana febris, ægrum iterum uti jubet: unde nullus dubito, quin post septimum diem ejusmodi febres reverti solere, repetito autem mature remedio præcaveri, notaverit observator peritissimus. *Storchius* (m) febres, quas cortice fugare solet, idque cum *Stablianis* principiis conciliat, (n) plerumque post *duas* vel *tres* hebdomades (o) redire monet. Passim hujusmodi periodi, si rite calculus subducatur, in doctissimi illius viri, & illustris *Lentilii* eteodromis, cl. *Bianchi* historia hepatis, pluribusque medicarum historiarum collectionibus, inveniuntur exempla: plura etiam comperientur, si ad molimina recidiva attendere placuerit, manifestis paroxysmis sæpe priora, & tempus præscriptum accurate servantia. Quo vero cunque modo ista se res habere videatur, patet certe,

(i) hist. hepat. p. 307. 747.

(k) medic. officios. p. 380. seq.

(l) medic. system. Tom. 4. sect. I. c. 1. p. 49.

(m) qui, sub *Huldarici Pelargi* nomine, editis elegantissimis eteodromis, tantisper, dum hominum judicia exploraret, velut retro Apellis tabulam latere voluit.

(n) v. eteodr. l. p. 65. seqq. add. p. 136. n. 7. II. p. 195. III. 279. seqq.

(o) in not. ad *Stablii* colleg. practic. p. 960.

certe, tot observatoribus attestantibus, reversiones neque tutius, neque certius præcaveri, quam repetito intra duas vel tres hebdomades remedio.

S. VI.

Methodus præcavendarum reversionum.

Itaque, & nostris, & aliorum observationibus, non solum de tempore reversionum, sed maxime de felicitate curationum, per repetitum, ad ejus temporis rationem, remedium, innixi, & de innocentia ejus medicinæ sub integro valetudinis statu per sensuum evidentiam persuasi, memores fuimus moniti *Mangetiani*: (p) "non esse expectandum, donec nec febris de novo caput exseruerit, sic enim fore, ut renovanda veniat tota medicamenti dosis, quasi de eo nihil adhuc devoratum esset.," (q) Quando sufficienter operatus fuit cortex una serie continuatus, ut ad præsentem febrem delendam nihil superesse, & nihil amplius utilitatis a continuato usu in corpus redundare, visum sit, desivimus primo illum exhibere, & lubenter quidem circa phæseos alicujus lunaris tempus, licet haud adeo exquisite notatu necessarium. Inde per hebdomadem accu- Tertium.
rate

(p) biblioth. pharmac. T. II. p. 698.

(q) Fundatur hæc formido in vulgata experientia, & in iis, quæ S. 2. hujus sectionis disputavimus, & in indole febris, ejusque materiæ, naturaliter *επακμαστική*, seu sponte augescente. Enimvero, quod *Musstanus* pyretolog. p. 59. generatim dicit: „febris leviuscule oboriri incipit, & adeo adolescit, ut vehementior magis, magisque fiat, donec tandem in exaltationem deveniat, & febrientes periculis obnoxios reddat:“ id etiam de recidiva observabile est. Sæpiusculæ vero metus feliciter evanescit, & febres post corticem recidivæ facile sæpe cedunt, vel sponte vel levibus remediis. Tutius vero est, certo tutoque remedio uti, quam incertam & infecuram felicitatem operiri.

rate unam, sive ad proximam circiter lunæ phasin, quiescere a medicatione jussimus ægrum quippe quam tunc supervacuam esse reperimus: forte, quia materia residua nimis immatura est, neque ullo modo turget, & profundius intra viscerum & humorum texturam latet, quam ut a corticis particulis, aut ab illis partibus, quibus hic singulare robur addit, attingi, corrigi, & ex corpore elidi queat. Atque interim illud, quicquid id est, vix ac ne vix quidem morbidum vocari potest, & interea secure in corpore manet, æque ac dispositio aliqua hereditaria & remota, uti *διαθεσις* nativa ad variolos aut morbillos, & fomes arthriticus extra paroxysmos, vel malum immaturum quodvis, antequam per ætatis temporumque mutationes, aliasve causas, maturetur, & in motum molestum, quem morbum vocamus, agatur. Immo quamvis diætæ vitia, aut nifus febris ad reditum major solito, aut causæ graves aliæ, præmaturæ aliquid interdum movere possint, sufficit tamen fere semper assumti antea remediū *ὕπερπυλον* ut impediatur morbus, quo minus recrudescere festinet. Immo potius (sive jam id superstitionibus in corpore, & sensim in usum a natura ductis, remediū particulis adscribas; sive naturæ ipsi in consuetum sanitatis tramitem functionumque economiam restitutæ, & digestionis, secretionis, nutritionis, excretionis, negotia feliciter indies sponte expedienti) apparet evidenter, hominem jam convalescentem, ea ipsa hebdomade, qua nihil medicaminis assumit, plura quotidie virium & sanitatis incrementa capere. Ita juvant sæpe prius sumta remedia tum demum maxime, quum ab iisdem quiescis (r),

man.

(r) Hinc error vulgi, nescio an etiam nonnunquam medicorum, facile oboritur, ut redeuntem valetudinem, quæ ad *ὕπερπυλον* prioris medelæ referri debebat, nescio cui alii rei postremum factæ imputent, & hanc deinceps miris sæpe laudibus extollant, quæ, quam vanæ sint, repetita experientia docet. conf. celeb. *Lentilius* peculiari dissertatione de hysthergia medicamentorum T. 2. miscell. med.

Imperiosa quies . (f)

Octavo vero die, quo nihil adhuc mali sentiri solet, ^{Tempus repetitionis.} omnibusque per *totam hebdomadam* sequentibus, corticis usum denuo jugiter injungimus continuandum. Neque nos per ipsum mensium fluorem ab hac temporis ratione detineri, vel ita in curationis ordine naturali turbari patimur, ut hebdomades confundamus. Quamvis enim, si nihil periculi urgeat, primos insignioris regularisque fluxus dies sine remedio prætermittere amemus; deinde tamen ipsa præscripta hebdomade continuare medelam eo magis studemus, quo certius est, a reliquiis orgasmi menstrui tunc, quando ipse fluxus desinit, vel minuitur, febriculosum orgasmum facillime excitari. Multo minus hæmorrhoidibus fluentibus, quæ in paucissimis plane ordinatæ sunt, & apud nostrates frequentissimæ, ab ordinata medicatione recessimus, qua turbas & anomalias præpediri sæpe, nunquam induci, notavimus. Securius etiam ad primum vel secundum usque posterioris hebdomadis diem medicatio protenditur, quam ante statutum tempus ab ea cessatur, quo quidem in his febribus, ad duplicis & multiplicis & anomalæ tertianæ indolem tendentibus, vix ulla dies, aut diei pars, a recidivis <sup>Dosis rita
medii repetendi.</sup> motibus omnino tuta fuit. Si qua fuerit febris tertiana simplex vel duplex vulgaris, magis chronica, & quæ

med. p. 474. Similem *ὕσπερ*, quamvis minus certo eventuram, jam supra indicavimus ex imperfecta corticis præbitione. Scilicet sæpe fit, ut, correctæ aliquantum materie & motione morbosa, sensim sponte roboratæ naturæ redeat sanitas. Tum vero multo facilius in eam ratiocinii fallaciam incidunt medentes alique, ut sibi nescio quid egregii persuadeant, de præstantia & efficacia aliarum medelarum posteriorum, feбри per corticem imperfecte curatæ oppositarum; quum tamen felix eventus illi ipsi debeatur curationi per remedium potentissimum, imperfectæ licet, attamen *ὕσπερ*.

(f) *Claudianus.*

& quæ typum adsciverit constantem, sufficere potest dosis aliqua ad scrupulum unum, aut drachmam dimidiam, aut integram, aut duas, pro morbi indole, singulis aut alternis, pro typi ratione, diebus per totum octiduum exhibita, bihorio forte ante illud tempus, vel eo ipso tempore, quo paroxysmus expectari debuisset, si perdurasset febris. In istius vero morbi præcavendis reversionibus, de quo sermo nobis præcipue est (nempe ubi periculi instantis causa, & typo ad tertianæ duplicis, vel multiplicis, & instabilis naturam pronò, corticem propinavimus), deinde etiam ad præcidendam reversionem, non semel aut bis solum, minutis maxime dosibus, aggressi sumus redituram ex suo ingenio, nisi potenter reprimeretur, febrem; quippe quæ ita potius incitetur ad motus recidivos, vei turbetur, (†)

agre-

(†) Regula hæc in nostro statu epidemio, in febribus, ut dixi, ad duplicis, triplicis, immo multiplicis, & perniciosæ tertianæ, naturam pronis, &, quod ad horas accessionum, valde mutabilibus, & impense in reversionem nisu spontaneo tendentibus, observatu necessaria fuit: quod experientia docuit, si quando tentatum est minuere dosium quantitatem, aut numerum, licet aucto pondere, sed semel forte in dies exhibendo. Tunc enim vel febris, turbata forsitan, serius recurrit, vel sub ipsa medicatione manifeste rediit, vel motus morbidus alii venerunt, auctiori deinde & sæpius repetita ejusdem medicinæ dosi reprimendi. Reponendum est inter artes febrem suppressam revocandi, & occultam producendi, & exiguam, sed increescere nitentem, magis augendi, si imbecilliolem corticis, aut alius remedii febrifugi, dosim exhibeamus, neque motus, quos ita, irritando & invalide impugnando, facile excitare possumus, adæquata medicatione statim componamus. Huc spectant, quæ plurimi auctores annotarunt, de salium fixorum, & volatilium, & absinthii aliorumque remediorum amarorum, quæ *ληξιπυρετα* alias esse experientia ostendit, virtute plane alia, quæ contraria videatur, & vera tamen est, ad febres suppressas revocandas. Momentum præcipuum
situm

agrescatque medendo;

sed potius quinquies aut sexies scrupulum unum aut drachmam mediam, aut ter in die, quod *Mortonus* præcipit, vel bis certe, integram drachmam, propinavimus, aut rubore fere parem alicujus decocti, infusi, extracti, dosin. Rationem tamen semper duximus habendam tum *ἀφαιας*, tum facilitatis aut difficultatis, qua prior febris fugari potuit, tum etiam, quantus sit, per status epidemii & diætæ corporisque rationem, reversionis metus. Sunt enim morbi vel sua aut ægri natura, vel statu aeris & aquarum & locorum meliori, faciles, sunt etiam declinantes, aut per plures jam recursus attriti, ubi non amplius, quam una quotidie, aut duabus tribusve exiguis dosibus opus fuerit, immo per aliquot solum priores vel posteriores dies hebdomadis *παραχρησιν* exhibendis, ad præpediendā penitus molimina recidiva: ne quid dicam de excellentiori ipsius medicamenti specie, cujus vel minor, vel minus repetita dosis, plus præstare potest, quam major & sæpe iterata minus selecti aut eximii. Atque ex his etiam fortassis ratio dari potest, cur multi, sine ordinata methodo, aut per curationem minus potentem, reversiones feliciter sæpiuscule impediunt. Tandem saltim aliquando multi, sine ordine continuantes & repetentes, forte fortuna in id tempus cum sua medela deferuntur, quo remedii efficacia materiem postrema molientem attingere, eique destruendæ sufficere possit. (u) Eodem deinceps modo, si morbus præsertim pertinax & chronicus, ex

*Repetitio
ulterior?*

fui

fitum est in proportionē medicinæ ad nīsus motusque materiæ morbidæ. Remedia febrifuga vera afficiunt plerumque & materiam & motum, unde sæpe, si proportio nimis ab adæquato robore remota est, motum exstimulant, & excandescere febrile incendium faciunt, quod extinguere possent, si virtus medicinæ par morbo opponeretur.

(u) Huc spectare videtur efficacia felix methodi *Talboriana* supra descriptæ, qua ingens corticis copia adeo diu-

Motus
febricu-
losi sub
usu repe-
rito.

fui ingenii, aut corporis ratione, futurus fuisse vi-
detur, & diætæ regimen haud omnino exquisitum
sperare licet, & constitutio epidemia, aut conta-
gium, ad inducendas febres verget, iterum iterum-
que per hebdomadem unam quiescere, & per alte-
ram, vel octiduum, medicamento uti jubemus.
Tunc autem, evicto subiti periculi, & soporis, &
inflammationis, & continuæ febris periculo, infu-
sum etiam vinosum, ad *Talborii*, vel saltem ad *Sy-
denhamii*, mentem paratum, egregie confert. Sub-
tiliorem enim materiam morbidam feliciter enervare,
partesque corporis tenuiores penetrare & roborare
videtur, unde est, quod, si per incendii metum li-
ceat, vinum, antiqua experientia, pro optimo sem-
per corticis vehiculo merito habeatur. Sæpenumero
evenit, ut, quum tempore quietis laudatæ nihil in-
commodi, sed quotidianum potius sanitatis incre-
mentum, notatum fuerit, per ipsum e contrario
medicationis repetitæ tempus molestiæ quædam fe-
briculosæ, veluti motus morbi reversionem molien-
tis, & cum remedio pugnantis, persentiantur: un-
de ægri aliqui, nisi prædictione muniti sint, melius
se melioris hebdomadis tempore habere reminiscen-
tes, medicinæ imputant, quod morbi naturæ & tem-
pori

* Pulvis
Beroli-
nensis
Du Clos
fij.

diuturno tempore assumitur, ut fieri vix possit, quin
scopus sæpe tandem fortuito attingatur. Idem iudicium
ferre forsitan licuerit, de felicitate febres sine reversione
curandi, quæ, per solam magnam, & sine ordinatis in-
tervallis continuatam, pulveris corticis quantitatem,
pluribus medentibus obtingit. * Ita prospero sæpe suc-
cessu beatur pulvis ex cortice Peruviano Berolinensis,
passim hodie famigeratus, quem medicus & physicus ibi
clarissimus, *Du Clos*, distribuit, ad uncias pro una fe-
bre circiter quinque: quamvis nihil in præparandi, ex-
hibendi, continuandi, & repetendi, methodo singulare
& distinctum habere, sed solo medicamento specifici pon-
dere, bis, ter, vel quater indies repetito, sine distin-
ctione speciali, febres opprimere videatur: quod, ob
virtutis magnitudinem, sæpe sufficere potest, etiamsi
exquisita methodus absit.

pori debetur. Sopientur vero certissime illa certamina, si ad exitum usque hebdomadis perseverare haud gravemur. " Atque ista quidem, si eveniant ^{Indiciurn iterantia repetitio- nis.} molimina, præcipuo indicio sunt, omnino *nece- sarium* esse, ut, postquam *rursus per hebdomadem* unam abstinuerimus, altera insequente medicinam iterum adhibeamus, neque ab ejusmodi alternis vicibus cessemus prius, quam *alternæ* morborum *motuum* vices per suas hebdomades redire *pe- nitus* definant. Quod si sub hoc statu epidemio impense reversionibus favente, in prima vel secunda repetitæ curationis periodo aliquid adhuc ægritudinis observatum est, sub tertia certe nihil unquam amplius accidere memini, quod reliqui morbosorum motuum quicquam indicaverit: quæ observatio cum illis aliorum convenit, quibus tempus sesquimestre medicationi assignatur. (x) Plerisque tamen febribus una repetitio, atque ita trium hebdomadum tempus, nec nisi duarum medicatio, sufficit (y). Atque easdem hæc regulas, quæ ad cor-
ticem

(x) *Helvetius methode de guerir les fievres sans rien prendre par la bouche.* add. *Bianchi histor. hepat.* p. 307. *Morton. Sydenham. ceterique* §. 5. adducti.

(y)* Tres fere hebdomades itidem requirit ill. *Tortus* in therapeutica speciali, cujus methodum, quatenus peculiaris est, nempe præcipue quatenus magna dosi, simul circa paroxysmum exhibita, alterum paroxysmum remotiorem maxime, sed correspondentem, reprimere studet, ipsi nondum experti sumus. Elucubratum jam dudum erat hoc opusculum totum, & quæ ante hanc plagulam scripsimus, omnia typis jam absoluta, antequam libri copia nobis fieret, methodusque inde addisci posset. Memorat cl. auctor, & uberrime pertractat, & pluribus historiis illustrat, *febres intermittentes lethargicas*, solo cortice tempestive dato medicabiles: quas easdem esse notat, quæ *Sydenhamio apoplexia comitata* dicuntur, suntque eadem, de quibus problema illud agit, quod nos hac descriptione solvendum nobis proposuimus. Laudat impense auctor methodum *Mortonianam*, aliasque similes, sed eas, in majori velociorique periculo, interdum
non

corticem Peruvianum maxime spectant, ad cetera etiam, quæ in aliqua febre profuerunt, remedia: scilicet præsertim, & amara, cortici analogâ, extendere solemne nobis est. Nempe quodcunque horum reme-

* Metho-
dus Tor-
tiana.

non sufficere censet, ubi tamen nova hæc e mortis faucibus ægrum eripiat. Novam vero non in re ipsa, ipsoque genere, sed in modo, certisque circumstantiis, dicat.

„ In febre intermittente benigna, sed diuturna, aut sine fructu molesta, exhibet, simplici paroxysmo ipso accedente, vel declinante, drachmas duas, ex vino, pulveris corticis exquisitissimi, quem Mutinæ proflare laudat, & cujus uncia duæ plerisque febribus debellandis sufficiant: hæcque drachmas duas ad proximum correspondentem paroxysmum inhibendum satis esse docet. Hinc, ad reversionem præcavendam, per octo circiter dies, omni mane propinat drachmam dimidiam, & quindecim plus minus diebus elapsis, scrupulum quotidie unum, aut amplius, pro diverso febris reditura metu, per alios sex dies. In tertiana duplici nihil notandum præterea habet, nisi, quod prima illa major dosis gravioris insultus die dari debeat, cum in leviori data leviolem sequentem fuget, graviolem non attingat; data vero in graviori profliget utrumque. Ast in febre, vere intermittente, sed periculoso symptomate aliquo stipata, (nempe vomitu aut alvi fluxu vehementi, cholerico ut plurimum, nonnunquam & dysenterico, vel quasi hepatico, aut atrabiliari, cardialgia, sudore frigido & male critico, syncope, algore indefinente, & soporoso maxime affectu gravi, & ab apoplexia parum distante, aut, si quid aliud periculosum apparet,) primo haustu semunciam circiter, vel drachmas sex, remittente paroxysmo, hinc, post horas sex vel octo drachmam unam aut amplius, & sic porro, præbet, ut duodecim, si fieri potest, ante novam formidandam accessionem horis, sex vel octo drachmæ consumptæ sint. Quo propius accessio & periculum adest, eo auctior citiorque dosis datur. Post unam autem majorem, ita remotissime a paroxysmo futuro datam, deinde paucas minores, & ob hanc distributionem, universam unciam unam, pro fuganda primum penitus febre etiam perniciosissima, sufficere solere notat;

„ quod

remediorum prodest, id tam diu continuamus, additis aut interpositis, quibus opus est, donec symptomata febris omnia cessent: hinc quiescimus per hebdomadem accurate unam, altera vero eandem
rur-

„ quod plures unciae aliter distributæ vix præstent, licet
„ innocue exhiberi possint. Febre ita sublata, ne redeat,
„ drachmam unam quotidie, per tres circiter dies, dein-
„ de, per alios tres, drachmam dimidiam bis quotidie
„ repetit; post hebdomadem, si opus videatur, parem
„ aut maiorem dosin denuo exhibens, & pro re nata
„ continuans. In curanda febre subcontinua, seu etiam
„ continua per paroxysmorum duorum aut plurimum
„ subingressum, prout celerius vel tardius ad periculum
„ tendit, nunc minorem, nunc maiorem dosin, tali pro-
„ portione, dispensat, quæ sensim paroxysmos enervare
„ possit, antequam tempus periculi probabile advenerit.
„ Exempli gratia: si tertiana tardius in periculosiorem
„ continuam transitura videtur, mane, die meliori, scrupulos quatuor vel sesquidrachmam, vesperi drachmam semis vel duos scrupulos quatuor aut drachmas duas distribuit, verbi causa, mane scrupulos duos vel drachmam unam & tantumdem sero, declinante febre, ministrat; per duos vel tres dies scrupulos quatuor, vel circiter, partitis vicibus, continuans: quo pacto febre sublata, ne repullulet, post quietem septem circiter dierum corticem rursus ad drachmam forte dimidiam, modo semel, modo bis in die, juxta maiorem ad reversiones proclivitatem, per octiduum fere repetit. Verum, ubi magis propere, in ejusdem generis febre, non nisi ob scurius intervallum aut graviora symptomata apparent, primo statim remissionis tempore duas vel tres corticis drachmas, vel plus etiam, si periculum urget, ferme ad regulam perniciosarum intermittentium, altero dein die drachmam unam & mane & vesperi commendat, ad drachmam postea dimidiam descendens, modo semel, modo bis in dies ingerendam, donec uncia circiter una absumpta sit. Tunc, in præservationis gratiam, alia uncia, sicut de vere intermittentibus periculosis dictum est, distributa præbetur. “ Discedere a methodo ac dosi & febris & ægri ratione nonnunquam cogitur, & in difficultate deglutitionis tincturam sa-

rursum medicinam repetimus . Atque ita , etiam sine cortice , febres epidemice *ὑποσφοδῆς* sæpe curavimus , ut non reversæ sint : quum ex aliter tractatis similibus ægritudinibus multas subinde natas viderimus reversiones .

§. VII.

turationem per os , pulverem in clysmate , quod ante *Helvetium* sibi usurpatum laudat , per anum curat infundi . In ipso rei cardine , etiam quod ad reversiones attinet , cl. *Tortus* nobiscum facit , quod ex opere elucescit & patet etiam tum ex his , quæ excerpta exstant in *giornale de' letterati* T. 12. p. 45-99. & act. erud. Lip. 1716. p. 220. seqq. tum ex *Bianchii* historia hepatis passim : quamvis , quod nos petimus , *moderamen continuandi remedii* , in plenæ sanitatis scopo obtento situm , nullique dosi adstringendum , & *intervallum accuratum repetendi* , in typico reversionum tempore fundatum , non ita memoratum sit , cujus tamen rei observatæ vestigia hinc inde reperio p. 4. 5. 10. 61. seqq. 218. & alibi in historiis . In primis etiam p. 163. ,, positus , ait , in tuto ægri rebus , (1) ad ulterio-
 ,, rem expugnationem fermenti febrilis , & (2) ad precau-
 ,, tionem recidivæ , necesse est , (1) insistere in usu re-
 ,, medii per plures dies , (2) illudque , postquam ad
 ,, dies aliquot omissum est , ad plures alios repetere . Alter-
 ,, na siquidem reciprocatio temporarii usus & omissionis il-
 ,, lius mirifice conducit ad intentum , præstatque usui non
 ,, interrupto . “ Quod si levidense opusculum hoc in ob-
 servatoris tam docti , tam candidi , manus perveniret , speraverim , has observationes nostras & aliorum , præsertim etiam de typico reversionum & repetendi remedii tempore , ipsi in experientia fundatas repertum iri , & robur ab ipsius observationibus , melioremque illustrationem , accepturas , in incrementum artis feliciter & constanter febres sanandi . De febribus lethargicis , soporosis , seu apoplecticis , cl. *Tortus* p. 227. ,, in febribus , inquit , hu-
 ,, jusce speciei fere semper contingit recidivæ , sæpe etiam
 ,, gravis , subsequiturque difficilis convalescentia “ . At nostra hac methodo , qua , ante plenam sanationem non intermittimus cortice pluries in die uti , eumque justo tempore pariter repetimus , utrumque illud incommodum feliciter multoties vidimus averti .

§. VII.

*Methodus præcavendi reversiones quotidianarum
quartanarum, erraticarum.*

Eadem fere curandi ratio in quotidianis quartanisque recidivis præcavendis locum habet, modo *non alterna*, sed *tertia quavis hebdomade* medela prophylactica iteretur. Exquisitas, verbi causa, quartanas, ubi præmittenda, si qua fuerunt, præmisimus, corticis pulvere ad drachmam unam, duas, vel tres in aquæ, cerevisiæ, vel vini potius, unciis circiter quatuor macerato, & bihorio aut trihorio ante paroxysmum dato (z), plane profligavimus, quod tertia certe, post primam dosin, accessione nunquam redeun-

(z) Ignoscat illustr. Tortus, si ab una ejus sententia particulari leviter forsan discrepemus. Scribit lib. 3. c. 3. therap. special. p. 161., quæ china china exhibetur paucis admodum ante accessionem horis, ea pro inhibenda hujusmodi accessione nihil valet, nisi forte in quantum præcesserit horis congruis alia quantitas, *roborari capax ab hoc adjuncto*. " In subito perniciosis intermittentibus, aut continuis, subcontinuisque febris, de quibus vir inclitus loquitur, nos eam veterum, & Listeri, rationem exhibendi sequi, non fuimus ausi, quod p. 90. innuimus. Experti vero frequenter sumus, solam dosin adequatam, & hujus remedii, & plurium aliorum, prope ante paroxysmum febrium aliarum, & quando, (uti Listerus monet, dum schedula Romana levissimum paroxysmi indicium requirit,) maxima adhuc integritas, seu plena intermissio est, exhibitam, ipsam proxime instantem accessionem sustulisse, infecuto vel vomitu, vel secessu, vel sæpissime sudore, vel nulla excretionem, symptomate nullo. Atqui hæc efficacia de ceteris remediis febrifugis observata antiquissimæ illi, & multa experientia nobilitatæ, regulæ originem dedit: prope ante paroxysmum exhiberi debere, quorum ope febrem fugare nitamur: quasi tunc turgens materia medicina viribus maxime exposita sit. Fateor tamen, frequentius alterum in-

redeunte, contigit, deinde per *quatuordecim* accurate ab eo tempore dies quievimus, *decimo* vero *quinto*, *decimo octavo*, & *vicefimo primo*, æque efficacem remedii dosin versus paroxysmi tempus denovo ministravimus, qui dies *iidem in tertia* hebdomade, *qui in prima* & *paroxysfici* esse, inito calculo, reperientur. Atque ita sex majusculis corticis dosibus plus centies, sine ulla reversione, aut alio morbo succedente, perfecte curavimus *quartanas*, ad *conjuncta* forsitan alia pathemata ex arte respiciendo. Quod si vero aliquid sub repetito usu afflixit febriculosi, eodem iterum iterumque modo repeti debuit cura, post duarum semper hebdomadam intervallum.

Du-

sequentem, vel tertium demum paroxysmum, ista methodo, & nostra, quæ hic venditur, cortice similiter repetito, penitus fugatum esse: quamvis proximus plerumque statim *mutetur*, nonnunquam *auctus*, si minus adequatum remedium fuerit, sæpius *imminutus*, & vel *anticipans*, vel *postponens*: certo indicio, attingi statim morbum a potentissimo remedio sub id tempus dato, & quod & alii multi, & ipse cl. *Tortus* p. 228. notarunt, certo etiam *presagio* sanitatis melioris postero accessionis die expectandæ. Insignis vero & manifesta remedii potentia, de efficacitate & *Tortiana* methodi, & nostræ, quippe in præcipuis momentis haud discrepantium, peritum quemlibet facile persuadebit, quum uterque testem habeamus multiplicem experientiam. Consentio omnino viro illustri, majorem dosin in perniciosis & subito metuendis febribus, ad unciam minimum dimidiam, drachmas sex, vel unciam unam, in duorum paroxysmorum intervallis dandam esse, ante eum, quem formidemus: uti patet ex superiori capite p. 88. 93. Cum *Mortono* aliisque eam dosin partitis vicibus, nempe pulveris drachmam circiter unam, (amplius ibi una dosi dare nondum ausi,) per bihoria vel trihoria, ab exeunte accessione ad redeuntem usque, exhibere felicissime fœvimus, ut sensim digestum remedium, quum *adjuncta* semper nova *dosis* *priorem* roboret, uti vir clarissimus recte judicat, instantem accessionem formidandam cohiberet, vel minueret impetum.

Durante intercapedine duobus solum ex ægris nostris ita tractatis evenit febris recidiva. At illa omnino non respondit diebus paroxysticis prioribus : unde colligere licuit, quartanam non plane exquisitam & simplicem regularem, cui isthæc methodus destinatur, sed pronam in typum duplicem, vel anomalam fuisse.

Cujus rei, quando vel minus metus, vel æger delicatior est & debilior, & morbus haud satis tutus, tunc non solis diebus accessionis, neque paucis tantum ante eam horis, sed per quatuor forte horarum intervalla extra paroxysmum, sicut supra de tertianis scripsimus, in quartanis etiam quotidianisque plerumque corticem præbemus. Quæcunque
jam

rum. Damus tamen præstantiæ laudem inventioni *Tortiana*, largimurque tanti viri experientiæ, id valere sex drachmas, aut quatuor, aut duas, simul exhibitas circa accessionem priorem, ad correspondentem posteriorem inhibendam, quod major quantitas, partitis vicibus sensim alioque tempore data, præstare nequeat : præsertim quum dosin multo minorem, exeunte aut declinante aliquo paroxysmo datam, crisin manifeste multo perfectiorem & copiosorem solito efficiendo, & naturam tunc maxime languentem roborando, ad sequentem accessionem inhibendam insignis efficaciam esse, sæpe sæpius notaverimus. Facile nobis majora de majori dosi pollicemur, ubi generosius agere formidabile periculum jubet : ob quem nobilem ausum, & candidam methodi revelationem, viro inclito, neque temere neque timide medicanti, multas gratias & medici imitatores prudentes, & ægri, & posteritas debebunt. Atque adeo ista methodo *Tortiana* credimus posse sanari febres quasdam periculosissimas, alia methodo, & ipso cortice aliter dato, vix medicabiles, quod in corpore proprio, & tot ægris, mirabili cum felicitate exploratum, uberrime candideque enarrat vir experientissimus. Quod si tamen, uti ista fidem omnino faciunt, magna illa dosis tempore ab accessione remotiori simul sumpta, tantum præstet ; vix mihi dubium est, eandem, si temporis & periculi necessitas postulet, duabus etiam aut tribus horis ante ac-

jam eligatur medendi ratio, eo certe usque continuamus, quæ semper nobis præcipua lex est, *donec penitus febris cum symptomatis suis desinat*. Quiescimus deinde per dies *quatuordecim*: *decimoquinto* vero, quia tertia hebdomade reditus timendus est, repetimus curationem eandem, neque nisi post *viceſimum primum* ab ea desistimus, eodem modo, si opus fuerit, post alios *quatuordecim dies* repetituri, “ donec, nullis amplius sub medela molestiis notatis, funditus morbidum quodcunque extirpatum, esse videatur. Mixtum morbi genus, idque satis pertinax, attentus observator manifeste sæpe notabit & computabit, præsertim sub autumnum (a), & ubi spleneticos tertianæ invadunt, quamvis sub errati-

Febres
mixta
seu erratica.

cessionis novæ ingressum, & ante ejusdem molimina insuperabilia, usurpatam, parum minora sæpe effecturam. Certe tuto in iisdem febribus, & cum fructu, ad accessionem novam aut ejus evidentia molimina usque, continuari cœptum inde a priori accessione, & per intervalla bihorii aut trihorii per drachmas distributum, medicamenti usum, penitus experientia compertum habemus, & plerique omnes, quos adduximus, auctores nobiscum annotarunt, & ipse cl. *Tortus* non dubitare videtur dum ita roborari priores doses memorat. Neque spernendum est, quod *Listerus*, post antiqua experimenta innumera, se *centies* felici eventu expertum testatur, „ quod, si cortex *una vel altera hora ante adventum paroxysmi* propinetur, quando scilicet maxima corporis „ est integritas, debellet *plus una ejus dosis, quam decem* „ *alias* exhibitæ. v. supra p. 90. 92. “ Et nos in longis pertinacioribusque febribus, sed haud subito metuendis, sæpius paria observavimus, in perniciosis timidiore; quia interdum, uti dictum, consueta dosi, eo tempore in securioribus febribus data, proximum paroxysmum augeri expertum est, quod tunc quidem innocuum, a corticis præbio magis adæquato haud metuendum forsitan fuerit, (modo id digeratur) in iis morbis etiam, ubi unus paroxysmus gravius rediturus timeri debet.

(a) Hippocrat. aphorism. 22. sect. III.

raticæ febris nomine passim negligatur (b). Ibi feliciter & constanter medicati sumus, vel expectando & rite curando quartanam, quæ tandem sola manere solet, (c) postquam tertiana, ubi licuit, aliis remediis expugnata est; vel, si post firmissime jacta fundamenta sanitatis, per *decemdium* quievimus, & deinde per *septem* aut *octo dies*, aut ultra, medicinam rursus adhibuimus, ut *secundæ hebdomadis postremam*, *tertiæ primam* certe, *medietatem* efficaci præsidio muniremus. Verum de istis omnibus hoc loco obiter solum aliqua putavimus dicenda, quæ alibi explicatius proponere, & exemplis rationibusque firmare & illustrare, deo favente, constituimus.

§. VIII.

Regula tertia pro genuino corticis usu.

Est igitur tertius pro legitimo corticis usu canon:
 “ ut motus recidivi præcaveantur, & justo tempore
 “ ordineque, & efficaciter, & sufficienter, repetita
 “ ad normam periodorum febrilium mature
 “ medicatione, donec sub eadem ipsa nullus motus
 “ morbosus superesse amplius observetur, & medicamentum
 “ specificum de dispositione febrili plenam
 “ manifeste victoriam reportarit.

S E C T I O Q U I N T A.

Subjungit aliqua de constantia effectuum & securitate methodi.

§. I.

Constantia sanationis.

ATque ita quidem verissimum reperimus, quod senex longo rerum usu meritisque plurimis etiam

(b) Galenus 2. de diff. febr. sub fin.

(c) Galenus l. ad Glaucum 5. Hippocr. Coac. 3. 27. Raym. Johann. Fortis de febris p. 237. seqq. Forestus obs. 44. 45.

iam post fata venerandus (*d*) *Brunnerus*, a *Brunn* dictus, graviter profatur. (*e*) “ *Chinachina*, sunt
 “ verba viri hujus illustris, amaricantium regina,
 “ non tantum febriles tollit paroxysmos, abhinc for-
 “ tius redituros, quemadmodum calumniantur in-
 “ fulse imperiti, “ addo vel quemadmodum male me-
 tuunt non nisi cum præcepta opinione, & haud suf-
 ficienter, aut sine justa methodo experti, aut hi, qui-
 bus naturæ defectus, & hominum errores, a medica-
 minis effectibus non satis distinguere licet aut lubet, “
 „ *se d*

(*d*) Noluerim curationem morbi desperati arthritici & hydropici, in persona serenissima, a tanto viro, (qui mihi quidem non, nisi magna fama, & scriptis, & pauco litterarum commercio, notus fuit,) sine alia consueta felicitate peractam, tam acerbè & præter meritum castigatam esse a celeberrimo auctore medicinæ consultatoriæ, (quem itidem non nisi meritorum causa novi,) *rom. IV. dec. 4. cas. 7.* postquam hic historiam ab alio solum medico, & haud amice, uti facile patet, perscriptam legerat. Miror ignotas esse potuisse sagacissimo viro personas, 164. quas Europa tunc ex publicis novellis noverat, & plurimi homines ex ipsa hac historia statim divinarunt. Nos de aliorum medicorum curationibus singularibus judicium lubenter suspendimus, licet cautiones nobis practicas, sine odiosorum exemplorum manifesta propalatione, seligamus. Neque fortiores, aut insolitas mihi, aliorum medelas in hydropè, qui conclamatus fere visus est, aliisve morbis fonticis, vitupero, *Sammonici* illud effatum cogitans: *hac potiora putant, quam dulci morte perire*: præcipue quia omnia momenta & consilia, & alienam experientiam scientiamque pernosse, & judicare, mihi non arrogo. Neque etiam pro vitio impu-tem, si qui desperati agri spem, dulcissimam rerum, refocillare per morbum longum conetur aliquibus remediis, in quæ fiducia quædam collocari videatur: præsertim quum, uti in proverbio est, fiant interdum in arte miracula, & miserabiles agroti haud plane consilio destitui debeant & solatio. v. ipse *Brunnerus* l. c. p. 145. seqq.

(*e*) In elegantissimo pariter & utilissimo libro de glandulis duodeni, quem anno 1715. edidit. p. 101.

sed prudenti & continuato usu penitus extinguit
 illos, nunquam redituros. (f) Aliquando (g),
 sed raro accidit, ex magna & fontica, aut nova et-
 iam

(f) Ita, præter alios multos, Schelhammer de genui-
 na febres curandi methodo p. 132. „ Cortex hic paro-
 „ xysmum non modo ad tempus suspendit, verum et-
 „ tiam, iterato propinatus, ipsum morbum subigit ac
 „ tollit de medio. “ Bontekoe de febribus p. 77. „ Excla-
 „ mant, ait, quod febres non profligemus, sed ad tem-
 „ pus aliquod suspendamus. Verum quale habent horum
 „ documentum? nullum aliud, quam quod febris deinde
 „ redeat. At præterquam, quod & hoc illis in praxi sæpe
 „ occurrit, non cogitant, melius adhuc esse, pro tempore
 „ a febre liberari, quam multis mensibus ea gravissime
 „ laborare: prout ipsi ab illis tractati ægri, sanitatem
 „ non recuperantes, in morbos incidunt, ipsa febre mole-
 „ stiores, uti in hydropem, icterum, phthisin. Denique,
 „ quid intelligitur per febrem præcludere? quomodo
 „ chinæ chinæ pulvis, vel aliud quoddam remedium fe-
 „ brem in corpore, veluti lupum intra ovile, præclu-
 „ dere possunt? Unde doctores nostri hæc didicerunt?
 „ Pulvis ille, præcluditne febrem, cum eam ad tempus
 „ pellit? Sed hoc non est præcludere, verum semicura-
 „ tio quædam: & quia malum remedio fortius est, ideo
 „ fit, ut febris, diebus vel hebdomadibus aliquot elap-
 „ sis, recurrat. At hoc inde vulgo fit, quod æger male
 „ observet diætam, vel etiam quod medicus negligat im-
 „ perfectam prosequi curationem. Si enim æger & medicus
 „ munus suum æqualiter obeant, certum est, experientia-
 „ que nos docet, pulveres hosce febres non præcludere sed
 „ plane curare.

(g) Probe hanc observationem similesque nostras in-
 telligant velim, si qui sunt, qui nihil nisi noxas corti-
 cis crepant, veluti auctor ille impostura, & alter suspecti
 usus, de quibus supra obiter quædam notavimus: ne
 nobis forte id eveniat, quod aliis viris cordatis. Verbi
 causa, si Sydenhamius candide narrat, uti post plures
 alias febres, ita post paucas cortice curatas, tumores pe-
 dum nasci, sed facile continuato remedii usu curari;
 item, si incommodum memorat, quod unicum dicit,
 idque rarum, nempe rheumatismum aliquem scorbuti-
 cum

iam *caussa* (b), legitime ita per sanatam febrem nihilo minus denuo excandescere, uti, quæ malum aliquod semel excitarunt *caussæ*, eidem iterum producendo sufficere possunt, & alia quævis medicatio minus adhuc ea pollet virtute, qua per totam deinde vitam contra omnes febrium *caussas* præmuniri hominem posse præsumamus. Tum vero morbus plerumque sponte naturæ, & vulgatis remediis iusta methodo adhibitis, *sine periculo* deflagrat, vel, si quid in mora discriminis esse apparet, repetito corticis usu æque certo, ac prius, extinguitur. (i) Ita, si similitudine satis apta ludere licet, recens incendium, ubi aliud aliquando extinctum fuerat, denuo affusa aqua delere nemo prudens verebitur. Ita novi vulneris eandem curam gerimus, qua

supe-

cum, qui tamen facile medicamentis cedat; si idem observator nondum satis expertus, in prioribus maxime scriptis, visam suspenderi potius cortice, quam debellari, quartanam sincere recenset: quam postmodum repetito usui vel certius, quam ipsas tertianas, constanter cedere repetit epist. I. p. m. 385. & alii post eum feliciter exploratum præstiterunt: nescio qui fiat, ut clament statim scribantque boni viri: en ipsum *Sydenhamium*, en tantum corticis patronum, qui ex ejus usu tumores cedematosos, qui rheumatismos arthriticos, qui inconstantiam efficaciam fatetur! Bona verba quæso! Æquum deur iudicium his, qui neque *caussidicorum* alicujus remedi, neque accusatorum, officio fungi, sed meliores sequioresque eventus, ac usus abususque annotare, instituerunt, neque exercitii *caussa* scriptitant, sed serio in incrementum artis symbolam quantamcunque conferunt, ut tum vera diversitatis eventuum *caussa* erui, tum mali correctio, & abusus evitatio, magis magisque tentari & perfici possit.

(b) Confer. p. 150. seqq.

(i) Similia scripsisse reperio cl. *Torti* therap. special. p. 181. seqq. *Lalius a Fonte*, auctor vetustior, cl. *Stahlio* magnopere passim laudatus, consult. 21. de febre tertianæ indolis: „si morbus, ait, in recidivam relabatur, iteranda sunt medicamenta.

superiori forte tempore aliam ejusdem corporis læsionem sanari licuit: ita denique morbos plurimos, passiones hemorrhoidales, & quæ circa menstrua accidunt, febres acutas, convulsiones, lumbricos, tussis, diarrhœas, arthritides, syphilidis & σκελετυρβης symptomata, & quæ sunt alia, ubi plus semel hominem infestant, simili methodo, iterum, atque iterum, prout res postulat, repetita curamus: neque diætam vel medelam, semel proficuum repertam, ideo rejicimus, vel contumelia afficimus, quia mortalem hominem invulnerabilem non præstitit, neque corpus in primævum innocentiae statum potuit restituere, aut in eodem, veluti arbor vitæ aliquis, conservare. Neque vero hac excusatione multum opus esse, si regulæ probe observentur, res ipsas docet. Paucissimi (k) ex plurimis hac methodo rite absoluta persanatis, febrem noviter passi sunt, neque gravis causa manifesta abfuit; dum alii innumeri, quos natura vel ars minus certa sanitati restituit, sub hoc statu epidemio, relapsus frequens, gra-

(k) Fuerunt, inquam, aliqui, sed, si maxime comparentur ad eos, quos & ipse extra hanc methodum perfectiorem curavi, & curari vidi & novi, & relabi expertus sum, adeo pauci, ut memorari vix mereantur. Hi vero pauci post plures menses, post annum unum aut alterum, post egregium sanitatis intervallum, nova febre sub statu epidemio afflicti sunt, quæ nescio an recidivæ nomine dici semper mereatur. Atqui fontica, uti dixi, causa adfuit, ex his fere, quas supra p. 150. de reversionum tempore extra ordinem incerto, notavi. Forte etiam anomalia, quæ regulam facere nequit, interdum subesse potuit, ut ordinata curatione inordinatus ad reversionem nifus penitus præcaveri nequiverit. Fieri enim posse novimus, ut, magis aut minus manifeste, non misceantur solum inter se, verum etiam permutantur, & sibi invicem succedant, tertianæ, quartanæ, quotidianæ: quibus aliam atque aliam medelam, quod ad tempus attinet, reversionis præcavendæ causa, deberi hæcenus ostendimus.

graves, difficiles, immo sæpe sæpius vix sine cortice medicandos, sustinuerunt, (l) etiamsi causa gravior allegari vix potuit.

§. II.

*Experientia & consensus doctorum de methodi
securitate & salubritate.*

Multiplici vero mea & summorum virorum experientia persuasum habeo, nihil ab hujusmodi methodo, & continuato efficaciter repetitoque corticis usu, si prudenter & tempestive fiat, damni emergere. Exempla & testimonia huc cumulare supersedeo, quæ apud auctores passim hætenus laudatos ubivis obvia sunt, & neminem in medicorum scriptis versatum fugere possunt. (m) Honoris causa nominatim indicare

(l) *Lelius a Fonte* l. c. ubi eventum curationis in ægro febriente tertiano narrat: „ quamvis, inquit, auxilia proposita adhibita sint omnia, nunquam potuit perfecte convalescere, quin pluries etiam in recidivam relapsus fuerit, & non potuerit curari, nisi anni unius spatio, & aeris mutatione. “ Similia, immo pejora, omni ævo, a quavis extra corticem methodo, sæpenumero contigerunt, & hodie contingunt. Si cortex, quem *Lelii* sæculum ignorabat, imperfecte forsan fuisset adhibitus, multo magis si, ex ejus auctoris de aliis remediis sententia, quovis recurso repetitus fuisset; non morbidam credo materiam ejusve indolem, neque naturam ægri, neque diætam, neque anni & aeris statum, neque medelarum & methodorum imbecillitatem, sed noxiam corticis potestatem, reversionum & producti morbi auctorem fecisset hominum ignarorum, & præjudicantium, aut malevolorum opinio: quamque candidus auctor anni maxime & aeris mutationi tribuit, meliorem constantioremque valetudinem, acceptam tulisset nescio cui methodo aut medicinæ postremum administratæ, & expurgatæ tandem, mira cum felicitate, noxæ a china relictæ. Hodie certe ejusmodi opinationibus & fabulis natura & veritas hinc inde obumbratur.

(m) Hæc habemus innumerabilia, quæ opponamus

παπα.

dicare lubet *Albinos, Albrechtos, Apinos, Barchausios, Bartholinos, Behrensios, Bergeros, Bianchios, Bæcle-*

παράλογισμοις dissertationis, quæ, titulo mirifico, corticis usum rectum & tamen noxium, proclamat. Gemina hæc opella est, alteri, & impostura corticis. Utramque serio scriptam esse, quum ejusdem viri docti nomen præ se ferat, nequaquam persuaderi mihi patior: nisi impotens animi affectus, nescio quibus causis excitus, & calamum duxit, & convicia in medicos fere omnes dictavit: ut auctor naturæ suæ errantis & affectibus turbatæ minister fuisse videatur. Mentem auctoris, & totius dissertationis summam exponit §. 17. „Esto jam, inquit, „febricitanti eam obtigisse felicitatem, ut inciderit in „medicum veteranum, expertum, historiæ morborum „pariter, ac medicæ materiæ, apprime peritum, cui „subjecti indoles, ejus temperamentum, ætas, immo „individualis constitutio, examussum sit perspecta, quæ „que & paroxysmorum febrilium, & ipsius quoque temporis, in quo febris est constituta, dose; itidem formæque, sub qua febrifugum Peruvianum & ordinandum & exhibendum sit; omnium denique cautelarum, quæ ad rectum ejus usum requiruntur, exactissimam habeat rationem, nulli tamen dubitamus asserere, famosum corticem esse ac manere remedium infidum, fallax, immo absolute noxium, sive intermittentibus, sive acutis opponatur. Id quod, ne citra sufficientes rationes & experimenta dixisse videamur, “ (nam absurdum id non posse non videri, facile sensit) jubemus ante omnia rite attendi ad indolem & naturam omnis febris in genere. “ Inde de febre, tamquam autocratico & semper salutari naturæ, seu animæ rationalis, conatu; de adstringentium lucta cum natura sapienti, quæ inter cortex primatum obtinere fingitur; de sanguinis & humorum abundantia, tamquam unica febris causa; de raritate februm epidemiarum; de cascarilla aliisque remediis cortici præpollentibus; theses pro auctoritate, forte solius disputationis academicæ, & linguæ in cathedra exercendæ causa, tamquam edicta, promulgantur, quibus nemo sciens aut expertus fidem adhibebit. Ab hujusmodi non rationibus, quod scientem quemlibet testor, sed rationum umbris inanibus, & ab experimentis jactatis, sed

* Bot.
rhaa.
vius.

Bæcleros, **Boerhaavios**, (n) **Bohnios**, **Brunneros**,
Camerarios, **Cokaufios**, **Davinios**, **Dolæos**, **Dodartios**,
Ferrarios, **Gothofredos**, **Guidetos**, **Heisteros**, **Helvetios**,

sed aut nullis, aut manifeste infidis & imperfectis, παραλογως concluditur, vel precario supponitur: corticem totâ sua natura, quam profecto auctor non novit, indoli febrium, quæ doctioribus ipso haud satis cognita est, contrarium, atque ideo, quamvis prodesse posse, & sæpe nequaquam nocere, non negetur, absolute noxium esse, etiamsi recte usurpetur. Ita sanæ rationi, & experientiae veritatisque manifestæ, adversari audet vel opinio, vel contradicendi pruritus, vel ludendi in re seria, ubi de corio humano luditur, & quidlibet disputandi, ambitiosa voluptas, vel si qua alia causa occulta subeste.

Boerhaavius de
corticis
usu.

* (n) Hujus communis plurimorum per diversas regiones medicorum præceptoris aphorismi de cognoscendis & curandis morbis, Ilias in nuce, nervose docent differentiam febrium ex genere intermittentium insignem pro ratione indolis, eventus, symptomatum, facilitatis, & difficultatis, securitatis & periculi, salubritatis & perniciæ. Faciliores, tutiores, & salubres, sub vernalium nomine, probe discriminat a difficilioribus, inseguris, insalubribus, quas autumnales vocat, quia autumnno frequentiores sunt, quamvis ab æstate ad ver fere usque harum ditionem protendat, & eas etiam febres sub autumnalibus comprehendat, quæ vere in ipso simili indole aberrant §. 747. 48. 49. 52. 53. 54. 61. 65. 69. Præcipue §. 767. tres corticis Peruviani usurpandi indicationes diversas exhibet: febris autumnalis vehementiam, corporis ex ægritudine debilitatem, morbi longitudinem. Addit cautiones tres: ni adsint signa inflammationis internæ, collecti alicubi puris, aut obstructi admodum hujus vel illius visceris: nempe ita obstructi, ut remedii vi aperiente obstructio superior sit, neque ab isto minui, vel etiam intacta manere, sed augeri potius a medela, aut a febre resolvi, videatur. Laudat denique jungenda, quæ propria affectibus conjunctis sint, tempus exhibendi extra accessionem, debitum ordinem, dosin, regimen. Et hæc eadem ipsa sunt, quæ nos supra paullo fusius deduximus. Quod de distinctione obstructorum viscerum heic

rios, Hoffmannos. Lancisios, Lemerios, Lentilios, Mangetos, Meadios, Meibomios, Musgravios, Muyfios, Nigrislios, Pechlinos, Peyeros, Pitcarnios, Puerarios, Riedlinos, Schacheros, Sloanios, Sydenhamios, Tortos (o) Tozzios, Vallisnerios, Velentinos,

heic dictum est, & cum principiis, & cum praxi incliti viri, & cum quotidiana experientia, concordare novimus. Ipsi etiam perspectissimum est, & multoties in nostra praxi reperimus, quod cl. *Tortus* p. 91. enarrato casu de febre duplici tertiana, cum obstructione & tumore lienis insigni & amplo, per corticem solum medicata, dicit: „plures casus istiusmodi, de febribus intermittentibus, præcipue quartanis, tumore viscerum infimi ventris comitatis, & per corticem, una cum talisymptomate, sanatis, afferre possem, quos tamen, utpote „*triviales* & passim *obvios*, satius est silentio præterire. “ Sæpe etiam obstructionibus viscerum gravioribus accedit febris intermittens, quæ fructum nullum affert, sed impedit potius medelarum *εμπρακτικων* effectus, auget etiam malum, vires in dies minuit, aut perniciosam induit indolem. Itidem tunc indicatur omnino illud remedium, quod ipsum neque obstruit, neque violenter irritat: sed ita indicatur, ut altero semper oculo ad vitium febris conjunctum respicias, quod, sublata istiusmodi febre, quæ inutilis vel noxia esse videatur, & roborata natura, feliciter sæpe curare licet, medicatione apta cortici addita, interposita, vel subjuncta, si præmissa spem fallat, vel urgens indicatio præmittere prohibeat. Ita & theoria, & praxi, mecum sentire scio virum inclitum, cujus consensum, aliorum quorundam, immo si etiam multi essent, dissensui fidenter oppono.

(o) Hic, teste celeb. *Bianchio* hist. hepat. p. 227. „in „febribus perniciosis pertractandis palmam omnibus præripit. “ A medico & philosopho acutissimo, (*Giornale de' letterati* T. 3. p. 116.) & ex experientia multa, ac ab anno inde 1695. repetita, (T. 4. p. 432. seq.) scriptus est liber: „Francisci *Torti*, Mutinensis, sereniss. ducis „medici aulici, & in patrio lyceo prof. med. pract. therapeutice specialis ad febres quasdam perniciosas una „vero china china, peculiari methodo ministrata, sanabiles: aucta curationum historiis, quæstionibus, ac „ani-

nos, Veldios, VValdschmdis, VVedelios, Zapfios, Zenderinos, Zuvvingeros. Decuplo forte plura (ip) alia gravissimorum observatorum nomina, vel scriptis vel praxi

„ animadversionibus practicis, aliisque plurimis, va-
 „ riam hujusmodi febrium habitudinem, intermitten-
 „ tium quoque omnium, immo continuarum, naturam,
 „ & chinæ chinæ præstantiam, actionemque, respicien-
 „ tibus, nec non usum & abusum in singulis febrium,
 „ aliorumque plurium morborum, præsertim recurren-
 „ tium, “ speciebus. Mutinæ 1712. primum, iterum
 1732. editus, cum responsionibus jatrapologeticis ad *Ra-*
mazzinum. Elogium, quod hic liber ab auctore diarii
 eruditorum Italici promeruit, ex T. 12. p. 408. seq. bre-
 viter adscribere lubet. „ Franc. Torti, medicus magni
 „ nominis, tandem publicam expectationem implevit,
 „ edita therapeutica sua speciali ad persanandas china
 „ china febres perniciosas quascunque. Habebunt inde
 „ proficiendi occasionem, non solum professores artis
 „ juvenes, quibus maxime instruendis luci datum abs se
 „ hoc opus pronuntiat auctor; sed & veterani, & ini-
 „ mici maxime ac contrarii remedio tam præclaro & in-
 „ nocuo: quandoquidem satis ample explicat & docte
 „ prodigiosas hujus vires, & numerosissimis experimen-
 „ tis ostendit, quibus in febribus, etiam atrocissimis,
 „ præscribi cum boni eventus securitate possit, & quo-
 „ modo ad alia mala, & ad quænam, & quo usque,
 „ se protendere queat virtus mirabilis. Opus laude di-
 „ gnum est, tum ob utilitatem, tum ob eruditionis or-
 „ namentum: dum nihil fecit reliqui auctor eruditus,
 „ quo illud omni ex parte utile redderet & spectabile.

(p) Ex cl. Torti responsionibus jatrapologeticis con-
 sensus omnium fere doctorum Italorum patet, & idem
 ibi de Hispanis affirmatur. Nota est res de Gallia, An-
 glia, Belgio. Theoriæ diversitas, aliæque causæ, dissen-
 sum aliquem inter eruditos quosdam, uti alibi, ita etiam
 in Germania nostra, fovere videntur. Consentit tamen
 maxima pars doctiorum magisque expertorum, & quos
 opiniones, aut occasionis defectus, ab uberiori experien-
 tia non prohibent. In una nostra civitate decem alii me-
 cum artem exercent medici, quos & meritorum & ami-
 citiæ causa suspicio diligoque, fautores & amicos o-
 mnes

praxi clarissimorum addi possent, & alia quilibet colligere potest, cui ephemerides naturæ curiosorum, historiam & commentarios academix scientiarum, transactiones philosophicas, acta eruditorum, & ex

mnes, partim etiam collegas conjunctissimos. Horum omnium *nemo unus* est, quod *scientissimus* scribo, qui non pro re nata *frequenter & feliciter* cortice Peruviano utatur, & hoc præcipue statu febrili tot annorum epidemio eum usurparit. Et fuerunt a quinquaginta fere annis, & semper deinceps, medici in hac urbe, dignitate, doctrina, experientia, conspicui plures, quibus idem usus in pulvere, electuario, decocto, infuso, admodum familiaris, frequens, & felix fuit, quamvis ægroti & adstantes nomen remedii, vulgo tunc parum cognitum, ignorarint, neque facile scire quæsierint, quod hodie, posteaquam status epidemius innumerabiles febres & febrium medicos accivit, & præjudicatæ quorundam doctorum opiniones magis divulgatæ sunt, muliercula ex vulgo quævis & nosse sibi sumit, & judicare. Ita, verbi causa, mensuras plures infusi in vino corticis, quod, si a pulveris substantia recesseris, efficacissimum est, feliciter potarunt heic multi homines ignari. Id enim remedium antiquitus hic loci, præcipiente archiatro inclito dudum defuncto, cum floribus cordialibus mixtum, sub titulo specierum cordialium anodynarum, medicis & pharmacopœis cognitum, ægrotis & vulgo ignotum fuit, quibus notum esse, quid rei sit, quod sumatur, raro interest. Alius medicus, multa hic fama usus, paullo ante meum huc adventum decessit, cujus schedæ manu scriptæ intra manus meas sunt. Is itidem, quod facile monstrare possum, feliciter, & pro statuum epidemiorum & febrium indole, & ægrorum obsequio, frequenter eodem medicamine usus est, dissimulato licet sæpe, ob hominum opinionem, nomine: immo ipse, quod novi, sua sæpe manu dedit, aut vino infudit, dum schedulæ in pharmacopolium publice missæ aliud præ se ferebant. Nempe vir ille peritissimus usum familiarem ejus medicinæ acceperat a *Bohno*, magno illo maturi & sufficientis usus patrono, *Scambergio*, aliisque Lipsiensis academix luminibus, ubi per multos annos artem didicerat feceratque. Haud absimiliter rem in pluribus passim vici-

& ex Belgio, Anglia, Gallia, Germania, Italia quovis mense, partim etiam quavis hebdomade, prodeuntia volumina excerptorum, & nova litteraria, vel ipsos quotannis fere editos libros medicos, vere practicos & candide scriptos, volutare volupe est. (q)
§. III.

nis & remotis provinciis urbibusque se habere comper-
tum nobis testamur: quamvis, dum homines sumus, fieri
non possit, quin alii atque alii in hypothesibus theoreti-
cis, casibus particularibus, & methodo singulari, opi-
nando & conjiciendo nonnunquam aliquantum sententiis
discrepent.

(q) Ipse auctor disputationis *παράδοξολογικῆς* de Im-
postura corticis id diffiteri nequit §. 4. ubi inquit: „alt,
„ quid ego molior? Itane *universali fere plerorumque*
„ *practicorum experientia* impune contradicere licet?“
Verum hanc supra artes dialecticas positam ad propo-
situm sibi scopum non spectare ratus, in arenam ludicri
certaminis aliam minusque nobilem descendit, in gra-
tiam forte populi, cui spectaculum datur, „Anne, in-
„ quit, *novella publica* quotidie ferme certiores nos red-
„ dunt, quanta in *Gallia, Italia, & potissimum magna*
„ *Britannia & Belgio* miracula & olim fecerit, hodieque
„ faciat cortex Jesuiticus? Itane ab omni fide aliena sunt,
„ quæ a popularibus nostris Germanis nobis enarrantur
„ de numerosis febricitantibus solo ejus usu restitutis?
„ Fateor sæpe me relatum legisse, febricitantes quosdam
„ statim ac china china usi fuerant, febrem emanasse,
„ sed non minus recordor, eosdem illos exacto pauca-
„ rum septimanarum spatio, in eandem denuo incidis-
„ se. Cumque, ad eam perdomandam, ad idem reme-
„ dium, eodemque, quo prius, ritu recurrerint artifices,
„ quid mirum, quod recidivam passi fuerint, donec,
„ naturæ activitate suppressa, schema mutaverit morbus,
„ sensumque in lentam vel hecticam transierit febrim?“
Nobis illa vulgata schediasmata minus fida, & exasciata
esse videntur, quam, ut ad ea provocare in ejusmodi
caussa lubeat: quamvis pleraque omnia, quæ inde ad-
duci possunt, veritatibus practicis de periculis, maligna
pertinacia, & reversionibus febrium, de aliarum mede-
larum minime certa efficientia, & de usu abusque cor-
ticis & aliorum remediorum, omnino adspiciuntur, &
apud

§. III.

Dissensus quorundam apparens.

Multi præterea sunt, quos alienis opinionibus, aut suis, & præceptorum aphorismis, quos, agnita licet veritate, reprobare aut limitare forsan pudet, aut aliis rationum momentis, quæ partim, si in ægrorum salutem dirigantur, ipse probo, id dare juvat, ut nomen remedii prudenti tegant dissimulatione, dum id, sub aliis tituli involucri, strenue deglutendum propinant. Delectamento mihi sæpe fuit persuasio hominum ex variis locis adventantium, qui sibi & suo medico mire congratulabantur, de curatione feliciter perfecta sine china, ut ajunt, quæ alii medici ægros suos soleant curare: cujus medicamenti plures uncias ignari devoraverant, (r) quod ex monstratis remediis, vel formulis, vel aliunde, facile manifestabatur. Sicubi plusculos remedii hujus olores, & opinionum præjudicatarum fautores reperire est, uti hinc inde per Germaniam fit, sunt forte ex medentium numero, qui licet cum doctis sentiant, dissensum tamen vel omnino, vel ex parte, præseferunt, & cum vulgo loqui amant, atque, ut
homi-

apud ipsum vulgum, dummodo id attenderet, fidem facere possiat.

(r) Erat etiam inter nos medicus, qui jam aliorum migravit. Dicebat se *Stahlianum*, & libellis quibusdam in lucem editis, & propria maxime remedia arcana laudantibus, inclarescere studebat. Declamasse hinc inde virum percepi contra chinam, & contra medicos ea utentes, & se ab eo remedio alienissimum dixisse. At, quod sancte testor, & testes habeo, & ipse negare nequit, plures ejus ipsius viri schedas his oculis vidi, ubi corticem Peruvianum claro nomine tunc præscripsit, quando eum vituperavit. Aliquoties etiam curationibus ipsius superveniens ipsum id medicamentum ab eo datum reperi.

Incon-
grua cen-
sura do-
ctos.

hominibus placeant, & censuras vitent, vel dam-
nare penitus & omittere medicinam, quæ displice-
re aut censuras incurrere possit, vel reformidare
cum ignaris formidantibus, & non nisi cum multa
hæsitazione, & suspensa manu, aut nescio quibus
sub cautionibus, ad captum vulgi & insciorum lau-
datis, exhibere, immo forte alios magis sinceros
carpere, affectant, (f) aliter dicturi facturique, si
rationes politicæ abessent. (t) Sunt qui usum ipsum
penitus dissimulare non possunt, aut nolunt; attamen
in eo pseudodoxiæ vulgi adsentantur: certam
aliquam, nescio quam, dosin remedii periculosam esse
& quantitatem, quantitatem mussitant, justo major-
em, hic illic adhibitam, quod vocabulum nihil signi-
ficat, neque determinat. Hi vero ipsi (u) mensuram
& regulas, qua dosi & quo usque continuari debeat
cor-

(f) Cl. Torti therap. spec. p. 177., aliqui methodum
„ subfrigide, ac quibusdam tantummodo additis limita-
„ tionibus, laudabunt, vel laudabunt, quantum satis
„ est, ut ea possint uti sine exprobratione, si deprehen-
„ dantur in facto, sed simul quantum satis est, ut possint
„ opponere, & cavillationes adducere, eamve non ni-
„ hil reformare, vel castigare tunc, cum eadem sibi pro-
„ ponitur, vel mussitare saltem, cum ab aliis exercetur.

(t) V. vel. Valentini animadversiones in Machiavel-
lum medicum, præsertim propos. 2. 3. 9. 10. 11. 12. 14. 27.
Exstant prax. infallib. part. I. p. 785. seq. merito iis at-
tendendæ, si qui hodie sunt, qui regulas ipsius contextus
haud adversentur. Hujus auctor creditur *Barnerus*, che-
miæ philosophicæ scriptor, &, quisquis est, politicæ præ-
ceptor est perversæ, & cordato viro indignæ, neque se-
rio, sed *κατ' ἀντιφασιν*, & quasi per satyram, scripsisse
censendus est, ut ostenderet, quid passim fiat, non quid
fieri debeat.

(u) Exemplum elegans, cujus similia etiam passim
alibi leguntur, videre est in cl. Torti respons. iatrapolog.
p. m. 524. Cl. Ramazzinus junior is fuerat, ad cujus peti-
tum epistolam, uti hæc præ se fert, de abusu chinæ,
scripserat patruus. De illo ita Tortus: „ suadeamus nobis
„ auctorem dissertationem suam inscripsisse nepoti inscio,
„ nec

cortex, aut nullas proferunt, aut incertissimas, aut, si quid tandem candide determinare, & praxi probare debent, nisi hanc lubricam esse velint, easdem, quas nos, summique viri, quos sequimur, nempe, quæ in proportionem virium medicamenti cum morbi ingenio, magnitudine, velocitate, longitudine, difficultate, & nisu recidivo fundantur: unde remedii facile aut difficulter juvantis minor aut major copia requiritur, (x) quod per se, majori etiam dosi, sed opportuna, innocuum esse fateri debent.

Neque

„ nec de china china quicquam locuto, nec responsum
 „ ullum per litteras unquam quærenti: juvat hoc crede-
 „ re, tum quia tantam in viro modesto, cujusmodi est
 „ nepos defuncti auctoris, fiduciam arguere, ut nume-
 „ rosiore, forsitan & digniori, Mutinensium medicorum
 „ parti, Peruviano febrifugo liberaliter, ut decet, uten-
 „ ti, tam facile succensuerit, tum maxime, quia abun-
 „ de jam constat, ipsum longe aliter, ac olim, de chi-
 „ nachina sentire coepisse, suamque laudabilem mutatio-
 „ nem sententiæ, *usu ipso practico*, prodidisse non se-
 „ mel. “ Hinc narrantur exempla dati ab eodem *doseos*
censore, corticis ad uncias duas cum dimidia, immo ali-
 „ cubi primum ad semunciam, deinde ad *unciam*, quæ *plu-*
ries repetita fuit, & *iterata* in eodem ægro, subsequen-
 „ tibus mensibus. Adduntur tandem verba sequentia:
 „ ut omittam, quæ insuper ex amicorum & pharmaco-
 „ polarum relatu hac occasione mihi certo innotuerunt,
 „ de crebra & liberali oblatione ejusdem febrifugi, quæ
 „ hodie, citra ullam hæsitantiam aut frugalitatem, in
 „ usu est eidem cl. auctoris nepoti. In meliorem senten-
 „ tiam, prout hominem ingenuum decebat, tandem de-
 „ venit, quod illi quidem gloriosum plane, & ad de-
 „ lendas admissi olim præjudicii notas abunde sufficiens.

(x) Conf. cl. Torti I. I. c. 1. & I. 3. c. 4. ibique ad-
 ducti auctores. Uncias duas corticis exquisitissimi ple-
 rumque febribus debellandis sufficere memorat, & in
 istis cancellis, apta distributione, manere laborat, ne
 ægrum nauseoso remedio præter necessitatem oneret,
 utque voces obtrectatorum reprimat, quasi nimius sit in
 dosi remedii, falso quibusdam suspecti. Ipse vero, quod
 historiæ testantur, pro morbi ratione, & remedii effe-

Neque quærendum est, quam multum æger sumferit, sed quam bene, quam opportune, quam feliciter.

ctu, mutavit sæpe dosin, & præsertim ob reversiones longe transgressus est, persuasus, nihil quicquam in morbis opportunis detrimenti a cortice, ad plures & plures uncias ingurgitato, suboriri. p. 165. &, quamvis inutile sit, licere tamen ad libras ascendere, si nulla alia esset salutis via, p. 516. add. p. 172. seqq. Menginot. de febrium curatione per usum quinquinae, zodiac. medic. p. 163. seqq. 1681. m. Aug., In curationem unius febris impendenda est fescuncia, ad uncias duas, immo aliquando superanda illa quantitas, pro varietate occasionum. Fortunati, quibus minor sufficiet, cum scilicet occurrat *tempestas* idonea, aut *febris non producta*, vel ea *mitis* si fuerit. Aut, cum nihil mihi animo obversetur, quam, ut optimum quidque, & usu probatum, adferam, dosin eo usque extuli, ratione & experientia testibus: cum ab hujus remedii usu omne omnino absit periculum, *satius est ad majorem quantitatem ascendisse, quam in minori hæsisse*, ut curationis *το ασφαλις* sequatur. “ *Albinus* de febre quartana p. 28., Videas sæpe redire febrim nullo corticis, sed medici vel ægri vitio, qui hunc in insidiis latentem hostem tamdiu oppugnare debuissent, donec expugnassent, nulla habita doseos ratione, utpote quæ quandoque ad aliquot ascendit uncias. “ Ita sane se res habet, neque in usu hujus remedii, quod nulla unquam dosi venenum dici potest, sed immodice etiam & inutili copia, imprudenter, & sine corporis noxa tamen, a plurimis hominibus devoratum novimus, certæ alicujus quantitatis limitibus prudens medicus includi debet. Etenim una quantitas certa materiæ, & motuum, & velocitatis, & periculi febrium, in diversissimis ægris, stabiliri nequit, & necessaria remedii proportio tum ex casuum *αναλογία*, tum maxime singulariter ex ipsa demum *ευφορία* elucescit, & ex summa illa indicatione, quæ a juvamine vel eveniente, vel secus, peritis observatoribus fere in quavis curatione desumenda est: quod negligere, id est, quod in proverbio dicitur, calceum unum cuivis pedi aptum reputare, eandem aquæ copiam cuilibet incendio, & giganteo morbo pygmaeum remedium, vel medelam giganteo

Genui-
num do-
seos mo-
deramen.

ter. Prosper successus remedii indicium est recte & sufficienter dati. (y) Quis cibum & potum his, qui alimento & refectioe indigent, omnibus ad æquabilem lancem appendat? Nam panis & vini 1 bras corticis & similium remediorum vegetabilium unciiis haud securiores esse, fidenter affirmabunt experti. Consideretur differentiae ratio: profecto noxa major in hominibus & sanis & febrientibus, ex pane & potu ad nimias libras ingurgitato, quam ex cortice sensim intra plures dies ad uncias plures devorato, timenda est. Quis theæ foliorum, fabarum Turcicarum, radicum, herbarum, florum, fructuum, seminum, lignorum, corticum medicinalium, per sanitatem & per morbos iterum iterumque repetita & sensim consumpta pondera scrupulosius computet? Atque quid præ his magis metuendi habeat febrifugus cortex, nemo quisquam, vel Argo oculatior, reperiet. Novi homines, qui rhabarbaro ita familiariter utuntur, ut, si recte calculus ineatur, quatuor & amplius libras sensim deglutiverint: quod remedium cortice longe magis adstringens, & in minori ac ille dosi, ad sensum suo modo efficax est, & haud

gantæam pygmææ ægritudini, opponere. Nimix quantitatis præter analogicam rationem & *εὐπορίαν* & utilitatem datæ, nocumenta supra p. 128. seqq. notavimus. Et nos maxime in usu omnium remediorum, & in hujus etiam, id ob oculos habemus:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines.

Iusto modo, & certis, quas supra scripsimus, regulis definitis, placet nobis illud ne quid nimis. Caveant, qui ab his recedunt, ne, cum damno ægrorum, idem illud dictum nimium sibi placere dicere queant, id est, immodice; uti Græco illi:

Τοῦτον γὰρ αἶψα αἶψα μὲν ἔρπει. Conf. præfatio *Mangeti* ad opera *Ramazzini*, *Torti* responsiones ad ejusdem *Ramazzini* dissert. de abusu chinæ, quæ integre lectæ non tirones solum, verum doctos etiam medicos, doctiores dimittent.

(y) *Hippocrat. de locis in homine* §. 125.

& haud sine turbis operatur. Tutioresne rhei libras corticis uncias dixeris? Sagaciores sane pronuntiabunt uncias corticis sensim datas drachmis tutiores esse. Quis, si arsenicum assumptum sit, antidotis veneni propinandis, aquæ, lacti, oleo, mucaginibus, crystallo, modum aut dosin universaliter præscribat? quis absorbentium remedium pondera determinet certa, & ubique similia, ubi acor corrodens intra stomachum est? quis salium dosin & continuandi tempus omnibus febribus pariter præscribat? quis numerum repetendarum potionum purgantium aut diureticarum, pro hydropicorum omnium aqualiculo exhauriendo, unum & eundem præstituat? quamvis hæc multo majoris aleæ sint; uti &, quæ passim Sydenhamius alique de augendis, & continuandis, secundum dolorum & fluxionum vehementiam & pertinaciam, anodynorum dosibus notant. Collineant huc, quæ rectissime Hoffmannus de prudenti medicamentorum continuatione monet (z), præcipue de chalybis usu sæpe continuando. "Me-
 "rito, ait, debet esse *portio inter causæ morbificæ*
 " *magnitudinem*, & inter *virium medicamentorum*
 " *efficaciam*. Hæcque mihi præcipua videtur ra-
 "tio, (a) quare affectus varii tam difficulter cu-
 "rentur, quod scilicet non continuo, & ad
 "legitimum tempus, tum *medicorum*, tum *agro-*
 " *tantium culpa*, medicamenta propinquantur. ",
 Pernoscantur regulæ de usu corticis tempestivo, efficaci, adæquato; notetur morbi, & remedii proportio; observetur *αναλογία*, *ευφορία*, & juven-
 men eveniens! tum perinde medico esse debet,
 una,

(z) Peculiari dissertatione §. 13.

(a) Hæc præcipua ratio est, cur multi affectus febriculosi, sua sponte pertinaciores, & ad *ανομαλιαν* proni, tam difficulter, immo tam infelici cum successione variorum aliorum motuum morbidorum, curentur: timor vana, tergiversatio, & nausea sufficienter continuandi remedii, cum scientes prudentesque morbum timere ac nauseare debeant.

una, an duabus, an decem, an viginti, an pluribus drachmis medicamenti per se securi sensim dandis opus sit, modo sanitatem restituat, morbum expugnet. (b) Ita ipsi, qui maiorem dosin corticis, si opus ea sit, minime reformidamus, paucis sæpe sæpius drachmis febres sanavimus, si ista rite observata sint. Eant, qui non observarunt, & suum errorem agnoscant pœnitentes, non culpam frustra criminantur remedii (c), extra vel infra suæ potentiae sphæram imprudenter adhibiti. Neque ego me nunquam errare reputo: sed, si erro, meum vitium candide agnosco, non vitium medicaminis, cuius recte adhibiti vitium nullum est. Crumenæ ægrorum parcendum est sæpe, & nausæ, & remedii famæ, & hominum in illud fiduciæ, & vel iccirco minuenda sæpe dosis; sed ita est parcendum, ne sanationi necessarium pondus deficiat. Imo vero, qui nobiscum semel tempestiva sufficienti & ad-
æqua-

(b) Labet finire hanc apud expertos fere supervacuum disputationem verbis *Charassi* a cl. *Torto* p. 172. hanc in rem adductis. „ Non opus est, inquit, scrupulosum esse de dosi remedii: hoc enim commodi habet, „ quod neque augmentum ejus paullo majus solito, neque iteratio præbitionum, mali quicquam corpori im- „ presum post se relinquant, sed nemini nocumentum „ inferre possint. Ita, subjungit *Tortus*, sentiunt auctores omnes in adhibenda chinachina exercitati.

(c) Cl. *Torti* therap. special. p. 186. „ Quod si aliquibus cortice *perperam*, vel *languidiuscule*, *dosisque irregulari*, aut, priusquam pulsquamve deceat, *imminuta* utentibus, vel præscribentibus ubi non conveniat, ut in febribus *essentialiter* continuis, & in extremo earum periculo, ille non videatur proficere, non id in medicaminis, vel methodi meæ vitium vertant, sed in *culpam methodi suæ*, si quam habent, aut habere credunt. Si enim huic, quam protuli in eum finem, ut, qui eam non satis callent, callere possint, fidem velint adhibere, eamque *integre* non renuant amplecti, feliciores procul dubio posthac curationes absolverent.

æquata ratione continuarunt medelam, & justis intervallis repetierunt, longe minori universim dosi sæpissime opus habuere, vel paucioribus brevioribusque, & longe minus pretiosis: (d) medicationibus, quam qui in simili morbo minuere præter rationem studuerant doses, & abrumpere curationis filum festinarunt, & noluere resumere, nisi ubi morbi reversio cogere visa est: unde ingens sæpe quantitas sine fructu devoratur.

§. IV.

Præparationis & expectationis laudatio nimis generalis.

Aliqui artem diuturna prius expectatione curandi, (e) & semper & ubique, repetita lustratione, & præmissis varii generis medelis, præparandi corporis,

(d) Cl. Torti p. 13. „ Non modo in rebus incertis
 „ hallucinantur aliquot saltim medici, sed ultro errant
 „ etiam scienter, si modo velint animadvertere, se non-
 „ nullis uti rebus, quibus vel invalidam, vel nullam
 „ inesse virtutem, pro obtinendo fine, in quem usur-
 „ pantur, mille antea experimentis luce clarius deprehen-
 „ derunt. An graviter peccent, sive ob imperitiam id
 „ fiat, sive ob socordiam, crumenam ægtorum, inter-
 „ dum pauperum, male mulctando, videant theologi.
 „ Non hic præcise loquor de tot confectionibus cardia-
 „ cis, Ide tot pretiosis medicamentis inutilibus, quibus
 „ abutuntur nonnulli, fortasse corticem improbantes, ac
 „ illiusmodi medicamenta inertia activo illi perperam &
 „ frustranea impensa anteponentes, quos proinde incur-
 „ rere in legem repetundarum autumat *Badus*; sed de
 „ abusu loquor magis vulgari, minus forsan notato, &
 „ maxime universali.

(e) *Ramazzin.* orat. 4. p. 51., Ars medica, non se-
 „ cus ac militaris, suos habet Fabios, suos Marcellos. “
 Fabius Hannibalem, quem vincere non didicerat, cun-
 ctando elusit, dum cunctari tutum fuit; Marcellus forti-
 ter citoque eundem hostem impugnando, vinci eum pos-
 se

poris, (f) vel corrigendi singulariter aut miscendi
remedii, laudant, quo facto tutum tandem redda-
tur ad sacram quasi anchoram confugere. Constat
tamen nihil horum ubivis, & maxime in velocio-
ri periculo, tutum esse, ubi tutus tamen est, im-
mo

se tunc ostendit, quum insegura futura fuisset cunctatio;
idem ipse Marcellus, qui, cunctandi peritissimus, trien-
nio integro Syracusas obsedit, quum citius expugnare
non posset. Illos, qui intempestive cunctando Fabrios se
putant rem restitutos, admonet Marcellus noster *Hip-
pocrates*, qui egregie alias cunctari didicit, de arte §. 20.
„ dilatio omnis mala, in arte vero medica est pessima,
„ ubi dilatio est animæ periculum. “ Monitum negli-
„ gentes accusat *Ramazzinus* opp. p. 70. „ persæpe sibi
„ moras nectendo, & prolatando, occasionem, quæ præ-
„ peti pede fugit, & agendi opportunitatem sibi e ma-
„ nibus turpiter elabi patiuntur.

(f) Cl. *Torti* Therap. special. p. 60. „ Estne purgan-
„ dum? eja purgemus! Mittendus etiam est sanguis? mit-
„ tamus! omnifariam evacuandum adhuc est? evacue-
„ mus, extenuemus, excarnificemus! non sic forsan super
„ proprium corium luderes. At, post tot lanienas, sal-
„ tim incassum, ni cum detrimento, patratas; quando
„ tandem rutam, serpillum, verbenam, chamædryn,
„ quando mithridatium aut theriacam, aliaque febrifuga
„ specifica, invalida tamen comparative ad corticem,
„ præscribimus, quando carpis bursam pastoris, vel au-
„ riculam muris contusam, quando telas aranearum, vel
„ ovi pelliculas, digitis admoveamus, quando denique
„ animalcula infontia ægrorum collo suspendi jubemus,
„ & alias hujusmodi velaniles & dolorificas nugas, an-
„ te chinæ chinæ adventum jam familiares, quarum tamen
„ nullæ materiam febrilem evacuant, usurpamus; tunc
„ saltim, nisi citius, exhibeamus corticem, ut sollemne
„ erat vel ipsis meticulosis auctoribus, qui tantum su-
„ perficie tenus chinam chinam noverunt, orbi nostro
„ primum nascentem: exhibemus, inquam, tunc corti-
„ cem, si non alio titulo, certe ob remedium inopiam,
„ quoniam non sine pudore fateri cogimur, ad conteren-
„ das, ni sponte solvantur, diuturnas intermittentes, si
„ corticem demamus, artem prope deficere.

mo necessarius, (g) subito usurpatus & efficaciter continuatus ac repetitus cortex. Constat etiam, neque exquisitissimas corporis præparationes, quas, quum sæpe indicentur, (h) pro indicatione, & nos præstare laboramus, neque spontaneas & infidas naturæ despumationes, multo vero minus correctiones, quas vocant, medicamenti, quod correctione opus non habet, (i) id semper efficere, ut facilius minorique dosi febris deinde expugnetur: quin sæpe sæpius, ubi expectaveris nimis, aut sine indicatione purgaveris, aut nimium præparando, miscendo, vel dosim rescindendo, castraveris remedium, multo sæpe majori deinde cautione multo, majori universim pondere, longiorique medela opus est, nisi spe sua cadere artifex, & febrim, cujus tandem cum ipso æger impatiens est, conservare cupit, aut infeliciter incertove curare. (k) Illi ipsi, qui,

(quod

Opinio
desisten-
dis mor-
tibus si-
ne mate-
rie.

(g) *Lancisius* de noxiis palud. effluv. g. 308. „ perniciosæ febres, (ex intermittentium genere) cujusmodi „ plerumque sunt, quæ in constitutionibus epidemicis „ grassantur, sæpe sæpius intra septimum diem perimunt „ ægros, ita ut, si 14. vel 21. diem quis expectare vo- „ luerit, non ægrotum, neque cadaver, sed resolutos „ pæne illius cineres curandos susciperet.

(h) Conf. cl. *Torti* therap. special. L. I. cap. 9. ubi quæstio cum distinctione discutitur: „ an chinæ chinæ „ oblationem præcedere debeat purgatio, aut venæ sectio.

(i) Huc illud spectat, quod supra p. 142. de chalybe, ejusque præparationibus & supposititiis correctionibus, ex commentariis academiciæ scientiarum adscripsimus: *c'est grand dommage d'employer de l'art à gâter la nature.*

(k) *Hoffmannus* de recto corticis usu in febribus §. 35. „ Etiam id ingenue affirmare possum, nos frequentiori „ observatione didicisse, & longe difficiliori negotio, & longe „ majori cautione corticem nostrum feбри opponi, ubi hæc „ aliquamdiu, per aliquot hebdomades, vel menses, cor- „ pori inhæsit, quam ubi haud ita pridem illud invasit, eo „ quod, quo diuturnior febris est, eo major recremen- „ torum ex dissolutione sanguinis per motum calidum „ in-

(quod curiosum videtur: & ad hypothesen nondum probatas pertinet, (1) & in morbo periculum propin-

„intestinum, nascitur copia, quæ postea ægrius & cor-
 „rigitur & educitur. “ Verissimum hoc multoties de-
 prehendimus, nisi ubi sensim magis magisque materia
 fomesque morbi, superiori naturæ robore, & apte insti-
 tutis ex arte evacuationibus, deferbuit, instar morbi acuti
 per λυσιν successivam evanescens, & melioris anni æ-
 risque favor accessit, qui solus sæpe sufficit destruendæ
 febriculosæ impuritati, vel ita infringendæ, ut parvo ne-
 gotio diuturnis etiam febribus cortex, aut illa medici-
 na, medeatur, aut ipsæ sponte cessent. Id vero ubivis
 expectare, quis prudentis viri esse putet? Distinguere fe-
 bres ita salutare, & sponte facileque terminandas, ab
 his, quæ citiorem generosiorisque medelam exposcunt,
 cuius in promptu est experto, & attendenti ad augescen-
 tem, præter consuetam in salubriori morbo rationem,
 vel imminutam, vel pertinacem & semper æquabilem,
 paroxysmorum ac symptomatum gravitatem: ad pericu-
 lorum signa; ad felices aut infelices febrilium motuum
 effectus post accessionem relictos; ad statum epidemium;
 ad habitum ac vires singuli corporis ægroti; & ad ipsam
 ægri obedientiam, & regimen in victu & aere cæteris-
 que rebus sperandum. Nisi enim hæc exquisitissima spe-
 rare licet, tutior profecto est velox, sed perfecta, mor-
 bi curatio, quam expectandi artificium, & incerta me-
 dela quævis. Nam si morbus ipse etiam nocere non possit
 solus, nocebit impatientiæ ægri & diætæ vitiis junctus:
 quæ post fugatam rite febrem non tam facile nocent.

(1) Ambigue illud, & tamquam conjecturam sibi ve-
 rosimilem, post alios proposuit illustr. *Stahlius*: audacter
 repetunt, & sine hæsitazione, & tamquam veritatem ex-
 ploratam, discipuli & imitatores aliqui. Demonstratum
 dare id theorema prohibet materiæ febriculosæ & par-
 tium motibus dicatarum abscondita subtilitas. Id tamen
 interea quibusdam corticis censoribus clypeum præbet,
 quo tecti ad illud remedium confugere possint, salva,
 ut opinantur, hypothesi. Certe scire nullo ex signo
 possunt materiam omnem consumtam esse.

ni vates ipsis distaret Apollo.

Subtiliorem, & magis abditam; & ideo forte magis me-
 suent-

pinquum minante, aut vix tolerabili, aut valde pertinaci, profecto non sufficit,) motus febriles nudos & solos, consumpta materia, superstites esse, & hos solos tandem vi hujus pharmaci adstringentis tuto cohiberi posse censent, tandem, ubi in febribus difficilioribus curandis diu cum ægris sudarunt, (m) tempus demum esse arbitrantur, nescio quibus ex signis divinantes, (n) ut hunc finem dent laborum.

Valde

tuendam, secure in corpore, suppressis motibus, sisti dicere nolint. Supprimunt tamen motus, & sistant febrem, eodem cortice, quem impostorem vocitant, & solum fidum reperiunt, si amica febris fidem frangere videtur.

(m) Ramazzini, opp. p. 70. „ At si, qui decumbit ;
 „ sentitque in dies vires fatiscere, atque una illius do-
 „ mestici, non ulterius differendum esse proclamant, ha-
 „ bet hoc medicorum gentis paratas ac velut in nume-
 „ rato rationes & argumenta, quibus talem operandi mo-
 „ dum tueatur. Primo quidem percelebre dictum illud
 „ Fabii obtrudunt : *medicos & imperatores plus interdum*
 „ *quiete quam agendo & movendo, proficere* : ajunt tem-
 „ pus, ut morbos facit, ita & solvere : non esse tam
 „ facile conjecturis assequi, quid intus molietur natura ;
 „ eam solam morborum medicatricem esse, cui repu-
 „ gnare velle, nil aliud sit, quam, more gigantium,
 „ pugnare cum diis.

* (n) Allegant : (1) primarum viarum cruditates sufficienter digestas ; (2) coctione aut orgasmo apparente evacuatas ; & (3) sanguinem per sudores exeuntibus paroxysmis sufficienter ventilatum : & (4) si natura huic rei suis motibus febrilibus sufficere non videatur, qui optime materiam præparare soleant, præparatam sufficienter eandem per remedia præparantia : (α) amara, cortici valde similia, (β) salina, (γ) absorbentia, (δ) humectantia. Laudo præceptum de humectantium usu, quod istis quidem viris doctis inde eruere placet, quia anima, medicus internus, sapienter sitiens, ostendat cuiusnam rei sit indigum corpus ipsius tutelæ commissum. Ego vero cum Pechlino P. 13. observ. 39. (quam inscripsit : *sitis ultimum supplicium*) ita censeo : „ medicorum
 „ illorum ratio mihi semper barbara visa, qui miseros,
 „ plus satis morbo aliisque symptomatibus divexatos,
 „ sem-

Valde fallor, nisi in ipsa praxi præcipuum signum
desu-

„ semper tamen a potu toties tamque enixe flagitato ab-
„ stinerent, & non solum animi moerorem, qui cum hac
„ passione invalescit, sed & morbum, siccitate sua hu-
„ mida provocantem, in majus augerent, ut ne dicam,
„ iniquum esse negare, quod ne aliis, & qui miseriis hu-
„ manis magis moventur, clam aut precario concedant,
„ metuere jure possis. At vero, si artis regulis hoc ne-
„ gotium æstimare fas est, annon utique, quod practici
„ ad ravim clamant, symptomati urgenti ante omnia est
„ occurrendum, annon calori, annon siccitati, annon
„ acrimoniæ, annon coagulo humorum, annon tristitiæ,
„ quæ perpetua morborum comes, humoris diluvio sub-
„ veniendum? “ Sit tamen modus in rebus: sit propor-
tio inter pota & excreta. Ista vero amara, salina, absor-
bentia, cortice non magis innocua sunt, & si quid pro-
sunt, ipsam etiam materiam, ipsos febriles motus & to-
num mutant. Hinc indicatio (γ) præcipit, plenitudine
ad primas vias prona, & apparente præparantium effe-
ctu, seu materiæ coctione, tentandam rursus evacuatio-
nem sufficientem per pharmaca apta evacuantia, quæ iti-
dem & materiæ, & motibus naturæ, & ipsi adeo febrî,
magnam mutationem inducunt. Ista omnia si ita fiant,
& pro præ nata iterentur præparationes atque evacuatio-
nes, fieri vix posse putant aliqui, quin materia febrilis
omnis consumatur, ejusque rei signa enarrant, quæ sæ-
piissime medicus & æger frustra sub ista methodo anhe-
lant. (α) *Sensim*, ajunt, *decrescunt paroxysmi*. At, etiamsi
dubia illa imminutio eveniat, sæpe ingravescent rursus,
sine certa lege. (β) *Redibunt*, inquiunt, *in ordinem fun-*
ctiones omnes extra accessionem. Quis vero nescit, fre-
quenter, in principio periculorum maxime & vehemen-
tissimarum febrium intermittentium, & in progressu chro-
nicarum pertinaciorumque, ubi nemo motus sine mate-
rie inanes incusabit, vix aut parum functiones extra pa-
roxysmum turbatas esse; haud raro vero etiam, quic-
quid præter corticem mediceris, magis magisque indies
turbari, morbo vel continui, vel chronici cachectici,
adsciscente typum? (γ) *Habitus*, dicunt, *corporis vi-*
vidior fiet. Quod, si in subito periculosis febribus ex-
pectare velis, mortem videbis prius; si in chronicis dif-
fici-

desumitur ex non satis juvante natura, aliisque remediis

facilioribus, aut diu expectabis, aut perpetuo. Interea (δ) ad urgentia symptomata sublevanda respiciendum concedunt, quod sæpe vix concedit, ni febrim fuges. Jugulabunt ægros, vel intolerabilem in modum affligent varia symptomata urgentia febris juncta, etiam si aliunde quam ab ipsa febre nata, ni unum certe malum extinguas, quod extinguere potes, nempe febrem: quo facto alterum vel sponte cessat, vel facilius medicatione tollitur, vel tolerari certe tantisper potest: quæ omnia sine febrifuga medela frustra sæpe sperari, tentari, expectari, experiens testor. Hæ indicationes omnes etsi observentur, nihilo tamen secius fieri posse perhibent, ut non desinant paroxysmi, vel certe molestiæ febrem occultam indicantes. Tum vero tandem (γ) nullam amplius materiam, nihilque superesse volunt; nihil partim debilitatem fibrarum, partim inanem ex diuturno cum febrili materia commercio consuetudinem naturæ humanæ, seu animæ rationalis. Hæc eo quidem usque, mirabili cum sapientiæ perennitate, omnia prudenter, pro morali æstimatione materiæ & corporis, movisse existimatur: tandem vero tunc demum, quemadmodum errare humanum est, & prava consortia bonos mores cortumpunt, motus sine ratione, & sine fructu, immo cum noxa potius, continuare creditur, neque sæpe facile cessatura videtur, nisi commonefiat, seu compellatur a remediis tonicis, maxime Peruviano cortice, qui, uti operandi modum doctrinæ compendiarie causa explicant, stringat tonum, ut desinant motus, quos tunc sisti debere concedunt, monentque:

Claudite jam rivus pueri! sat prata biberunt.

Si febrem solam, eamque extra statum epidemium, aut singulorum hominum, periculosiorem aut difficiliorem, qui tamen haud rarus est, consideres; methodum generalem ita præscribere licet. Sed, proh quam varia sunt quæ spem frustrari possunt, si a febris consideratione ad visitationem hominum variorum febrientium, a regulis cathedræ ad experientiæ exceptiones descendamus! Mecum sentire scio ipsos eruditos & experientes methodi ejus magistros, quorum merita veneror, qui ipsi etiam exceptiones a regulis suis frequentissimas, ex naturæ erroribus

*mediis minus certis, (o) & evacuationibus quæ ,
etiamsi utiles sint, quia febris vel reperit sæpe ple-
num evacuandis humoribus corpus, vel ipsa suo in-
qui-*

roribus haustas, prudenter passim suppeditant. Doleo esse doctos minus, aut minus expertos affectas, qui nihil nisi primas regulas scholæ suæ crepent, & in populum spargant, tamquam nihil aut parum vastus artis ambitus habeat ab iis excipiendum, & nemini ultra progredi liceat. Sapienter dictum est a *Celso*, quod in titulo libri scripsimus: „ non satis est *ipsas tantum febres* medicum intue-
ri, sed etiam totius corporis habitum, seu supersunt vi-
res, seu defunt, seu quidam mali affectus interveniunt. “
Laudo ipsam methodum, quæ mihi, quamvis cum illa theoretica opinione non convenire fatear, egregie tamen sæpissime haud absimiliter succedit, ubi ei tuto inniti licet. Verum, si qua est periculum minitans, vel intoleranda, vel pertinax, paroxysmorum violentia; si nihil utilitatis inde & a reliqua medicatione in corpus redundat; si functiones naturales, & habitus corporis virefque, non obstaate methodica curatione, in deterius degenerant: quæ omnia, pro febris & corporis indole, („ nec artis, neque artificum culpa, sed propter fe-
bris sævitiam, monstri multiformis, quod ratiocinia
nostra persæpe eludit. “ *Ramazzin. opp. p. 52.*) facile fieri, expertum quemlibet testor: tunc profecto - *præstat componere fluctus*, ac nolim equidem, & nolint ipsi illi doctores, febrifugæ medelæ unice certæ usum istis can-
cellis includi, & securum & utile medicamentum morbo infecuro vel inutili, roborans debilitanti, crasin & tonum partium corporis conservans dissolventi & destruenti, medicamentum, quod nihil molestiæ, nisi sapore, creat, morbo molestissimo, id est, dei beneficium supplicio postponi.

(o) Ista doctorum quorundam opinione imbuti indoctiores aliqui nescio quid non prius tentandum sibi sumunt, accessuri tandem ad sacram hanc anchoram, velut ad ferrum & ignem, tunc demum, si incerta tentamina omnia votis non respondeant, quasi vero huc spectet illud:

*Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum.*

VVerlhof, de Febris.

N

Sunt

quinamento, suis motibus, eliminandam humorum
copiam ingenerat; attamen specificæ plane esse, &
materiam ipsam, seu causam febris continentem,
sem-

Sunt ægri & medentes, qui tutissimi hujus remedii ter-
giversatione ita sibi illudi patiuntur, ut ignem ipsum po-
tius scientes vel ignari intra corpus admittant: pharma-
ca dico non solum emetica, cathartica, & alia, igne fe-
re violentiora; sed & ipsa venena ignea, & præcipue
arsenicum, de quo jam supra p. 41. seq. diximus, quod
facile tegi potest, quodque ideo commendat *Friccius* de
venen. virtute medi. cap. 38. seqq. quia ignea vi putredi-
ni resistat, & quod corticis calumniatores ipsos devo-
rasse, vel devorari tolerasse, inscios novi, quum febris
ceteris tentaminibus cedere nollet, & cortex non admit-
teretur. Euge, quam tuto natant sine cortice homines,
qui neque natare, neque litteras didicerunt! Addi me-
rentur his, quæ supra de temeraria arsenici propinatione
notavimus, *Riedlin*. lin. med. a. 5. p. 11. 73. *Annal. Ura-
tislav.* tent. 18. p. 360. seqq. *Eph. N. C. noviss.* vol. 2. p. 25.
& *Slevogtii* propemt. inaugur. de permissione prohibito-
rum, & prohibitione permissorum, ad dissert. *Krausii* &
Bayeri de capillis a. 1700. scriptum, ubi modesta phar-
maci ejus excusatio legitur, & laudatur experientia in-
noxia in L. personis. Non indubium vocem talia, a viro
doctissimo candidissimoque narrata. Scio etiam, nullum
esse venenum adeo exitiabile, quod minutissima aliqua
dosi non possit esse innocuum. Attamen & regula nostra
secunda, & illa disputatio quam superiori paragrapho de
doseos remediorum ἀνξίπυρετων augmento instituimus,
proportionem merito requirit, quæ varia esse potest, in-
ter vim medicamenti & morbi penitus debellandi, nisi
noxas pedissequas ex ipso morbi ingenio evenire velis.
Atque adeo, quum fieri nequeat, ut difficiliiores gravio-
resque febres, in quovis corpore, eadem minuta arsenici
dosis plane expugnet, immo vel infringat, & pharma-
cum illud unius aut paucorum granorum facto augmen-
to, nescio an & repetitione, occidere possit; proportio sa-
ne ad febrium quancunque non nisi per periculosissima
experimenta in praxi singulari reperiri posse videtur: quæ
qui instituere sustinebit,

Illi robur & as triplex

Circa pectus erit.

Arseni-
nicum
ἀνξίπυ-
ρετον.

semper attingere dici non possunt. (p) Vident enim, (& quis vel invitus non videat?) frequentem morbi pertinaciam & adversus medelas ceteras, & adversus illam per plurimos paroxysmos a natura institutam crisin particularem per sudores, quos, licet sæpe bonos, quando.

per ignem

Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor; (q)

tamen ad penitus consumendam materiam sæpe maximopere infidos esse, supra demonstravimus, (r) & experientia omnium sæculorum demonstrat. (s) Quicquid vero id est, quod cedere detrectat, seu ipsa materia febriculosa sit, quæ observatorum illorum

rum

(p) *Celsi* monitum est L. 3. c. 1. „Oportet, ubi ali-
„ quid non respondit, non tanti putare auctorem, quan-
„ ti ægrum, & experiri aliud atque aliud: sic tamen,
„ ut in acutis morbis cito mutetur, quod nihil prodest.“
Agimus præcipue hac scriptione de febribus intermit-
tentibus ex acuta periodo, soporem lethæum, aut aliud pe-
riculum subitaneum minantibus, quas nos frequenter vi-
dimus, & timere morbum male fidum didicimus, ubi
medelis omnibus minus certis fidere, & consumptionem
atque evacuationem materiæ diu expectare, aut moliri,
periculosum est.

facilis descensus Averni;

*Sed revocare gradum superasque emergere ad auras,
Hoc opus, hic labor est.*

(q) *Virgilius.*

(r) v. sect. 4. §. 2.

(s) *Hippocrates* aphor. l. 4. § 6. „Febricitanti si sudor
„ contingat, non deficiente febre, malum. Protogatur
„ enim morbus, & humorum multitudo significatur: “
nempe humorum corporis, per febrilem materiam, quæ
exigua est, perque ipsos motus, corruptorum. Hi vero
per ejusmodi sudores partim excernuntur sæpe, partim
se, cum ipsa febrili materie, cui pabulum præbent, ma-
gis magisque in corpore abscondunt, & majorem etiam
atque etiam corruptelam suscipere, & inducere & alias
atque alias corporis partes in suæ labis consortium raper-
e, apti sunt.

rum sensus, & præmissas methodos, subtilitate sua, & abdita profunditate, facile eludere potest, (t) seu sit motus ex naturæ errantis consuetudine inanis; (u) accedunt tandem ad medelam unice certam, cujus usum alii candide fatentur, alii sagaciter dissimulant. " Adeo redeunt ad corticem, qui eum " reddunt alias suspectum. „ (x) Tum vero recte & sapienter eodem, quo ceteri, incedunt tramite, & sufficientes repetitasque præbitiones ministrant, pro

(t) Celeb. *Alberti*, discipulus *Stahlii* ex eruditissimis, de febrifugorum cauto usu §. 7., quis, ait, adeo intime penetrabilia naturæ rimari poterit, qui certissime scire valeat, nihil ei superesse removendum, quod, ut leve & exiguum, data in posterum occasione, de novo vitalitatem lædere queat.

(u) *Brunner.* de gland. duod. p. 88. seqq., Arcanas chemicorum operationes ne ingeniosissimus quidem assequetur, nisi erudiatur ab ipso artifice, aut in intimiora laboratorii admissus ex instrumentis aliisque vestigiis conjectando assequatur id, quod machinatur artifex; quanto magis nos a subtilitatibus naturæ aberraturos existimamus, qui in operibus ejus caligamus, in plerisque plane cœcutimus!

(x) Sunt verba expertissimi *Eliæ Camererii* system. cautel. medic. p. 494. * Alia adhuc esse dicitur, eaque itidem in consuetudine naturæ fundata, excusatio quorundam, qui, quod suspectum reddere amant remedium, ipsi non evitare deprehenduntur. Dum cortex hodie familiarissimus est, & status epidemius homines sæpe cujusque fortis, & eos, qui febre nunquam laborarunt, & qui olim ab ea per corticem, aut sine hoc, curati sunt, magis aut minus graviter, pro rerum circumstantium ratione, afficere solet; facile fit, ut censoribus ejus remedii curandus obveniat æger, qui quandoque febre aliqua laboraverit, cui, quocunque modo, cortex oppositus fuerit, vel fuisse conjiciatur. Tunc, si, qualibet de causa, voti difficulter compotes fieri se sentiunt, accusant chinam olim jam adhibitam, & naturam ei adfuetam causantur, quare cogantur vel invitati id pharmacum denuo ministrare, quod averseantur, protestatione facto con-

* Excusatio ex adfuetudine corticis.

pro motuum pertinacia & ad reditum nisu : nisi , quod indocti aliqui doctorum sectatores faciunt , frustra mederi , & , multos morbos succedaneos aut recidivos expectando , insontem corticem iterum iterumque ex propria experientia , sed & ex propria culpa , suspectum reddere velint . Quæ cum ita sint , ^{Consequenter} uti sunt profecto , quotus jam quisque ex medicis ^{doctorum} in graviorum febrium curatione versatis hodie est , qui *re ipsa* & *in rei cardine* dissentiat , vel dissentium rerum , *practicum* , *solidum* , & *sibi constantem* , tueri queat ? Scilicet , quo frequentior aut rarior medentibus occurrit febrium metuendarum & difficiliorum , morborumque febrilium agnoscendorum curandarumque occasio : quo major est aut minor morbi ac symptomatum formido : quo major minorve est miscela opinionum & dubitationum cum certa experientia ; quo major denique aut minor est a censoribus male sciolis metus , vel censurarum generosus contemptus intra rectæ conscientiæ murum aheneum ; eo etiam magis manifeste aut occulte , copiose aut parce , frequenter aut raro , mature aut sero , hoc ipso medicamine utuntur medici , qui omnes ejus usum opportunum & adæquatum securissimum esse & saluberrimum agnoscunt , vel praxi probant , dissentire forsân ignaris , immo sibi interdum ipsis , ob theoreticam dissensionem , visi , dum reapse practice consentiunt . Provoco ad propriam scientis cujusvis , & satis experti , & attenti medici conscientiam . (γ)

§. V.

contraria . Opinio illa , si cui vere hæret , quam erroneam sit , vel ex adductis observationibus , & repetitis cum cortice & sine eo experimentis , patet , quod uberius demonstratu expeditissimum est .

(γ) Hos omnes , qui ita cortice magis aut minus citro , frequenter , copiose ; aut tarde , raro , parce , uti dicuntur , quamvis dissentire putentur , & hic illic singulariter discrepent , pro consentientibus merito habeo . Quando enim cunque rationalis esse videtur a febris impetu metus , tunc confugiunt ad remedium , cumque ejus

§. V.

De aliquorum dissensione vera, & hæsitatione, spes melior,

Sunt tamen viri docti & cordati, qui, ubi reperiunt, aut legunt, aut aliunde hauriunt, corticem (haud satis opportune, efficaciter, sufficienter exhibitum, vel haud iusto tempore repetitum, vel nimis officiose inutili copia continuatum, vel aliarum caussarum accessione a consueta utilitate impeditum,) effectus minus certos, felices, aut constantes insequi, de ipsa remedii virtute iniquius suspicari, & inter fiduciam & metum fluctuare (z) solent;

usum, quemadmodum consilio reputant. Testor cuiusvis conscientiam, qui expertus satis est, &

Cui e meliore luto finxit præcordia Titan,

annon mecum penitus ita sentiat, uti cl. *Torius* therap. special. p. 274. dicit: „Mihi sane non alia mensura est, „nisi metus meus,“ (a morbo, quem isthoc remedio sanabilem sperare licet, ejusque symptomatibus), „modo „major, modo minor, modo nullus, tam pro determina- „tione exhibendi corticem, vel non exhibendi, quam pro „electione modi, methodive illum modo citius, modo tar- „dius; modo lentius, modo celerius; modo crebrius, mo- „do rarius; modo parcius, modo plenius offerendi: qui- „bus omnibus pro re nata utor arbitrio meo, sinens, ut „& alii utantur suo.“ *Terentianum* illud huc quadrat: „mihi sic est usus; tibi ut opus est facto, face.

* Ramaz-
zini hæ-
sitatio.

* (z) Hos inter fuisse aliquando videtur *Ramaz-
zini hæ-
sitatio.* nus, quum circa annum 1694. constitutiones epidemicas Mutinenses scriberet: ubi modo noxium, modo saluber-
rimum, sibi repertum narrat corticem, quem non nisi initio paroxysmi ad drachmam unam vel duas, semel fere tantum, exhibere tunc didicerat. Mutavit deinde firmavitque, sententiam, & ab eo tempore ad mortem fere usque, editis libellis plurimis, laudes hujus remedii constanter immensum quantum extulit: „postquam,“

uti

lent: præsertim quum quorundam medicorum scho-
læ hæsitati faveant. Et ego ita olim interdum
du-

uti a. 1702. p. 53. scripsit, „ non semel tantum, ut olim,
„ sed plures ad dies exhiberi coeptum est, donec febrile
„ miasma fuerit penitus exantlatum: & adhuc a. 1711.
p. 799. mire dilaudavit. Scripta vero paucis ante mortem
mensibus ann. 1714. epistola, de abusu chinæ chinæ, ad
fratris filium, quem nepotem suum vocat, Mutinæ me-
dicinam facientem, relabi ad pristinam methodum sche-
dulæ Romanæ, eamque satis castratam, & denuo hæsi-
tare videtur: uti sunt senes aliqui, vetustissima quæque
reminiscentes, dum recentiorum visorum factorumque
obliviscuntur. Quisquis cl. *Torti*, medici Mutinensis pri-
marii, responsiones jatrapologeticas legerit, & cum the-
rapeutica speciali contulerit, quas mihi nuper demum,
scripto jam hoc opusculo, nancisci contigit, eum nihil
morabitur ista epistola. Excerptiones ex hac exstant in
diario Halensi, quondam sub novæ bibliothecæ nomine
edito, ubi operum magni illius viri, *Ramazzini*, recen-
sione proposita, non nisi unum illud, profecto non di-
gnissimum, schediasma, tamquam specimen aliquod, se-
ligitur, & curiose recensetur, ut facile in lectoribus
non expertis, quique cetera tanti medici scripta, plane
aliud uberrime præse ferentia, non legerint, nominista-
men merita claritate fuerint occupati, ex vernaculis istis
excerptis, opinionum ambiguitas augeri potuerit: dum
maxime ejusmodi diaria plurium curiosorum, etiam non
medicorum, oculis lustrari solent. Multi vix credide-
runt, foetum esse tanti viri epistolam illam, quam, o-
ctogenario major, optimus senex, mira cum opinandi
ambiguitate, scripsit, suis ipse, per plures annos, immo
adhuc vix biennio ante, propalatis, & erudite stabili-
tis, non sententiis solum, sed & observationibus con-
tradicens: seu labante tandem memoria, seu nubes of-
fundente nescio quo animi affectu, dum ægros invisen-
di & novam experientiam acquirendi senilis corporis vi-
tio tunc vix potens fuit. Nempe intercesserat acris di-
sceptatio de adhibendo, vel non adhibendo cortice, in
morbo aliquo fere desperato, inter cl. *Ramazzinum* ju-
niorem, qui dare omiserat, & errasse volebat, ac cl.
Tortum accitum, & qui cunctationem in hoc & alio

dubius hæsi, antequam experientia & observationum solidiorum lectione uberiori munitus sum, & hæse-

quodam casu infelicitè cedente improbat, & exprobrabat in disputationis fervore. Hanc disputationem, hunc casum, ubi *Tortiana* methodus altero contra nitente ægrum servavit, in therap. special. p. 214. 218. ubertim recensuit, non nominato quidem medico, sed ut non dubitem, quin multi nomen facile divinarint. „ Quid „ hoc rei est unquam, inquit *Ramazzinus* de vitæ sobriæ „ commodis opp. p. 855. quod avi vehementius suos ne „ potes diligant ac foveant, quam parentes ipsi, eoque „ magis, quo ætate sunt provectiores? “ Editus erat cl. *Torti* liber a. 1712. remediique innocentiam ac dosim majorem & repetitam stabiliverat. Scripta est haud multo post ambigua illa epistola, qua censuræ abusus immodicæ cum laudibus usus, nescio an itidem immodicis, per cætera viri opera sparsis, ita commiscetur, methodusque ita incerta præscribitur, ut quid tandem statuendum sit non pateat; pateat vero in viri auctoritate refugium his, qui omittunt corticem ubi omittendus non fuisse aliis videatur, ab aliis usurpatum criminari pro lubitu amant, dum ipsi pro lubitu adhibent; pateat vero etiam præcipue favor in nepotem maximus, in eum vero virum inclitum, qui cum illo disceptaverat, jam quidem minimus, quamquam antea magni æstimatum, magnisque mactatum elogiis: ut hic per latus remedii, erudito opere operose defensi, confodiendus fuisse videatur. v. *Torti* responsiones jatropologeticas. Plura, eheu, ejusmodi impedimenta artis medicæ unanimi consensu stabilendæ, & ab ambiguitate liberandæ, ex dissensionibus doctorum privatis nasci, & propagari, in propatulo est. Certe multorum judicio non respondet hic ceteris viri laboribus, teste diario litteratorum Italico T. 20. p. 446. & ipso illo cl. *Ramazzino* juniore in præfatione ad opp. patrui p. 52. seqq. ubi ad *Torti* argumenta nimium solida nihil regerit, nisi quod infrugifera dicat, non probet, dum ipse, ut arbitror, laudabili transitu in consensum raptus est: suspicionem vero a se amoliri satagit, quasi ipse ad eum libellum scribendum instigaverit, ut remedium illud, & medici genuini lacefferentur. Censura

hæserunt me doctiores. (a) Jam vero certiora dum edocti, & abunde experti, facile nobis ægrisque nostris ab aberratione, & imperfecta curatione, & reversionibus cavemus, dummodo opportunitatem

ram solum ibi incurrere profitetur, „ qui chinam in ea urbe crepent,

„ pharmacopolas,

„ Mendicos, mimas, balatrones,

„ hoc genus omne,

„ & medicos forenses hisque in urbe similes. “ Incurrant ergo censuram, qui merentur: maneat recto medicinæ usui, regulisque experientia finitis, sua æstimatio!

(a) *Geuderus*, physicus quondam Stutgardiensis peritissimus, apud *Lentilium* miscell. medic. pract. T. 2. p. 246. exponit hæsitationem suam, & hæsitationis causas: nempe præceptorum nonnullorum mutorum auctoritatem, quorundam practicum infelicitatem, & querelas ægrotantium nonnullorum remedium hoc formidantium, ac mala familiaribus suis inde, ut opinari a quovis remedio facile est, enata narrantium. Vicisse tandem, ait, curiositatem, quum nullum sit magis laudatum ac commendatum medicamentum febrifugum, vicisse aliorum ægrotantium preces, febrium citiorem curam exposcentium, quum & pertinaces & mali moris febres Stutgardiae dudum fere endemiæ fuerint. Tandem addit: „ febrifugum hoc in usum ducere cœpi, & etiamnum frequenter præscribo, non sine exoptatissimo „ successu. “ Notat vero (1) longe minorem dosin Stutgardiae sufficere, quam alibi *Sydenhamio*, *Jones*, aliisque, multas uncias præbentibus necessaria visa sit: (2) dosin refractam, sed per vices repetitam, incipiendo a declinatione, & per intermissionem continuando, exhibitam, melius & tutius operari: ubi tamen *Lentilius* monet, in ipso etiam paroxysmo jugiter & audacter continuandum: (3) effectum feliciorum esse a dato remedio in substantia, quam in præparatione quacunque: (4) symptomata febris juncta, vel ejus solutionem excipientia, usum & continuationem medicamenti non semper impedire, sed & febrem & symptomata eo sæpe abigi, exemplis adductis de colica, arthritide vaga, cachexia, respiratione difficili, scabiæ retro pulsa: (5) continuatione ad ali-

Geuderus
experien-
tia de
cortice.

quod

tem rite aucupemur, & a continuatione adæquata & repetitione iusta non impediamur, aut desistamus, alias nihilominus hallucinationi obnoxii futuri, sine culpa remedii. Qui autem ex eruditis adhuc ita bona fide erroneam opinionem fovent, vel ambigui hærent, eos a suspitione omni & dubitatione destitutos persuasum habeo, ubi ad veras eventuum causas, & observationum sincerarum fidem, & fundatas in iis regulas, constanter attendere, & rem ad candidæ experientiæ lapidem Lydium explorare placuerit. Immo, si qui adhuc aut amore hypothe-
Funda- seos, qua nihil magis fallax est, aut odio metue-
menta (b) remedii, novitate rei imputata, (c) censorum
dissensus. terri-

quod tempus opus esse, ne febris redeat: (6) recidivam non deberi remedio, sed vel citæ hujus intermissione, vel noviter obortæ aeris inclementiæ, vel repetitis diætæ erroribus, vel teneræ nimis corporis constitutioni: (7) neque post hujus solum, sed & post aliorum remediorum usum, ex iisdem causis contingere: (8) corticem sæpe nullam evacuationem, sæpe sudorem copiosum, aut urinam elicere: (9) nec puerilem nec senilem ætatem usui obicem ponere: (10) primis dosibus refractis febres tum jam vehementes, tum antea lenes & interdum sola lassitudine, oscitatione, pandiculatione, aruum tensione, similibusque, molestas, sæpius evadere valde vehementes, (*quod ignaros, inexpertos, male timidos, absterret*) & quoad omnia symptomata intendi: hoc autem facto ut plurimum brevi post sedari, quod ab aliis etiam remediis, salinis præsertim & amaris, sæpe observare licet, quamvis haud ita certo de his, quam de cortice, prædici melior eventus queat.

(b) *Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
 In tenebris metuunt; sic nos in luce timemus
 Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
 Quæ pueri in tenebris pavitant fugiuntque futura.*
 Lucretius.

(c) Carpebat censor quidam novitatem exhibiti in principio febrium intermittentium malignarum ejus remedii. Regerebat *Lancisus* de nox. palud. effluv. p. 308.
 „ Temere objicit novitatem, nulla scriptorum auctori-
 „ tate

terrículis, (d) doctorum quorundam dissimulatione, vel credita dissensione, quæ aut nulla est, aut inconstans, aut certe soliditate caret, experientia manca, curatione illegitima, eventibus diversa culpa ambiguë, & incertarum medelarum lubrica felicitate, tamquam totidem obscuris velis impediuntur, quo minus distincte jam intueantur, quod sol videt; & si qui sunt, qui ex faciliorem febrium felici per alia remedia curatione, generalem sibi persuaserunt generosioris, sed nauseosi, & censuris obvi præsidii inutilitatem; vel si qua denique alia causa (e) alios a veritatis agnitione aversos tenet; provo ab illis ipsis iudiciis male informatis ad ipsos melius informandos. Tempore enim propediem venturo palpabilis experientiæ manibus velum a peritorum omnium, certe a medicorum oculis, remotum
iri

„ tate suffultam, propinandæ chinæ sub initium: nam
„ semper nova erunt remedia, etsi vetera, apud parum
„ peritos medicos, qui recens autumare solent, quod
„ ipsi non usurpaverint.

(d) „ Leguntur sat acres in corticem invektivæ non-
„ nullorum: inter quos quosdam medicos eruditos refe-
„ rendos esse, fere miratus fuisset, nisi, *nimum* ipsis
„ *suspectum* medicamentum, vel propterea aut *rarius*, aut
„ *plane non in usum* duxisse, mihi ipsi persuasissem, unde
„ & de eodem, præconcepta opinione occæcati, *iudi-*
„ *cium minus favens* tulerunt. Ex illo sane tempore, ex
„ quo iterum caput inter medicamenta febrifuga extu-
„ lit, tot ejusdem feliciter in usum ducti a pluribus fide-
„ dignissimis viris enarrantur historię, ut ego quidem
„ hisdem omnibus me opponere vix auderem, propria in
„ primis experientia me semper magis confirmante. “
Sunt verba experientissimi Riedlini lin. medic. a 5. p. 1072.
seq.

(e) Haud immerito forsan interdum, qui cortice Peruviano utuntur, querulas chemicorum voces apud Borrich. præf. medic. Hermet. imitentur: „ etiam ab erudi-
„ tis (nam vulgi dissonas voces Spartana concoquimus
„ nobilitate) vellicamur, sed ab iis, qui turbidis animi
„ motibus indulgentes, eruditione sua abutuntur, & fe-
„ cun:

iri non dubito, ut usum opportunum & adæquatum
ejus remedii innocuum esse, & necessarium agno-
scant, & ipsi sectentur; (f) nisi forte paullo diu-
tius remaneant pauci, qui, omnium rite satisque ex-
pertorum fidei, & successuum evidentiae, quali in
balance opponant opiniones, dogmata, & censuras
unius forte aut alterius magistri, tanquam Catonis
alicujus censoris, qui falli vix potuisse videatur, si-
bique ambigui dicant:

Victrix causa diis placuit; sed victa Catoni:)g)

§. VI.

Dissensus & hæsitatio non medicorum.

Eorum eruditorum & sapientum ignorationi &
aberrationi, quorum non interest, ut medicas verita-
tes sollicite inquirant, & agnoscant, facile ignosci-
mus, modo ne sibi ipsi aut aliis ægrotis noceant.
Etenim tum in arte & scientia quavis, tum maxi-
me in medicina, de qua nemo non aliquid scire se
putat, fieri solet, ut si quis perfunctorie quicquam
de

„ cunditatem ingenii jam iræ servire cogunt, jam ami-
„ citiæ.

*Sic hominum genus est! quamvis doctrina politos
Constituat pariter quosdam; tamen illa relinquit
Natura cujusque anima vestigia prima,
Nec radicitus evelli mala posse putandum est.*

Lucretius.

(f) Incidit in mentem elegans poetæ Galli *la Fontaine*
effatum in poemate vernaculo de quinquina, opp. T. I.
p. 228. seqq. ubi, ex mente medicorum principum, pri-
mo naturam & pericula febrium, & veteris scholæ me-
dicæ penuriam, deinde corticis felicem virtutem, gra-
phice depingit, tunc vero, „ *quidam*, inquit, adhuc
„ scholæ partibus, suisque opinionibus, quasi alicui re-
„ ligionis articulo, adhærent: seu & *hi ipsi* ad ejus re-
„ medii usum deveniunt. Pauci, fateor, supersunt, ad
„ quos hæc dicta attinent; sed & paucos hos esse ni-
„ mium est. *Ce peu c'est encor trop.*“

(g) *Lucanus.*

de ejus principiis aut praxi legit, vel audivit, vel imperfecte expertus est; occupetur ita intellectus probe alioqui sapiens; ut, deficiente penitiori peritia, & præpollente propriæ scientiæ facili persuasione, non possit non perperam sæpe judicare. At haud immerito prudentes omnes cupimus rogatos: meminerint, (*b*) artem medicam non *παρέρχως* & *ἀς ἐν παροδῷ* perdisci posse, neque ejus peritiam absolvi letis forte animi causa, vel auditis hinc inde, quorundam medicorum placitis, (*i*) neque perfici experientiam visis vel auditis passim experimentis, quæ valde lubrica sunt, & morborum *eventibus*, quos cum medelarum *effectibus* male confundere perfacile est (*k*): judicium itaque suum in arte non sua, & ubi

(*b*) *Hippocr.* I. aphor. I. „ Ars longa, opportunitas præceps, experientia lubrica, judicium difficile.

(*i*) *Baglivus* prax. med. L. I. c. 7. §. I. „ Antequam integros fructus ex libris percipiamus, diu vigilandum nobis est in detegendis, superandisque erroribus, quibus obnoxii solent esse scribentes, quibusque mentem nostram inficiunt, & a veritatís semita summopere re remouent.

* (*k*) Viderunt aliqui, vel audiverunt, immo vel in proprio corpore senserunt, eventus febrium ex quacunque causa minus felices, aut, quod frequentissimum est, minus a reversione immunes, vel quibuscunque molestiis succedaneis expositos. Medicamenti nomen, non ejus, neque febrium indolem & historiam medicam, neque veras eventuum causas, norunt; illud veto, meminerunt assumptum; & audiunt aut legunt obtrectatorum vaniloquia, aut nescio quæ theoremata; & feliciores, qui medelæ eidem soli & certo debentur, effectus manifestos, quique medicinam frequenter facientibus obtingunt innumerabiles, maxima ex parte non comperiunt, ipsi medicinam non facientes; partim præ putata illa scientia & experientia propria non agnoscunt. Hos autem rite cogitare, & huc prudenter in arte aliena judicanda applicare percuperem, quæ scite *Gabelchoverus* observ. cent. 6. 78. monet: „ non satis est, ut re aliqua *præsente* quipiam fiat, ad hoc, ut ab ea re factum credi debeat,

* Falla.
cia non
causa ut
causa.

„ Non

& ubi iudicium recte ferre perquam difficile est, adeoque in re sibi profecto non satis perspecta, æquit

Observ.
Partic. 33.

„ Non enim quod præcedit, aut adest, *caussa* semper est
 „ ejus, quod *fit*, aut *sequitur*. Quare non satis est sci-
 „ re, eandem causam aliquam præsentem fuisse; sed
 „ nullam præterea adfuisse oportet, ut veram causam ef-
 „ fectus ille referre potuerit. “ Festivum exemplum e-
 „ jusmodi erronei iudicii, quod logici *fallaciam non caus-*
 „ *sa ut causa* vocant, narrare liceat. Medicus insignis jam
 defunctus, observaverat multos ægros tunc, quando ex-
 pectatione prudenti maxime curandi esse videbantur, pu-
 tare se a medente negligi, aut non rite secum agi, nisi
 medicamenta assidue darentur. Itaque, ut innocua simula-
 tione querelas inutiles averteret, pilulas ex mica panis
 sola formabat, quas, auri folio obductas, aureas, Gold-
 Pillen, vocare, & tum, quum nihil dare mens erat, ex-
 hibere solebat, ne nihil agere videretur. At, proh, quam
 mira hominum, etiam doctiorum & prudentum, iudicia
 experiri licuit! Alii, si quid sponte boni evenit, mor-
 bo, aut paroxysmo, aut symptomate cessante, o, præ-
 dicarunt, quam egregie istæ mihi cesserunt pilulæ! Fe-
 brem fugarunt, leniverunt æstum, dolorem, tussim, vo-
 mitum, diarrhoeam, placidum induxerunt somnum, ap-
 petitum excitarunt, obstructionem solverunt, promove-
 runt blandum sudorem, & me totum alium ab ejus me-
 dicinæ usu factum sentio. Hanc, hanc omnibus similiter
 ægrotantibus commendabo. Alii ex adverso, immo in-
 terdum iidem postea ipsi, si quos vel morbi indoles, vel
 diætæ error, vel nescio quæ alia causa, hac vel illa de-
 inceps molestia afflixit: ah, proclamarunt, me miserum,
 qui maledictum illud pharmacum, aut nimiam forte ejus
 dosin, assumsi! quam istæ me pilulæ, aureæ dictæ, exer-
 cuerunt! *Vie haben mich die Glod-Pillen angegriffen!* Fri-
 gus, æstus, dolores, vigiliæ, anxietates, tusses, diar-
 rhoeæ, obstructiones, & nescio quid non mali, aliquan-
 do postea eveniens, in istas unicas coniecta sunt; mo-
 niti etiam propinqui & amici, ne periculofam illam &
 infidam medicinam intra corpus admitterent, utque a ni-
 mio certe usu sibi caverent. Quod circa rem nullius ef-
 ficaciæ contigit, id quotidie comperit, quisquis medici-
 nam facit, circa artis præsidia, quæ efficaciora sunt, aut
 repu-

quiter & prudenter suspendant, (l) vel sibi servant, si placet. Caveant vero, ne ægris vanum & nocivum incutiant terrorem, vel perversam suspicionem injiciant, eoque alios sententiæ suæ præmaturæ auctoritate permoveant, ut, seposito clanculum, quod medicus forte in præcipiti opportunitate necessarium reputavit, remedio, vel ab eodem infelicitè abhorrentes, male aut imperfectè curentur, & non reversionibus solum, verum etiam periculis, immo interdum morti ipsi maneant expositi, (m) non remedii culpa, quod forte deinde accusatur, sed morbi & ipsarum censurarum, & formidinum, ob

reputantur: quibus usurpatis omnes & boni & mali eventus imputari solent, a longe diversis causis pendentes.

O quantum mortalia pectora cæca

Nostis habent! felix rerum cognoscere causas

Qui potuit.

Sæpe e contrario verarum causarum efficacia non pro merito accusatur, dum ignorant medicinæ imperiti, quid sumserint remedii, quæ morbi sit indoles, vel quæ quantæque utriusque vires. cl. Tortus therap. special. p. 175. egregie profatur: „ cortici Peruviano fere uni in tota „ medicina datum est privilegium hocce, ut medicus „ ante oblationem possit spondere subitam certamque, „ saltem moraliter, salutem, & , restituto ægro, possit „ intra se modeste gloriari, exultare, & sibimet ipsi „ dicere: *hunc hominem certo pereuntem hoc uno remedio „ vere servavi*. Sed hoc quod probe dignoscitur a medicis, minime dignoscitur ab ægrotis, adeoque illis minus conspicua redditur singularis excellentia remedii, medicique illud apte & opportune præscribentis industria. Et quoniam in aliis casibus laudatur a sano ægrotante medicus, cum illius saluti nil fere præstitit, haud ægre ferat, si aliquando non laudatur, cum præstitit plurimum.

(l) „ Tantumne est à re tua otii, aliena ut cures? Terentius.

(m) Tachenius præf. Hippocr. chem. Ægroto nihil calamitosius accidere potest, quam medicinæ fundamentis substruere credulitatem, cogitationem, opinionem, incertitudinem, arenam, paludem, syctem.

ob quas curatio non perficitur: quod viri probi & prudentes cavebunt moniti (n). Indoctorum & insipientium pseudodoxias epidemicas secure spernimus,

Rumoresque loquaculi popelli

Omnes unius aestimamus assis: (o)

modo

Observ.
Partic.
34.

* (n) Monitus ita est, jamque cavere dicitur vir, quem neque improbum, neque imprudentem reputandum puto, sed suo uxorisque, medicinæ peritiam affectantis, sensu fuisse abundantem. Vocabatur medicus ad illum febre tertiana duplici vehementiori, cum hæmorrhoidum motibus anomalis, laborantem, corpore dudum exanthematibus scabiosis inquinato. Vocabatur vero, postquam uxor jam remediis laxantibus alvum methodo muliebri moverat, & tunc, quum per statum epidemium febres soporosa perniciosaque aliæ inde in istiusmodi corporibus haud paucæ excitari solebant. Corticem non suadere, ex indicationibus supra deductis, medico scienti & cordato non licebat. Obstabat præjudicata contra remedium opinio. Persuasit tamen facta spes restituendæ fere intra triduum melioris valetudinis. Sumitur sensim nescio quantum remedii, ob opiniones dosi satis refracta præscripti, magis refracta dati. Redit, ut fieri solet, accessio, eaque satis gravis, forte etiam gravior. Tunc vero accusatur & omittitur medicamentum, forsan jam proficiens, certe profuturum: substituuntur nescio quæ potiones ab uxore ministratæ, & recuperata sensim per longos languores sanitas his imputatur, cum varia criminatione medelæ prioris. Quotquot deinde per aliquod tempus febricitantes amicos habuerunt bonus vir, bona femella, eos hortati sunt, ne corticem admitterent, aut nimium fumerent: sed irrisione meliora expertorum mulctati sunt. Immo, quum aliquando virgo quædam ex cognatis, febre maligna, cum lienis inflammatione, tussi, & diarrhœa colliquante extingueretur, & per morbi decursum frequenter in potu sumisset decoctum ex radicibus & herbis blande alexipharmacis & thoracicis, chinam in potione sumta ex falsa opinione dictarunt passim, eaque enectam esse ægram, quæ nunquam gustaverat. Moniti tamen, uti dixi, probos se & prudentes gerere, suasqueres agere, & medelas medicis relinquere perhibentur.

(o) Egregie Reinesius epist. 8. „ quemadmodum nihil
„ agen-

modo ne ægrorum salutem insipiens πολυπραγμοσύνη judicandi & consulendi officiat. (p) Si qui sunt homines κακοπολυπραγμονες, illam αλλοτριεπισκοπίαν data opera exercentes, næ illi, quicquid etiam prætexant (q), summum vereri debent judicem, (r) quando artem alienam salutarem judiciis & consiliis turbant suis, & insalubrem faciunt, neque doctrina vera, (s) neque vera experientia suffulti, quamvis utraque forte jactetur, (t) ut fieri a medicis solet. (u)

§. VII.

„ agendum est medico prudenti & cordato, quo famam
 „ aucupetur, & applausum imperiti vulgi; ita nihil, quod
 „ ad salutem ægri facturum esse agnoscit, de quo tamen
 „ sinistre judicaturum esse vulgum opinatur, omitten-
 „ dum est.

(p) *Seidel* de morbis incurabil. p. 112., Ineptiæ quo-
 „ tidie excogitantur plures. Interim causa morbi, nullo
 „ adversante, libere dominatur, sobolique suæ, id est,
 „ morbo incrementa dat, donec ægrum jugulet. Quo
 „ tunc se proripit illa sapientia, quæ censorio consilio
 „ medicos procul facessere antea jusserat?

(q) Eleganter *Carolus* apud *Lentilium* miscell. med.
 pract. T. 2. p. 609. de hujusmodi homine, „ procaci, ait,
 „ instituto ne speciosa aliqua deficeret larva, prolixum
 „ caritatis christianæ pallium eligis, quo munitus velo
 „ tecta omnia tutaque censes: cujus crebris micationi-
 „ bus incitatus, brevi quoque refarciendis tibialibus,
 „ calceisque refuendis operam, opemque tuam accommo-
 „ dabis, spero.

(r) „ Homicidii crimen est, in hominis salute pec-
 „ care. „ *Cassiotor.* form. com. archiatr.

(s) *Tulpius* observ. L. 4. 54. de noxa ex libris me-
 dicis, „ imperitia, ait, malus thesaurus, qua imbutus
 „ videris capere, quæ te capiunt, concipisque ex male
 „ intellectis præjudicatam opinionem, quæ ubi peperit
 „ pervicaciam, actum est de homine imperito, quem
 „ deinceps ne ingeniosissimus quidem mortalium ab sen-
 „ tentia sua facile dimoveat.

(t) „ Nihil audacia doctius est, nihil ignorantia au-
 „ dacius. *Hippocrates.*

(u) Non enim sunt arte homines hi divini aut scientia;
 Sed superstitiosi vates, impudentesque harioli,
Verthof, de Febris.

S. VII.

Experientia experientiæ opposita.

Allegent vero experientiam medici, allegent non medici, licebit experientissimi Bæcleri, professoris Argentinenſis, (x) reſponſionem noſtram facere: “allegata a præjudicio occæcatis in contrarium experientia ſuſpecta plane, immo falſa & nulla, apparet. Experientiam experientiæ oppono: „nempe, uti auctoris doctiſſimi mentem capio, ajentem neganti; repetitam vix tentatæ; ſinceram præjudicatæ; veram apparenti; medicam non medicæ; diſtinctam tumultuariæ; integram mancæ (y); certam ex medela ſimplici, incertæ ex ambigua farragine; evi-

*Aut inertos, aut infani, aut quibus egeſtas imperat,
Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam.
Ennius.*

Expe-
rientie
manca.

(x) ad cynoſur. mat. med. P. I. p. 205. ſeqq.
(y) Manca diverſo modo eſt experientia. Duo heic potiſſimum notamus momenta. Primo ſunt aliqui, quibus pauciores forſan, vel tales ſolum febres videre, per loci, & temporum, & ſingulorum ægrorum felicitatem, contigit, quæ ſua natura minus difficiles fuerunt, aut periculis non facile obviæ, & aliis remediis vel cito ſatis, vel tandem certe ſatis tuto medicabiles. Hi, ſi hiſtoriam, indolem, pericula, febrium copioſe epidemiarum, degenerantium, difficilium, pernicioſarum, & morborum acutorum & chronicorum ex febrili fomite innumerorum, aliasque ægritudines eodem remedio domabiles, vel ignorant, vel ſub alieni morbi nomine, & neſcio cujus cauſſæ ſpecie negligunt, facile fit, ut incomparabilem, eamque multiplicem, medelæ febrifugæ utilitatem non experti deſpicatui habeant, artis oſores ignorantes, quamvis cetera ſatis docti. Meliora hos docebunt forſan aliquando auctores, ſi hos legere & recte ponderare haud gravabuntur, quos paſſim hic adduximus. Symbolam ſuam conferre pollicitus eſt experientiſſ. C.B. Behrens, ſcriptum jam elaboratum habens de
cor-

evidentem, ubi effectuum causa patet, dubiæ, ubi nescio quid non accusari potest; propriam, quæ alienæ dudum prudenter repetitæ innixa est, propriam, inquam, ex iusta, tempestiva, efficaci, adæquata methodo, alienæ ex alienis erroribus, defectibus. (2) Pergit cl. Bæclerus: "sancte namque te-
„ sta-

corticis Peruwiani usu multiplici. v. annal. acad. Jul. T. 3. p. 152. Deinde & eorum maxime manca est experientia, qui praxin ex præcepta theoria imperfecta, uti theoria omnis est, & ex curationis imperfectæ eventibus ipsam etiam perfectiorem præjudicant, quique ob vitia medentis, ægroti, adstantium, materiæ, causæ, motuum morbidorum, & labantis naturæ, innocuum remedium reformidant, reformidatum vix experiri audent, castrant, inturbant, aliisque hominibus similem formidinem incutunt, ut hinc, quibusdam in locis, fieri non possit, quin experimenta aut nulla fiant, aut vehementer imperfecta, & ob id ipsum minus felicia, quæ novis censuris ansam præbeant. Ita eunt in circulum errores, & uti opinio experientiam mancam gignit, ita hæc opinionem infelicititer alit. Haud injuria dixerint, qui penitus februm & remedii effectus experti sunt, si quem bonum cordatumque virum ita errantem perperam judicare audiant: tu si hic sis, si, quod nos, noveris, videas, & exploratum habeas, aliter sentias!

(2) Eleganter & modeste, ut solet, celeb. Torti responsion. jatrapolog, p. m. 456. de hac ipsa materie, ait:
„ nil minus me terret, *ratione satis, & experientia mu-*
„ *nitum*, sed & simul nil magis angit, quam auctoritate
„ impugnari. In id namque discriminis adducor, ut scri-
„ ptoribus omni honore ac existimatione ceteroqui di-
„ gnissimis, ullo pacto hac in re nequeam subscribere,
„ immo *sogar*, impellente *me nota nimium veritate rei*,
„ non modo contrariis aliorum illustrium virorum addu-
„ ctis testimoniis eos *refellere*, verum & iis *memet ipsum*
„ *fidenter* opponere omnium infimum, sed fortasse *præ-*
„ *multis expertum*. Puderet me sane cum quoquam *tanta*
„ *decertare fiducia*, si de subtili quapiam doctrina lis
„ ageretur, sed, ubi *disquiritur factum*, quæ de illo sum
„ *millies expertus* ingenue referre, & adversus quemli-
„ bet opponentem *constanter sustinere*, haud erubesco.

“ stari, & ad testimonium publicum provocare pos-
 “ sum, me non unum aut alterum, non centum,
 „ sed aliquot mille (a), diversis febrium intermit-
 „ ten-

„ Ob id penes me *nulla auctoritas*, in hac *materia exper-*
 „ *rimentali*, magni penditur, *nisi* ab auctore illa profici-
 „ scatur, qui, per quatuor saltem, vel quinque lustra,
 „ *hoc remedioliberaliter sit usus*. “ Equidem, qui cum in-
 clito viro de usu remedii innocuo, unice certo, sed cau-
 to, distincto, tempestivo, efficaci, adæquato penitus con-
 sentio, praxeos propriæ circa id remedium vix ultra duo
 cum dimidio lustra numero. Præeuntes tamen habui ma-
 gistros longo rerum usu exercitos, & adhuc quotidie ha-
 beo virum illustrem, eundemque medicum longe do-
 ctissimum, experientissimum, sapientissimum, cujus la-
 teri, dum medicinam sollertissime & felicissime facit, at
 indivulsus fere comes inde a septennio hæreo, & vesti-
 gia practica lego, & consilia ubivis requiro ac ample-
 ctor, iisque me & erudiri, & firmari, & inter sollici-
 tudines laboresque practicos concatenatos, mire levari
 & recreari sentio.

O querulos inter requies mihi blanda labores!

Qua soleo curas sæpe levare graves,

Dum mihi languidula creat ardua cura caterva

Sollicitas noctes, sollicitosque dies.

Quale sopor fessis, quale est sitientibus unda,

Quale per æstivam mollior aura viam;

Tale fatigata curarum pondere menti

Cura juvans socii dulce levamen adest.

Si hujus viri merita & dotes, uti mihi, nostratibusque,
 & exteris plurimis, & regibus principibusque summis,
 perspecta sunt, auctor ille candidissimus cognita haberet;
 profecto fieri non posse scio, quin ejus, idem quod ego
 dudum ante sentientis, & frequenti usu experti, aucto-
 ritatem maximi penderet, & suas ea corroborari obser-
 vationes in sinu gauderet.

(a) De uno praxeos anno loquitur cl. Bæclerus, de-
 que solis militibus. Sincere ista a viro præstantissimo
 scripta, & veram rem esse, nulli dubitamus, quæ ho-
 minibus indoctis hyperbolica videatur. Quin ipsis viris
 doctis, haud multa praxi usis, neque in febrium cura,
 aut statu epidemio, valde versatis, ita forte videbitur,
 velut

„tentium generibus afflicto, divino hoc auxilio cu-
 „rasse, vix occurrente uno aut altero male, & qui-
 „dem ex culpa ægri, cedentis remedii exemplo.
 „Nescio itaque, qua fronte, qua audacia, tantum
 „naturæ donum proscribatur.

§. VIII.

velut auctori imposturæ corticis narratio *Kergeriana*, de
 curatis simplici remedio febrifugo *mille* febricitantibus
quatuordecim annorum spatio, qua de re supra p. 43. di-
 ctum est. Ignoscant viri graves, quod illius scripti, dum
 feria aguntur, aliquoties mentionem faciam. Fando ac-
 cepi, esse ex his, qui de hoc remedio male informati
 perperam judicant, qui solo titulo audito, & non le-
 cta, aut certe non ponderata, opella ipsa, aut re non
 satis intellecta, nescio quid eximii aut solidi inibi esse
 debere præstituerint, & arrepto passimque pronuntiato
 odioso illo & indigno imposturæ nomine, nullis ratio-
 num momentis suffulto, suos aliorumque auxerint erro-
 res, cum detrimento ægrotantium. Prodiit postmodum,
 eodem præside, altera disputatio plane similis farinæ, de
 usu corticis noxio, quamvis recto, ubi prior illa mire
 beata prædicatur, quasi illius pondere pressus jam ge-
 mat cortex, & illa primum oculos aperuerit mortalium,
 ut usum rectum a noxio distinguere cœperint. Ita, quod
Persius dicit: *pagina turgescit dare pondus idonea fumo*.
 „Fabula quædam inter *Æsopicas* sironem narrat, inse-
 „ctum minimum, tauri viatoris cornu insidentem, quum
 „hic forte ingemisceret, acuta vocula proclamasse: o
 „miserum, quem ego meo pondere opprimo! cui via-
 „tor, amicule, inquit, quiste in orbe esse norat? quis
 „pondus tuum sentiat, quod nullum est? “ v. *fables de*
la Mothe. Nemo crederet, nisi clara verba adessent,
 quemquam id publice profari non erubescere, quod au-
 ctor §. 2. dicit: „ab eo tempore, “ (quo nempe ludi-
 crum illud de impostura opusculum editum est,), „agno-
 „sci cœpisse, chinchinam noxium & inscurum esse medi-
 „camentum, si empirice, h. e. imprudenter, nulla cor-
 „poris ægrotantis, causæ febrilis, temporis, aliarum-
 „que circumstantiarum ratione habita, usurpetur; esse
 „vero ac manere optimum, efficacissimum, ac tutissi-
 „mum remedium, si quis eodem recte uti sciat. “ Atqui
 hoc de quavis medela quantumcunque efficaci, vel ante

§. VIII.

Absoluta cura reliquæ, neque a febre neque a remedio metuendæ sunt.

Certe integram sanitatem, vel priori etiam sæpe firmiorem, ab hoc remedio recte usurpato consequi, neque reliquias deinde febris, multo minus medicinæ, timendas esse, dudum attenti, quos passim nominavimus, observatores memoriæ prodiderunt, & recta ratio experientiæ comparata suadet. Nemo sane probaverit, febrilem materiam, quæ per se tam exiguæ molis est, (b) &, tametsi violentissime afficiat,

Æsculapium, agnoverunt medici, & de cortice docuerunt omnes, quotquot a prima ejus in Europam introductione de eodem scripserunt, & id sana ratio & experientia dictat, quicquid unus hisce obstrepat disputator, haud credo serius, de usu simul recto & noxio, id est, chimæra medica. “*Sine noxa mederi id est, si recte*”
 „*faciamus.* (*ἐπιτυγχάνειν τὸ ὀρθῶς ποιεῖν.* Cum
 „*noxa* vero medicari, (*ατυχεῖν*) est, cum quis, quod
 „*non* sciat, id *non recte* faciat. “ *Hipocr. de loc. in ho-*
mine §. 125.

* *Materia febrilis*
μιασμα
exiguum.

* (b) Fermentum hanc, an putredinem, an aliter vocemus, nihil refert. *Sablius* de febris ratione c. 1. p. 24.
 „*constituimus, inquit, omnino nos quoque pro causa*
 „*febris* in genere *materiam*, quæ, serius aut ocysus, valde
 „*de remote* aut valde prope, *putredinosa fermentativa*
 „*corruptionem* atque labem parti alicui vitali incutere
 „*possit.* p. 29. *Nostri* acceptio *putredinis*, ut *causa fe-*
 „*brium*, de *imminente*, aut non nisi leviter & *minuta-*
 „*tim* adhuc *incipiente*, & antequam copiose, adeoque
 „*insuperabiliter prævalet*, mature præfocanda, omni-
 „*mode* intelligi debet. “ *Sennertus* de febribus lib. II.
 c. 17. „*Si ea, quæ in febribus accidunt, observemus,*
 „*videtur illud* *μιασμα* & *περιττωμα σπυριώδες* sæpe qui-
 „*dem* esse mole exiguum, sed vi maximum, utpote,
 „*quod primaria paroxysmi causa* est, & quo discussa
 „*paroxysmus* cessat, id quod interdum a natura fieri
 „*solet.*

ciat, facile de causa, in homine plane sano (c) nasci, facile denasci, & exigua vel nulla excretionis, & corporis, anni, aerisque mutatione insensibili, immo levissimi sepe ponderis remedio, extingui & excludi potest, venenum esse adeo insuperabile, ut nulla antidoto adæquata, nullo naturæ in functionum integritatem restitutæ robore edomari, digeri, & excerni queat; sed solis violentis illis, & sæpe formidandis, febrium motibus consumi, atque expelli debeat, noxam alias in corpore relicturum. Contrarium evincit usus adæquatus, adæquatus, inquam, & præmissis præmittendis (d), si quibus ob-

Materia
febris
arte domabilis.

Effectus
medela-
rum fe-
brisuga-
rum.

ple-

„ solet, quæ id ex venis expellit, dum circa labia, na-
„ res, & alias faciei partes pustulæ excitantur. “ *Meibomius* de febribus intermittentibus epidemicis §. 25. 29.
„ Infinita eorum exempla videre licet, qui tempore epidemicæ constitutionis toti sani, deque nullo symptomate conquesti, derepente febris corripuntur. Annon colligitur inde, extrinsecus aliquid communicari, quod varios illos motus cieat, & tantos effectus tam subito edat, ad instar venenorum, quæ, intra corpus sanissimum recepta, mox omnem ejus œconomiam miris modis perturbant, quibusdam symptomatibus plane similibus. Solutiones febrium *per naturam & artem* satis demonstrant, ab *exiquo aliquo miasmate* dependere febrem, quo *excluso*, quocunque etiam modo, aut *mortificato*, mox cesset febris.

(c) *Pechlin. observat. p. 255.* „ Miratus sæpe sum subito illos & inopinos quartanæ insultus, quippe qui, velut fulmine immissi, validissima quæque corpora invadant & pessumdent. Utrum *aura quadam* austero vitriolata bilem sic satis fluidam corripiat, inque lentum & viscosum humorem fixando permutet?

(d) Recte *Pechlin. observ. p. 254.* „ ubi non tantum qualitate, sed & copia, humores excedunt, sine purgante aut vomitorio curam transigi posse, non credo. „ Ubi sanguis nimium quantum exæstuat, quod subinde fieri solet, neque magnum sit in prima regione vitium, præsens sane est in venæ sectione remedium, qua sæpe una morbus conficitur.

plenitudinem aut obstructionem insignem opus est, institutus, medicaminum febrifugorum (e), quæ deus naturæ facile erranti labantique largitus est, præsertim salinorum, amarorum, aromaticorum, & subastringentium. Iste vero rectus usus nihil noxii, nihil metuendi, in corpore relinquit: cujus rei fidem faciunt tot tantique, ad quos provocavimus, observatores, ac experientia antiqua & nova. Enimvero per omnium sæculorum decursum post febres innumerabiles remediis ejusmodi febrifugis, quæ specifica dici merentur, magis minusve certis, vel ab ipso vulgo, (quid ni a peritis medicis (f)?) in medio cursu interceptas, & penitus profligatas (g) constantem sanitatem insecutam esse, cui non constat?

(e) add. *Pechlini* locus adductus p. 40.

(f) Idem observ. p. 254. „ De febrifugis dico, in
„ dosi & temporum conditione omne sanandi momen-
„ tum situm esse, & præpostero metu contigisse, ut em-
„ piricorum sæpe in hoc curandi genere majores sint par-
„ tes, quam dogmaticorum.

(g) Penitus profligatas dico. Nam, secundum regulam nostram secundam, cardo curationis febrium in eo versatur, ut, si quodcunque medicamentum febrifugum adhibeas, proportio inter vim morbi & remedii recte ponderetur, neque medicam manum adhibere, ac febris a tergo insistere, prius desinas, quam omnino hanc cum symptomatibus fugatam esse appareat. Ita avertuntur noxæ dispositionis febriculosæ imperfecte curatæ, quas vulgus remediis perperam imputat, forte vero etiam imputant aliqui ultra vulgum sapientes, sed justam continuandi normam vel nescientes, vel negligentes, vel ab ea deterriti, & nescio qua opinione occupati. Atque ita innumeræ febres & olim & nuper, sine multa naturæ ope, sine expectatione multa, plane curatæ sunt sine noxa, chamæmelo, verbenæ, salvia, absinthio, gentiana, pentaphyllo, aristolochia, cortice fraxini, aromatibus, salibus, & similibus, immo epicarpiis, aliisque medelis, si modo ista præsidia, adjuvante natura, adæquata morbidæ materiæ motibusque fuerunt, & proportio rite observata est. Provoco ad observationum per omnia sæcula

stat? Unde prudentioribus facile judicatu est, si-
bi res iisdem remediis non succedat, vel artificis
vitium subesse, ejus correctio arte addisci debeat,
vel morbi vim paullo evasisse potentiorē, quam
pro ejus medicinæ viribus; dubitandum vero non
esse, quin victas daturus sit manus, si majoris cer-
tiorisque virtutis medela similis opponatur. Superio-
ri sæculo adeo felici esse contingit, (*b*) ut reme-
dium iis morbis debellandis, præ ceterarum mede-
larum omnium virtute, certum in artem nostram
introduxerit, quod eodem forte modo, ac eadem
certe cum securitate, operatur, qua cetera, omnibus
scholis accepta & laudata, medicamina amara levi-
terque ædstringentia: quæ, qui sub præparantium
vel quocunque alio titulo sectantur, & commen-
dant, hoc vero contemnunt vel vituperant, quod
aliqui facere amant, næ illi, quid sibi tandem ve-
lint, ignorare videntur: adeo propria sibi sententia
non constant, quum differentiam nullam ostendere
possint, nisi quod cortex ceteris certius & potentius
febrim reprimat. (*i*) Evidentissimum experiēti cui-
libet est, virtute hujus medicinæ, si opportune &
suf-

cula scriptores, quos aut non legere, aut negligere, aut
intelligere nolle, & sibi solis sapere oportet, si qui se-
rio, cum scriptore de corticis usu recto noxio, febrem
ultimum naturæ præsidium, ad materiem febrilem per-
domandam, reputant, & solam plenitudinem humorum,
ejusque manifestam evacuationem, a natura sibi relicta,
vel medico divinante præstandam, inculcant: quo solo
facto aliqui, sine alio indicio, totam materiam febrilem
evacuata esse debere, jactant, quasi prope noverint,
quid illa sit, & ubi hæreat ultima ejus radix, aut quasi
hanc per aliquot *μικροσκοπίων* inauditum inter excreta di-
gnoscerē possint.

(*b*), „ Suos quoque *Columbos* habuit ars nostra. *Ra-*
„ *mazzinus*, opp. p. 65.

(*i*) *Cl. Tortus* therap. special. p. 15. „ Forsitan, si
„ parem *in talibus* virtuti nostri corticis reperirent vir-
„ tutem, illam pariter haberent suspectam: adeoque fal-
„ lant eos remedia necesse est, ut illis adhibeant fidem.

Functio-
num re-
stitutio
in inte-
grum,
sympto-
matibus
paroxy-
sticis fu-
gatis.

Robur
coctior &
evacua-
tio.

sufficienter, uti supra descripsimus, exhibeatur, hu-
mores & fibras corporis ita roborari, & disponi,
quomodo id cunque jam fieri putemus, ut, cessan-
te penitus violenta illa motione spastica & fervida,
quæ per paroxysmos afflixerat, restituantur in inte-
grum functiones omnes, & homo sanus appareat,
qui antea febricosis symptomatibus graviter afflige-
batur, & maneat deinceps sanus, si ad scopum ob-
tentum usque medela continuetur. Fit illud robore
evidenter fibris addito, correctione manifesta mate-
riæ morbidæ, & ejusdem excretionem per vias aptis-
simas, quam natura, hoc remedio roborata, & in
corrighendi onere sublevata, & ab ambiguïs & er-
rori obnoxiiis motibus febrilibus, in certiore fun-
ctionum integritatem restituta, melius nifu proprio,
huc illuc promovere potest, quam medicus, qui via-
rum humorumque dispositionem non penitus notam
habet venarum apertione, vel evacuantibus pharma-
cis, monstrare & propellere potest. (k) Etenim
roborata natura, & ipsum remedium amarum, to-
nicum,

* Obser.
partic.
35.

* (k) *Holterhoff* de erroribus medicorum p. 4. seq.
„ Ferdinandus, Hispaniarum regis frater, cardinalis To-
„ letanus, octoginta & novem diebus tertiana agitata,
„ obiit ætatis triginta & duorum annorum, & toties ta-
„ men in eo venæ sectio iterata fuit, ut aperto cadave-
„ re, & sublatis corde, hepate, & pulmone, dissectis
„ venis & arteriis, vix cochlear sanguinis in cavum tho-
„ racis confluerit. “ Eandem historiam referunt *Helmont.*
de febribus, & *Thonerus*, L. I. obs. 7. qui totum ejus
principis corpus venæ sectionibus, purgationibus, hiru-
dinibus, & stricta diætâ, ita exhaustum fuisse memorant,
tertiana non minus typum suum servante, ad extremum
fati diem. *Peyerus* de glandul. intestin. c. 7., in prom-
„ ptu, ait, nobis foret, noxas, immo crudas, ut levi-
„ ter dicam, mortes, a præpostero ac *pertinaci purgan-*
„ *tium usu in febribus*, iis in primis, quæ inde ex anni
„ 75. autumnô, usque ad hyemem 76. *ἐπιδημίας* grassa-
„ bantur, accersitas, exemplis ob oculos ponere. “
Abundant in historiis medicis ante inventionem corticis,
& ubi is negligitur, exempla hallucinationum ejusmodi
in

nicum, partim sponte eliminare observatur humores turgentes, partim coctione, seu digestionem singulariter accommodata, quocunque illa fiat modo, coquit indubie materiam peccantem, quia coctionis signa dilucida post paucos certe dies apparent, materiamque eam deinde sensim sua sponte per vias commodissimas excludit. Ut taceam *excretionem circa os & nares*, quæ in vulgus nota, & sola sæpe sufficiens, tertianarum febrium crisis (l) post corticis usum sæpiissime efflorescit; ut præteream rariorem *salivationem* (m), & qui priores doses circa paroxysmi incipientis vel exeuntis tempus, frequentissime cum *euphoria* sequuntur, *vomitibus*, & salutaribus *sanguinis fluxibus*; manifesta etiam experientia ostendit

Per vias
varias
naturæ
& materias
ambas.

in eligendis movendisque evacuationibus. Imminuta enim satis plenitudine, sæpe vix desinunt humores per paroxysmos rursus turgere, nisi medela specifica statim subjuncta fomitem præcidas, ut, si hac careat medicus, vel carere velit, iterum iterumque sanguine misso, vel pharmaco dato, evacuari debere ægrum facile perperam opinetur. Humor vero febriculofus, post plenitudinem forsitan insigniorem semel aut iterum imminutam, medicamento specifico sufficienter correctus, sponte naturæ roboratæ, per congruas vias ejici solet, quantum opus est sine aberrationis metu.

(l) Hæc manifestam exceptionem facit regula, qua nihil parcum criticum reputatur. Recte tamen *Pechlin.* observ. p. 235. „ illud in tertianis exanthema, quod iis „ fere solis proprium est, nariumque & oris viciniam „ depascitur, ut sæpe magna valetudinis compendiarum „ erumpat, medicumque & ægrum soletur, in hoc tamen „ etiam utrorumque spes sæpe frustrari vidimus, „ quod lente se iterum subduceret exanthema, novumque „ subiret. Repelli quidem illud & in sanguinem redire malum est, sed nec, cum exarescit, in atomos dissipatum, omnia in vado. Et, ut aliquis in extrudendo eo appareat naturæ conatus, sæpe tamen etiam „ argumento est, plus superesse materiæ, quam ut absumi tam exigua parte possit.

(m) conf. *Hellwig.* de quinquina Europ. §. 24.

dit quotidie , quod inclitus medicus & observator
exquisitissimus dicit (*n*) : “ chinachina , cum minus il-
“ lud expectaveris , *alvum* subducit (*o*) , *diuretica*
“ fit (*p*) , *diaphoresi* agit (*q*) , aliquando nihil ho-
“ rum accidit , nisi quod *vigor* , *color* , *appetitus* ,
“ & *integra redeat sanitas* . , Atque hæc ipsa , quæ
rite continuato corticis usu , fugata penitus febre ,
sensim certissime eveniunt , *signa certissima* sunt au-
tæ seu instauratæ *perspirationis insensibilis* , (*r*)
quam febris imminuerat (*s*) , quæque ceteris evacua-
tionibus longissime præpoller , (*t*) vulgo licet igno-
ta ,

(*n*) *Albinus* de febre quartana th. 22.

(*o*) v. supra p. 34.

(*p*) Urinas , a corticis sufficienti usu *fere semper* coctas
& copiosiores promanare , quemlibet expertum testor &
auctores hætenus allatos fere omnes . Cl. *Torti* respons.
jatrapol. p. 430. , Ab epota chinachina urinam copiosio-
rem reddi perpetuum est . “ v. supra p. 60. ex *Brun-*
nero adducta . Et est ista crisis , & matæ morbidæ
excretio , ex præstantissimis & maxime fidis . *Freind.* ad
epid. Hippocr. comment. 8. , Plures apud *Hippocratem* ex
febre post *urina profuvia* evasisse legimus : qui quidem
uti in urinis notandis multus est , ita ex his præcipue
curandi indicia traxisse videtur .

(*q*) Cortice sub declinatem præcipue paroxysmum
exhibito , sudores criticos largius solito certiusque ple-
rumque prorumpere , itidem experientiam peritorum re-
stem voco . v. supra p. 88. p. 106.

(*r*) *Sanctorius* medic. stat. aph. 40. natura , dum in
perspirandi officio impedita est , incipit statim mul-
tis deficere .

(*s*) *Sanctorius* aph. 49. , quilibet corporis dolor , sive
labor , cocti perspirabilis transitum impedit . aph. 52.
tres sunt internæ causæ prohibitæ perspirationis : oc-
cupatio naturæ , diversio , & vires imbecilles . “ add.
aph. 95.

(*t*) *Sanctorius* aphor. 4. , perspiratio insensibilis sola
solet esse longe plenior , quam omnes sensibiles simul
unitæ . “ add. aphorismi seqq. & 21. 58. 59. 60. & 61.
ubi tandem : “ quid , inquit , nostratum plurimi in omni
ægri-

ta, & qua suppressa febres præcipue generantur, & restituta optime sponte exhalat febriculosus vapor.

(u) Signa sunt certissima, ut non opus sit statera *Restitutio aequilibrum & excretionum naturæ.* Sanctoriana, restituti in statum sanum *æquilibrum* corporis, febre antea turbati, & restituti *motus tonici* naturalis, quo facto *omnes excretiones* rite procedunt. Itaque, si vel maxime crisin subitam, & in sensus incidentem, a cortice fieri, inficias eatur, λυσι certe, seu excretionem successivam, quasi κατ' επικρασιν, a recto ejus medicinæ usu evenire, negari haud posse videtur. Sufficiunt enim facile tenui illi *μιασματι*, quod febris causa continens est, & humoribus non nimium spissis & abundantibus, evacuationes istæ, ab ipso medicamento specifico ipsaque natura ita peractæ: modo, quod methodus generalis docet, evacuata sit, si qua forte evidenter aut venas replet, aut primas vias, aut eo nititur materies abundans & excretionem urgens, sintque resolutæ, quæ remedii efficaciam impedire possunt, obstructions. His omnibus ad observationum fidem perpenſis, mirum est esse, qui putent, fisci solum hoc remedio materiam febrilem, non corrigi, non evacuari, & qui quærant, quo ergo abeat materia febris per chinam curatæ. (x) Verum tamen, cum

sæpe

*Indicatio-
tiani re-
versio-
nem præ-
cavendi
sufficit
cortex.*

ægritudine solum per alvum, vel per urinam, evacuandum sibi proponunt, & de insensibili perspiratione, ne vix cogitant?

(u) *Sanctorius* aphor. 10. 11. „ Si impedita est perspiratio, diebus sequentibus vel succedet plenior perspiratio, vel aliqua evacuatio sensibilis plenior, vel cachexiæ vestigium, vel febris “ aph. 63. „ tunc quam maxime recedimus a morbo, quando pervenimus ad medium latitudinis ponderis salubris, non ob evacuationem sensibilem spontaneam, vel a medico factam, vel ob jejuniū; sed ob perspirationem insensibilem, quæ fit a somno, post optimam coctionem, „ add. *Piscarn.* opusc. medic. diss. 8. de curatione febrium, ubi ostenditur eas optime per transpirationem depelli.

(x) v. *Sydenham.* epist. 1. p. m. 377. cl. *Torti* therap. special.

sæpe quidem ex ingenio morbi, quod ex observationibus itidem innotuit, verendum sit, quod tamen verendum non semper est, & sæpe frustra timetur (*y*), ne in corpore maneat materiæ febriculosæ particula quædam *ὑποσφοδρῆς*, sed subtilissima, sine sensibili mole, sine æquilibrîi turbatione, sine motu morbofo, sine noxa tantisper ulla, particula nempe ita immota, vel immatura, ut percipi, attingi, aut amoveri non potuerit: quum, verendum sit, inquam, ne hæc materia, suo tempore maturata & mota, denuo sponte augefcatur, iterumque tonum & excretioncs turbet; indicatio superest prophylactica; quam secuti, iusto certoque tempore, quo iste motus incipere nititur, quod historia medica docuit, medicinam adæquatam repetimus.

special. L. I. c. 3. ubi causæ eleganter enarrantur & confutantur, ob quas apud quosdam perperam male audit cortex. Inter has præcipua est vanissima hæc dubitatio, ex opinionum commentis oriunda, ex quibus, & scholarum opinantium auctoritate, & facili assensu hominum artis ignorantium, quos per aliquam fucatam & penitiori experientia oppositam veri speciem terrere facile est, enatae sunt omnes illæ noxiæ & præjudicatae de noxa innocentis remedii nescio qua persuasiones. Atque his, dum a tempestivo, efficaci, adæquato remedii usu absterrentur homines non satis experti, præpeditur passim, immo vere noxiis experimentis turbatur experientia. Hoc habeant tantisper responsum, qui ambigui quærunt: unde ergo fiat, quod tot censuras incurrat remedium, si per se innocens sit, & adeo utile, modo recte adhibeatur.

(*y*) *Torti therap. special. p. 173.* „ Aliquando recidunt ægri, si in ipso morbi vigore cortice curantur, „ sæpissime non recidunt: præterquam, quod recidiva „ vel inhibetur continuato remedio, vel, si prorsus inhiberi non possit, saltem debilior solet esse radice sua. „ *id. p. 15.* „ Tam levis sæpe sæpius est accessionum recursus, ut nonnunquam expediat febrilis fermenti relin- „ quas ipsi effervescentiæ febrili, duobus vel tribus accessibus dissipandas, relinquere.

mus. Ita tum excretionibus naturales, præsertim perspirationem insensibilem, (z) quæ tenui illi particulæ residuæ maxime apta est, tum motum tonicum, (a) & æquilibrium œconomiamque corporis, manifeste facta testis servamus: quo præstito ultimus febris fomes extinguitur. Etenim, si omnia recte fiunt, vel nihil plane febriculosi amplius apparet, ut pateat levem illum vaporem, si quis superfuit, extinctum esse & exhalasse; vel, si quid a materia residua leviter movetur, id eodem, quod jam diximus, modo, factis pro nisu naturæ evacuationibus sensibilibus aut insensibilibus, & tono in robur naturale restituto, ita e corpore eliminatur, ut facile iterum integra redeat sanitas, & maneat integra, si repetatur remedium, quoad opus est, atque ita funditus deleatur dispositio febrilis: (b) quod expe-

(z) Hoffmann. fundam. medic. c. 3. §. 37. „*recidivæ febrium creberrime fiunt a transpiratione prohibita.*

(a) Recte Helmontius opp. p. m. 404. „*nisi nervi firmentur, facile morbi recidivi fiunt.*

(b) Ponamus etiam, esse quasdam febres sua natura alio modo *ὑποσφοδραῖς*, ut post longius, aut incertum tempus, aut post annum fere, redire ita moliantur, ut ultimum morbi seminium, si quod superest, temporaria nostra curatione exhaustiri non possit. Nescio, uti jam supra dixi, & nemo scire potest, annon istiusmodi febres sero redeuntis novi potius sint morbi, pro corporis, & diætæ, statusque epidemici ratione, æque ac primus, geniti, quam ut a radice quadam veteris *ὑποσφοδραῖς* repullulare reputari debeant. v. Traversarius ap. Lancisium p. 303. seq. Monginot apud Blegny, „*Si quis sibi fingat febrem post menses aliquot ingruentem reliquias esse præcedentis, fraudem sibi facit: ejusmodi reditus, recentibus ex occasionibus suscitantur.*“ Observatæ tamen sunt ejusmodi reversiones seræ, & maximæ annuæ, immo quotannis redeuntis, per omnia sæcula, & notantur hodie sæpe sæpius sine corticis usu. * Ante triennium curavi futorem, qui, inde a sedecim annis, quotannis febre tertiana, per quinque vel septem paroxysmos, graviter afflictus, semper sine corticis usu con-

Observ.
partic.
36.

perientes quivis comperire possunt. (c) Si qui sunt, qui id sibi non compertum dicunt, sed nescio quid non noxii post ejus remedii præbitionem insecutum narrant, iis lubens fidem adhibeo. Historicas veritates, quæ, uti dicitur, facti sunt, non nego. Attamen ab istis observatoribus æquiter peto, ut mihi, totque me longe potioribus testibus, itidem fidem adhibeant. Quumque evidens sit, ea, quæ in februm fuga præstantur, ipsi cortici deberi, & in-

nu-

valuerat. Quum autem ita duplicaretur morbus, ut continuus appareret, cum cardialgia in quinto paroxysmo, quæ ægre tolerabatur, fugavi & delevi penitus febrim remedio specifico: neque illa adhuc rediit. Nec a longinquo febris seminio, si quod est, quod affirmare nemo potest, nocumentum ullum notatur, præter ipsam forte illam, eamque facile sanabilem, febrem recidivam, vel motum febrilem. Et uti eleganter *Tortus* therap. special. p. 17. dicit: „quid tum? anne semina peponum aservata gignent cucurbitas? sic & semina tertianæ, aut quartanæ, si sibi sinantur, ad summum tertianam, iterum, vel quartanam, reproducent. Neque enim, si res examinetur, quicquam deterius succedere consuevisse, demonstrant ipsæ, quæ nonnunquam subsequi solent, recidivæ consimiles, ut mille alia infortunia, post sæculum adventura, inde præfagiant, reclamante licet quotidiana experientia, nonnulli vaniloqui.“ Sed & his reversionibus, si eveniunt, radicibus extirpandis, vel non opus est adhibere corticem, dum alia facile sufficiunt, vel sufficit ipse, si eo opus esse videatur, & eodem modo, quo diximus probavimusque integram sanitatem, eamque denique constantem, sine noxa restituit. Quod qui omittunt, quando alia non sufficiunt, aut qui nescio quos morbos sibi curandos ponunt, si materiæ febriculosæ facile medicabilis motus sentiunt, ne illi suæ culpæ, non remedii innocui, noxam accusare debent.

(c) Si quis nihilominus dubitare velit, an non superesse debeat obstricta in corpore materia febrilis, dubitet per me licet. Et quid non in dubium vocare aptus est præceptis opinionibus turbatus animus? Ego tamen cum

numeris ægris effectus penitus faustos & constantes inde consequi; cogitent velim, si quid sequius inde effectum alicubi dari observent, unius rei plures esse posse causas, inquirant in causas veras, accommodent iis methodum, & tunc, si sine præcepta opinione iterare, ad regularum normam, perfectiora experimenta haud graventur, ipsos hosce, qui contra senserant, mihi consentientes omnino spondeo. Præstitis iis, quæ modo deduximus, consequitur sponte naturæ, cujus jam functiones suo sibi ordine constant, neque amplius per turbulentos febris motus, spasmosque valorum, viscerum, nervorum, locorumque secretionibus & excretionibus dicatorum, irritantur aut cohibentur, consequitur sponte naturæ, inquam, vel idoneis, ubi opus est, remediis impetratur facile, ut, si quid abundantis aut per febrile *μιασμα*, & motuum incendium, corrupti humoris in corpore superest, blande tutoque ad exitum disponatur. Id vero omne non nisi cum ingenti molestia, neque sæpe sine periculo, per ipsos motus febrium paroxysticos præstitisset vel ipsa natura, (d) vel ars cum expectatione curandi, (e)

Consequencia
effectuum
posterior.

Natura febricitantis vis violenta & minus certo salutaris.

immo

cum doctissimo *Torto* responsi. *Jatrapolog.* p. 452. „ me „ sponte recipio inter medicos credulos, quibus facile „ imponunt *abditæ hujusmodi febres*, quæ sinunt ægrum „ facile cibum appetere, bene ferre, melius nutrirî, opti- „ me quiescere, vires resumere, equitare, iter facere, „ ludere, sine lassitudine, sine molestia, sine siti, uno „ verbo, sine ullo febris indicio. Necesse est ægro latenter hujusmodi febrem toto vitæ suæ tempore circumferre. “ O mirabilem necessitatem! o suavem & vere salubrem febrem!

(d) *Lockius* ad *Sydenham.* p. m. 37.

Haftenus ipsa suum timuit natura calorem,

Dum sæpe incerto, quo calet, igne perit.

Dum reparat tacitos male provida sanguinis ignes,

Prælusit busto: fit calor iste rogos.

Jam secura suas foveant præcordia flammæ!

Quem natura negat, dat medicina modum.

(e) Legi merentur elegantes ill. *Stahl*i notæ, quibus *Verthof*, de Febris.

P

de-

immo nescio an in morbo periculoso aut pertinaci
omnino præstare sæpe potuisset. (f)

- - - peragit tranquilla potestas,

Sanitas
integra
& firma
consequens.

Quod violenta nequit. (g)

Deo sit gloria, medicinæ omnis, & hujus remedii
opportuni, efficacis, adæquati largitori! (h) Resti-
tuta ita per medicamen, quo tonus & evidenter
robo-

decorare lubuit *Harvei* de arte curandi per expectatio-
nem libellum, uti *Sckelhammer.* de natura p. 262. seqq.
notat, insulsum, injuriosum, putidum, & bono viro in-
dignum: cui consentit *Lentilius* iatromnem. p. 170. seq.
465. seq. 631. ubi stultitiam *Harvei* ridet, & libellum fa-
mosum ac sordidum vocat. Neque docet ille liber artem
expectatione curandi, aut remedia expectationis com-
mendat, ut putasse videtur magnus *Brunnerus* de gland.
duoden. p. 147. & cl. *Clauderus* in diss. de morbis
acutis febre stipatis §. 16. Sed auctor libellum in totam
medicorum suæ regionis cohortem injurium, & plane alia
tractantem, eaque maximam partem ineptissima, incon-
gruenti titulo ornavit, forte ut suspensa hedera vinum
putidum vendibile fieret. Solo quippe cap. 1. ars expe-
ctationis non cum laude, sed cum irrisione, describitur,
qua, ut ait, medentes, in gravioribus morbis *omissione*
„ *trucidant*, & leviores morbos *curare videntur*, aliquid
„ agendo nullius momenti. “ Annotationes viri illustris
sapienter docent artem, vel per expectationem, vel *cum*
expectatione saltem, curandi, utilissimam sane, immo ne-
cessariam, quoties salutem certam & securitatem spon-
det morbus tolerabilis, aut nullum remedium specificum
& adæquatum medicina novit.

(f) Haud ineleganter *Helmontius* in libello: ignotus
hospes morbus l. c. „ Natura stans suis ipsamet medetur
„ morbis, spontanea bonitate, & mox quoque ambulare
„ potest, quod solius est sanitatis. Sedens tamen natu-
„ ra, etsi sua sponte stare, atque tandem ambulare pos-
„ sit, surgere tamen cogitur, antequam stet, atque ideo
„ ambulat difficilior. Ast natura jacens, nunquam ex se
„ surgere potest. Immo nec sat est surgere. Nam nisi
„ nervi firmentur, facile morbi recidivi fiunt.

(g) *Claudianus.*

(h) *Sydenham.* de variolis confluent. & passione hy-
steri-

roboratur, & humores indigesti coquantur, naturæ
 œconomia melius sæpe, quam ante febrim, & ante
 curationem, se conservat. (i) Ipsæ vero remedia
 hujus vegetabilis particulæ in corpore sano nihil im-
 mutare observantur. Quamdiu febriculosi aliquid
 ægro in corpore superest, mutationes ab adsumpto
 medicamine specifico sentiuntur. Restituta functio-
 num integritate, drachmas plures quotidie devora-
 bis sine sensu commodi aut incommodi, quasi cru-
 stæ panis totidem drachmas comedisses, quod mille
 & mille homines testari queunt. Sexcenties ego, ut
 vel remedii bonitatem degustando explorarem, vel
 animi

Remedii
 particu-
 la facile
 digerent,
 & in-
 nocua.

sterica p.m. § 19., quamvis in februm curatione egregia
 „ præstet, necdicam miracula, cortex, atque eodem tum
 „ ipsi libenter utamur, tum uxoribus liberisque usur-
 „ pandum imperemus, quoties res postulet; sunt tamen,
 „ quibus haud minus jam displicet, quod tam certo su-
 „ bitoque morbos expugnet, quam olim displicebat,
 „ quod non nisi nuper his terrarum oris innotuerat. Quo
 „ quidem fato tum optimi quique viri, tum etiam præ-
 „ stantissima quæque remedia semper fere urgentur. Ve-
 „ rum tamen ad hanc notam indolem nostram licet ex-
 „ periri, hominesne boni simus, an vero probrosi, pro
 „ gradu quo vel exultamus, vel dolemus ac ringimur,
 „ quoties publica res hominum communi aliquo benefi-
 „ cio, ac numinis favore augetur. “ cl. Torti therap.
 spec. p. 12., Reperitur ex voto remedium omnis omni-
 „ no pravitatis expers, febres momento temporis fugans,
 „ nullos in corpore tumultus excitans, nullam penitus
 „ molestiam pariens, ac si nihil sumisset æger. Numquid
 „ forte illud audax quidam chymiater, ex antimonio
 „ vel ex mercurio sublimatis, eleganti periculo fabrefe-
 „ cit? minime gentium. Non alium opificem habuit chi-
 „ na china, quam deum, & a solo deo omnem, quam
 „ nacta est, febrifugam virtutem recepit. Anne ergo
 „ deus illa utitur in humanum genus specie juvaminis
 „ in ultionem peccatorum, cum illi tantam vim indidit,
 „ ut ea demum deluderemur ut ea nos perderet? Absit
 „ hæc a nobis ingrati animi blasphemia!

(i) Memoranda hanc in rem exempla plurima in expu-
 gna-

animi causa, ut ægrorum nausæ amice illuderem, drachmam vel amplius deglutivi, & idem sibi usu venire, neque quicquam se inde perferre, alii medici affirmant. Particulæ profecto hujus medicamenti facillime digeruntur, (*k*) uti ceterorum ex vegetabili naturæ regno pro alimentis & medicationibus desumptorum, immo facilius forsan, quam pleraque alia, ob vires amaras & tonicas, in quibus qualitatibus excessus nullus est. Siquid sæcum inest, id naturaliter, quantum opus esse potest, excernitur, atque nihil omnino a ceteris quotidie assumtis eam in rem singulare & diversum, nihil corrosivi aut inflammantis, aut quod ullo modo opinionem de noxa exinde proventura fovere possit, indagatione physica, medica, chimica, reperire, aut qualitercunque prudenti conjectura augurari licet. Neque vero quemquam hodie medicinæ peritorum medicamenti particulas per se corpori noxias serio reputare crediderim. Si quis ex medicinæ imperitis ita

gnabilia habent auctores, quos passim hic nominavimus, & quotidiana ostendit experientia, & partim ipsi adducimus, & alia occasione plura ostendemus.

(*k*) *Bæclerus* ad *Hermani* cynosur. P. I. p. 206. „ ne- „ scio, inquit, quo jure huic medicamini, e regno ve- „ getabili deprompto, aliud, æque adstringens, e re- „ gno minerali desumptum, minusque domabile, præfe- „ ratur. “ *Crocum martis antimoniatum Stahl*i intelligit, quem, quorundam solum Germaniæ medicorum & brevioris temporis experimentis exploratum, sunt, qui cortici penitus substituere, & præferre tentent, quemque nos quidem haud rejicimus, sed ad febres fugandas longissime imbecilliores novimus, tum propria, tum aliorum, qui auctoris auctoritate, ex ejus principiis & methodo tentarunt, experientia, quam uberius suo loco declarabimus. Neque ipse inclitus remedii ejus inventor parem cortici potestatem prædicat in febribus indolis pertinacis aut perniciosæ, & ubi efficacem & certam medicationem urgent indicationes.

ita adhuc somniet (1), huic experientia vera & doctrina medica respondere debet:

Crede mihi; vanos res habet illa metus.

Veros vero habet metus ipsa materia febrilis, ipse morbus, qui & hoc & alio remedio quovis, & naturæ

(1) Mirum est, quam ridicula hanc in rem somnia sed quam simul noxia, imprudentes & indocti apud sui similes effuriant. * Laborabat ante quadriennium juvenis, cauponis filius, febre quartana. Per semestre tolerato morbo, medicum consulit. Præscribitur post alia electuarium ex cortice. Supervenit a discessu medici senex compotator garrulus, audit laudari chinam, & „tunc, inquit, adeo vitæ tuæ pertæsus es, ut chinam sumere „velis? a juventute inde mea semper audiui, periculo- „sa esse medicamenta *chinica*, chinische Sachen. “Nempe confundebat nugaculus homuncio *Chimica* medicamina, olim adeo exosa, cum recentiori hoc *china* nomine, de quo in juventute nihil sane inaudiverat. Absterretur interim æger, omittit medicinam, & dum extra paroxysmos sat bene habet, & febris salubritatem laudari audit, naturæ per tres menses alios rem relinquit: donec, adventante hieme, in pleuritidem sinistri lateris violentam incidit, die paroxysmum febrilem præcedente. Augebatur morbus interventu cujusque accessionis, quæ typum exquisitum fervare non desinebat. Sexto pleuritidis die, mane, post exanclatam ea nocte febrem quartanam, advocatus tandem ego, reperio ægrum misere pleuriticum simul, & phreniticum, ægre spirantem, nihil expuentem, tremulum, & delirum, cum furore, pulsu durissimo, tendinumque subsultu. Subito sanguinem e vena sinistri brachii mitti, vesicatoria brachiis, cruribus, nuchæ, ad moveri jubeo, & remedia emulsa, diaphoretica fixa, decoctum pectorale, aliaque isti morbo apta, faucibus invito infundi, & extus applicari curo. Altero mane, quum tremor & spasmus cessasset, ac inde a vespera ad mentem aliquanto saniores æger rediisset, ceteris tamen symptomatis, & dolore pleuritico, urgentibus, & sputo parco sanguinolento vix procedente, dum pectus acute strepebat, venam iterum in ejusdem lateris pede aperiri facio. Vesperis sudor bonus tota nocte durans succedit, mane diei octavi mens sibi constat,

* Obser.
pratic.
36. mor-
bus acu-
tus ex
quarta-
na.

turæ vacillantis robore, imperfecte extinctus, & diversimode mutatus, dum pravis consecutionibus imperitorum hominum oculos ferit, vana illa ipsis phantasmata effingit, de noxa, quam morbus intulit, in me-

spiratus sine strepitu facilius est, dolor valde imminutus, spiritum paucum, coctum & facile, pulsus mollior, sed semper frequens. Pomeridie redit quartana, & cum ea spiratus gravis, delirium ingens, tremor, tendinum spasmus. Hæc mane diei nonæ remittebant, quamvis mente nondum bene constante, febre sine intermissione persistente, & magnopere debilitato homine, dum urina, quæ per inflammationem flammea limpida fuerat, jam, post solutam pleuritidem, crassa, cum sedimento obscure viridescente, apparebat. Tum vero alium perniciosæ illius quartanæ paroxysmum non expectandum esse ratus, exhibui statim corticis drachmam, & per trihora repetii, ut, fescuncia absumpta, accessionem die undecima expectandam tantum non iniberem, symptomata festo- cia omnino reprimerem, atque die duodecimo *ανυψία* reperiretur. Deinde continuatum est ex arte præscripta, & repetitum tertia quaque hebdomade, idem remedium, cujus, ut tutus præstaretur convalescens, octo uncias sensim sumsit. Atque ita plane in integram sanitatem restitutus, hodieque vegetus valet, ægre ereptus periculo, in quod ineptissima censura, & injecto metu medelæ febrifugæ, præcipitatus fuerat. Exemplum hoc narrare lubuit ejus aphorismi, quem p. 21. seq. ex *Hippocrate* adduximus, de quartanis in morbos acutos periculosos degenerare solitis: dum * vicissim laudatissimæ illæ febres, in corpus acuto morbo enervatum irruentes, lento gradu trucidare sueverunt, ubi medela specifica procrastinatur. *Pechlin.* observ. p. 276. „ In morbo epidemio, qui ante „ viginti annos Lugdunum in Batavis diriter excrucia- „ bat, plurimi, qui morbi acuti malignitatem superasse „ videbantur, sibi redditi, tandem in quartanam, ex hac „ in icterum, atque in hydropem incidere, *funestos pla- „ rumque morbos.* „ Iste vero morbus acutus, qui an- nis superioris sæculi 69. & 70. Lugduni grassatus est, * febris fuit tertiana intermittens, sæpe in continuam versa, sæpe in morbum chronicum degenerans, utroque modo *recidiva.* valde gravis, & duabus civium tertiis exitialis, & rever-

* Quar-
tana ex
morbo a-
cuto su-
perstaplu-
rimis.

* Tertia-
na epide-
mica exi-
tiosa &
recidiva.

sioni.

medicamenti particulis hærente, quæ, ni nocivis opinionibus rectus usus præpediatur, noxam illam evertere possunt, ipsæ plane innocuæ.

§. IX.

Medicamenti securitas exemplis declarata.

Pauca, seligere & superioribus superaddere placet specimina, quam frustra sint, qui reliquias febris aut medicinæ, absoluta cura, metuunt. Nihil est, quod aliqui ad ejusmodi experientiam mustitant: latere noxam sub sanitatis specie, post tempus nescio quod ex insidiis prodituram (m). Quando ergo jam Non latet noxa sub sanitatis specie. remedium ullum, immo vel alimentum, salubre fuisse judicabitur, si ita nodum in scirpo quærere lubet? Gredo, si quis eorum, qui cortice usi sunt, post aliquod tempus ense confossus periret, pars culpæ in chinæ reliquias conjiceretur, & a vulnere absolute mortifero absolveretur homicida, si illis vitilitigatoribus judicium deferretur. Duodecim, & quod

tionibus, sine fere diætæ errore, solastatus epidemii culpa, gravissimis & frequentissimis obnoxia, dum cortex Peruvianus, qui, si fuisset bene notus, unice forte suppetias tulisset, nondum ibi a medicis usurpabatur. Eant, qui securitatem febrium intermittentium prædicant, medelam febrifugam criminantur, & legant hæc uberrime declarata in historia ejus epidemiæ apud Sylvium, prax. med. append. tract. 10.

(m) Bontekoe de febribus p. 77., cum igno-
 „ advertunt felices remediorum successus, opprobria
 „ evomunt, metum injiciendo bene valentibus, dicen-
 „ tes: quamvis ægros curaverimus, malum nihilo minus
 „ post unum alterumve annum denuo evigilaturum, mor-
 „ temque infallibiliter secuturam. Verum calumnia hæc
 „ tam insulsa & absurda est, ut nullam mereatur respon-
 „ sionem. Nam præterquam, quod *eventus contrarium*
 „ ostendit, absolute impossibile est, *remedium aliquod ex-*
 „ cellens, quo omnes curantur febres, ægrique perfectæ re-
 „ stituuntur sanitati, post duos annos lethale evadere ve-

quod excedit, anni sunt, quod hæc mihi medicina usu explorata est, & undecimus labitur annus, ex quo, numerosa in praxi usus ejus frequens fuit, & quos ejus ope curavi complures, a primo inde tempore, adhuc sani degunt. Post innumera summorum & fide dignissimorum observatorum testimonia, ipse ego, minimus omnium, tot felices, & constantes, immo stupendos, ex isto remedio successus vidi his oculis sensibusque usurpavi, tot ex adverso februm infelices sponte eventus, quos scio me isthac curatione sola certo impedire posse, ut sensum omnem ejurasse me oporteret, si prejudicantium censorum vagæ opinationi fidem potius adhiberem, ut improbus forem, & medici cordati nomine indignus, si medelam adeo certam & infonem ob aliena judicia omitterem, si morbus ea domabilis haud fidus innocuusque esse videatur. Nihil jam de longe plurimis aliis ægris dicam, quos, aliorum medicorum egregiorum ope, continuato hujus solius remedii usu, solide curatos vidi & novi: prætereo, quod, sæpe sæpius expertum, vel solum securitatem profare potest, felix fatum quam plurimorum hominum, cujuscunque ætatis & habitus, quos, empirica arte qualicunque, vel statim plane sanari hoc remedio, vel per varios casus & reversiones ingenti copia corticis sensim devorata, tandem integræ sanitati sponte, vel ea ipsa curatione, restitui contigit: id quod, si quid noxii, seu naturæ inimici, in ipsis remedii particulis hæreret, aut si febris eo curatæ materia adeo insuperabilis esset, fieri nullo modo potuisse, facile patet. Tunc enim statim sanitas rediit, cum febrilis, aliaque forsan conjuncta dispositio morbosa vel deflagravit, vel correctæ & extinctæ est, quantumcunque ejus remedii in corpus adsumtum fuerit. (n)

Anno

„ nenum. Vide quousque serpat calumnia & stupiditas,
 „ bonum pro malo, & malum pro bono, accipientium!
 (n) Notandum hic est, quod cl. *Torti* therap. special.

p. 277.

Anno hujus sæculi vicesimo septimo, quum fe-
 rox per æstatem appareret febris tertianæ epidemiæ
 ingenium, vocabar ad virum robustum fere sexage-
 narium, qui, postquam iræ violentæ vini potum su-
 perindiderat, in tertianam febrem erat prolapsus.
 Alter decurrebat, quum vocarer, paroxysmus, isque
 vehementer anxius, cum cardialgia, dolore ventris,
 laterisque in primis dextri, delirio, somnolentia. Ni-
 hil agebam, nisi quod diætam justam, & mixtu-
 ram diapnoicam cum solutione lapidum cancrorum
 & nitro, præscriberem. Solvebatur accessio, &
 quum sudor sufficiens promanasset, alvusque enema-
 te nitroso laxata esset, belle habebat *απυρετός*. Vix
 ergo aliquid mali suspicatus, continuari mixturam
 jubeo, donec tertius accederet paroxysmus. Acce-
 pit, eheu, sub vesperam, ingravescit nocte, ruit in
 carum, carus in apoplexiam, apoplexia, quam sum-
 mo mane accitus vidi & obstupui, in ipsam mor-
 tem subitanæam.

* Observa
 partic.
 37.
 Febris
 soporosa
 & error.

Altero die nuntiatur simile fatum viri ætate
 florentis, quem alius medicus egregius curaverat:
 nar-

Observa
 partic.
 38.

p. 277. notat. „Celticarum legionum chirurgi non pauci
 „(cæteris sua sit laus) in principio quarumvis febrium,
 „quoquo modo periodum habentium, dilutam infusio-
 „nem aliquot unciarum chinæ chinæ suis ægrotantibus
 „*sine ulla ferme methodo* propinabant: quo fiebat, ut
 „persæpe advocarer tractu temporis ad eos invisendos,
 „quoniam & inde plures contumacesque recidivas, &
 „malum corporis habitum, & nonnunquam acutas ægri-
 „tudines, contrahebant. Quæ mala cum pluribus acci-
 „disse observarim (licet plurimis etiam res ex voto suc-
 „cesserit, aliisque eadem infortunia contigerint cortice
 „nequaquam curatis) aliena impensa alienoque pericu-
 „lo didici, aut mihi didicisse sum visus, corticem Pe-
 „ruvianum indiscriminatim in omnium febrium, etiam
 „periodicarum, principiis non semper tuto exhiberi. “
 Noxas ejusmodi ex abusu empirico sæpe itidem obser-
 vavimus, legitima tamen methodo ita sanabiles, ut pro-
 prie non remedium nocuisse, sed morbum male curatum,
 pateret.

Observ.
partic.
39.

Integra
post febris
fugam sa-
nitas .

narratur adhuc aliud atque aliud exemplum æque infelicitis successus intra paucorum dierum spatium observatum . Perterrefactus sum merito , & neque me neque alium quemquam sponforem reperi pro securitate febrium vere intermittentium , aut valde remittentium , sed æque ac illa , quam funestam videram , vel magis ferocium . Quarum magnus & indies augescens numerus quum anxium me haberet , ea ipsa hebdomade , ultra triginta ægris , quos adhuc notos numero , in quibus , dum ipse ad lectulos probe omnia perpendebam , ob symptomatum notabilem vehementiam , aut ob vires debiles , periculum aliquod verebar , corticem efficaciter exhibui , eosque ad unum omnes salvos & incolumes intra paucos dies præstiti . Maxima pars manserunt statim sani , repetita , uti tunc mihi moris erat , ad *Sydenhamii* normam , curatione pro reversione præservanda ; pars in febrem postea relapsi sunt semel , pauci amplius , partim propria , vel morbi & aeris culpa , partim quia methodus reditum præcavendi nondum tunc exquisite mihi usurpabatur . Relapsi tamen sunt sine periculo , (o) & curati feliciter , & sospites supersunt omnes .

Numerum hic inire nequeo tot aliorum , qui similiter servati superant . Multos novimus , & quotidie videmus , qui vegeti senescunt , posteaquam ante

te

(o) „ Sed re vera “ (sunt verba cl. *Torti* therap. special. p. 174.) „ nonnunquam transactæ procellæ obliti „ agrotantes , & ab hominibus male feriatas , cum recidunt , seducti facile exclamant : satius fuisse febrem „ finire , a qua fortassis evasissent , absque tædio recidivarum . Profecto receptum beneficium non exprobrarent , si feбри illos jugulanti relictas fuissent . Sed probi viri est , cunctos servare , quos potest , & ferere beneficium , etiam si sit messurus calumniam . Non sic „ ajunt postea , cum alios cernunt , in similibus circumstantiis , hoc remedio hacque methodo destitutos , „ perire .

te plusquam triginta annos (p) copiose ex arte ministratus cortex sanitatem ex febribus restituit. Medicus quidam ex his, quorum methodo, ultra quinquaginta annorum spatium, hæc alia præstita sunt, ante aliquot annos senio meritisque gravis decessit, qui, per multorum annorum seriem, verno quotannis tempore, sanus, robori visceribus conciliando, & promovendis excretionibus per aliquot hebdomades hoc remedio usus est. Sæpiusculæ prætere, si quando defectum aliquo modo tonum ventriculi, aut aliquam cruditatem sensit, unciam unam atque alteram sensim deglutivit, & effectum laudavit. Similis quotannis medela *προφυλακτική* usus est (q) Ludovicus XIV. Rex Galliæ, cujus vegetam senectutem Europa novit. Idem anno superioris sæculi LXXXVIII. corticem ex methodo *Talboriana*, hoc est, perquam copiose & diu, pro febre fuganda, in pulvere etiam maxime, sumsit, postmodum vero, quoties sanus, præcautionis causa, corpus pharmaco purgavit, eodem medicamento per aliquot deinde dies usus est, ut naturæ robur servaret, motusque forsan metuendos compesceret. (r) Summus quondam in his provinciis sacrorum antistes, anno hujus sæculi XXII. novem & octoginta annos natus, & ad extremum usque senium, mirabili cum vigore mentis & corporis magnis negotiis operam navans, marasmo senili placide extinctus est. Laboravit circa superioris sæculi annum LXXXV. febre quartana, quæ per novem menses, a me-

Observ.
partic.
39.

Observ.
partic.
40.

Observ.
partic.
41.

(p) Incl. *Torti* therap. p. 165. scriptum invenio: „ experientia mea, respectu ad usum innocuum chinæ „ chinæ generaliter, est annorum circiter quinquaginta, „ præter experientiam præceptoris mei, ab ipso corticis „ in Italiam adventu initia sua sortitam; respectu vero „ ad usum largiorem in perniciosis febribus, est annorum „ quadraginta: quod potest sufficere ad firmandam „ apertam pusillorum fidem.

(q) cl. *Torti* therap. special. p. 354.

(r) *Les admirables effets du kinkina* p. 27. seq. 44. seqq.

a medico tunc hic loci primario doctissimo experientissimoque, multa arte frustra tractata fuit. Duplicabatur & incrementa capiebat febris, cum virium & functionum corporis dispendio, gliscentibus, quæ plerumque antea litteratissimum virum afflixerant, pathematis hypochondriacis. Innotescebat eo tempore usus corticis efficax & continuatus *Talborianus*. Itaque idem medicus illustris, copia insigni medicaminis tum fere hic ignoti comparata, & sufficienter diuque satis repetita, plenam viro sanitatem ita restituit, ut a febre ceterisque, quos antea valetudinaris fere semper tolerarat, affectibus constanter liberatus, ad mortem usque prædicarit vivacem viridemque senectutem illi feбри, illo remedio persanatae, deberi. Vir nobilis ad hæmorrhoides cæcas & podagram pronus, ante quinquennium & ultra, a cephalea enormi, deliriis, horrendisque convulsionibus epilepticis, ex fomite febricoso ortis, paucos intra dies per corticem liberatus, & quasi ex cymba Charontis reductus, deinde legitime repetito, immo ultra necessitatem trimestri, remedii usu, postmodum etiam lactea diæta, egregie refocillatus est. Altero deinceps anno, hoc primum medicamine, per mensem aliquoties quotidie usurpato, tonum nervis visceribusque integrum præstare, & horridi morbi metum omnem præscindere, deinde lactea diæta alimentum corpori dulce ministrare, salvus repetiit, jamque hanc quovis vere feliciter instituit, nullo recidivæ febris, aut alius pravæ consecutionis metu. Podagra item & hæmorrhoidibus aliquoties deinde, pro corporis habitu, laboravit, neque ullum apparuit febris redeuntis indicium, quod ab illo orgasmo, nisi plene curata sit, evenire alias solet. Puer jam sexennis, chirurgi periti filius unicus, ante biennium, & quod excedit, laborabat variolis impense confluentibus, cum maculis purpureis pluribus interspersis. Vita vix conservata, declinantibus post diem XXI. variolis, misere tamen, in corpusculo vehementer debilitato, excruciabatur abscessibus hinc inde erumpentibus, & febre

Observ.
partic.
42.

Observ.
partic.
43.

bre continua, alternis diebus exasperata. Quarta ab ineunte morbo hebdomade, cum & febris & constitutio *αποσπματωνδης* aliis remediis nihil concederet, viresque labascere magis magisque viderentur, proposuimus hoc remedium, similibus in casibus sæpe nobis, post *Mortonum* aliosque medicos inclitos, feliciter exploratum. Sumpsit æger lubenter electarium ex cortice simplici & syrupo aliquo, ejusque intra quinque hebdomades uncias plus quinque, ad plenam usque sanitatem, absumsit, eo sensim cum effectu, ut febris, primum imminuta, cessaret, vires cum appetitu incrementa caperent, abscessus, accedente sollicita patris ope chirurgica, sanescerent, novique emergere desinerent, & habitus corporis validus evaderet floridusque. Integra exinde valetudo inconcussa ad hunc usque diem perstat. Puella jam triennis, filia mea, matre debili, per graviditatem valde febricitante, nata, lacte minus salubri nutrita, brevi post ablactionem annicula corripitur languore insigni, anorexia, macilentia indies augescente, tussicula, febre primum anomala, dein manifestum duplicis quartanæ typum adsciscente, sed lentæ & haud plane intermittentis. Præbetur, permissa purgatione κατ' επιχρασιν, cortex in electario, (f) ut drachma & ultra indies absumeretur. Melius statim habuit, cessavit brevi febris, & repetito justis intervallis medicamine integre curata est. Sed cum indies majus corpori, a nativitate inde languidulo, robur ex continuato usu nasci videretur, & avide infantula medicinam devoraret, placuit eidem etiam deinceps insistere. Itaque infans

tunc

* Observ.
pratic.
43.

(f) Plerumque alias sufficit infantibus extractum cum aqua paratum, ad modum *Apini*, quod in liquore grati saporis pauco vel multo solutum, guttularum vel potionis forma, ita per trihoria fere, in paroxysmorum intervallis, exhibere soleo ut, verbi causa, bimulis decem plus minus grana pro singulis dosibus exhibeam, continuemque & repetam, pro juvamine eveniente, & pronisu recidivo, secundum regulas.

Observ.
partic.
45.

tunc annicula, ante biennium, per trium fere mensium tempus, ultra octo corticis uncias consumpsit, jamque corpore & animo belle valet, ac incrementa capit, feliciter nuper exanclatis variolis cum febre scarlatina periculose complicatis, post quem morbum denuo per dies quatuordecim sumpsit corticem, non nisi ut appetitum, vires, ac vigorem reciperet, & eximie recepit. Vir nobilis, aliquot ultra triginta annos natus, patre genitus, qui florida ætate, &, ni fallor, phthisicus obiit, a multis inde annis ad quodvis frigus perceptum tussi ac catarrhis obnoxius, ante aliquot annos afficitur diuturna tussi sicca sensim ingravescente, hinc aliquoties hæmoptysi, sputo postmodum phlegmatico, neque non purulento, tabescit, cum languore appetitus & virium, febriculæque tabidæ indicibus, &, per annum integrum, sub istis symptomatibus, modo magis, modo minus affligentibus, vix per medelam nostram revellentem, vulnerariam, temperantem, abstergentem, roborantem ἀποσώζιος servatur. Sub hiemem anni XXIX. febris corripit tertianæ indolis intermittens. Ministratur statim, periculi justo metu, post duas accessiones cortex, & ea cum felicitate continuatur, cum syrupo diacodii in electarium mixtus, ut, cessante febre, robur corpori accessisse, morbo veteri decessisse, observaretur. Repetito aliquoties ex methodo, per alternas hebdomades curationis filo, non febris solum constanter absuit, sed æger adeo per omnia melius habuit, ut lubentissime, per tres adhuc menses continuos, ter quotidie dosin electarii fumere perseverarit, addito balsamo antiphthisico Meibomii ad guttas bis quotidie viginti. Mense dein Majo aquas Selteranas cum lacte potavit, atque exinde sanus vegetusque, sine tussi, catarrhis, febre, aliisque symptomatibus, munere suo militari sub aeris sæpe injuriis, fungitur, mortis faucibus eripi visus. Lepidum est, quod circa copiosum corticis usum, præter consilium, ante duos mihi, & quod superat, annos obvenit. Vir nobilis, macilentus, hæmorrhoidum fluxu ac motibus

Observ.
partic.
46.

ano.

anomalis, tussi sicca, hæmoptysi, catarrhis, flatibus, sæpe afflicti, qui ante biennium, & iterum antegressa hieme, ex pleuritide satis periculosa emerlerat, corripitur mense Julio anni cccxcvii. febris tertiana epidemia. Quæ postquam cum tertia accessione in duplicem haud plane intermittentem degeneraverit, & hæmoptysin cum tussi violenta comitem adscivit, non tuto permitti posse judicata, sed cortice, cum papaveris albi syrupo in bolos reducto, ex methodo profligata est. Nondum penitus convaluerat æger, quum abire hinc, operisque ad aquarum exundantium aggeres præesse, jussus fuit, neque potuit non obedire. Dimisi illum ea lege, ut præsertim sub paludosorum effluviis hauriendorum necessitate, insisteret medelæ, donec me de valetudinis statu per litteras certiores fecisset, quod post paucos dies facturum se esse recepit. Verum nihil de ipsa comperi, donec sequentis anni mense Januario epistolam accepi, qua egregie se valere perscripsit, & consilium petiit, num corticis usui amplius insistere deberet, cujus quotidie quinquies drachmam dimidiam assumere nondum intermiserit, quia, licet semper detentus operis aquariis, alias sanitati suæ molestissimis, firmitatem indies majorem valetudinis a multis annis debiliorens persentiscat, hæmorrhoidibus sine molestia identidem sub medicatione promanantibus. Annum & diem datarum litterarum male me intellexisse, & forsan vetustiores alicubi neglectas jacuisse, putabam. Ubi autem veram rem esse, & magnam viri in remedium fiduciam reperi, quiesceret quidem alternis hebdomadibus ab ejus usu, sed alternis idem ter adhuc repperet, suasi, appropinquante præsertim æquinoctio, quo hæmoptysin pati alias consuevit. Exinde vero, quod sæpius postmodum per litteras, & nuperrime adhuc coram testatus est, optime quidem, & longe melius, quam diu antea habuit, corporis etiam habitu vivido magis & pinguiori facto.

Plurima, quæ nobis constant, parum absimilia, de cortice copiose satis, & diu, utilitatis, vel necessi.

cessitatis, vel securitatis causa, & feliciter, & innoxie certe usurpato (†), in diversissimi generis constitutionibus, ob febres ex genere intermittentium, morbos febriles, epilepsiam, choream S. Viti hæmorrhagias, aliaque παθήματα (u), repetere, temporis ratio & operæ consilium prohibent, multa etiam consulto alii occasione reservamus.

Quæ

(†) Post tot observationes proprias & alienas, equidem non adeo miror, quod haud pridem cl. *Junckerus*, vir egregie merens, *Sthaliana* scholæ doctor, in dissertatione de legitima febrium corruptarum tractatione p. 27. seq. scripsit: „Sane nuper ex ore præclari cujusdam regii medici cum admiratione audivimus, se, licet hunc „corticem prodige, & ad uncias quotidie dedisset, nunquam tamen sinistrum effectum observasse; a parco autem usu mala illa consecraria, quæ per vulgus circumferrentur, esse derivanda.“ Si, quod omnia suadent, recte capio mentem præclari illius medici, id dicere animus fuit: si opportune, hoc est, morbi indole, & tempore, & corporis habitu permittente & poscente, cortex datus sit, dosin etiam majorem solito, immo, urgente velocis periculi necessitate, ad uncias indies extensam, ejusdemque medicaminis, prudenter liberalem continuationem repetitionemque, ad plenam usque morbi extinctionem, nunquam sinistrum eventum produxisse. Illa autem, quæ per vulgus veræ αιτιολογιας ignarum circumferantur, prava consecraria non ipsi remedio deberi, sed dispositioni febriculosa imperfectius extincta: &, quamvis usus corticis, uti omniū medelarum, non opportunus nocere itidem possit; frequentissime tamen peccari in usu ad morbi proportionem non adæquato, dum in dosi, continuatione, repetitione, deficient vel ægri, vel artifices. Atque hoc verissimum esse satis hætenus probatum videtur, uberius alia occasione demonstrandum.

* Cortex
ad spha-
celum.

(u) Nuperrime cl. *Hampius*, medicus Londinensis, natione Germanus, doctissimus felicissimusque, novum experimentum ad medicum apud nos inclitum perscripsit, quod ex ejus epistola mecum communicata hac excerptare liceat, ipsis scriptoris verbis latine solum versis. „Non possum, ait, quin de cortice Peruviano memo-
rem,

Quæ de recens feliciter invento usu corticis ad
 sphacelum dicta sunt, uberiores explanationem ac-
 ciunt ex libello nuperrime edito Joannis *Rushvortbi*,
 chirurgi doctissimi, qui inscribitur *a proposito*
sal for the improvement of surgery. P. 3. lqq. nar-
 ratur historia, quam latine heic reddere licebit.
 “Anno 1715. ad virum quendam arcessebar spha-
 celo

*Corticis
 usus ad
 sphacelum
 confirmatus.*

„ rem, quid primum cl. *Amyandus*, chirurgus regius,
 „ alique post eum, divini hujus remedii ope, in spha-
 „ celo præstiterint. Nempe sex jam prostant casus, ubi
 „ sphacelus, quamvis ad ossam usque penetrasset, in-
 „ hibitus plane est, usu laudati medicamenti. Dabatur
 „ quarta quavis hora ad scrupulos duos, vel drachmam
 „ unam, donec fescuncia absumeretur, quo facto siste-
 „ batur processus siderationis. Imitatione digna res est,
 „ & pariter eam medicinam ad cancerum coercendum ten-
 „ tari posse existimo. “ Sane apud nos quoque extant
 exempla, ubi & ulcera putrida, sed coorta ex *μεταστασι*
 materiæ febriculosæ, omnino persanata sunt, & dissipati
 tumores glandulosi, ad carcinomatis fere naturam acce-
 dentes, sed ejusdem febrilis fomitis soboles, & ipse su-
 perveniens sub statum erysipelatis, sed ex febrili fomite
 oriundi, sphacelus cohibitus est, dato, tamquam ad fe-
 brem fugandam, cortice. Femina etiam quædam fere
 sexagenaria, tota sana, pedem dextrum lapsu infaulto
 dextrorsum luxaverat, cum ingenti laceratione ligamen-
 torum tendinumque, & accedente inflammatione gravi.
 Declinante hac, supererant partes plures, cutis, muscu-
 lorum, tendinum sideratæ, remanebat febris lenta con-
 tinua, cum anorexia plenaria, & augescente indies de-
 bilitate. Observato manifeste duplicis quartanæ typo,
 mirum est, quam belle omnia immelius mutata sint, &
 secundata egregii chirurgi curatio sollicitè extrinsecus
 adhibita, postquam præscripta methodo febrem quarta-
 nam sustuli, appetitum viresque restitui. Pedis tamen
 ista læsio, sublato licet sphacelo, lente demum sanescit,
 & feminam aliquo quidem modo, ut non fieri nequi-
 vit, claudicantem, sanam tamen præterea relinquit,
 quam equidem deploratam habuissem, nisi eo nos deus
 donasset remedio. Supervenit adhuc aliquoties deinde fe-
 bricula erysipelatosæ, sed sine periculo deflagavit.

*Observ.
 part. II.
 48.*

Observ.
partic.
49.

“ celo in pede ex causa interna laborantem, cum
 “ pulsu inordinato, iis in casibus consueto. Pro-
 “ fundas incisiones ad os usque in parte siderata fa-
 “ ciebam, & circumcirca, quo usque aderat inflam-
 “ matio, scarificabam, vulgariaque admovebam loco
 “ præsidia. Febris hinc deflagravit, pulsus non so-
 “ lum evasit tranquillus, sed etiam ordinatus, &
 “ intra paucos dies suppuratio in marginibus nota-
 “ ta est. Linquere ægrum & Pharmacopœo com-
 “ mittere coactus sum. Sed brevi post tempore vo-
 “ catus sum denuo, reversa febre, & ad superio-
 “ res partes progressa sideratione. Eandem, quam
 “ prius, methodum, simili cum successu, adhibui:
 “ sed symptomata priora omnia tertium regressa
 “ sunt; repetita vero denuo eadem methodo, ces-
 “ sarunt. Inutilem fore amputationem ratus sum,
 “ quippe nimis sæpe reditum mali expertus, ubi
 “ causa in sanguine & humoribus hæsit donec tum
 “ primum providentia me direxit, ut corticem hoc
 “ in casu præscriberem, observata febris remissione.
 “ Respondit ultra expectationem eventus. Febris
 “ non amplius rediit: corruptum crus amputatum
 “ est: & vidi hominem sanum vegetumque post mul-
 “ tos exinde annos. Posthac aliquoties bonum eum
 “ effectum in similibus casibus, haud exigua cum a-
 “ nimi voluptate, notavi,, P. 12. seqq. epistola ex-
 “ stat Claudii Amyandi, chirurgorum magistri, ad li-
 “ belli auctorem, ubi p. 14. seq. “ tuo, inquit, exemplo
 “ corticem in omni sphacelo, eodem cum successu
 “ dedi, qui eos viros egregios, quorum tu (in epi-
 “ stola non edita) mentionem facis, exhilaravit.
 “ Jam curo virum honoratum septuaginta octo an-
 “ nos natum, qui isti medicamini vitam servatam
 “ debet. Gangræna primum laborabat ex phlegmo-
 “ ne. Usitata remedia videbantur periculum remo-
 “ visse. Sed, quum febris sine remissione aut inter-
 “ missione perduraret, sphacelus subito apparebat,
 “ cujus progressus nulla ope sistebatur, donec usur-
 “ paretur cortex, quo facto, viginti minus horis
 “ separatio incipiebat, cum pure laudabili. Idem

Observ.
partic.
60.

Observ.
partic.
61.

„ ante

ante aliquot annos Judæo contigit in sphacelo tri-
 bus hebdomadibus obfirmato, quavis medela a va-
 riis chirurgis frustra adhibita: alii item ægrotum
 meorum. In septem ejusmodi casibus id medica-
 men jam præbui discrepantibus singulorum cir-
 cumstantiis; & in omnibus tamen præstitit offi-
 cium: etiam intra hos paucos dies in *Delenorio*, Observ.
pratic.
62.
 balnei in vico S. Jacobi magistro, cui sideratio ac-
 cidit post varias in cruribus hydropicis puncturas,
 Cortex progressum infra viginti quatuor horas sti-
 tit, & escharæ separari cœperunt. Sed, corpore
 jam icterico, & evacuationibus exhausto, rediit
 sphacelus, & alterum crus invasit, unde quam-
 vis mortem obierit æger, vis tamen remedii ad-
 eo fuit manifesta, ut, hoc ceterisque casibus at-
 testantibus, evidens esse putem, æque nos de me-
 liori exitu, aut certe de sistenda sideratione ex
 quacunque causa interna, certos esse per corti-
 cem posse, quam de febre intermittente per eum
 superanda. „ Respondet auctor pag. 22. „ Exi-
 mio cum gaudio percipio, tot tibi experimentis
 salutarem corticis effectum demonstratum esse:
 quamvis iste magnam certe partem bonæ tuæ &
 aptæ directioni debeatur. Monebo solum, in æ- Observ.
pratic.
63.
 gra quadam mea, cito nimis omisso cortice, re-
 disse siderationem, intra circiter quinque dies;
 sed scarificando partem, & repetendo remedium,
 præsentissimo rursus effectu beatus sum, jamque
 mulier perfecte convaleuit. Et licet antea per-
 quam malo corporis habitu fuerit, melius jam
 quam aliquot superioribus annis habet: id quod
 ipsa facies cunctis, qui antea norant, ostendit,
 quamvis quinquaginta jam numeret ætatis annos,
 P. 30. exstat epistola cl. *Douglas* sequens: „ Ante
 menses duos vocabar ad virum honoratum, circi-
 ter quinquagenarium, in calce pedis sphacelo ex
 causa interna laborantem. Scarificabam & deliga-
 bam secundum artem, & medici ejus cardiacum
Raleighi, rad. serpent. Virg. ceteraque pro more
 præscribebant remedia. Sequenti die *Dickinsus* &

“ *Cheseldenus* consulti sunt . Confirmarunt quæ a
 “ nobis acta fuerant . & pergi ita voluerunt . Feci-
 “ mus sine successu ullo per dies octo : gliscente si-
 “ deratione , neque remittente febre . Collatis ite-
 “ rum consiliis , omnes vero haud simile reperimus ,
 “ ægrum *ωχθινερω* superfuturum . *Diokinſius* tunc
 “ corticem proposuit , non propria experientia , sed
 “ tua auctoritate , & *Amyandi* , itidem variis felici-
 “ bus experimentis fortunati . Consensere omnes ,
 “ haud sine aliqua hæſitatione . Assumpto cortice ,
 “ febris statim discessit , ſtetit sphacelus , digestum
 “ est vulnus , delapsæ sunt escharæ , cum omnium ,
 “ qui viderunt , aut fando acceperunt , stupore . Ob
 “ novum hunc corticis usum ad sphacelum , majores
 “ tibi debentur gratiæ , quam ipsi illi , qui pri-
 “ mus utilitatem ad febres intermittentes ostendit . ,
 Monet denique auctor p. 35. ita experimentum su-
 um capiendum esse , quod ipsa ratio dictat , ut non
 ab omnibus omnino causſis internis oriundi sphace-
 li ejus medicinæ viribus expositi esse jaſcentur :
 quum , quod de omnibus medelis valet , quibusdam
 hanc causſis posse non congruere , methodus specia-
 lis quemlibet peritum doceat . Congruit certe præci-
 pue , ubi febrilis materia periodica subest , & ubi-
 cunque intus in visceribus inflammatio , fideratio ,
 aut abscessus , aut insuperabilis putredo , aut spasmo-
 rum fluxionumque impetus continens , efficacix uti-
 li obicem non ponit . De viscerum obstructione re-
 ſeranda , & humorum abundantia minuenda , in tam
 præcipiti periculo , ante remedii præbitionem vix
 licebit cogitare . Sufficiat heic vires medicinæ ejus
 ſummopere in morbo nocentissimo innocuas & exi-
 mias , ex aliena maxime experientia , annotasse ,
 quæ , in tam desperatis casibus , tanto successu bea-
 ta est , ut & imitatione prudenti dignissima sit , &
 vel sola hisce ſilentium imponere debeat , si qui ad-
 huc divinum illud beneficium calumniari , & suspe-
 ctum reddere , & medicos ægrosque , quantum fieri
 potest , ab usu ejus abſterrere amant . Næ isti ve-
 reor ne tandem deo , medicinæ datori , difficulter
 ratio-

rationem reddituri sint, vanæ dicam timiditatis, an præfractæ in morborum impetu permittendo temeritatis, immitisque in omittendo miserorum ægrotantium levamine pertinaciæ, ni, abunde moniti, meliora acceptare, & acceptata candide profiteri, aut saltem, donec usum multiplicem ab abusu rite distinguere didicerint, tacere discant.

SECTIO SEXTA.

Proponit observationes & conjecturas ætiologicas de modo quo operatur medicamen, typisque & periodis.

§. I.

Problema & conjecturæ, de modo, quo cortex operatur.

Solvat hujusmodi syllogismos, experimenta dico tot millies, a tot inclitis viris, per tot annorum seriem, in tot regionibus repetita, quorum veram consequentiam quilibet *αναλογως* experiundo comperire potest, aut taceat opinio, quæ solam adstrictionem, eamque ne quidem per varias corporis partes, motuumque directiones naturaliter diversas, distinctam, generali edicto, pro unica corticis virtute, ne dicam pro crimine habet, qua nihil corrigat, nihil mali expellat, nullas secretiones vel excretiones in justum ordinem redigat, sed omnia obstipet, & materiam febrilem in corpore, veluti strictis cohibeat compedibus. (x) Magnorum virorum, quos

Vis adstringens

(x) Sydenham. epist. l. p. m. 377. seq., Quo autem pacto deprehendemus, corticem vi sua adstrictoria febres fugare? Qui id probare velit, necesse erit, ut prius alia adstringentia pari virtute prædita in medium afferat. Mihi certe, vel eorum fortissima adhibenti in

quos sequi videntur sibi, vel aliis videri volunt, qui ita sentiunt, aut loquuntur, non ea est arrogantia, quin potius, ubi de modo agendi perfecte noscendo

„ experimentum, nondum e voto cessit. Quid quod il-
 „ los etiam sanat, qui ab ejus usu, tamquam a cathar-
 „ tico assumpto, frequenter alvum deponunt? Id vero de-
 „ mum est recte sapere, suo se quemque pede ac mo-
 „ dulo metiri. Non verebor dicere, quod medici cura
 „ omnis atque industria in expiscanda morborum histo-
 „ ria, iisque remediis adhibendis, quæ, experientia in-
 „ dice ac magistra, eosdem valent depellere, debeat col-
 „ locari: observati tamen ista medendi methodo, quam
 „ recta ratio, non speculationum commentis, sed trito
 „ & naturali cogitandi modo innixa, ei dictaverit. “
 Quod de fortissimorum adstringentium usu sæpe frustra-
 neo, & impari effectibus corticis docet, confirmatur re-
 centiori observatione in *histoire de l'Academie des sciences*
a. 1714. p. 37. seqq. Magnus experimentorum nume-
 rus ostendisse traditur, experientissimis viris *Renealmo* (*Re-
 neaume*) *Hombergio*, nuce gallarum sat sæpe febres in-
 termittentes fugari. Additur vero, notantibus viris ex-
 perientissimis itidem, *Boulducio*, *Lemerio*, *Godofredo* (*Geo-
 froi*,) id medicamentum vel sexies repetitum in febris
 tertianis & quartanis effectum caruisse sæpe, sæpe in-
 de profligatam febrem rediisse, ceterisque præter corti-
 cem Peruvianum remediis omnibus superiorem fuisse.
 Immo vero aliorum adstringentium minus expertorum do-
 ses eo usque intendere, ut febrem certo profligent, si
 omnino profligare difficiliorem possunt, quis securum re-
 putet? Exemplum in nuce moschata est, quæ tantopere
 multis laudatur, & a paucis pro infecuro medicamento
 habetur. Ea vero, cortice longe potentius adstringens,
 non solum longissime minus potenter febres, sed incer-
 tissime devincit, verum etiam aucta dosi alvum eviden-
 ter stringit, & sanguinem visceraque inflammare, &
 quod hoc libello maxime notandum videtur, soporem
 arcessere apta est. *Bontius* de medic. Indor. dial. 5. visum
 sibi in India memorat, ex nimio ejus nucis usu aliquos
 per diem unum & alterum, non secus ac caro correptos,
 immobiles ac mutos jacuisse. A nimia ejusdem dosi,
 coma vigil, cum delirio, vertigine, stupore, visus ac lo-
 quelæ

do quæritur, cum *Ramazzino* (y) exclament, quod poeta (z) de Nili origine cecinit.

vincit adhuc natura latendi. (a)

Quid nos hanc in rem hariolemur, & quo usque artem in ea peruestigatione certo vel probabiliter experimentis & ratiociniis pervenisse existimemus, alibi aliquando explicatius dicendi locus erit. Præmitti debet illi perquisitioni historia accurata effectuum hujus remedii, qui, pro varia ratione methodi & miscelæ, varii sunt, in corpus humanum sanum & ægrotum, inque diversos ejus humores, fibras, motus, sanos morbososque, tum intra corpus, tum extrinsecus, si cui humori admisceatur, vel loco applicetur. Præcedere debet distincta, & ab omnibus opinionibus liberata historia; & quantum sine incerta opinione fieri potest, juxta ætiologia mor-

Inqui-
renda
prius-
quam de-
cidatur.

quæ privatione, per biduum durans notavit *Schmidius* eph. nat. cur. dec. 2. a. 2. obs. 120. add. cel. *Behrens* select. diat. p. 286. Talia a corticis dosi vel modum excedente nemo observavit, ut diversissima diversorum adstringentium natura etiam hinc satis pateat, quum contrariam efficaciam experientia monstret. Febris per imperfectam corticis dosin imperfecte tentata coma accivit apud *Ramazzinum* constit. epid. p. 149. quod ipso forsan cortice medicabile fuisset.

(y) Oper. p. 219.

(z) *Lucanus*.

(a) *Schelhammer*. de genuina febres curandi methodo. p. 131. seqq. laudat remedia, quorum virtutem experientia probat, quamvis ratiocinatio agendi modum non penetret, eaque empirica vocat. „Ejusmodi, inquit, remedium, ab omnibus hominibus, post varia, licet fata, ac contentiones non exiguas, agnatum atque admissum, est cortex ille Peruvianus, quem chinchinam appellant, cujus agendi modum multi quidem explicare aggressi, sed, meo judicio, nemo adhuc expedit. Sunt enim alia simplicia non pauca, quæ & terrea styptica vi, & insigni amaritie instructa sunt: tamen id non præstant æque feliciter, quod hic nunquam non, si rite cum eo agas, præstare certo solet.

morborem, symptomatum, constitutionum, ubi juvat cortex, aut nocet: notandum accurate, quid proficiendo vel officiendo præstet, & qua forte rerum illarum mutatione, quave methodo, aut mixtione, aut quibus præmissis vel subjunctis, noxa vel utilitas impediatur, aut mutetur. Interea etiam chemicis physicisque artificiis, ignis torturis, spectaculis microscopicis, chirurgia infusoria, & variarum rerum miscela, explorare partem naturæ medicamento licebit. (b) Ex re etiam fuerit aliorum remedium febrifugorum efficaciam & naturam similiter exspicari, ut comparata juxta se posita magis elucescant. Tunc forsan solidius judicium efformari poterit, quid de modo agendi statuendum sit, quidque inquirendum supersit, qua in re posteritas ultima habebit adhuc, ubi humani ingenii & artis vires experiatur. Conjectamus tantisper, remedium hoc, pro suo modulo, velut alia vegetabilia amara, leviter aromatica, & parum austera, agere. Dicamus illud particulis leviter adstringentibus tonicum esse, unde fibrarum & nervorum tonum intendat, præsertim aliquanto laxiorum, & ad quos satis efficaciter penetret, quosque suarum partium attactu & stringendi facultate neque majores, neque minores, neque magis insensibiles, aut turgidos, reperiatur. Notemus augeri tonum præcipue ventriculi, intestinorum, ductuumque & glandularum, unde liquores eo confluunt, & quo inde effluunt, & evidenter

(b) conf. *Leeuwenhoek's microscopical observations on the cortex Peruvianus* c. fig. phil. transact. n. 312. p. 2446. seqq. item ejusdem *brieven de 60. missive van cochenille en de schors china china*. Hoffmanni dissert. de china china modo operandi. Pitcarnius in opusculis medicis diss. 8. 9. Sponii experimenta de febribus & febrifugis. Lemery *cours de chimie* P. II. c. 6. Apinus hist. febr. epid. §. 48. Ramazzinus de usu & abusu china china. Torti therapeut. special. L. I. c. 5. Cogrossi *considerazioni fisico-meccaniche e mediche intorno alla natura, effetti, ed uso della corteccia del Peru*. Hellsingius de quinquina Europæorum §. 15. seq. Horbii

dentissime quidem vasorum biliarium: eadem virtute chylo impressa, & ad circulantem sanguinem per vasa lactea delata, tum vero etiam ipso nervorum consensu, roborari tonum ceterorum vasorum, sanguineorum, lymphaticorum, nervorumque, fibrarum, & ductuum, præcipue in hepate, pancreate, mesenterio, liene, renibus, utero, partibusque seminalibus, & ceteris, quæ per arteriam magnam descendentem, & venam portæ, & cavæ propagines, variis canalium ramis & directionibus, alluuntur, & nervorum retibus complicantur, in abdomine præsertim. Attamen ceteræ itidem corporis partes, cor ipsum, pulmones, cerebrum, artus, & quæ sunt reliqua, partim debilius & minus notabiliter, partim subtilius & remotius, partim per nervorum consensum varium, partim vero maxime ^{ὡς ἐπερὶ νῆα} naturæ affici, reputandæ videntur, posteaquam effectus, qui a substantia remedii expectari potuerunt, eadem dudum digesta & excreta, jam præstiti sunt. Censeamus eadem vi tonica, & velut balsamica, (c) crasin chyli, sanguinis, & humorum inde derivatorum, biliosi maxime, pancreatici, & similium, coerceri, ubi præcipue præter naturam, sed non ultra potentiam remedii proportionem, exsoluta est. Addamus, particulas temperate amaras, saponaceas, & aromaticas digerere, abstergere, & quasi bilis

vices

Horbii diss. de chinæ chinæ virtute febrifuga. *Tournefort* de materia medica. *Tauvry* traité des medicamens T. I. p. 97. T. II. p. 213. *Freind*. emmenolog. c. 14.

(c) Doctissimus *Junker* in diss. de febribus corruptis ait: „corticis patropi plus virium balsamicarum, „quam adstringentium, ei tribuunt, licet hoc adsertum „examine tam externorum sensuum, quam chemiæ, mi- „nime respondeat. “ Adversari hæc aliquantum videntur examine sensuum & chemiæ a cl. *Hoffmanno* in diss. de chinæ chinæ modo operandi §. 8. 9. luculenter exposito, & his, quæ idem vir illustris nuper repetiit in de recto corticis usu §. 23. de principio balsamico. Taceamus jam experimenta propria. Consentiunt plerique, quos

vices gerere, & hanc, si iners vel acore corrupta est, ac alios humores similiter vitiatos, chylumque in primis, corrigere: earundem vero particularum sulfure leniter anodyno, quod amara, & aromata, & balsamica habere solent, & odor sigillatim prodit, & consequentiæ variæ restantur, fibras & nervos demulceri, minores præsertim, & a contactu terreæ & salinæ fixioris substantiæ remotiores, & qui neque præsentē spasmō insigni stricti sunt, neque nisi vim remedii superante ad eum proxime inclinant. Existimemus tonum sensumque nervosiorum partium alicubi in ventriculo præsertim, & ubi salium excretiones sunt, blande extimulari sale earundem particularum medio fixiori, & quod in sinu gerunt, volatili oleoso, quamvis id haud omnino in corpore eliciatur. Neque negemus etiam, iisdem salibus, & ipsa laxiorum partium, vasorumque majusculorum & exquisitiori sensu pollentium, tonica adstrictione, leniter deinde aperiri obstructas vias, relaxari vasa minora, remotiora, & minus sensu prædita, & succos aliquanto viscidiores incidi, atteri, promoveri, fluidioresque reddi. Ex his forte aliquo modo explicari posset potentia remedii manifesta in curandis febribus aliisque morbis, & in promovendis sæpe excretionibus, pro nisu naturæ & materiæ coctæ, vel turgentis, præsertim vero in restituenda transpiratione insensibili, & quod magna ex parte ab hac dependet corporis æquilibrium, & vigore motuque tonico
natu-

quos supra nota (b) nominavimus, auctores, examinando convicti, inesse in cortice ejusmodi principium salino sulfureum, gummi-resinosum, suaveolens, diureticum, quod balsamicum dici mereatur. Num autem plus hujus, an vero adstringentis, memorandum insit, & utrum potius efficaciam mirandæ causâ sit, posteritati forsitan judicandum remanebit. Inest utrumque, utrumque ad effectum confert, quia tota substantia potissimum juvat, & fortassis alterutrum ab altero plane separatum haud multum fructuosi præstaret.

naturali, qui per morbos morborumque paroxismos elanguerat.

§. II.

Vis specifica.

Hæc omnia ubi non sufficiunt, liceat summorum virorum vestigia sine opprobrio sequi, quæ omnia ad illud, non medicæ practicæ, sed physicæ theoreticæ, ignorantiaæ asylum ducunt, *specificæ* (d) virtutis, maxime *febrifugæ*, titulum. Supponamus, id quod experientia evincit, medicamentum hoc tota sua & haud satis perspecta substantia specificè agere in eas corporis partes, in quibus paroxysmorum febrilium fomes colligitur, & in quas hic præcipue operatur: tum vero febrium intermittentium materiæ, & ipsi dispositioni, quæcunque & ubi fere cunque illa sint, in solidis fluidisque corporis partibus, fin-

(d) Fingunt sibi pro lubitu quidam ideas generales, quomodo specifica medicamenta, quod vocabulum medicis usitatissimum est, comparata esse debeant, a communi notione plane diversas. In his est *Sydenhamius*, evacuantia quævis ex specificorum censu proscribens, &, qui cum eo fere solo disputat, auctor dissertationis Halensis de usu corticis cauto & suspecto. Totum opusculi caput primum nihil est nisi hypothetica disputatio, corticem non operari vi specifica, sed sola adstrictione, nescio utrum valida an imbecilli, universali an particulari. Hinc pathologia febrium *Stahlianæ* supponitur, quarum nullas auctor, præter pestem, specifico, ut putat, terrore infectam, specifico remedio opus habere dicit, quia, uti ait, omnium febrium causæ methodo medendi vitali obsecundent. Ita beatam methodum & causas obsequiosas imaginari, & morbos in cathedra curare, licet: sed vereor, ne spe ad ægrorum lectulos cadamus. Secundo capite *ex illis hypothesis* regulæ pro cauto usu suppeditantur, & quæ *Sydenhamianam* methodum noxæ insequi debeant, præmonetur. Tandem postremis duobus paragraphis martyrologium chinæ breviter aliquot augetur exemplis infelicis

singulariter adversari : nisi materia nimis remota , aut obstructis alicubi viis profundius impacta , aut immatura sit , quam ut solito remedii robore attingi possit . Hanc vero virtutem specificam tantæ agnoscamus esse efficaciz , ut , si æger , & adstantes , & medentes omnia recte faciant , neque insolitum plane constitutionis singularis vitium subsit , materies illa & dispositio certissime penitus corrigatur & subjungatur , & ista plerumque , qua naturæ nisus est , evacuetur , pro varia vero & imperfectiori medicatione afficiatur plerumque , sed diverso & imperfectiori effectu . Admiremur naturæ consuetam , in simplici medicamento ex diversis partibus inimitabili mixtione componendo , sapacitatem , qua varias particulas & virtutes , quæ contrariæ esse videantur , ita invicem temperare novit , ut veri æque , ac inexplicabiles , in corpus humanum inde resultent successus . Utamur tantisper experientia inventis , experientia firmatis , ratione moderatis & applicatis , pro genuino

felicis successus ex aliena curatione , qui utrum naturæ , an arti , an male medentibus debeantur , non patet . Mihi aliisque fere omnibus medicis id remedium intelligitur *specificum* , seu *singulare* , ad morbum aliquem , vel symptoma , vel partem corporis , quod per specificam suam qualitatem , sive per formam , & mixtionem suam internam essentialem , *ιδιοσυγκρασιαν* , seu *ιδιοτητα* , ita adversatur causæ specificæ seu continenti morbi , vel symptomaticis alicujus , aut ita respondet texturæ , crassi , connectioni , & reliquo habitui alicujus partis corporis , ut , præter generaliores & manifestius explicabiles operationes , præcipua quadam contra morbum illum , aut contra illud symptoma , aut in eam partem , quibus remedium specificum esse dicitur , polleat efficacia , quæ negari non possit , quamvis plerumque ratio illius effectus , & *ιδιοσυγκρασια* , seu peculiaris temperatura & proprietas , utrimque non plane sit perspecta . Plura ejusmodi , & diversi quidem generis & gradus , remedia specifica existere , nemo negabit , qui ad experientiam magistræ animi advertere voluerit . conf. celeb. *Hoffmann* , medic. system. tom. 3. sect. 2. totq. cap. 8.

nuino usu regulis, neque theoriæ diversitate (e) in diversa nos rapi patiamur,

Aut doctas rixas vano ostentemus hiatu,

Quæ ipsi major febris ardor inest. (f)
imitemur potius philosophos morales, qui ex dogmatibus sectarum diversis eadem virtutis præcepta eruunt: sequamur astronomorum prudentiam, qui *Copernicanæ*, *Tychonicæ*, aliive sectæ aut hypothese singulari, addicti, ubi ad praxin venit, quasi *συγκριτικαί*, in computandis, ad solam fidam observationum *αναλογίαν*, siderum motibus, amice conspirant.

§. III.

Dubitatio generalis de causis febrium, typorum & periodorum.

Idem esto iudicium de controversiis & opinionum varietatibus circa naturam & causas proximas febrium. *Talbotius*, empiricus Anglus, antequam consuetum sibi corticis usum divulgaret, quum ad ægrotum quendam, febre chronica laborantem, acciretur, ægre admissus in consilium a medicis, qui curam diu frustra gesserant, in primo consultationis limine graviter a doctorum decano interrogatur: quid est febris? Respondet ille voce verecunda: febris, uti existimo, est morbus, quem definire nescio, curare scio; vos, qui definire forte no-

stis,

(e) Disputari velim de theoria, donec theorica eruatur veritas, quæ forsan ante mundi finem ex suo puteo integra haud prodibit; sed in facienda medicina unanimes, uti decet, optaverim omnes. Privata res est opinio theoretica, praxis publicæ utilitati litat. Facit itaque medici, quod *Aristides* ac *Themistocles*, procures Attici, perpetuo privatim inter se disceptantes, sed, „quoties „ publica negotia gererent, deponentes finis obtinendi „ causa similitatem, quam, reversi ad privata studia, resumebant. “ *Plutarchus*.

(f) *Lockius* ad *Sydenhamium*.

stis, curare nescitis. Meibomius (g) eleganter, ut solet, ad reconditam causæ febrium naturam applicat illud poetæ:

Nescire velle, quæ magister optimus

Docere non vult, erudita inscitia est.

“ In artibus, ait, ita comparatum est, ut, quam-
 “ vis *in diem* non assequamur, feliciter tamen pro-
 “ gredi possimus, id quod in medicina quotidie usu
 “ venit. „ Neque vanus est Baglivi (h) aphorif-
 mus: “ febris, si phænomena spectes, reliquis mor-
 “ bis est notior, si constitutionem & causam,
 “ omnium ignotissimus. „ (i) Quæ febrium natu-
 ra, quæ ordinis in motibus febrilibus causa sit,
 qui horarum, dierum, hebdomadum, mensium, an-
 nique temporum, tam curiosam suis periodis & ty-
 pis rationem habent, ut in horologium aliquod (k)
 & astronomorum calculos jurasse videantur, nepo-
 tibus forsan aliquando nostris dilucidius intueri da-
 bitur. (l) Ea sane causa humano generi universo
 com-

(g) de febribus intermitt. epid. §. 33.

(h) prax. med. lib. I. c. 13.

(i) Jungantur scitissime dicta in *Bergeri* chinchina ab-
 iniquis judiciis vindicata §. 3. add. *Ramazzinus* orat. 4.
 opp. p. 45. „ veram febrium theoriam & praxin inter ea
 „ esse probans, quæ adhuc desiderantur. „ Praxin in-
 telligit febrium maxime continentium, quibus nihil ma-
 gis optat, quam remedium, „ quod eadem eas securita-
 „ te sanet, quam cortex Peruvianus sanat periodicas „
 „ quem magnificis laudibus effert. p. 54.

(k) cl. *Camerarius* cautela medic. p. 142. „ Tam sta-
 „ tarum præcisarumque periodorum, ad horæ etiam mi-
 „ nutum adstrictarum ac horologiorum non raro exacti-
 „ tudinem superantium, reddere causam manifestam,
 „ omnes omnium hætenus scriptorum vires superavit.

(l) *Kerkring*. spicil. annat. obs. 71. „ Fatigavit majō-
 „ res nostros omnes, & etiamnum fatigat nos illa fe-
 „ brium proprietas, quod ita certis intervallis redeant,
 „ tamquam si, ad condictum eitatæ tempus, multan-
 „ dam suam vel absentiam, vel tarditatem, vererentur.
 „ Hujus

communis esse, & statim aliquam naturæ lege periodum pro fundamento habere, vel concurrentem respicere, videtur, & quidem eandem, quæ horas & tempora in atmosphæra & terrarum orbe metitur, vel ejus omnino similem. (m)

§. IV.

*Observationes communes de febrium ratione
typica & periodica.*

Respectum ad causam aliquam ita communem & naturaliter ordinatam videre nobis videtur, tum in ipsa febrium per totum genus humanum frequentia, (n) tum in earum specialium specialibus, & communibus tamen toti speciei, typis, temporibus, crisiisque, maxime vero harum, quas periodicas
voca-

„ Hujus rei rationem nemo, quod sciam, hætenus eam
„ reddidit, cui mens humana acquiesceret.

(m) Aphorismus *Newtoni* est princip. phil. nat. mathem. p. 402. „ effectuum naturalium, ejusdem generis,
„ eadem sunt causæ.

(n) Sunt loca alia atque alia harum vel illarum febrium minus feracia: habent tamen illa ipsa alias, ceteris morbis vel frequentiores, vel etiam accedentes. Ita *Bontius* de meth. med. in India c. 34. „ Febres, quæ in
„ Indiis nascuntur, pleræque aut sunt symptomaticæ, aut
„ continuæ per se, ac, ut fere semper, synochi putridæ. Quæ vero certam periodum fervarent cum intermissione, vix memini me vidisse, nisi unam ac alteram quartanam, eamque cum ægro e patria delatam, quæ hic miserrime in hydropem, & inde in certissimam mortem, desiere. Tertianæ tam raræ sunt, ut liceat hic dicere, quod hirundo una non faciat ver. „ Si quis ejusmodi sub aere verfetur, mirum non fuerit, si remedia periodicas maxime febres fugantia parvo habeat in pretio. „ Sunt vero in quavis Europæ regione loca, sunt etiam tempora, quæ vel paucas ejusmodi ferunt, vel faciliores plerumque, alius generis febribus magis obnoxia. Qui non nisi ibi loci, aut tum
tem-

Febres
multiplices.

vocamus, Paroxysmi in toto tertianarum genere, in quavis natione, ætate, sexu, constitutione, alternis diebus æque certo ordine contingunt. Duplices, quæ frequentissimæ sunt, triplices, immo multiplices (o) accessiones experientia quotidiana ostendit, horis suis & symptomatibus per alternos dies ita exquisitè sibi invicem respondentes, ut paroxysmum primum a secundo, & singulos a singulis, vel ipse æger discriminare possit: etsi anticipant sæpe, vel postponunt aliquot horis, antequam, per alienorum humorum motus, firmum typum efformari licuit, vel ubi alia mutationis causa extrinsecus accidit. Neque una accessio alterius materiam ita consumere videtur, ut morbus inde brevior, faciliorque evadat, &, licet altera cessante, superest constanter sæpe altera, ut nihil eas, præter typi similitudinem, & naturæ suæ ingenium tertianum, commune habere, evidenter appareat. Idem plane de quotidianis (p) & quartanis valet. (q) Sunt etiam febres ex diverso genere mixtæ, ubi tertianæ, quartanæ, quotidianæ intermitentes, vel continuæ, vario modo, & suo quæque ordine accedunt, & eo temporis momento gravissime affligunt, quo, per ordinis rationem,

temporis medicinam fecerit, is si ex sua praxi, & naturæ apud suos ægros *αυταρχεία*, suarumque medelarum facili felicitate, alios medentes, qui alibi difficilius curant, generosiorique medela opus habent, judicare præsumat, nã ille perperam judicaverit.

(o) v. *Rhod.* observat. 7. cent. 1. de tertiana sextuplici. Haud raro similia nobis obvenerunt. Octuplicem notat *Caprilus* apud *Tortum* therap. special. p. 317.

(p) *Celsus* L. 3. c. 3. „accessiones, inquit, modo singulæ singulis diebus fiunt, modo binæ pluresve concurrunt. Ex quo sæpe evenit, ut quotidie plures accessiones remissionesve fiant: sicutamen, ut unaquæque alicui priori respondeat. “

(q) Quartana sextuplex notata est a *Rhodio* cent. 1. obs. 15. & a *Capivaccio* apud *Bartholinum* act. Hafn. vol. 5. obs. 20. Nobis similia visa testamur, alibi uberius enarranda.

nem, paroxysmus duplex ex diversis febris con-
jungitur: qua fere in re omnem criticorum dierum
rationem collocat ingeniosissimus *Fracaſtorius*. (r)
Vidimus aliquoties quintanas, (f) quas tertianas
nothas, & sæpe putridas, esse credimus, quarum
unus paroxysmus intercidit: vidimus semel septimanam
(t) ex quartanarum forte censu, ubi itidem una ac-
cessio prætermittitur, quorsum forsan etiam, duo-
bus paroxysmis intercidentibus, decimanæ (u) spe-
ctant, nobis haud observatæ. Octanas (x) frequen-
tius comperimus, quæ, per eisdem singulæ hebdo-
madis dies, quater singulis mensibus, veluti lunæ
fere phasæ, acciderunt. Nuperrime primum sex pa-
roxysmos exquisitos nonanæ seu novenariæ febris
(y), in puella duodecim annorum scrophulis labo-
rante, observavimus: septimi loco nonnisi cephalalgia
& lassitudo obtigit, octavus plane non reversus est.
Remedia nulla adhibuimus, præterquam bis quoti-
die

Typus
quinta-
nus, se-
ptima-
nus, a-
lique.

Nonanus
Observ.
partic.
49a

(r) singulari tractatu de dierum criticorum causis.

(f) *Hippocr.* de carnibus sect. 3. & I. epid. 3. Hæ du-
plicatæ leguntur in miscell. natur. cur. dec. II. a. 9. & 10.
obs. 77. Quintanam pessimam esse omnium dicit *Hippocra-
tes*, quæ & ante tabem accidens, & tibi superveniens, * *Observ.
pratic.*
perimat: qualia & nos exempla notavimus, * & bis ta-
men cortice feliciter medicati sumus. Observavit ultra 50.
XVIII. menses durantem, sanavit remediis summe ama-
ris, & putredini potenter resistantibus, & aqua mulsa,
Tulpius observ. l. 3. c. 52.

(t) *Hippocr.* epid. 3. longam pronuntiat, sed haud
ὑπερμακρον, quod fere de quartana etiam censetur.

(u) Observavit *Gilbertus Anglicus* l. 1. compend. de fe-
bribus: qui & sextanas notat, quas etiam agnoscit *Fer-
nelius*, l. 4. c. 14. *Savonarola*, alique, nobis nondum
visas, quæque septimanæ forsan, aut octanæ, anticipan-
tes sunt.

(x) *Cole* hypotyp. febr. interm. c. 7. *Amat. Lusit.*
cent. 2. curat. 75. eph. natur. cur. dec. II. a. 5. app. obs. 64.
Rhodius cent. 1. obs. 18. 19. Septimanarum nomine con-
fundi solent.

(y) *Hippocr.* I. epid 3.
Verthof, de Febris.

Horæ
ordina-
ta.

die guttas quadraginta tincturæ vitrioli martis *Ludovici*, quod medicamentum alias in dispositione scrophulosa, & huic perquam familiari obstructione menteriiis, variisque inde oriundis crescentium morbis utilissimum sæpe reperimus. Ad octanas, per diem unum postponentes, forte spectat hæc febris: quemadmodum fluxus muliebris, post quinque hebdomades multis contingens, ad menstruum refertur. Notavimus, quæ semel quovis mense (z) ephemerarum instare venerunt, & alias, bis per mensem redeunt, quas quatuordecimanas, vel quindecimanas vocant. Sunt etiam, quod præcipue notabile est, & observatu utile esse videtur, frequentissimæ recidivæ perlunæ vel anni mutationes, vel certe lunari aut annuæ periodo parem intervalli durationem, licet sponte cessent, vel remediis profligentur. Plerumque etiam non promiscuum aliquod horarum intervallum, sed ordinatum observatur, ad unius vel plurium integrorum fere dierum, seu *νυχθημερον*, tempus, cujus spatio semel vel bis, veluti æstus maris microcosmici, per certas horas incrementum, & rursus declinare, videtur accessio. Taceo horas diei certas, quamvis res illa perpetua non sit, assignatas ab observatoribus tempori invasionis & durationis, in singulis febrium legitimarum generibus, quas dudum medicorum schola novit (a): dum recentioribus exprobrat illustr. *Stablius*, (b) horum vix centesimæ.

(z) *Ephem. I. c. conf. exempla Schenk. observ. lib. 6. & de quatuordecimanis, quindecimanis, annuis exquisitis, aliisque rarioribus typis, ap. Rejes camp. elys. jucundar. quæstion. L. 21. p. 947. seqq. & Forest. L. 3. obs. 43. qui de quintana præcipue agit, sed & ceteras species doctè pertractat.*

(a) v. qui in omnium manibus est *Sennertus* de febribus L. 2. c. 19. p. 289. *Gabelchouer. observat. cent. 6. p. 171. Savonarola* de febribus p. 43. 55. *Trincavellus* & plerique vetustiores.

(b) præfat. problematum de febribus.

tesimum hac de re inaudivisse : supina in illis hominibus, quibus hoc merito imputatur, ignorantia. Curiosum est, (quod adeo sæpe, licet non semper, notavi, ut quandam etiam naturæ legem (c), & certam proportionem causæ typorum generalis ad corporis humores & structuram, subesse suspicer,) consuevisse tertianas, antequam ad certum diei tempus se adstrinxerunt, per tres accurate horas, (d) sive octavam diei partem, anticipare, quotidianas autem veras postponere (e) per horas duas, seu partem *νυχθημερος* duodecimam. Febres etiam ex tertianarum genere, præsertim illegitimas plerasque, aut manifeste duplicari solere, aut sex duodecimve horis ante paroxysmum, veluti secundariis motibus, invadere verissimum est (f). Memorabile itidem est febres tertianas & *τριταιοφύεις* plerasque tertia exacerbatione, adeoque die quinto a morbi initio, gravissime

(c) celeb. *Camerarius* medic. eclect. p. 142., ii, inquit, febrium accessus, qui anticipare solent, perioris dis id agunt eadem ut plurimum præcisione circumscriptis.

(d) In hac observatione fundatur, quod suprap. 147. diximus de salibus in principio tertianarum, sex horis ante prioris accessionis tempus, exhibendis. Mens enim est, ea dare trihorio circiter antequam altera accedat. Quod si deinceps per brevius tempus, uti sæpe fit, vel plane non amplius anticipare febris notetur, propius etiam deinde ab hora prioris paroxysmi ante sequentem datur sal febrifugum.

(e) De solis tertianis, neque de his etiam perpetuo, verum esse solet vulgatum illud : anticipante accessione longiorem, postponente breviorē febrim significari. Quotidianæ veræ, licet ita postponentes, per se longissimæ esse solent.

(f) *Hippocr.* epidem. Libr. VI. sect. II. aphor. 15., in his, ait, quæ ad tertianæ naturam accedunt nox ante accessionem molesta est. v. *Galenus* ad hunc locum. Hac etiam in re videre est *αναλογίαν* ad duplicem illum oceani æstum quotidianum: uti febrium cum maris fluxu & refluxu similitudo multis ex phænomenis elucescit.

sime affligere, eamque, si quid timendum est, maxime debere timeri, dum secundus paroxysmus longe mitior sæpe est. Immo optimum item est indicium febris brevis & facilis, si tertia accessio non nimis graviter acerbatur. Exasperantur ita in plurimis ægris alternæ accessiones, ut quinta quartam, septima sextam rursus violentia exsuperet, quamvis id certum omnino & stabile non sit, uti neque illud, quod tamen sæpenumero, præsertim in febribus magis chronicis observavimus, alternis hebdomadibus gravius laborare ægros typo tertiano febrientes. Superessent notabilia hanc in rem plura. Sufficiat nobis heic, febrim esse morbum, ubi natura humana se typis & periodis diurnis, septimanis, seu octonis. mensuris, annuis, mirabilem in modum, quasi ad legem naturæ universi, ita adstringat, ut, quod dixi, in horographicos astronomicosque circulos jurasse videri possit.

§. V.

Problemata & conjecturæ de febrium, typorum, periodorum causis.

Mihi sane, in statuendis harum rerum omnium causis, nullam adhuc omnino satisfacere hypothesin, ut omnes scrupulos eximat, ingenue fateor, & ætiologiam febrium inter arcana naturæ miracula adhuc reponendam esse, pace summorum virorum, qui suis forte explicationibus suæ multorumque curiositati sufficiunt, non possum non existimare. (g)

Ecquid sibi vult verum illud proverbium, quo

πα-

(g) Ramazzin. orat. 4. p. 48. „ Quoties cum veterum, tum recentiorum, medicinæ procerum præstantiora monumenta, & quæ creduntur cedro magis digna volumina, evolvere mihi volupe est; idem prorsus mihi evenire sentio, ac Terentiano seni, qui, cum in filii sui causa plures advocatos arcessisset, eosque „ inter

παράδοξον & rarum statuitur, quemquam sine febre, hoc est, sine insolita commotione cordis & vasorum sanguineorum, & ferviditate massæ sanguineæ typica, ex morbo mori? Cur quælibet fere insignior resolutio, turbatio, colliquatio, evacuatio, immo lente etiam & sine impetu facta, in quovis corpore humano, febriles motus excitare solet? Quid id est, quod febres, præsertim epidemiæ, tot homines diversissimi habitus, sexus, ætatis, diætæ, tam variis de causis, tam similiter corripiant? Cur similis febrium, & typorum, periodorum, temporum, ratio & ordo est, in quavis terrarum orbis natione & regione, uti in quavis ætate, statura, & constitutione? Est ne in ipsa, quæ humano generi communis est, crassi sanguinis, aut etiam in fibris motricibus, aliquod connatum, & perpetua cum externo aere communicatione sustentatum elementum, ubi fere simile, aereum, elasticum, quod arte in-textum sit texturæ naturali fluidarum solidarumque corporis partium, earumque compage coerceatur, ne, oscillatione sua & nisu elastico, alios, nisi salu-

Febrium
frequen-
tia & si-
militu-
do per
sua ge-
nera u-
niversa-
lis. (h)

Elemen-
tum æ-
reum in
corpore
humano
num fe-
brilium
typorum
causa?

„ inter se pugnantes deprehendisset, incertior, inquit,
„ multo sum, quam dudum.

(h) Idem orat. 4. p. m. 47. „ Sola febris non epide-
„ mii, non endemii, sed cosmici, id est, mundani af-
„ fectus, cognomentum sibi adscivit, & adaptavit. Quis
„ locus enim, quæ regio tam impervia, extra anni so-
„ lisque vias, gelidoque sub axe, quo non pervadat fe-
„ brile incendium? Habent ætates suos peculiare mor-
„ bos, suos sexuum diversitas, suos varia ac diversa an-
„ ni tempora, suos quoque varia vitæ conditio, & exer-
„ citii genus. Febri non vacat talia minuta distinguere.
„ Nulla non ætas ei victima jugulatur: non infantilis,
„ quæ humidissima est, non senilis, quæ frigidissima,
„ satis habent præsidii, ne febrilis flammæ sint pabu-
„ lum; tam fortiori, quam sequiori sexui infesta est fe-
„ bris; tam pauperes in suis tabernis, quam reges in
„ suis turribus proterit, idque nullo non anni tempo-
„ re. „ Num quid elegantius potest dici? num quid
verius?

Iubres & naturales, motus aut fervores facile cieat?
 (i) Est ne illud aptum, si qua de causa expandatur nimium, & sui juris plus iusto fiat, ultra crasseos humorum æquilibrium, si præsertim inquinetur a particulis peregrinis, vel male moveatur, eum orgasmum inducere, qui fervorem hunc typicum repræsentet, hanc naturæ luctam cum eo, quod alienum est, quam febrem vocamus? (k) Numquid illa ipsa materia elastica, quamvis humani corporis (l) ob intimam immixtionem pars sit, pars tamen
 etiam

(i) Constat equidem aerem, si aquæ, aliisque liquoribus, etiam ipsis humoribus corporis humani, immixtus sit, non eam plane exhibere efficacitatem, ea phænomena, quæ eidem sibi relicto, aut a liquidioris substantiæ vinculis expedito, competunt: adeo ut ejusmodi aer aeris nomine vix vocari merere doctissimis viris videatur. Ubi tamen impedita hæreat aeri elementi portio, confluit semper & conspirat cum ipsa massa atmosphærica, ac maturæ suæ virtutisque motricis elasticæ particeps est, participesque iusto modo facit humores sibi junctos: quam virtutem, pro majori aut minori impediementi robore, calorisque aut aliarum exsolutionis causarum ratione, magis aut minus efficaciter, crassius aut subtilius, evidentius aut obscurius, serius aut ocys, violenter aut sensim sensimque exferit. Oscillatio aeris interni, a *Borello* asserta, explodi non meretur.

(k) De aliis morbis periodicis, præsertim convulsivis, seu spasmodicis, jam non agimus, qui suo forte modo febribus accenseri, atque ad ejusdem generis causam referri merentur.

* Bruto-
rum ani-
malium
febres.

* (l) Bruta etiam animantia, communi nobiscum aere utentia, suas pati febres, & contagiones, & affectus convulsivos & typicos, & febriles variarum specierum, pro materiæ morbidæ & corporum diversitate, experientia quotidie docet, quamvis in humano genere frequentius notentur, & cum pluribus typorum & periodorum curiositatibus. Demiror ergo ill. *Stahlianum* in hist. febris in genere p. 5. confidenter aphorismum pronunciare: „ febribus nullum animal obnoxium esse apparet, præter hominem: “ forte ut hypothesi suæ de anima rationali

etiam est purioris & subtilioris atmosphæreæ æreæ,

nali febrilium motuum causa probabilitatem addat. Loquitur, ut ait, de febribus variarum specierum, & tali indole, motu, typo, conspicuis, quales partem essentiae februm in homine constituere notum est. Ut unum exemplum dilucidum in contrarium adducam: quis speciem, indolem, motum, typum, essentiam febris, qualis in homine est, non agnoscat? ubi *Ramazzinus* p. 13. de contagiosa epidemia bouum Patavina scribit: „ affectionis genus, quod bubulo generi bellum ad internecionem usque videtur indixisse, ex frigore, rigore, horripilatione, „ mox ex calore acri & vehementi per universum corpus diffuso, cum pulsus frequentia, febrem esse satis „ liquet: malignam vero aperte testantur symptomata: „ magna anxietas, gravis anhelitus, etiam cum stertore, „ stupor & species quædam veterni, continuus ex ore & „ naribus graveolentis materię descensus, foetidissima alvi proluvies, interdum etiam cruenta, anorexia, & a- „ bolita ruminatio, pustula quinta vel sexta die per totum corpus erumpentes, ac tubercula variolorum speciem referentia, communis tandem omnium eodem „ modo circa quintam & septimam interitus. “ add. *Michelotti* congettura sopra l'infermità degli animali bovini, item *Lancisius* de bovillapeste P. 3. c. 2. 3. ubi p. 116. seqq. „ neque vero, ait, quin febris affectos boves uret dubitandum erat; nempe non modo veterinarii „ medici, sed ipse ego, in illorum arteriis carotidibus, „ & axillaribus, summam semper, ac statim ab initio, „ celeritatem ac frequentiam pulsus deprehendi. Plerique „ peribant intra diem septimum, pauci per abscessum ac „ decubitus evadebant. “ Idem in append. de equorum epidemia, p. 127. seq. duplicem equorum febrem, acutam magis alteram & periculosiorem, ex inflammatione visceris alicujus, alteram minus perniciosam, magisque lentam, malidis nomine insignitam, graphice describit, & ex antiqua novaque experientia confirmat, & a febre nihil omnino differre observat. Immo vero *Caroli Ruini*, medici Bononiensis, anatomia & medicina equorum, ab *Petro Uffenbachio*, medico Francofurtensi, Germanice versa, 1603. prodiit, ubi P. 2. l. 1. c. 8. 21. luculenter & distincte omnigenæ equorum febres ostenduntur, conti-

reæ, (m) & hujus motus naturales & adventitios sequi amat, per mechanicam *δυναμικὴν* & connexorum rationem? Num forte eisdem re vera magis minusve accurate sub statu febrili sequitur, &, oscillante suo motu, periodos & typos regulares, qua tales, inducit,

nentes, continuæ, intermittentes, catarrhales, ulcerosæ; pestilenciales. Periodicas quidem febres non ita memorat *Solleysel in parfait marechal*; varias tamen recenset species sibi observatas, simplices, putridas, pestilentes. Assentiunt, quos interrogavi, veterinarii multo usu exerciti, alique equis studentes, neque quemquam ea de re dubitare posse putant. Paria de aliis animantibus demonstrare facile est.

(m) De partis atmosphæræ aeræ præsentia in sanguine egregie agit *Bellinus* de ovi aere, & respiratione, opp. T. 2. p. 135. seqq. & duabus epistolis, quæ exstant in *giornale de' letterati* T. 2. p. 41. seqq. T. 4. p. 147. seqq. item ill. *Bergerus* de natura humana c. 5. ubi partem aeris cum nutrimento sanguinem ingredi, partem etiam, quod hodie aliqui negant, in vasis pulmonum respiratione permisceri probat, non ut refrigeretur sanguis, aut condensetur, quod antiquitus quibusdam visum est; sed potius, ut vi aerearum particularum elastica, & ipso organorum motu, dividatur, attenuetur, & *incalescat*. Idem antea de respirationis efficacia, non refrigerio & condensationi, sed attenuationi & incallescenciæ magis serviente, docuerunt plurium antiquorum & recentium medicorum scholæ. v. in primis *Thrustoni* diatribe de respirationis usu primario, scripta anno 1664. & exstans in *Hangeti & Clerici* biblioth. anat. P. II, Ibi p. 175. seqq. operose deducitur, „quo pacto fluiditatis & caloris motus respirationis beneficio in sanguine conserventur.“ Nescio ergo, quum sententia illa, quæ vera & solida nobis quoque videtur, dudum trita fuerit, quo tendat, quod haud ita pridem doctissimum virum in notis ad *Harveum* scripsisse reperio p. 158. „Ego certe, inquit, auctus, su ultra ætatem virili, anno 1684. 85. contra omnem scholæ medicæ auctoritatem, collegiis, & scriptis dictatis, edicere non dubitavi: quod sanguis, per respirationem non modo non refrigeretur, sed plane in contrarium *incalescat*.“

cit, sed qui diversi evadant necesse est, pro admixtæ
 materiæ alienæ, pro aucti, imminuti, pressi, rela-
 xati elateris diversa ratione, & proportionē ad hu-
 mores fibrasque corporis, quæ itidem singula me-
 chanico motu, & nisu nativo gaudent? Hi typi,
 hæ periodi, servantne ea propter plerumque suo
 modo respectum ad naturalem illum, & secundum
 solis lunæ periodos, ad horas, dies, hebdomades,
 menses, annique tempora, ordinatum atmosphæræ
 totius, præsertim qua purioris, motum perpetuum,
 fluxumque & refluxum, quem tot ac tanta effluvia
 terraquea, inferiori aeri immixta, turbare penitus
 non possunt, licet diversimode afficiant & mutant:
 uti etiam aer nostro corpori intus immixtus varias
 mutationes a partibus ipsius corporis, & a peregrinis
 sæpe inquinamentis, patitur. Atque hæc licet ita se
 habeant, quid est, quod singulorum febris generum
 differentiam singularem constituit? Quid quotidia-
 nam febrem non post horas incertas, sed statim fere
 quotidie momento, quid tertianam, quid quarta-
 nam, aliasque, non post dimidium, sed integrum
 diem serius revocat plerumque? cur non plures &
 incertæ sunt diversitates, si sola major minorve ma-
 teriæ mobilitas in culpa est? Cur febres multiplices
 sibi invicem sine confusione respondent? Quid dies
 & horas critici temporis, quid tempora reversionum
 singulis morbis singulariter adsignat, & horographi-
 cos quasi astronomicosque calculos subducit? Si res
 a sapienti principio interno dependet, uti dici au-
 dio, quod prudenter, pro æstimatione materiæ &
 virium morali, moveat & quiescat, cur multiplican-
 tur accessiones ultra virium tolerantiam, & tamen
 alternis vicibus sibi accurate respondent? cur mixta-
 rum febrium paroxysmi singuli suo quisque tempore
 eveniunt, &, uti fortuna ordoque fert, non uti
 moralis æstimatio, in unum momentum cadunt sæ-
 pe, quo gravissime æger affligitur? Atque talia in
 ejusmodi febribus ubique terrarum semper eveniunt,
 & a primo inde morbi initio, ut vis consuetudinis,
 certo tempore motus iterantis, aculari non possit.

Respectus ad motum periodi cum atmosphæra

Differentia & matoria specifica singularem febrium.

Materia
febrilis
genera-
tio &
motus.

Mechanica puto, non voluntaria ratio est. Materia est, & causa corporea, non moralis, quæ motum febris cujuslibet naturali quadam consecutione ciet, eaque materia crasin & elasticam vim habere debet singularis generis, quamdiu typum sibi peculiarem excitat. (n) Nascitur illa forsan a peregrina quadam impuritate aquosa & aerea, ex aquis in diversimode variam, lixivam, sulfuream, & vaporosam, fortassis etiam verminosam putredinem, stagnatione, & elateris expansione, & motu partium intestino, resolutis, hausta infelicitè, vel in cibis sumpta, vel ex pariter corruptis alicubi ipsius corporis succis, aut ipsis partibus solidis, oriunda. Talis materies, pro diversa sui, & corporis & ambientis aeris constitutione, ad orgasmum diversimode febrilem excitandum prona fieri potuerit, si certis tum visceribus & si-

(n) Uti typorum compositio, duplicatio, multiplicatio variam, constantia constantem, ita mutatio mutam, & cessatio exhaustam aut occultam *materiam*, vel semper, uti nos statuimus, vel plerumque indicat; ut ad *motus sine materia*, si unquam omnino, quod probari nequit, certe rarissime, confugiendum in februm doctrina esse videatur. Notabilia hanc in rem habet de quartana *Bartholin.* hist. anat. cent. 3. 55. quamvis variationem sæpe etiam noxiam, neque typum quotidianum ex quartana genitum tutum semper esse, vel *Celso* monitore, in vulgus notum sit, neque *Bartholino* his observationibus negatum. „ Quartana, ait, scandalum illud medicorum, ubi satis desæviit, & ægrum læto omine est relictura, *varium typum* induit, variasque formas, Protei instar. *Constans* est, & semper eodem tenore affligit si vel ad interitum vergit, vel gravioribus symptomatis, ut hydrope, phthisi, &c. sui absentiam est compensatura. *Variat* vero vices, si salutis spes est. * Quartana laborabat consanguineus meus, *stansque* diu servabat periodos. At tandem, quum paroxysmus postero die expectaretur, præter spem die priori invasit, sicque postero die liber & sequentibus evasit. In aliis non paucis meæ curæ subjectis observavi, quartanam, ubi desitura est, quotidie per octiduum perse-

observ.
partic.
51.

„ VC-

& fibris , tum sanguinis ceterorumque humorum partibus; se profundius insinuet , atque partes quidem solidas in obeundo munere turbet , humores vero varia ratione corrumpat , & aerem internum æquilibrio emoveat . Ex hac deinde motus , & mixtionis , & æquilibrii turbatione , atque ita ex conjunctione & proportionē specifica præternaturalis illius humoris cum aliquo naturali , qui ex sua indole jam ad motus quotidianos , tertianos , quartanos magis aptus sit , & ex motu præter naturam hinc necessario mechanice consequente , continentem cujusque febris , paroxysmi , symptomatum , periodi causam oriri , probabile esse videatur . Neque enim vana omnino est , si sobrie accipiatur , veterum sapientum sententia : febres quidem totam sanguinis massam movere , & eas omnes , magis præcipue vero tertianas , ab illa ejus parte saponacea , quæ bilis (o) vocetur , in hepate legitime separanda ; quartanas maxime etiam a melancholia , id est , parte sanguinis magis terrea , & salsa , lienis potissimum attritu conterenda ; quotidianas a pituita simul

„ verare , tandemque post largam diarrhœam , vel hamor-
 „ rroides , vel sudores , terminari , cum salute ægrorum .
 „ Ratio est , quod mota in corpore materia , & sedibus
 „ suis discussa , quotidie moveatur , & quacunque crisi
 „ natura facile tum expellatur , quod instante solstitio fe-
 „ licius succedere expertus sum .

(o) Hippocrates de natura hominis : „ omnes , inquit ,
 „ febres oriuntur a bile , quarum sunt quatuor species ,
 „ præter eas , quæ dolores eximios comitantur : conti-
 „ nens , quotidiana , tertiana , quartana . “ Redundantis ,
 „ & mixtione sua vitiatæ , motusque ordine exturbatæ bi-
 „ lis fervor , præ ceteris nativis corporis humoribus , tantus
 „ est , ut id in sanguinis massam agere videatur , quod ,
 „ apud Virgilium , in oceanum Eridanus quo non alius

In mare purpureum violentior influit amnis .

v. omnino cl. Bianchi hist. hepat. P. 2. c. 9. de morbis a
 secretionē hepatis depravata : & P. 3. p. 258. seqq. de bi-
 lis naturalis in febriferam mutatione .

simul , seu salina minus terrestres , in pancreate similibusque glandulis maxime præparanda , fieri : atque in tertianis quidem hepar , in quartanis lienem , in quotidianis sero vel lymphæ dicata vasa singulartiter affici solere ; & serosos salinosque humores moveri solere quotidie , bilem saponaceam flavam & amaram fervidiorem tertio , atram salsam & austeram graviorem quarto die , sicubi inquinentur maxime , & restagent , & incitentur . Esse naturaliter in mixtione humani sanguinis particulas diversas , quarum aliæ quotidie , aliæ alternis diebus , aliæ quartanarum modo magis commoveri , vel sua natura , vel & solidorum dispositione , & varia proportionem ad atmosphæræ motus periodicos , aptiores sint , multæ suadent observationes , quæ veterum præcipue monumenta volutantibus obviæ sunt , & maxime frequentia illorum typorum , aut alicujus ex illis , in febris , morbi illius generalissimi , generibus plerisque , tam continuis , etiamsi continentes fere esse videantur , & typus non nisi obscurus sit , quam intermittentibus , & ex earum genere plurimis . (*p*) Neque certis partibus solidis , & visceribus , functio ad alias aliasque earum particularum præparandas , secernendas , depurandas , præcipue magis destinata , negari potest : quamvis omnia confluant & conspirent . Fieri autem illa cuncta videntur ad mechanices & hydrostatices regulas , quibus omnes omnino solidarum fluidarumque rerum in terrarum orbe motus & quietes , mixtiones , separationes , expansiones , pressiones , effervescentiæ , fermentationes , putredines , certa lege subiecta sunt . (*q*) Pro iisdem ergo regulis (*r*) equidem evenire crediderim tum
gene-

(*p*) Conf. *Fracastorius* de causis dierum criticorum .

(*q*) v. cl. *Keillii* leges attractionis , ubi hanc rem solidissime probavit , & luculenter exposuit , in *philosophical transactions* n. 315. *Freind.* prælectiones chymicæ iisdem principiis innixæ .

(*r*) v. cl. *Bianchi* histor. hepat. p. 844. seqq. ubi epistola geometrico-practica de febris natura & effectibus existat , egregie elaborata .

generationem ipsam cujusvis materiæ febrilis, tum quietem ejus typicam, nisi tunc motus potius insensibilis est, & commotionem denuo notabilem, exaltationem, & orgasmum accessioni excitandæ sufficientem. Ad eandem normam fieri existimem collectionem ejus materiæ, uti opinor, circa intestinum duodenum, irritationem hujus & nervorum partiumque connexarum, attenuationem, ut, sine justa licet proportionem, sanguinem ingredi possit, motus in genere nervoso, corde, arteris, & vasis ceteris, ipsoque sanguine & inde prognatis liquoribus excitatos, cum insequente attritu, despumatione, & crisi singulari. Postquam hæc materia suo tempore deferbuit, tunc deinde iisdem legibus, eadem rursus generata, vel mota, vel ad justum efficaciam gradum evecta, novus paroxysmus per sua intervalla redire videtur.

§. VI.

Explicatio opinionis de causa concurrente periodorum mechanica universalis, nempe atmosphaeræ motu periodico.

Causam autem illorum intervallorum, quatenus siderum periodis diurnis, septimanis, mensibus, annuis respondere, & horas, dies, hebdomades, menses, numerare videntur, lubens equidem quæsierim in proportionem materiæ febrilis, aerisque elastici, qui illius, uti omnium in corpore humorum, partem constituit, ad aerem atmosphaericum. Atqui hic non solum vaporibus terraqueis, tempestatibusque mutatur; verum etiam, oceani instar, regulares siderum circuitus sequitur, &, quod in vulgus notum est, ventum exinde generalem, ab oriente in occidentem, excitat (f), ut quotidiana solis maxime

(f) Taceo ventum alium, nempe zephyroaustrum, quem itidem generalem esse, & ubivis in superno aere flare reputavit ingeniosissimus quondam physicus & mathematicus.

me periodus fert, immo ipsos fluxus & refluxus ordinatos, quamvis sensibus haud obvios, patiatur necesse est, per dierum, (t) mensium, & anni mutationes mutandos, ad mechanicum solis, vel terræ potius, & lunæ motum, quæ sidera ætherem inter & terrarum orbem per ordinatas periodos, quotidie per singula puncta semel, sua corpora interponunt: (u) ut taceam effectus hanc in rem ceteros manifestio-

thematicus Jenensis, *Hambergerus*, unde phænomena barometri eleganter explicavit dissertatione peculiari. Nempe quo magis oppositus sit vento isti generali particulari, qui in inferiori aere flet, eo plures cumulari simul partes aereas censet, atque ideo flante euroborea maxime omnium ponderosam fieri atmosphæram, & mercurii adscensum promoveri.

(t) Duplicem quotidie fluxum & refluxum notabilem oceanus gravior, spissior, solis calori minus expositus, magisque *ὑμωγέως* habet, tum a verticali, tum ab opposito lunæ situ. Forsan aer ab illo notabilius, ab hoc vero minus afficitur, & alterum æstum non nisi obscurius patitur: quum præterea diurna solis periodo, vaporibusque terrestribus variis, potentius afficiatur. Hiucce aliqua ratio dari possit, cur febres regulares horarum intervallo certiori, neque dimidiis plerumque, sed integris diebus, differre soleant; item cur non tam, uti æstus maris, per viginti quinque fere horarum, sed per accuratius *ωχθήμερος* spatium distingui nitantur? Neque vero excludimus nutritionis, somnique, & ceterarum rerum non naturalium, per certas quotidie fere horas, consuetudinem, & ipsius corporis ordinate structi proprium habitum naturalem.

(u) Experimenta physica demonstrant, eo sub puncto semper, ubi corporum horum aliquod positum est, maxime luna, expandi aeris atmosphæram, marisque oceanum, & in altum tolli, quam rem fluxus nomine insignimus, procedente vero ad aliud punctum sideris periodo, depressionem seu refluxum contingere. *Newtonus* homogeneorum attractionem heic allegat, quippe qui demonstrare potius motuum leges, quam causas subtiliores & incertas scrutari, proposuit. Nobis accusanda videtur impe-

stiores quotidianæ annuæque solis periodi, in aerem corpusque nostrum. Regularem oceani fluxum & refluxum a solis & lunæ situ oboriri, & præcipue mutari, demonstravit, post *Keplerum* (x), solidissime immortalis *Newtonus*. (y) Ex ejus deinde principiis (z) idem alii de ipso aere probaverunt (a) : adeo, ut non solum subtilior aer constanter ita typice moveri debeat; sed & venti, & tempestates, aliaque meteora, aliquem semper suo modo respectum ad hanc generalem motionem servant: qualis respectus in corpore etiam humano, pro diversis ejus

impedita, per corpus cæleste interpositum, pressio ætheris in aerem aquasque nostras, qui, quum ad latera naturaliter premere non impediatur, elevationi seu fluxui, sub eo puncto, ansam præbeat, ubi sidus situm est, unde, progrediente situ, sua sponte consequatur refluxus. Veritatem novimus, causam certam physici divinent.

(x) in introd. ad theoriam martis.

(y) princip. philos. natur. mathem. L. III. prop. 24. 36. 137. add. cl. *Gregorii* ad *Varen.* geogr. gen. P. 1. sect. 4. c. 13. *Clark.* in not. ad *Robauli* physicam. P. II. c. 29. *Newton's theory of tides explained by Hally* philos. transact. n. 226. p. 445. cel. *VVolffii* physica P. II. c. 9. §. 355. seqq.

(z) Taceo alios philosophos plurimos, qui, cum *Cartesio*, a pressione ipsorum corporum solis & lunæ in atmosphæram aeream, æstum in mari deducunt, qui tunc itidem necessario primum in aerea massa foret.

(a) v. celeb. *VVolff.* physic. P. II. c. 3. §. 211. ejusdem element. aerometr. prop. 105. schol. 6. ill. *Miad.* dissert. de imperio solis & lunæ in corpus humanum, cum *Musgravo* de arthritide anomala edita p. 350. seq. alique plures, quos transactiones philosophicæ exhibent. Singulares sunt observationes de mutationibus ventorum & tempestatum in oceano, in aliquem cadentibus ex alternis diebus a novilunionumerandis, typo quasi tertiano, maxime veronotabiliter in lunæ quadraturas, ap. *Baglivum* in diss. de experimentis circa sanguinem p. m. 449. seqq. & *Mariotti* de circulo regulari ventorum, in *traité du mouvement des eaux* add. *Robauli* phys. P. 3. c. 11. item de ventis diariis: seu typo eorum quotidiano, *Varenii* geograph. gener. L. 1. c. 21. propr. 7. quæque idem prop. 3. seqq.

jus partibus, quarum motus per structuram & texturam longe magis exquisitè regulares sunt, & quæ aerem subtiliorem includunt, iusta proportionè servari debere videtur. Ex hisce veritatibus physicis lucem aliquam obscurissimæ alias typorum & recursum doctrinæ affundi forsàn aliquando posse speraverim. Neque est, quod causeremur æquabilem magis, qua pro febrium diversitate, illorum corporum cælestium circuitum; quandoquidem proportionem variat difformitas materiæ & naturalis & præternaturalis, (b) & partium solidarum moventium & retardantium, quibus singulis suus rursus est motus nativus, & induci potest morbosus. Ita motus ipsius oceani, quem a siderum periodis affici inter mathematicas veritates est, ex loci, tempestatum, & rerum circumstantium ratione, plurimas diversitates patitur. Neque obstat nobis quotidiana mutatio situs lunæ & solis in ecliptica, unde paroxysmorum, uti fluxus & refluxus, horas quotidie mutari debere putes. Non sidera pro causa motuum, seu paroxysmorum, agnoscimus; sed ipsam materiam morbosam ipsam humani corporis machinam sufficit respectum alium ad typicos aeris externi motus, ob aerem intus in corpore versantem, servari: præcipue tum ad motum illum quotidianum simplicem, unde ventus generalis oritur, tum ad alterum illum, qui in mari quidem bis intra fere *νυχθημερον* ap-

seqq. de variis ventis statis, periodicis, mensstruis, annuis, complura notat.

(b) *Albinus* de febre quartana thes. 8., *Motorem* fo-
 „ mitis febrilis si aerem dixerò, non e vero aberraverò.
 „ Sed semper idem non est, quin cum vario ad solem lu-
 „ namve intuitu varius sit, effectusque variet. Idem aer
 „ erit, qui tubulis inclusum formitem commovebit, non
 „ singulis vel alternis tantum diebus, sed longioribus in-
 „ tervallis, quorum quantitatem sola experientia deter-
 „ minabit: & nihil obstat, quin plures ejus naturæ fo-
 „ mites in corpore sint, ut, recluso uno, & alter, vel
 „ isdem diebus, e breviori nempe intervallo, vel alter-
 „ nis diebus, recludatur.

apparet, & æstus nomine designatur. Et evidens tamen est, mutari solere sensim sensimque, præsertim circa notabiliores mensium, & anni, & tempestatum mutationes, horas accessionum. Neque obest, quod, si singulos variorum ægrorum paroxysmos ad solis aut lunæ situm contulerimus, tempus quidem insultus quam diversissimum inventuri simus. Namque non solum simplicem sideris situm, sed totam maxime periodum, sed oscillationes aeris a periodice mutato situ periodicas, & harum effectus in corpus humanum accusamus, qui negari non posse videntur. Quoties enim ista sidera suas perficiunt per singula puncta periodos, diurnas, septimanas, menstruas, annuas; toties aeris subjecti elaterem, & ideo etiam corpus humanum, & diversas ejus partes, humores diversos, in quibus ejus aeris pars sub diversa miscela continetur, periodica mutatione mechanice afficere absolunt, a quocunque etiam tempore materies quæcunque affici inceperit. Experientia tamea etiam constat, circa notabilium solis & lunæ vicium tempora, & quando fluxus & refluxus maris, qui atmospherici æstus index est, maximas patitur mutationes, vel auctus eximie, vel imminutus, morborum etiam, præsertim febrilium, motus typicos, typorumque mutationes, magis esse observabiles, ut simplex etiam situs non omnis efficaciam expers esse videatur. (c) Breviter iterum dicam, quod

(c) G. C. *Stahlius*, medicus & mathematicus egregius, frater archiatri Borussici, in de aeris in praxi medica usu, ubi §. 17. de ejus in febres efficacia sermonem fecit, §. 18. „ non excludenda quidem, inquit, hic „ videtur luna, cum diversis suis phasibus, quam lunatici, epileptici, alique spiritibus male habentes, plurimum in corpora nostra posse produnt, sed nescio, „ annon illud plane medio aeris nostri alterati, quacunque demum lunæ actione, contingat. Sane notum est, „ quid in fluxu & refluxu oceani præstet luna, atque exinde, per exsiccationem recedentis aquæ, in tractum aeris „ satis magnum. Hoc autem per experientiam vulgo notum.

Verthof, de Febris, S „ luna

quod solum volo: solis & lunæ circuitus aerem subiectum per regulares periodos mutat; mutantur secundum aeris mutationes aereæ in corpore particulæ: materia febrilis perquam aerea est, & elastica, & turbat æquilibrium aeris interni & externi naturale: est vero aliquid in febrium motibus nimis universaliter simile, nimis regulare, nimis accurate ad horas, dies integros, hebdomades, menses, anni tempora, nisi spontaneo adstringi solitum, nimis *αναλογον* motui regulari aeris & oceani, quam ut negare queamus, vero valde esse similem suspicionem ejusdem causæ concurrentis generalis, nempe periodi solis & lunæ, quæ temporarias in orbe vices facit. Calculos vero subducere de causis diversitatum, quæ in diversa proportionem motuum particularium, qui in ipso corpore fiunt, ad motus atmosphæræ generales, consistere videntur, res altioris est indaginis, & humanam forte sapientiam omnem exsuperat. Typorum & periodorum febrilium miracula vidit omnis ætas, & obstupuit; videbit omnis posteritas, posteritas forsan omnis obstupescet.

S. VII.

Periodi in statu sano & morbis sine febre. (d)

Immo etiam in statu naturali in maxime elasticas, & ad orgasmum pronas, & spermaticas, spirituo-

„ tum, ut plurimum, dixerim semper, circa quadras,
 „ in primis illas, quæ oceanum etiam solito tumidio-
 „ rem reddunt, aerem quoque nostrum, & tempesta-
 „ tem, aut mutari, aut certe turbari. Hinc sæpissime ob-
 „ servantur plurimi morbi, circa illa tempora, aut au-
 „ geri, aut minui, non modo illi, in quibus nervosum
 „ genus maxime aut patitur, aut occupatur, sed alii
 „ quoque.

(d) Kerkring. spicil. anat. obs. 25. „ Certe mirum est,
 „ non tantum febres in omnibus, menstruas purgatio-
 „ nes in mulieribus; sed alios etiam morbos, illos ma-
 „ xime,

rituosas, vaporosas humani sanguinis partes, & in
 fibras quibus illæ continentur seu moventur, mani-
 festa satis esse videtur solis & lunæ per suas perio-
 dos efficacia: præsertim ubi per structuram corpo-
 ris retardari alicubi circulum contigerit, & pleni-
 tudinem augeri, ut orgasmus promoveatur. Taceo
 veterum placita, de nativo quatuor humorum motu,
 vel ad motum nisu, per horas & dies distincto, &
 sanguinis quidem totius continuo magis & æquabi-
 li, feri vel phlegmatis quotidiano, bilis tertiano,
 melancoliæ quartano: quæ res recte explicata, ut
 jam supra monui, haud omnino vana est. Præte-
 reo motum tonicum, cujus periodicæ motiones,
 non in febribus solum aliisque morbis, sed in cor-
 pore etiam sano, naturaliter eveniunt: (e) De men-
 strua, seu lunari, periodo naturali pauca dicam,
 quæ observationum de febribus tractationi haud ine-
 pte misceri putem: dum medici præcipuam illam,
 quæ lunæ quasi periodum singulari suo orgasmo se-
 qui videtur, excretionem seminis sollemnem, *febris*
 (f) *menstruæ* nomine appellant, sed *febris medicæ*.
 (g) Curiosus neque vanus est *Sanctorii* (h) aphorif-
 mus:

Periodus
 menstrua
 natura-
 lis.

„ xime, quibus natura sese conatur exonerare, stata ser-
 „ vare temporum intervalla.

(e) cl. *Stahlius* de motu tonico vitali, item in de
 æstu maris microcosmici præsertim th. 2. & passim, plu-
 ra, quæ huc spectant, experimenta adducit, & his tota
Sanctorii medicina statica, quod ad practicas veritates at-
 tinet, plane consentit.

(f) Febrem dicere licet, sed ita naturalem; ut vir-
 tuti febrifugæ certissimæ corticis Peruviani, medicamenti
 in statu naturali nihil turbantis, nequaquam sit exposi-
 ta. Experientiam testem reperit cl. *Torti* therap. spec.
 p. 21. dicens: „ gravidis non modo, sed & puerperis,
 „ vel menstruas purgationes patientibus, tuto exhibe-
 „ tur: neque menstrua, vel lochia, naturaliter fluentia
 „ sistit, aut nimium promovet, ut videbimus in histo-
 „ riis. “ add. historiae passim, item p. 345. seqq.

(g) *Ramazzinus* de morb. artif. p. m. 545.

(h) sect. 1. aphor. 65. 66.

mus: " corpora quoque *virorum* lana, & modera-
 " tissimo victu utentia, *singulis mensibus* fiunt solito
 " ponderosiora, unius scilicet duarumve librarum
 " pondere, & redeunt ad consuetum pondus circa
 " finem mensis, ad instar mulierum, sed facta crisi
 " per urinam paullo copiosior. „ Neque vero
 mihi omnino satisfacere ingeniosissimi *Freindii* em-
 menologiam (i) fateri liceat, ubi plethoram mulie-
 brem, ex variis rationibus derivatam, pro sola flu-
 xus menstrui causa habet, qua posita, perrumpi de-
 beant vasa sanguinea, & cessante consolidari. Quid-
 ni naturaliter pervia vascula connivere putemus,
 ubi neque plenitudo, neque orgasmus est, his vero
 de causis aperiri? quum repetita ejusmodi ruptura
 & quasi vulneratio in statu naturali haud probabilis
 esse videatur. Equidem ne in puerperio quidem
 naturaliter plane constituto, ubi partus & secundi-
 na mature, suo tempore, & sine violentia educun-
 tur, vulnerationem adesse existimo, (k) quamvis
 fau-

(i) conf. *Hoffmanni* medic. system. Tom. I. part. 2.
 c. 10. quod totum fere nihil nisi *Freindiana* emmenolo-
 giæ compendium est: jungantur vero, quæ nobiscum sen-
 tiens *Freindii* amicus, isque & medicus & mathematicus
 e præcipuis, *Meadius*, post editam emmenologiam, scrip-
 psit in de imperio solis & lunæ.

παρεν-
 βασις
 de vul-
 neratio-
 ne uteri
 in puer-
 perio.

(k) Si qua adest in puerperis vulneratio, ea manu
 obstetricis facta esse solet. Nempe accidere illa potest
 extracto nimia cum violentia ipso foetu, quod tunc ma-
 xime fieri assolet, quando, pro vulgatissimo obstetricum
 more, etiamsi ultra vulgus sapientium, non satis expe-
 ctatur verum partus tempus, ex plena orificii uteri aper-
 tura, & doloribus veris, & sub situ maxime perverso,
 anxietatibus certe insolitis, vix amplius tolerandis, de-
 mum dignoscendum: ut certa imperitiorum vitia violentasque operationes taceam. Fit autem etiam maxime vul-
 neratio extractione secundinæ, sæpe non statim uno post
 partum momento sequentis, sed per fibras utero adhuc
 connexæ, aut alicujus partis, ubi pars jam frustulatim,
 uti sæpe contingit, facilius educta est. Separatio ab utero
 sæpe fit manu festinante, imperita, temeraria, & negli-
 genti, tamquam ea res nihil esset, modo foetus eductus
 sit,

fit, & secundina quasi integra monstrari queat. Ita vero id viscus nobile, sensu exquisito pollens, & sanguine tunc magnopere turgidum & affluens, lacerum fieri, seu vulnerari, necesse est. Non equidem omnino consentire velim summo viro, Friederico *Ruyfchio*, qui musculo quodam uteri orbiculari, isti negotio peculiariter dicato, quem se reperisse memorat, placentam non cum foetu, sed proprio tempore post eum, naturaliter expelli notat, ideoque, ni facile educi possit, relinqui plerumque tuto, & naturæ permitti. v. advers. anatom. dec. 3. tab. 3. add. celeb. *Heister*. compend. anatom. edit. noviss. p. 97. 264. & ibi adducti auctores, item, qui erudite contra magnum *Ruyfchium* scripsit, cl. *Leporinus* in Erörterung einiger die zurück gebliebenen Nachgeburten betreffen den fragen. Attamen, ni, quamvis lente & difficulter, blande tamen, ex arte, & sine ullo periculo lædendæ vel minimum, aut etiam fortiori tractione adducendæ uteri aut vicinarum partium substantiæ, extrahi secundina possit, relinqui vel integram, quod post partum maturum vix unquam opus fuerit, vel adhærentem particulam, quod, præsertim si marcida est placenta, facile evenit, aut membrulam, quæ utero sæpe firmitus adnata est, satius esse persuasum habeo, quam, ut fieri solet, rodendo, scalpendo, avellendo separare, qua ratione vix etiam vero integra educitur. Ipse *Leporinus*, posteaquam educationis necessitatem operose & recte quidem, ut opinor, defendit, itidem rem demonstrantibus disputatione uberrima *Bartholini* hist. anat. cent. 5. 39. & observationibus pluribus lectu dignis apud *la Motte traité des accouchemens* L. 5. p. 587. 610. ut alios veteres recentisque taceam: postquam deinde methodos cautionesque proposuit; alii, inquit, „ consulunt, ni sine uteri læsione digitis separari possit „ secundina, abstinere ab operatione, & ex duobus malis „ id eligere, quod levius est, remque totam naturæ per- „ mittere; atque hoc consilium ubique assensum plenum „ meretur. “ Consentit penitus ipse etiam *Bartholinus* §. 3. 20. 21. 23. 26. 27. 28. unde explicari debet locus, quem cl. *Leporinus* ex §. 25. notat, nimis que fere facilitatis auctorem arguit p. 103. Difficultas vero & cautio non satis inculcari potest obstetricibus, quod expertus mo-

iam sanæ opus habeant. Numquid autem forte os-
gas-

neo. *Hippocrates* de superfoetatione : „ sensim , ait , se-
„ cundina educenda est , non violenter , ne præter natu-
„ ram divulsa , inflammationem inducat . „ *Paræus* de
„ homin. generat. c. 18. in *Spachii* gynæc. T. 2. p. 425.
„ pericula optime declarat : “ violenta attractione , si
„ adhuc hæreat utero , vasorum aliquod , aliquod item
„ ligamentorum nervosorum , quibus vicinis corporibus
„ adhæret uterus , laniari potest , unde sanguinis e pro-
„ priis conceptaculis effusi corruptio , a corrupto & pu-
„ trente inflammatio , abscessus , & gangræna mortifera ,
„ Nec levius est a convulsione , ruptis nervosis corpori-
„ bus , periculum , nec item minus ab uteri procidentia
„ manifesta . “ Hanc ipsi observavimus in cadavere mu-
„ lieris , * cui secundina festinanter extracta mortem induxe-
rat , utero fere funditus inverso , fundo extra orificium
prominente , & interiori substantia , quæ jam ob inver-
sionem exterior apparebat , nigra plane & sphacelosa .
Relicta secundina , vel ejus particula adhærens , cum pu-
tredine plerumque , & symptomatibus haud temnendis ,
sed tutius tamen , sponte separari sensim , & elabi solet ,
quam cum ulla læsione uteri , aut vicinarum partium ,
extrahi . Confirmant me in hac veritate innumera abor-
tientium exempla , ubi secundina obstetrici intacta rema-
net , & deinde post aliquot dies , immo vel menses , cum
febre plerumque putrida , interdum sine febre , sæpe cum
hæmorrhagia , vel integre excidit , vel per partes , feli-
citer tamen : fibris tandem justo tempore marcescentibus ,
& ab utero , per menstruum fere naturæ impetum , avul-
sis , sæpe etiam facile decedentibus . *Paræus* l. c. , que-
„ madmodum poma ex arboribus , si cruda sunt , vi avel-
„ luntur , si matura & cocta , decidunt ; sic secundas im-
„ maturo partu vix vis aufert , maturo ipsa facile matu-
„ ritas . “ Obstetrices pleræque membranas fibrasque se-
cundinæ , utero adhuc firmiter adhærentes , haud satis cau-
te , & nimis subito separare tentant : quæ post pauca mo-
menta , post horulam forte dimidiam , aut unam vel al-
teram , aut breve certe naturæ destinatum tempus , cautæ
motationi , blandæ digitorum pressioni , vel robori tan-
dem naturæ , & propriæ maturationi , vel etiam marcori
obsecundaturæ fuissent . Vereor autem ne illa maxime te-
meri-

Observ.
partic.
52.

* Febris
milia-
ris

gaimum menstruum inducit, quæ in naturali hu-
mani

meritas, aut incuria, merito accusetur, si qua mulier post abortum, aut partum verum, ex hæmorrhagia arteriosa, vel febre etiam inflammante, aut putrida, periclitatur. * Famosa est febris miliaris seu vesicularis, seu purpura alba, probe distinguenda ab altera pellucida, dem hellen friescl, quam primus cl. *Storchius* in etheodromis descripsit, & nos deinde sæpe observavimus, item a rubra illa, dem rothen friescl, Anglis *a rash*, Gallis *ebullition de sang.* Febris illa periculosa, quam, mirifico nomine, purpuram albam medici nostri vocitant, tantopere passim puerperis frequens, ubi præsertim feminæ spleneticæ & hystericæ, falsisque serosis fracidis, vel scorbuticis, vel & ulcerosis particulis plenæ sunt, nescio an magna sæpe ex parte ejusmodi festinationi & violentiæ, ubivis fere frequenti, debeat. Mentitur illa febris sæpe intermittentem, paroxysmis cum horrore vagis, uti febres ab ulcere inflammato solent, aut verum hemitritæum ostendit, neque tolerare videtur corticis usum. v. exemplum apud *Hamilton.* p. 122. seqq. quamvis deinceps, ubi morbus acutus declinavit, ad vires restituendas, & lentæ febris metum præcidendum, æque ac post variolos, egregie profit, quod experti testamur. v. *Hamilton.* p. 130. seqq. Elegans est celeb. *Hoffmanni* methodus, medic. system. T. 4. sect. 1. c. 9. Quas, præter alia remedia, vir expertissimus laudat emulsiones cum feminibus, quæ antiscorbutica audiunt, & nos feliciter experti commendamus, sed calidiuscule, uti tunc remedia & potulenta omnia, propinandas. A frigida, ut opinor, frigidorum feminum emulsione mortem obtigisse narrat *Hamilton.* p. 156. seqq. in causa forte errans. Vidi ego nuper febrem miliarem mortiferam, ex febre putrida erysipelatosa, superveniente fracturæ cruris, & lacerationi tendinum, ex casu ab alto, in viro scorbutico. Vidi olim eandem febrem miliarem, sanabilem tamen, supervenire læsioni tendinis, a venæ sectione infelici, in corpore, quod plane sanum visum erat. Vidit medicus inclitus, a læsione intestini recti per siphonem clysmaticum inepte intrusum: & præsto mihi sunt plura parum absimilis commatis exempla, quæ probare possint, partibus sensibilibus laceratis, aut valde irritatis, febrem

* Febris
miliaris.

Observ.
partic.
53.

Observ.
partic.
54.

mani sanguinis crasi est, (1) & ætate crescit & le-
crescit, aura, ut vocant, feminalis, liquor tenerri-
mus, ,

*Signum
puerperii
salutari-
ter ter-
minan-
di.

Observ.
partic.
56.

miliarem facile accedere. *Hamilton* c. 2. ,, antecedunt
,, inquit, obstructio, vel ulcus in aliqua parte cum do-
,, lore conjunctum: & c. 4. ex nervorum tensione dolor
,, oritur, hujusce febris symptoma omnium fere pri-
,, mum. * Certe plerumque mihi signum ex optimis fuit
salutariter terminandi puerperii, quamvis etiam partus
difficillimus fuerit, quamvis febres, aut alii morbi, ex
variis causis supervenerint, secundinam integram, facile
eductam, & sani coloris habitusque fuisse. Immo nul-
lam adhuc abortum, quamvis ingenti hæmorrhagia & fe-
bri stipatum, morte terminatum expertus sum, (quum
tamen nullus fere mulierum affectus frequentius curan-
dus obveniat!,) præterquam semel aut iterum, ubi ma-
nus obstetricia difficulter, nescio an perniciose cum vio-
lencia, secundinam eduxerat. Vix vidi in puerperis pur-
puram illam, quam vocant (si unam phthificam concla-
matam, & alteram arthriticam & alius labis ulcerosæ sus-
pectam, quæ convaluit, & paucas alias itidem feliciter
emergentes excipiam) nisi, ubi difficilius extractam se-
cundinam percepi: & frequenter tamen satis obtigit for-
midabilis ille morbus, qui extra puerperium etiam, in-
flammationibus nervosarum partium, & læsionibus acci-
dens, pessime significat. Conf. quæ his jam scriptis de-
mum mihi obvia sit, erudita observatio cl. *Fuchsi* ephem.
nat. cur. noviss. vol. 2. 146. de sphacelo uteri, frequen-
tissima mortis puerperarum causa, ubi p. 339. seqq. exem-
plum purpuræ & mortis ex avulsa secundina recenset.
Considerationem merentur remedia externa ibi proposita.
Cataplasma ad gangrænam præcavendam extus abdomini
calide & humide applicandum & sæpe repetendum sua-
det, semper, ut ait, feliciter adhibitum, ex radicibus
consolidæ majoris, sigilli Salomonis, & althææ, in lixi-
vio fortissimo vel vino coctis. Ita plerasque puerperas
cito & tuto ex ipsa illa purpura convalescere, quotidia-
na & innumera per multos annos experientia doctus, af-
firmat. Alibi unguentum & emplastrum saturninum cum
successu usurpavit.

(1) Differt hæc a brutorum animantium omnium fe-
minali materia, in quibus singulis singulares orgasmi dif-
feren-

mus, qui, puriori atmosphære aeræ elemento in contextum suum recepto, egregie elasticus sit? Hæc in viris quidem per certa vasa & permixtiones in verum semen elaborari solet, (m) vel excernendum, vel

ferentiæ, alia vasorum & corporis structura, aliusque vasorum situs, & præsertim cutis, ubi amplissima excretio est, habitus, & variæ maturandi, mutandi, secer- nendi, seponendi genitalem lympham rationes notantur: unde a menstruæ periodi in illis defectu nihil adversus nostram sententiam concludi potest. Attamen etiam cetera animalia, typicis motibus turgentis humoris exposita, & pariendi certum tempus habentia, & squamis, testis, che- lis, plumis, pilis, crescentibus & decrefcentibus instru- cta, suas periodos menstruas annuasque habent. *Lucilius* poeta paud *Gellium* l. 20. c. 8. canit:

Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras

Et pecui addit:

Manilius astronomic. l. 2.

Submersa fretis, concharum & carcere clausa.

Ad lunæ motum variant animalia corpus.

v. *Varenii* geograph. gener. L. I. c. 14. prop. 12. Immo est fluxus menstruus sanguinis non solum in simiis, raia pi- sce, paucisque aliis, æque naturalis ac in mulieribus; verum etiam observatur interdum in equabus, scrofis, ovibus, pica ave, atque adeo in omni regno animantium communi aere utentium. v. *Paulinus* ephem. natur. cur. dec. 2. ann. 4. append. obs. 48. *Horn.* arc. Mos. p. 119. *G. Franck de Franckenau* satyr. medic. 6. p. 90. seq. Tace- mus plantarum mutationes ad lunæ solisque periodos, quæ in aliquibus perquam manifestæ sunt. Notabiles sunt observationes *Hippocratis*, *Lanzoni*, *Vvedelii*, & aliorum, quas cumulant *Reies* in campo elysio p. 712. *Lentilius* ja- tromn. p. 480. seqq. *Helluvig.* observ. physic. 34. *Schroekius* ibi in scholio, & ibidem adducti auctores multi, de mu- lieribus *barbatis*, atque exinde menstruæ fluxu non labo- rantibus, quod probat, cute aliter constituto, & pilis singulariter progerminantibus, menses posse abesse, & abesse forsan ideo in brutis animantibus, & orgasmum potius innuit feminalem, & quasi vegetantem, quam ple- thoram insignem, quod multa alia confirmant.

(m) Pertinet huc curiosa *Heurnii* observatio de hæ- mor-

vel sanguinis, pro vigore & incremento corporis, remiscendum. Hæc eadem aura elastica, quia istiusmodi vasa in muliebri corpore vel absunt, vel plane adsunt alia, in sanguine manere magna sui parte debet, & motibus naturalibus per mensem periodicis, ad eum elateris gradum perfici videtur, qui, vasis uteri vel vaginæ apertis, fluxum menstruum promovere possit: præsertim, ubi plenitudo accedit, quam in viris etiam naturaliter menstruum esse *Sanctorius*, pondere & mensura expertus, testatur: ne jam de morbidorum motuum lunaribus sæpissime periodis dicamus. (n) In feminis peculiare plethoræ causæ a *Freindio*, *Hoffmanno* aliisque, allegan-

morrhoidibus, quas eunuchis necessario contingere annotasse videtur: „quemadmodum, ait, viro mutilato fluit „sanguis per alvum, ita mulieri necesse est, ut fluat sanguis superfluous per uterum,“ ad *Hippocratis* aphor. sect. 5. 57. n. 4. Forte ita in viris oboriuntur hæmorrhoides, ubi quantitas feminis veri elaborati non respondet quantitati & orgasmo auræ seminali, quæ sanguini inest, ut adeo elasticæ hujus auræ pars sanguini immixta maneat, eumque turgere faciat, & effluere, ad certum virtutis suæ elasticæ gradum evecta. Ibi tamen, æque ac in mensium negotio, plethoram reliquam, & impeditiorem per aliquas partes circulum, & sanguinem pondere nisuque deorsum tendentem, & qualitate etiam sua fibras excretionis promovendæ aptas stimulantem, aliasque causas similes, non excludimus.

(n) conf. *Franckenau* satyr. medic. 6. p. 92. seqq. Seminalis hujus materiæ, humano generi specificæ, naturam, & historiam naturalem & præternaturalem, nondum satis exploratam credimus, & hinc doctrinam de differenti habitu & morbis solius humani generis, & embryonum, infantum, crescentium, adultorum, senum, sexuumque, & eunuchorum; de mutatione & nutritione corporis ejusque partium, secundum certa tempora, motuum directiones, & alia rerum circumstantium momenta; de forma & dispositione hæreditaria nationum, familiarum, & hominumque singulorum sana & morbosa; de temporibus, ratione, & symptomatis conceptionis, gestatio-

legantur plures, quas, licet veras, tamen omnes efficiendo fluxui menstruo, quatenus per menstruum spatium naturaliter periodico, sufficere non putamus. Nimium sane frequenter singularis hic mulierum affectus cum suis, ut ita dicam, paroxysmis ad lunaris periodi mensuram, (o) & ipsas haud raro mutationes præcipuas, vel exquisite, vel prope accedit, quam ut suspicionem naturalis alicujus causæ ab hac similitudine remove omnino liceat, (p) Immo quamlibet in multis fluor acceleretur, aut
retar-

stationis, partus, puerperii, lactationis, abortuum, molarum, & quæ sunt plura in physiologia & pathologia, mancam adhuc esse, non possumus non opinari: immo ipsam negotii hæmorrhoidum morborumque analogorum explanationem insigni exinde spicilegio forsan indigere, post operas egregias accuratissimorum doctorum, *Sthalii*, *Alberti*, & aliorum veterum recentiorumque.

(o) Mensuram dico, seu durationem, hoc est, tempus menstruum, seu viginti octo aut novem dierum. Neque enim lunam pro causa fluxum menstruum efficiente habemus, quæ, si in hoc vel illud punctum delata sit, exundare faciat sanguinem; uti priscis quibusdam fabulari lubuit, quos recte refellit ill. *Bergerus* phisiol. c. 20. Ipsa seminalis crasis sanguinis muliebris, & motus periodicus menstruum particularum aerearum in eo contentarum, & fibrarum corporis motricium, præcipua causa esse videtur & fluxus ipsius, & temporis exquisiti, quod ad aeris externi, & consequenter ad lunæ motum, quandam analogiam mechanicam habet. Neque vero novam lunam, neque plenam, neque aliam phasim quamcunque, sed periodi durationem maxime respicimus. Particulas sanguinis feminales elasticas certo periodice tempore ad certum subtilitatis & orgasmus gradum sensim evehi opinamur, attritu motus progressivi & intestini, & adjuvante oscillatione aeris atmospherici per mensem periodica, atque ideo perfici solere ipso tempore durationis mensis fere unius, quod pro corporis & humorum diversitate accelerari, retardari, & mutari posse facile patet, licet regula generalis salva maneat.

(p) Explicatione opus habet, & limitatione, ex nota proxime superiori, exceptio celeberr. *Hoffmanni*, quam aliqui

retardetur, subesse tamen sæpe aliquid, quamquam leviuscule, morbidi esse solet, remediis etiam, quod medici norunt, justo tempore datis expeditius haud raro medicabile. Motus ipsi & molimina vana, quæ illo tempore præveniunt, aut supersunt, & mutationes, quæ sæpe sæpius ad lunæ solisque vices contingunt, naturam periodo amicam esse, & causa quadam, quæ ad siderum periodos respectum habeat,

aliqui, mentem forte viri μαθηματικωτάτη non perspicientes, ceteris ejus doctrinis physicis & mechanicis non bene respondere arbitrentur, dum in medic. system. T. I. p. 228., plurimi, inquit, hujus notabilis phænomeni causam, fas in lunam rejiciunt, quia ad certum ejus statum, vel phasin recurrere solet: at vero imbecille argumentum est, astrum esse causam, ubi ad certum mensem, diem, vel horam effectus idem recurrit. Ponamus, addit, certam mensuram sanguinis abundantioris requiri; ad hanc vero colligendam requiri certum tempus, v.g. viginti octo dies: manifesto exinde consequitur, non tempus esse directam fluxionis causam, sed mensuram certi temporis necessariam esse ad certam abundantioris sanguinis quantitatem accumulandam, quæ potens sit ad spasmum concitandum, & vasa uteri per rumpenda. " Jam non disputabimus, utrum turgeat potius plerumque sanguis menstruus, an semper plethora vera abundet. Directam ejus fluxus causam in luna, & certo temporis momento, nemo forte hodie quæsierit: aerem vero, qui in sanguine humano est, ejusque proportionem ad externum, qui certissime mechanica ratione per lunarem periodum periodice afficitur, esse causam consensus illius manifesti inter circuitum lunæ & mensium muliebrium, similiumque affectuum periodicorum, merito suspicamur, neque ipse vir peritissimus non suspicabitur. v. ipsius dissertatio de fato physico & medico §. 12. Nequaquam argumentum illud imbecille est, si recte & in rebus vere physicis applicetur, & mensuram certi temporis & quantitatis necessariæ supponere, non est causam consensus exponere. Semper enim in quæstione manet, cur non aliud, quam certum hoc tempus, ad hanc quantitatem, cur viginti octo aut novem dierum mensura, quæ etiam lunaris periodi est, ad prop-

beat, incitari suadens. Tempore statō menstruo, quodcunque illud sit, si fluxus non redit, per graviditatem, vel lactationem, vel causas morbosas suppressus, quis est, qui nesciat, sæpe molimina tunc aliqua sentiri solere, quæ, peracta fluxus alias consueti hebdomade, cessent, & sæpe non redeant prius, quam tempus statum per menstruum periodum revertatur? Cessavitne tantisper plethora? quæ augeri potius indies debere videtur, & reapse augetur plerumque, quamvis extra orgasmī tempus sæpe ne moliat quidem exitum, multo minus perficiat. Atque, si non ipsos fluxus, attamen ista tempestitiva conamina, obtingere vel minime plethoricis, cuivis temperamento vel diætæ addictis, immo, quæ non nunquam satis exhaustæ sanguinis fluxibus ac missionibus, & extenuatæ viribusque cassæ videantur, (q) experientia quotidie docet. Prætereo jam statas circa ipsum pariendi tempus (r) periodos, quæ
per

pellendum, aut certe movendum sanguinem, in tot femellis requiritur, ut menstruum periodum, & lunare tributum, totum ubique genus humanum, omnia sæcula, omnes fere nationes agnoscant: quamvis in singularibus corporibus exceptiones a regula sint? ut alias cum fluxu & refluxu aeris marisque, quoad turgendi, & mutationes subeundi tempus, similitudines taceamus: ubi itidem, nisi harmoniam mechanicam agnoscas, semper in quæstione manet, cur temporarii isti motus ita inter se conspirent? Res illa physica est, & quadrat ad eam illud *Newtonianum*: „ effectuum naturalium ejusdem generis eandem esse causam.

(q) *Ramazzinus* de morb. artific. p. m. 549. seqq. mihi certe, ait, non semel haud sine magna admiratione, observare licuit, mulieres diuturnis morbis confectas, & ad marasimum fere deductas, ac præcipue nobilem monialem, per decennium in lecto decumbentem, prorsus exhaustam, cui quolibet mense, statis diebus, menses, quamvis in satis modica quantitate, & ad paucas stillas, apparent.

(r) Obiter moneo, quamvis id perpetuum non sit, attamen sæpissime, nisi me omnia fallunt, post abortum
fibras

*De
hæc
notata*

per menses & hebdomades numerantur, aliaque in generationis negotio miracula naturæ ad tempus exquisitum stabilita. Sileo evacuationes alias, quas natura ad solis & lunæ periodos molitur. Omitto motus

fibras certe aliquas, & particulas secundinæ, ejusque membranarum residuas, ita utero adhærere, ut separentur sensim, & cum menstruo fluore exeant, integre vero separari vix possint, donec statum gestationis tempus emensum sit, quo facto ultimæ reliquiæ sua demum sponte maturatæ, seu emarcescentes, decidere soleant, & cum mensibus fluentibus elabi. Fallor, nisi propensio illa multarum ad frequentes, & paucis sæpe mensibus sese excipientes abortus, molas, hæmorrhagias, inde dependet, quod prius concipiant rursus, quam ita per temporis rationem purgamenta prioris abortionis penitus evacuata sint. Ita fieri vix potest, quin, ubi hæc sitio tempore exitum moliuntur, excitetur natura iterum iterumque ad eadem symptomata. Laxatur tandem viscerum compages, turbatur partium, & excretionum, & generationis nutritionisque œconomia, adhærescunt magis magisque, & formas informes induunt, remanentia corpuscula, aut etiam noviter concepti foetus, & secundinarum rudimenta. conf. Kerkring. spicil. anat. obs. 38. unde malum sæpe in varios affectus anomalos, aut sterilitatem perpetuam degenerat: si præsertim, per unum aut alterum abortum, vellicetur uterus, vel lædatur, rudiori obstetricis manu, secundinam immaturam tentante. Vana certe sæpe curatio omnis fuit, præcautionis causa instituta, nisi a præmaterna rursus conceptione vel caveant sibi mulieres, vel ipsis fortuna cavit. Quod si fiat, sponte sæpe cessat deinde habitus ille patiendi abortus, molas, hæmorrhagias: sæpe vero tunc remediis aperientibus & tonicis feliciter tollitur. * Suevimus post abortionem singulis mensibus, per ipsum fluoris tempus, pilulas *Schalianas*, aut similia remedia exhibere, extra illum orgasmum vel nihil, vel blanda hystérica, & interdum balnea ministrare, maxime postrema ante mensium terminum hebdomade, donec tempus justæ gestationis absolutum sit, circa quod sæpe tunc notavimus copiosius menstrua, lochiorum instar, manare. Deinceps limatam martis, sine ullius liquoris affusione in subtilissimum

Observ.
partic.
57.

pol.

tus nocturnos salforum humorum, immo & ascari-
dum, (f) aliosque lumbricorum, qui suum rursus in
se aerem habent, periodicos lunares, exacerbationes
catarrhales, arthriticas, venereas, scorbuticas, mor-
bos lunaticos, solstitiales, æquinoctiales varios, &
mutationes morborum & symptomatum per tempora
fieri solitas, quæ omnia, quum Inegari nequeant,
(t) satis evincere videntur, esse singulare aliquod,
idque mechanicum, sine fabuloso astrologorum in-
fluxu, imperium in corpus humanum sideribus illis,
vel certe eidem causæ, quæ siderum periodos metitur,
(u) & medicum sæpe non humanæ solum, sed uni-
versitatis naturæ ministerio fungi. (x) "Plerumque
" enim,

pollinem redactam, remedium nobile, solam, aut ute-
rinis mixtam, per mensem, vel ultra, legitime propina-
vimus. Atque ita haud infrequenter eo successu beati-
fumus, ut, quæ per frequentes abortus, aut symptomata
his similia, spem melioris fortis amiserant, matres rur-
sum sanæ & felices factæ sint. Adeo verum est, natu-
ram ad suarum periodorum leges adstrictam esse: adeo
remedia, ad observatas eas leges,

- - data tempore præsumunt;

Dum data non apto tempore sæpe nocent.

(f) v. Vallesius ad Hippocr. epid. L. II. sect. i. L. VI.
sect. i.

(t) conf. litteratissime adductæ observationes in viri
celeb. C. B. Behrens select. diæter. sect. I. tota passim.

(u) v. Mead. de imperio solis & lunæ in corpus hu-
manum, ubi ea omnia eleganter & solide explicantur,
& ex mathematicis veritatibus demonstrantur.

(x) Medicum naturæ, scilicet humanæ, dominum,
non ministrum sæpe esse, *Heisterus*, medicus mente ma-
nuque sagacissimus, argumentis & exemplis, tum ex me-
dicina, tum maxime ex chirurgia, peculiari dissertatio-
ne, eleganter demonstravit. In eandem sententiam olim
jam *Helmontius*, in libello ignotus hospes morbus p. m.
404. dixit: „naturæ jacentis est medicus patronus atque
„herus.“ Nos, ubi medicum naturæ ministrum voca-
mus, *universi totius naturam* intelligimus, *quatenus illa*
ad humanam respectum quemcunque habet. Nempe medici
offi-

*Medicus
natura
ministrum*

“ enim , auctore Hippocrate , (y) hominis natura
 “ universi potestatem non superat .

§, VIII.

*Consensus practicus cum theoria mechanica
 & organica leviter diversis .*

Verum enim vero vulgares has doctrinas , & man-
 cum theoriæ specimen , præter scopi rationem , ob-
 servationibus practicis juncta , non vobis , viri peri-
 tissimi , sed iis scribimus , si qui forte fuerint lecto-
 res , quibus , quæ de periodicis reversionum tempo-
 ribus ex vero annotavimus , minus probabilia esse
 videantur : quum tamen ubivis in rerum natura ,
 & in humana maxime , & præsertim in febribus ,
 pleraque periodis & temporibus adstringantur . Ne-
 que de explicandis causis subtilioribus solliciti mul-
 tum esse debemus , quum rei ipsius veritas sufficiat ,
 quam quilibet observator facili negotio comperire
 potest , modo ad regulas supra scriptas satis accura-
 te attendat . (z) Observationes scripsi , non theore-
 mata

officium est , ubique ad naturam ægri , & morbi , & re-
 mediorum , & temporis , & aeris , aquarum , locorum ,
 rerumque circumstantium omnium attendere , eique ex
 arte servire .

- - sic alma ministro

*Ipsa suo natura potens , hunc sedula nutu
 Dum regit , excelsa pollentem viribus artis ,
 Indomitos superat duplicato robore morbos .*

(y) de diebus criticis .

(z) Si quis etiam fuerit , qui id sibi haud adeo ex-
 quisite reperire existimet , uti nobis repertum esse , & in-
 dies magis magisque observando firmari , sancte testa-
 mur , quod de typico reversionum , vel moliminum re-
 cidivorum , tempore annotavimus ; ille tamen de secu-
 ritate , præstantia singulari , & constantia curationis , in-
 terpolatæ ad mensuram certi temporis , ejusque in feбри-
 bus quotidianis & quartanis longioris , in tertianis bre-
 vioris

mata ex opinione condidi. Neque hinc sententiis & observationibus theoriæ aliorum mechanicæ, neque illi etiam adversamur, quæ organica vocari solet, inter quarum doctores hodie, haud sine animorum motibus, multa versatur controversia. His, qui se sectæ, organicam profitenti, addicunt, cujusvis hominis naturæ nomine ipsa anima rationalis (a) venit, quæ, sapienti consilio, motus quum naturales, tum morbosos, excitare & moderari creditur; quamlibet, pro organorum, & humorum, & suorum

vioris non dubitabit, re ad experientiæ amussim examinata. Multi, observatis istiusmodi alternis medelæ & quietis vicibus, optata cum felicitate reversiones præcaverunt, quamvis de accurato febrium recidivarum typo ne quidem per somnium aliquid in mentem venerit, & longe alias ejus processus instituendi causas sibi proposuerint. Atque id nobis ipsis olim ita contigit, & partim etiam iis forsitan auctoribus, quos sect. 4. §. 5. adduximus, aliisque multis, qui, quod nos fecimus, ad illorum normam practicam medicati sunt. Si cui ergo nostra hæc observatio, quæ ad historiam pathologicam & semeioticam morborum recidivorum spectat, nondum satis confirmata esse videatur; manebit tamen ipsa regularum practicarum propositarum sincera felicitas, dudum aliis plurimis comperta, quamcunque etiam rationem subesse aliquis opinetur. In opinionibus concedendis sumus faciles, modo in praxi consentiamus.

(a) Introduxit hanc hypothesin in medicas Germanorum scholas, quum in academia Halensi, magno cum applausu, voce & scriptis doceret, ingeniosissimus *Stahlius*, & multos passim affectas reperit. Magnus exinde systematum, aliorumque librorum medicorum, latino & teutonico idiomate, numerus prodiit, quibus hæc hypothesi tamquam fundamentum subternitur, & ubi omnis theoria & praxis medica inde maxime derivatur, & ad ejus doctoris mentem docetur, theoriæ veræ, praxeos naturalis, nomine insignita. Argumenta, quibus eam sententiam probabilem reddere allaboratur, cumulatim genuinus summi viri discipulus, *Michael Albertus* introduct. in univers. medicin. c. 2.

rum affectuum & consuetudinum vitis, aberrationi exposita, sæpe etiam impotens, & ministro moderatore & adiutore egens. Liceat vero, pace meritiſſimorum virorum, a quibus leviter dissentire (b) audeo, mentem meam indigitare, ut norint, qui meum hoc levidense opusculum legere dignabuntur, quid per naturæ sanantis, indicantis, errantis vocabulum intelligam. Sapienter equidem plurimos in corpore sano & ægroto motus fieri sentio. Neque ipsos errores & imperfectiones naturæ; quæ vocantur, sapientis consilii expertes credo, quum medico prudenti, & historiæ morborum & remediorum bene gnaro, eligendam & adhibendam medelam indicent. Verum ea omnia non ab occulta quadam imbecillis humanæ rationis virtute, sed a manifestissima per totam rerum universitatem sapientia infiniti creatoris, (c) *αὐτὸς γεωμετρεῖτο*, deducere velim. Hic, quod res ipsa docet, & sanum esse corpus, & ægro-
tare,

(b) cl. *Furstenau*, professor Rintelenſis elegantissime doctus, desiderat. med. p. 146., *Stahliana*, ait, dogmata „ inter se belle nihilominus coherent, si vel maxime pri- „ mum illud principium vacillaret, aut liberum cuivis re- „ linqueret, quid naturæ nomine denotatum intelligat. “ Ipse auctor *Stahlius*, præf. ad *Junckeri* conspect. med. „ pro fundamento, ait, subſterno, quod vera cauſſa ef- „ ficiens directionum sit in homine ipsa anima. Agno- „ ſco, quod hac propositione, utpote non tam ad me- „ dicam, quam phyſicam, anthropologiam pertinente, „ plane ſuperſedere potuiſſem. “ Et potuiſſet proſecto.

(c) *Hippocrates* de morbo ſacro, homines, ait, ex im- „ peritia & admiratione, morbo comitiali naturam quam- „ dam & cauſſam divinam ineſſe cenſuerunt. Diverſi ſunt „ morbi, neque minus admirabiles, neque minus prodi- „ gioſi: & primum quidem *febres* quotidianæ, tertianæ, „ quartanæ, neque minus, quam hic morbus, *a deo fieri* „ videntur. - Neque tamen *hominis corpus* a deo inqui- „ nari exiſtimo, impuriſſimum a puriſſimo, quin, ſi for- „ te contingat, ut ab alio coinquinetur, aut patiatur ali- „ quid, *purum & ſincerum* denuo reddi *divinitus nitatur*. „ Morbus qui ſacer appellatur, ex iſſdem cauſſis, ex „ qui-

tare, sponte sua ab impuritatibus & functionum impedimentis liberari, & limitatum tamen in ea virtute esse, & medico indigere, & medelas, quas ipse deus arti largitus est, indicare, & corruptioni tandem ac mortalitati subiectum esse voluit, iussit, effecit. (d) Menti vero intelligenti, & volenti, & ejus, quod ipsa intelligit & vult, dummodo meditando attendat, sibi consciæ, ea lege, conjunxit corpus, ut pro voluntatis arbitrato certis organorum motibus præsit, sensuumque instrumentis afficiatur, ceterarum rerum, quæ sponte intra corpus aguntur, quicquid meditetur etiam vel attendat, plane inscia, (e) neque, si velit, & sollicitè curet, quicquam mutare potens. (f) Attamen forte fortuna sæpe fieri necessum est, ut animi affectibus machina corporis, corporeis vitiis anima inconsulto moveatur, aut perturbetur: quoniam ipsa animæ instru-

„ quibus reliqui, originem trahit, ex his nempe, quæ
 „ accedunt & decedunt, velut frigore, sole, ventis, &
 „ mutationibus nunquam conquiescentibus. Atque hæc di-
 „ vina sunt, ut nihil opus sit existimare, hunc morbum
 „ reliquis divinitate præcellere, sed omnes divini, om-
 „ nesque humani reputandi sunt. Naturam autem & vim
 „ morbus in se quisque habet, & nullus est, qui tentari,
 „ & mechanica ratione curari nequeat, *αἰσῶπος καὶ ἀν-
 „ ῥωπος*. Plerique vero ejusdem generis rebus curantur, a
 „ quibus fiunt: “ id est, physicis & mechanicis.

(d) „ Fato, “ (hoc est, divino consilio, & causis mechanicis a deo conditis, non propriæ animæ sapientia) „ vivimus, languemus, convalescimus morimur. “
Quintilianus.

(e) „ Medica ars in homine plus invenit, quam in se
 „ ipse cognoscit. “ *Cassiodor.* formul. archiatr.

(f) Huc ergo plane non spectant, qui a quibusdam cum motibus vitalibus comparantur, actus animæ per consuetudinem, & neglectum, & subitaneo impetu facti, quorum sæpe ipsa sibi consciæ non esse, eosque impedire non posse, videtur: consciæ tamen futura, & prohibitura, si eo ipso, quo impetum facit, momento attenderet, & contra niteretur.

strumenta, nempe sensuum & voluntariorum motuum organa, partes esse corporis, & toti artificio arctissime intertexta & mixta immo ipsa aliis etiam corporis usibus servire, & mechanicis motuum adiumentis diversimode subiacere & indigere voluit creator. (g) Hæc igitur res toto cælo a sapienti voluntariorum motuum moderamine differt, neque ulla ratione probabile facere potest, motus etiam non voluntarios ab unius ejusdemque principii sapientia dependere. Nulla enim est consequentia a fortuita & turbulenta (h), etiamsi maxima, rerum arte conjunctarum inter se, & iisdem organis utentium, in se invicem efficacia, ad rei unius rationalis in alteram corpoream occultum imperium, & sapientem directionem omnium motuum, præsertim etiam

(g) Numquid id eo consilio factum est, ut, dum motor spiritus, seu anima rationalis, quovis fere momento voluntarios motus excitat, excitentur etiam, & in motu mechanice impresso conserventur partes corporis mere mechanicæ, voluntati non subjectæ, sed cum voluntarium motionum instrumentis connexæ? Hincine ratio dari potest, cur in fibris & humoribus corporis nostri, quamdiu id integrum est, *motus* ille observetur *perpetuus*, sine externo motore, quem tam anxie in arte factis machinis inventum dare laborant artifices?

(h) Huc etiam pertinet ipsa illa mirabilis efficientia pathematum animi materni in turbando contextu tenerorum foetus staminum: in qua singulare sibi videntur reperire opinionis suæ patrociniū, qui sapiens animæ moderamen in motibus haud voluntariis statuere amant. At ista profecto turbatio a ratione & sapientia non proficiscitur. Immo sibi ipsi non bene consentire videntur, qui imbelles hoc argumentum urgent, & tamen non maternæ, sed ipsius embryonis animæ, corporis formationem tribuunt: quasi harmoniam rationis inter matris & foetus animas demonstrare possint. In corporibus matris & foetus confluere & conspirare omnia scio: nescio vero an inter animas. Subtilissimorum staminum, particularumque minutissimarum, in quavis embryonis parte, suus est cum similibus partibus corporis materni consensus mechanicus & hy-

etiam eorum, qui evidentissime in corporea mechanica fundati, & nullo finitæ voluntatis arbitrio subiecti sunt. Neque opus esse putaverim, ut ad suspicandum singularem aliquem archeum, naturam plasticam, animam a spiritu rationali diversam, vel hujus ipsius uniusque spiritus *incognitam & duplicatam potestatem & prudentiam* confugiamus, motus, quos intra nos sapienti consilio fieri apparet, vitales, & morbis profligandis aptos, nobis neque *sentientibus* neque *volentibus*, immo vel *contra optantibus laborantibusque*, sollicitè & sapienter meditantem, eligentem, perficientem. Ita, ut alia ne quidem animata corpora in tellure nostra taceam, in quibus motus spontanei pro conservatione & depuratione, mirabiles observantur, nec ipse terrarum orbis (i) sua quadam rationali anima opus habet, quamvis motus in eo, tum consueti & blandiores, tum insoliti & tempestuosi aquarum, vaporum, ventorum, ignium,

& hydrostaticus, pro legibus connexionis, & *ὁμογενεῶν*, & circulationis mutux: ut rationi consentaneum videatur, quod experientia docet, factam a maternæ animæ pathematibus impressionem fortuitam & turbulentam id efficere posse in tenerrimis embryonis crescentis staminibus, quod in obfirmato matris corpore sentiri nequeat.

(i), Terram ad similitudinem corporum humanorum, natura formavit, ut majores quoque nostri aquarum, appellaverint venas. " *Plinius*. Quod in ipso terrarum orbe, in ipso mundi systemate, in omnibus partibus, ejusmodi motus mechanice, sed sapienti consilio procedens, a primo motore deo impressus, observetur & conservetur, sine aliqua peculiari intelligentia, aut anima mundi rationali, vix puto in dubium vocari posse, aut debere. Evidens est, voluntarias motiones substantiarum creaturarum in orbe degentium varios impetus facere, mutare varia, partim consulto, partim fortuito, in ipsis motibus, qui sponte fiunt. Neque tamen idcirco quæquam harum substantiarum occultum sibi arbitrium arrogabit in cetera, quæ, sine suo consilio, sapienter fieri & moveri sentit in orbe, aut in orbis parte virtuti suæ motrici exposita, vel suo corpori contigua.

ignium , ad sapientem scopum conservationis , & depurationis destinatae evidenter collineent . Nolumus jam de brutis animantibus & plantis dicere , quibus quidem animam occulta sapientia instructam recentiorum quorundam auctorum hypotesis lubenter largitur . (k) Neque ergo tenuem nostram rationem , cui talia incredibilia videntur , & ἀκαταληπτα , eo usque torquere cupimus , ut credamus non intellecta , aut non necessaria difficulter comprehendamus . Nos , secundum naturam rerum , singulorum hominum *unum* agnoscimus spiritum , seu animam , substantiam simplicissimam , ejusque *unum* intellectum , *unam* voluntatem , & huic certis legibus subiectum & unitum unum corpus naturale , incomparabili artificio mechanico & hydrostatico mixtum , constructum , & motum . Conditorem potentissimum , & motorem eundem machinae sapientissimum non suspicamur , sed novimus . Archeum , seu animam novam & duplicem , vel *duos intellectus* , alterum saepe altero sapientiores , & res *contraria* ratione intuentem , immo tunc alterum clam sapientissimum , cum alter manifeste nihil sapit ; (l) item *duas* , & saepe *eodem temporis momento sibi invicem repugnantes voluntates* , manifestam unam , alteram
clan-

(k) v. celeberr. *Alberti* von der Scele der menschen , der Thiere , unde der Pflantzen .

(l) Vicissim saepe naturae in corpore motus pessime a sanitatis scopo aberrant , dum intellectus aegrotantis sapienter satis agnoscit , quid ipsi agendum foret , si ipse & natura unum essent idemque . Saepe medicus , aut alius peritior aegrotans , si errores naturae , seu animae suae , si diis placet , manifesto animae ejusdem suae intellectu intelligat , eandem animam precibus flagitare opus habuerit , & , o , dicere :

*animula vagula , blandula ,
hospes comesque corporis ,*

agnoscis errores tuos , corrige quaeso , quod levi motuum mutationes potes , neque te ipsam adeo insipienter excrucia !

clandestinam; in una simplici anima naturali, sibi relicta, & nullam in se pugnam sentiente, (m) non scimus, sed conjectura ingeniosa opinamur, si ita lubet, vel fingimus, & excusationibus argumentisque dialecticis sustentamus, quo usque placet. Nondum scindere prudenti consilio, non solvere videntur medici, qui, explicationem multarum difficultatum supervacuum putantes, principium ejusmodi vitale, tanquam deum aliquem ex machina interponunt, quod ipsi haud serio credant: quemadmodum fere sagacissimus *Newtonus* attractionis vocabulo inutiles in naturali philosophia curiositates fecit, quod ipse ætiologiam rerum absolvere non censet. (n)

§. IX.

*Natura humana conservans, sanans,
errans, indicans.*

Naturam itaque humani, uti alius cujusque corporis naturalis semel a deo in motum constituti, consistere arbitror " in mechanico & hydrostatico
" solidarum fluidarumque partium diversissimarum
" artificio, & singulis particulis impresso nisu, motu,
" & directione, earundemque proportionem tum
" inter se, tum ad ceteras naturæ universi partes,
" a quibus vel intrinsecus, vel extrinsecus afficiuntur.
" „ Innumerabilia corpora sunt, etiam non animata, quæ sua hujusmodi natura se suosque mor-
tus

(m) Itaque, ne quid durius dicam, frustra certe plane sunt, qui hanc, de duplicatis & repugnantibus animæ naturalis facultatibus, opinionem probabilem redderent, adducto in exemplum illo sacre religionis *μυστηριω*; dum, adjuvante spiritu dei, repugnantem naturalibus cupiditatibus spiritum in se, supra naturam, sentiunt homines ex deo iterum geniti. Divina *μυστηρια* ad hominum opiniones temere applicantur.

(n) Princip. philos. natur. mathem. L. I. defin. 8. & passim.

etis sponte servant, & a peregrinis particulis depurant, quam rem humanum corpus, eminentiori consilio creatum, exsuperantius præstat. Facile hinc patet, quid per naturam conservantem & medentem intelligendum sit. Medicus, qui historiam sanitatis, morborum, remediorum, quantum id fieri potest, notam habere debet, ex motuum salubrium & insalubrium notitia, indicationes a natura mutuatur. Errare vero eam tum dicimus, quum, ex ipsa structuræ, motuum, proportionum ratione physica, inutilis ægritudo, vel periculum quodcunque consequitur, quod medicæ artis ope præcaveri, aut averti possit, aut debeat. (o) Ita corpus humanum naturale consideramus, non tantum tamquam mixtum, quod frustra medicis mechanicis exprobratur; sed etiam tamquam nativo nisu, & motu, per varias sui partes diversimode moderato & directo, quem sapienter machinæ creator impressit, instructum, & tanquam proportionem habens tum inter ipsas partes, tum ad animam sibi junctam, ejusque pathemata, tum ad ceteras res, quæ non naturales & præternaturales vocantur. Quisquis, occulta quædam intelligentia nobis præterea opus esse, demonstratum dare voluerit, is, quod humanæ manus mentisque potestatem superare videtur, prius præstet necesse est: fibrarum, humorum, vaporum omnium, in corpore mixto, moto, calido, vivo, omnes perscrutetur subtilitates, nusus, motus, connexiones, confluxus, conspirationes, separationes, proportionnes: is, inquam, quod olim in poemate quodam scripsi,

- - - ex imis eruat ima

*Viscera visceribus; mensuras, pondera, formas,
In tenebris lustrat; nativæque stamina solvat; (p)*

Ex-

(o) *Fernelius* I. therap. 1., quorsum, quæso, constituta ars hæc esset tot tantisque majorum vigiliis, nisi majus quoddam, & excellentius, quam natura, præstaret?

(p) „Rerum natura nullibi magis, quam in minimis, tota est.“ *Plinius*.

Explicit impressos nifus, legesque movendi; (q)
 Purpureumque cruoris iter, thermasque perennes (r)
 Diversi generis (f) laticum, vivosque Mæandros
 Ner-

(q) Egregie Hoffmannus medic. system. T. 1. prolegom. c. 3. §. 14. „ Vis movens & ex necessitate agens corporibus substantialis & essentialis adsignatur. Atque adeo „ non opus est pro iis peculiare agens fingere, si quidem „ omne corpus est agens, & perpetuo est in nifu ad motum, vel in motu, unum in alterum agit ac reagit, & „ mutationem, licet non semper ratione loci, producit. Scilicet impressit creator servatque singulis corporibus conditis, corporumque particulis, motum & nifum spontaneum, quo sigillatim perspecto, leges movendi explicari demum possunt. Iis, quæ adversus mathematicam hanc veritatem disputat ingeniosissimus Alberti princip. philos. natur. cap. 3. §. 22. reponimus universa princip. philos. natur. mathematica incomparabilis Newtoni.

(r) Thermam, inquam, id est liquores non inertes, sed *αυτοματως*, propria sponte, tum calore & rapidissimo minorum particularum motu intestino, tum etiam ipso motu progrediente, & ad certas directiones determinato, pollentes, quia a nativitate instructos.

(f) Hinc corpus humanum non solum machina hydraulica dici meretur, verum etiam, quoad minimas particulas, hydrostaticis ubique legibus, & quæ in tota rerum natura particulis *ἰσορροπεῖ* & *ἑτερορροπεῖ*, & diversa vi & proportionem motis & mixtis, statuta sunt, naturaliter subjectum est, ex quibus, fibrarumque textura & elatere vario, a deo creatore & motore sapienter dispositis, ista miracula naturæ evenire videntur, quæ aliquibus suspensionem, de interna quadam & occulta principii cujusdam vitalis sapientia, moverunt. Innumere diversas & nativo corporis humani semini, & alimentis omnibus, & sanguini circulanti inesse particulas, & inde prodire diversissimos istos humores, constat: prodire vero ratum habemus, non per singularia fermenta, non per pororum figuram, aut solam diametri diversitatem, neque per nescio quem archeum, aut principium vitale feligens & movens, sed per naturales varii artificii mechanici.

*Nervorum ; (t) ex minimis tot , texta volumina fibris ;
Sed sapienti texta manu , sed texta potenti*

Con-

chanici, & hydrostatici consecutiones . v. celeb. *Boerhavi*.
instit. med. aphor. 253. seq.

- - - *in rebus materiei*

Intervalla , via , connexus , pondera , plaga ,

Concursus , motus , ordo , positusque figura ,

Cum permutantur , mutari res quoque debent .

Lucretius .

(t) Censemus , perperennantem cordis motum , nervos , qui admirandis suis distributionibus Mæandrum aliquem referunt , vivo , id est , perenni flumine irrigari , seu perlui , & ad actiones , sensationesque aptos reddi , inibique lympham esse subtilissimam ex sanguine secretam , motu certo , & ad motum nisu , & ad suscipiendum habitu instructam , & perinde esse , spiritusne an liquorem nervorum voces . Hos ipsos nervos , varie ten-
los , unitos , separatos , cum liquore suo , instrumentum esse reputamus motuum tum *αυτοματικων* , tum etiam eorum , qui animæ voluntati subiecti sunt , diversissimorumque sensuum , atque exinde mutuum inter animi corporisque affectus consensum oboriri , ut adeo ratione nervorum , animæ viventis organorum , medicus , corporis , iisdem organis utentis , curam gerens , id tanquam haud mere mechanicum , sed etiam tanquam vivum & animatum , considerare omnino debeat . Minime persuadent , quibus contra illum liquorem disputare lubet , quos inter haud pridem surrexit cl. *Gætickius* , scripto , quod spiritum animale ex foro medico relegatum inscripsit , & addita sententia damnatoria Apollinis , fulmine bruto , in illos spiritus , quibus medicos infatuari dicit , vocabulo in summos viros injurio , qualia apud hunc auctorem frequentia sunt . Respondit egregie cl. *Burggrafius* , de existentia spirituum nervosorum , & cum cl. *Gætickius* vindicias suæ opinionis ederet , has etiam repressit opposito libello , cui titulus : spiritus nervosus immerens exsul restitutus . conf. celeb. *Heisteri* compend. anatom. p. 153. seqq. & ibi adducti auctores , item *Brunner*. de glandul. duoden. p. 73. seqq. ut taceam , quos abunde adduxit , excerptis argumentis & experimentis , omni , ut videtur , exceptione majoribus , laudatus *Burggrafius* ,
VVeppfe.

VVefferum, Leeuwenhoeckium, Bohnium, Bergerum, Boerhaavium, Hoffmannum, aliosque. Miramur merito cum Heistero l. c., hodie esse, qui hos spiritus ob leves causas negant, immo, qui in illos, qui spiritus hosce admittunt, scommatibus & conviciis invehuntur. "Neque vero assentimur viris ceteroquin præstantissimis, qui liquorem illum nervorum omni virtute elastica carere autumant. Inest profecto elementi aerei elastici portio, suamque vim, pro proportionem ad fibras tenuissimas, liquorem hunc continentes, exserit in ipso statu sano, & evidentius in morbo: quod alibi demonstrare locus erit, ubi de nervorum pathematibus febriculosis agemus.

(u)* Nihil de humana mente tam eximium comperit habemus, quod illam quorundam sententiam, satis pro humano genere ambitiosam, fovere possit, quasi ipsamet mens, ex sapientia & potentia sibi insita, & struxerit corpus suum, & nutriat, & conservet. Structorem, nutritorem, conservatorem longe sapientiores, potentioresque arguunt omnia. Acriter nuperrime, sed cum argumentis haud spernendis, refutavit theoriam ita dictam organicam, quoad hanc præcipue sententiam, cl. Stentzelius, professor Vitembergensis, diss. de glandularum in plurimis visceribus absentia. Is, §. 21., quo, inquit, applausu, quo rationis suffragio, cum incia, immo invita anima, circulatio sanguinis, secretio animalis, aliarque actiones vitales fiant, dicere possum, quod eadem sit principium agens, corpus, tamquam mere passivum, formans, formatum, tam in sano, quam morbo statu, dirigens? Hanc virtutem nihilo secius animæ Stahlus, cum cœcis illius affectis, tribuit. Si vero generationis, nutritionis, & totius sanitatis negotium consideremus; si morbos, eorum originem, sedem, causam materialem, & methodum medendi examinemus; quam injuriosum in artem salutarem Stahlus sit, satis perspicere possumus, mihi que ipsi multis exemplis misere ab eodem curatarum febrium innotuit. "Non hæc mea facio; sed eo consilio huc transfero, ut novissimo exemplo pateat, quam minime hodie generaliter viris doctis & sagacibus ista probetur theoria, ejusque

*Machina conspiret, motus sine mente (x) facessens
In se sponte suos, quos mens sociata stupefcat.
Tum*

jusque ad febres præcipue, de quibus agimus, applicatio, & quantas iccirco patiatur contradictiones. v. supra p. 131. seq. Quæ de misera febrium curatione a viro illustri peracta confidenter, & quasi ex propria multiplici experientia, dicuntur, probatione indigent, responsione forte aliqua ejusdem, aut discipulorum alicujus, propediem refellenda. Neque enim talia de tanto viro merito dici putem. Et quæ curatio, forte infelicior, censuris affici non potest? quum omnes salvos præstare, omnibus satis facere ægris, & adstantibus, aliisque medentibus diversa opinantibus, neque in cl. Stahl, neque in quoquam alio sit medico.

*Tres medico tituli sunt: faustus, quando rogatur,
Est genius; deus est, si bona fata juvant;
Numen at omnipotens si jam sanare recusat,
Hei, quot judiciis contemnerandus homo est!
Mox ita non meritum calo fortuna locabit;
Mox æque immeritum præcipitabit humi.*

Consentio vero plane cl. Stentzelio, disputationem de animæ virtute formatrice finienti exclamatione Jobi: „ma-
nus tuæ, domine, (non Stahlia natura) fecerunt
„& formarunt me totum!“ Nihil enim omnino me
ipsum, id est animam meam, ad mei formationem con-
tulisse, æque persuasum habeo, ac mundum totum, stel-
las, terram, animalia, plantas, metalla, cetera dei opi-
ficia, ad condendum sese insita anima quadam sua ratio-
nali, nihil quicquam præstitisse. „Dumque ex lege a
„deo præscripta, motuque ad has optime consequente,
„omnia succedunt, durant singula & perdurant, nec
„indigent alieno auxilio.“ Schelhammer de natura p. 214.

* Motus
vitales
sine ani-
ma.

(x) * Id est, sine mentis arbitratu, quod evidentis-
simum est. Immo motus, qui corporis vivi motibus si-
miles sint, anima absente, restitui possunt in cadavere
recenti, cujus machina adhuc incorrupta est, & dum
meatus subtiliores pervii, fibræque satis mobiles sunt:
quo experimento, similibusque, satis probari posse vide-
tur, non opus esse, ut ad animam naturam confugia-
mus. Brunner. de glandul. duod. p. 73. seqq. „Canem
„strangulatum cultro subjeci. In oculos incurrit lym-
phæ

Tum demum certo negari vel affirmari poterit, quid hic infinita sapientia structus mechanismus, ut barbaro *Boylei* vocabulo hodie vulgatissimo utar, sine humanæ animæ moderatione, polleat, quidve secus; & ne tum quidem spiritus cum corpore unionem, seu alterius partis in alteram effectus, (nam effectus esse sentio, neque ad harmoniam meram (y) confugere velim) effectus, inquam, animi & cor-

„ phæ receptaculum speciosum, chylo turgidum. Infi-
 „ cto vulnuscule tubulum adaptavi & inflavi. Flatus
 „ hinc procurrit facile per ductum thoracicum ad cor,
 „ cujus auriculas dum flatus distendit, ecce, postquam
 „ æternas diu ante ferias agere coeperat, denuo in vitam
 „ revocatur, & auriculæ motitari coeperunt, primo le-
 „ nius, abhinc vegetius, ab octava hora usque ad duo-
 „ decimam. Quod si vel maxime animam quis brutis
 „ concedendam esse existimaverit, hanc tamen ab orco
 „ me revocasse nemo crediderit. Quod in bruto ego,
 „ idem in homine experti fuerunt cum *Pejero* aliquot
 „ philiatri “ v. ejus miraculum naturæ parerg. anat. 7. &
 „ ibi additament. *Harderi*, add. *Harverus* de generatione
 animal. exerc. 4.

(y)* Nota est virorum acutissimorum, *Leibnitii*, *VVol-*
fi, *Bulfingeri* hypothesis. Nuperrime cl. *Grossius*, doctor
 medicus apud Halenses, in tractatione, qua verum uni-
 versæ medicinæ principium in corporis structura mecha-
 nica sistit, ingeniosum, sed *παράδοξον*, de præstabilita
 harmonia dogma, ex *Leibnitiana*, seu *VVolfsiana* philoso-
 phiæ principiis, ad theoriam artis medicæ applicavit, ne-
 xum, ut ait, effectivum animæ & corporis invicem ne-
 gans, & corporis motus, cum anima conspirantes, o-
 mnimode, secundum statum antecedentem & regulas mo-
 tus, in ipso corpore, animæ vero sensa, corporis moti-
 bus congruentia, in ipsa anima determinata existere
 disputans §. 31. 44. Ibidem §. 33. 35. effectus animæ &
 corporis mutuos physicos esse non posse ex eo probat, quod
 illa, quia partes non habeat, neque tangere possit, ne-
 que tangi, adeoque nec agere naturaliter in aliquod cor-
 pus, neque a corpore affici. Judicent philosophi, quo
 usque

* De
 harmo-
 nia præ-
 stabilita.

corporis in se mutuos, & societatem illam admirabilem, divinum & imperferutabile spiritus creatoris opificium, explicare quisquam & determinare po-

usque hæc, a corporei attractus negatione cuivis obvia, ad naturales spirituum corporumque effectus negandos, argumentatio valeat. Utrorumque essentiam & naturam perspectam non habemus, adeoque nec effectus naturales omnes: neque deum, spiritum, sine præstabilita harmonia, & sine attractu corporeo, agere in corpora, & eorum motorem esse, dubitare licet: nec quo agendi modo vis motrix primitus operetur, & in corpora transeat, cognoscimus. Corpora physica jam in motum acta haud sine attractu physico partium a se invicem moveri scimus. Quomodo primus motor deus, spiritus simplicissimus perfectissimus, corpora moverit moveatque, quas potentias creatis spiritibus circa motum tribuerit, aut negaverit, & hi quomodo moveant & afficiantur, neque novimus, neque affirmare aut negare possumus. Cautè, instar philosophi de sua hypothese dubitantis, loquitur ipse cl. *VVolf*. metaphys. §. 530. 537. Et sane motus productio in corporibus, & vicissim perfectio a corporum motibus, earumque rerum modus fieri, non magis captum nostrum superat, neque simplicitati spirituum magis repugnare videtur, quam repræsentatio diversa, quasi speculi res compositas repræsentantis speciem habens, diversitas spirituum inter se infinite varia, mutatio interna, gradus potentiae & limitationum, ceteraque, quæ de unitatibus schola *VVolfiana* docet. Affirmabit forte aliquando sectatorum *Leibnitii* aliquis, monades, seu atomos, ex quibus innumeris, diversa vi repræsentandi præditis, ipsa corpora composita isti reputant, attractum mutuum cum monadibus spiritibus habere posse, atque ita influxus physici systema, experientiae & sensibus probatissimum, in ipsam philosophiam *VVolfianam*, quasi postliminio, recipiet. Nos neque illi sectæ, *Stahlianæ* *dis dia παρων* refutanti, neque ulli alii nos addicimus, nota ab ignotis, opiniones ab evidentia, sollicite discriminare studentes, medicinam ab omni hypothese liberandam, sensibus vero & experientiae existimantes vindicandam.

potuerit. (z) "Nec me pudet nescire, quod ne-
"sciam." (a)

E P I C R I S I S.

QUO tamen cunque modo illæ se res habeant, ^{Aqua} equidem observationes meas neque ex aliena, ^{petitio.} neque ex mea etiam theoria, judicari velim, sed ad tribunal solius sinceræ experientiæ (b) provoco, cui ratio (c) αναλογίαν, prudentia moderationem ministret, neque ulla dominetur opinio, multiplici sensuum accurate, & seposita hypothese quavis, adhibitorum testimonio, & veritati conscientia convictus. Si qua, per sollicitos itidem praxeos clinicæ labores, quibus præeuntibus & comitantibus interpolatas has pagellas scribimus, meliora quisquam, accuratiora, expeditiora, jucundiora, pro ægrotantium

(z) Sapienter v. cl. R. A. Behrens, medicus Brunsvicensis plane eximius, in consideratione animæ rationalis medica sub Schächeri præsidio Lipsiæ disputata: „libere, inquit, ignorantiam meam profiteri, atque acquiescere in voluntate & omnipotentia divina, cujus beneficio factum, ut duo entia essentialiter a se invicem discrepantia, tam exacte semper sint unita, atque ita conspirent, ut unum alterius ope atque auxilio indigeat, unumque in alterum agat, & invicem quoque patiantur, satius esse duco, quam justo fortassis scrupulosius, in *vincula* vel *vocabula* hunc nexum declarantia, inquirere pag. 34. „Etenim, censente ill. Bergero, „nihil obest, quo minus deum animæ & corporis naturam, quam utrimque non satis perspectam habemus, sine ejusmodi glutine & coagmentatione, conjunctionis capacem condidisse, credamus, omneque adeo vinculum repudiemus.

(a) Cicero.

(b) Quisnam iudex est sapientissimus? experientia? Stobæus.

(c) Brunner. de glandul. duoden. p. 149. „uti ratio, sine experientia mendax, ita experientia sine ratione fallax.

tium commodis, invenerit, quum vix certiora, tutiora ne vix quidem possint reperiri; (quamvis longe melius, uberiusque hæc explicari posse & debere norim) aut, si quas eadem modo aliquis didicerit utiles mutandi, limitandi. addendi regulas, quod pro locorum, corporum, temporum differentiis, & ubi penitus cuiquam in rerum naturam & causas introspicere datum fuerit, facile posse fieri concedimus, & ipsi pro virili præstare conabimur; is ut eodem cum candore dilucide sua impertiatur candide exopto, quo ego in exigua hac opella consignanda usus sum, (*d*) & in posterum uti propositum habeo. Nullius doctrinæ theoreticæ odio ducor, nullius etiam amore, nisi quo usque ea perpetuæ experientiæ respondet. Nullius in verba doctoris, (*e*) in nullius sectæ philosophicæ, aut medicæ, dogmata,

(*d*) Liceat mutari, pro finiendo leviori hoc opusculo, verba cl. *Torti*, quibus exasciatissimæ therapeuticæ speciali colophonem imponit. „ De cortice dixi, quæ
 „ animadverti in urbe ac regione mea. Quid præstet ille
 „ apud alienigenas, immo non in Europa tantum no-
 „ stra, sed & in America & Asia, ex scriptoribus fide
 „ dignis jam satis innotescit. Facile est autem ex eo,
 „ quod huc usque præstitit, quid sit in posterum præsti-
 „ turus, conjicere. Nemo proinde me insimulet vanita-
 „ tis, si quando, quod ægre crediderim, votis respon-
 „ dentem non plane fortiaur eventum in regione sua,
 „ ut ego, dubio procul, eademque certitudine, qua pro-
 „ tuli, sum fortitus in mea. Nullus tamen dubito,
 „ quin, servatis exacte regulis, & limitationibus a me
 „ propositis, eventurum sit semper, ubique terrarum,
 „ quod hic quotidie contingit, sive curationem specte-
 „ mus, sive febres ac signa febrium curandarum. Sicuti
 „ enim, ex Hippocrate, in omni anno, & omni tempo-
 „ re, mala malum, & bona bonum significant, ita pro-
 „ babiliter idem significant in omni loco.

(*e*) *Schelhammer*, de natura p. 322., nolim, ait, in
 „ uno acquiescere tirones; sed, post cursum studiorum
 „ sub uno absolutum, & alios adire. Utantur magistro,
 „ nec propria sua principia commendante, nec sectario,
 „ sed

ta (f) juro. Vereor, ne tandem omnes vaticinium impleant:

Serius aut citius mors sua quemque manet: (g) quantumcunque forsan aliquibus faveat seculi vel hominum indoles, aut breve pabulum ministret sive auctoris, sive discipulorum, ingenium aut auctoritas. Ipse me quotidie monitum volo, quam sit ad errores pronum, si præstabilitæ hypothese praxin subicere sustineamus. Novi enim, quam facile nostri vel magistrorum nostrorum ingenii fœtus, nondum experientia maturatos, paterno vel germano animi favore amplectamur, & delato iisdem praxeos moderamine, quicquid ipsis visum fuerit adversari, sine adæquato examine, condemnare amemus. Admonet me symbolum paternæ ejusmodi indulgentiæ, ubi ipse Phœbus medicus Phæthonti habenas concessit, impari illis moderandis & inepto. Amo adminicula & delectationes theoriæ, modo hæc communem mecum dominam pedissequa veneretur, sinceram experientiam. Veritates certas a conjecturis dubiis, & quæ certi speciem habent, exquisite dirimere conor. Nullum naturæ nutum neglectui habeo, (b) quo vel sibi ipsa sufficere, vel, titubans & labascens, remedio opus habere indicat: eundem medici & medicinæ sapientissimum auctorem & moderatorem esse persuasus, qui humanæ naturæ vires condidit, & limitibus terminavit. Nullum efficax artis medicæ præsidium vel sperno, vel cæco impetu amplector,

„ sed, qui in omni genere philosophiæ sit versatus, omnium perspecta habeat dogmata, nullis addictus sit partibus. Neminem enim unum mortalium veritatem per omnia assecutum, & exhaustisse Democriti puteum credi potest.

(f) „ Nulla secta est, quæ omne vidit verum; nulla, quæ non aliquid ex vero. “ *Grotius.*

(g) *Propertius.*

(h) „ Nihil temere fit, nihil prætervideri debet. “
 „ *Hippocrates, 6. epid.*

Verlhof, de Febris.

etor, antiquum (i) illud sit, an novum; (k) domesticum, (l) (quod, si curationi tutæ, celeri, & jucun-

(i) *Cassiodor*. formul. archiatr. „Medici vacent libris, delectentur antiquis. Nullus justius assidue legit, quam qui de humana salute tractaverit.“ v. ibi notæ elegantissimæ I.H. Meibomii.

(k) *Lucretius*:

*Desine, novitate exterritus ipsa,
Exspuere ex animo rationem, sed magis acri
Judicio perpende, & si tibi vera videtur,
Dede manus; aut, si falsa est, accingere contra.*

„Rerum natura sacra sua non simul tradit. Aliud hæc ætas, aliud quæ post nos subibit, accipiet.“ *Seneca*. „Nihil infelicius iis ingeniis, quæ mordicus sentiunt, majores nostros nihil ignorasse.“ *Scaliger* contra *Cardanum* exerc. 306. v. *Ramazzin*. orat. 7. „antiquitatis & novitatis studio medicum perfici probans.

(l) v. celebr. *Heisterius*, eleganti dissertatione de medicamentis indigenis Germaniæ sufficientibus. Ibi tamen §. 10. recte monet: „in febribus intermittentibus pertinacioribus, præsertim autumnalibus, & quartanis, difficilior fane curatio succedit, sine corticibus peregrinis, Peruviano scilicet, & cascarilla.“ *Cascarillam*, puto, cum vero cortice conjunctam intelligit vir inclitus. Nam ea solitaria quartanam, aut alias febres difficiliiores fugare, tentatum nobis aliisque sæpissime est, non perfectum: quamvis & calidior acriorque, & magis aromatica sit, & in ipsis etiam alvi fluxibus, evidentiori efficacia, licet gustu vix percipienda, adstringens.

* *Mera*
curius
vita co,
lestis.

* Novum quartanæ remedium, quod, si certum esset, medelarum Germaniæ sufficientium augere posset catalogum, candidere revelavit egregius apud Uratislavienses rerum medicarum & naturalium scrutator, *Klaunigius*, in noscōmio caritatis, observ. 18. de medicamentis antiquar-
tanis, p. 82. „Componitur, ait, efficacissimus pulvis, quem mercurium vitæ caelestem appellare amant, ex vitri antimonii pulverisati & olei vitrioli partibus æqualibus: oleum hoc ad siccitatem usque a vitro antimonii abstrahitur, iterumque eadem ejusdem olei quantitas affunditur, & abstrahendo & affundendo septies proceditur. Hoc modo pulveri præparato addi solet

„spi-

jucundæ æque sufficiat ; præferendum plerumque ;
com-

„ spiritus ; qui ex spiritus vini rectificati libra una , &
„ spiritus mastichis uncia una , per quatuor dies dige-
„ rendo fit , & trium dierum digestionem committitur .
„ Abstracto postmodum , vel decantato spiritu , pulveri
„ recens iterum spiritus ad deflagrandum affunditur , quæ
„ deflagratio bis erit repetenda , commovendo interim
„ spatula pulverem , donec flamma cesset . Pulvis , qui
„ restat , bene exsiccatus , admirandi sane est effectus , si
„ ejus vel granum unum semis , vel grana duo , cum
„ amaricante aliquo extracto , v. g. centaur. min. in pi-
„ lulam redacta , duabus horis ante paroxysmum , quar-
„ tanatio exhibeantur , hac tamen lege , ne per bihorium
„ aliquid superbibatur , utpote quo infringeretur medica-
„ menti energia . Vix deglutita pilula , leniter sequuntur
„ & vomitus , & secessus , & sudor , & , quod omnium
„ optimum est , paroxysmus exsultat , si , quod raro acci-
„ dit , non prima , altera tamen vice , nec memini ulli
„ latentis miasmatis febrilis semina curas fecisse . Habes
„ hic , lector , euporiston plane divinum , tam experien-
„ tia , quam ratione comprobatum , Testes provoco ægros
„ famosa pilula restitutos . “ Miror , hujus medicamenti
„ adeo celebrati nullam in actis medicis Uratislaviensibus
„ mentionem fieri , quum tamen & liber ibi laudetur &
„ omnis generis remedia *λειτουργεῖα* recenseantur , indicen-
„ turque . Forte *b. Kanoldo* , qui vomitoria in quartana re-
„ jecit omnino , & varia de eorum noxis ibidem scripsit ,
„ non probatum est medicamen , quod , quia a medico cive
„ commendatum fuit , publica censura afficere noluit . No-
„ bis elegans videtur præparatio , eamque exquiste a phar-
„ macopœo nostrate fieri curavimus . Mense Octobri &
„ Novembri tribus jam ægris quartanis , duobus bis , ter-
„ tiis semel , ex præcepta methodo , accurate dedimus . 58.
„ Sed , quamvis effectus per vomitum , secessum , & sudo-
„ rem , satis valide sit insecutus , & in duobus ægris pri-
„ ma quidem die , in altero etiam altera , veri horroris
„ sensus non accesserit ; attamen deinceps ipse rediit hor-
„ ror , cum tota febris tragoedia , & morbus singulos haud
„ seghius , quam antea , lacerasset , solo cortice Peruviano ,
„ methodo supra præscripta , plane curatus . Etsi igitur ,
„ uti antiquitus de vomitoriis omnibus notum est , hoc et-

Observa-
partic.

commoditatis causa, fuerit) an peregrinum; (m)
 ευποριστον, (n) (quod itidem semper potius habemus)

iam remedia apte dato multæ forsan febres quartanæ, præsertim circa solstitium, & quando satis deferbuerunt, sanari possint; omnes tamen sanari, & certum id esse medicamentum, per ista tria prima tentamina convicti, negare cogimur, & soli cortici exotico titulum remedii ad febres fugandas certi adhuc asserere. Uberiori interim experientiæ servamus elegans & sat blandum emeticum, quod, ne cælestis vitæ mercurium nominari aliquis putet, quod in vulgaris mercurii vitæ vituperium dici solet, antimonii vitriolati nomine magis congruenti insignivimus.

(m) Virgilius.

*Nec vero terra ferre omnes omnia possunt,
 Adspice & extremis domitum cultoribus orbem,
 Easque domus Arabum, pictosque Gelonos!
 Divisa arboribus patria.*

Brunner. de glandul. duoden. p. 149. „ mirandum sane,
 „ ait, vel nostra ætate barbaros & Indos plus contulisse,
 „ quam vel omnium ætatum schola. Chinachina quid præ-
 „ stet in curandis febribus, & multis aliis morbis, ra-
 „ dix ipecacuanna in diarrhœis & dysenteriiis; quid pare-
 „ reira brava in affectibus renum & vesicæ; abunde jam
 „ innotuit: hæc tamen & tanta beneficia barbaris debe-
 „ mus, & Indis, & usum guajaci, salsa parilla, & ce-
 „ terorum, qui magnus est in vitiis lymphæ“ Lentilius
 „ miscell. med. pract. p. 548. „ exoticomaniam, inquit,
 „ damno; sed neque exoticudeniam laudare possum.
 „ Deme nostris officinis exotica, radicem chinæ, con-
 „ trayervæ, rhabarbari, squillæ; deme folia fennæ; de-
 „ me santonicum, cassiam, colocynthidem, dactylos,
 „ tamarindos; deme tot gummata & resinas, aloen,
 „ ammoniacum, camphoram, mastichen, galbanum,
 „ opium; deme cariophyllos, piper, nucem moschatam,
 „ macin, zedoariam, zingiber; deme ambram, mo-
 „ schum, zibethum, sperma ceti, catechu, reliqua; de-
 „ me quævis exotica: clavas nempe Herculis deme, &
 „ inerme fatuumque olitorium relinquetur.

(n) Pauli quadripart. botan. p. m. 540. „ Serio suadeo
 „ medicinæ candidatis, maximopere sibi euporista com-
 „ men-

mus) an multo labore parandum: (o) mite & quod lenitate sua apud ignaros fere evilescat, (p) an magis generosum, (q) tutissimi semper cujusvis saluberrimique, & ubi id quoque licet, præsentissimi, ac jucundissimi pro singulorum ægrotorum diversa ratione, studiosus. In votis mihi est illud *Asclepiadis*, tuto, celeriter, ac jucunde curare. Sed memini, quod *Celsus* addit, periculosam sæpe esse nimiam & festinationem, & voluptatem. Quamdiu per morbi indolem, & humanæ artis imbecillitatem, prodesse satis medicina non potest, id maxime cavendum mihi duco, saltem ut ne noceat, (r) persuasus, eum curare nescire, qui nesciat expectare. Ubi-
cunque vero est aliqua artis potestas, quæ morbi
tole-

„ mendata habeant, ob quæ ringi sinant pharmacopœos,
„ ceu ex quibus paulum lucri captare possunt.

(o) *Borrichius* de medic. hermet. p. 383. „ non id
„ agunt sapientes“ nempe, qui multo opere remedia elabo-
„ rant, „ ut adimatur sua efficacia vulgaribus; sed in
„ hoc evigilant curæ eorundem, ut nitor & elegantia,
„ ut decus & robur vetustæ præparationi accedat.

(p) Sæpe medici, *Martialis* elogio,

mitibus herbis

Parcarum exorant pensa, brevesque colos.

Egregie hanc doctrinam pertractavit B. D. *Behrens*, archiater quondam Brunsvicensis inclitus, in de leniorum medicamentorum eximio usu, & de aquæ calidæ potu dissertationibus, quæ *Meibomii* præsidis nomen etiam præferunt, & celeb. *Hoffmannus*, opusculis latinis & teutonicis plurimis, de viribus insignibus aquæ simplicis, balneorum ex aqua dulci, pediluviorum, lactis ejusque feri, infusionum ex plantis benignissimis, aliarumque medelarum simplicissimarum blandissimarumque. Respondent his, quæ de jusculis medicatis ex herbis domesticis, de potu avenaceo, similibusque, *VVeisferi*, *Lentilii*, aliorumque genuinorum medendi artificum scripta memorant.

(q) „ Medicus, si frustra molliora cesserunt, ferit ve-
„ nam, membrisque, si adhærentia nocent, & morbum
„ diffundunt, manus affert: nec ulla dura videtur cura-
„ tio, cujus salutaris effectus est. *Seneca*.

(r) Est regula *Hippocratis* epid. 6. sect. 2.

tolerantia, aut periculo potior sit, ut cruciatus leniri, aut morbus brevior certiusque salubris reddi, aut discrimen quodcunque averti possit, piaculum esse reor, quicquam horum procrastinare. (f) Vito farraginem, & selquipedales formulas. Naturæ parentis simplicitatem & componendi artem amo, (t) neque compositiones præter necessitatem multiplico. Multitudine laudatorum medicaminum, in singulis fere morbis & symptomatis, ita obrui artem nostram scio, ut, ubi aliquid veræ experientiæ fidei respondens in ipsa praxi requiritur, dubius sæpe medicus merito cum Ænea exclamet, τὴν ὕλην ἰατρικὴν circumspectans:

O si se nobis ille aureus arbore ramus

Ostendat nemore in tanto!

Amplictor eo magis remedia polychresta, &, quam maxime fieri potest, mihi ipsi experta. Unius vero hominis non est, omnia experiri, & cavendum maxime esse videtur, ne, nimis multa experiendo, nihil experiamur. Attamen neque illi assentor nimis

(f) „ In medicis nisi plenus misericordiæ & humanitatis sit animus, omnibus diis & hominibus invisus esse debent. “ *Scribonius Largus* in epist. ad *Calistum*.

(t) v. *Ramazzini*. p. 93. orat. 8. quæ inscribitur: „ in medicina facienda remediorum simplicitatem operosæ compositioni preferendam. “ Ibi, quum exempla curationis per simplicia affert: „ solus, inquit, Peruvianus cortex, nobis a divina beneficentia munus concessum, sine alterius rei mixtura, in qualibet regione, quocunque anni tempore, ætate, sexu, temperamento, febres, saltem recurrentes atque intervallatas, fugat & exterminat: quamquam non defuerint, qui hieron hoc picron, ex arbore vitæ decerptum, temere rare pertentarent, aliis rebus adjectis. “ Hanc invidendam remedii laudationem pronuntiavit, scripsit, edidit senex septuagenario major, paucis annis ante cl. *Torti* therapeuticam specialem, post quam statim fungi instar, nata est invidiosa illa de abusu chinæ chinæ epistola. v. supra pag. 209. seqq.

miæ quorundam affectationi paucitatis, qua decem forte plus minus ex omni medicæ materiæ penu medicamenta simplicia, aut singulariter composita, indicationibus omnino omnibus sufficere reputantur, ceteris auxiliis quasi in exilium missis. Morborum, symptomatum, causarum, locorum, temporum, personarum diversitates innumerabiles medicæ, physicæ, morales, quas in munerosa praxi clinica videre est, gratum merito animum movent, ut æterno omnium naturæ regnorum regi gratias agamus immortales, quod tanta numerum varietate tam variis casibus benigne prospexerit. Sunt enim profecto plurima medicamenta efficaciam suo modulo exploratæ; sunt alia, quæ licet nondum satis certa, tuta sunt tamen, & spem utilitatis probabilem faciunt, prudenti tentamine digna; & nullum non suos potest habere usus, quos, si nondum matura experientia firmati sunt satis, cauta exploratione & observatione adhibita,

paulatim protrahet ætas

In medium, ratioque in luminis eruet oras. (u)
Medicorum cujusvis ætatis, nationis, sectæ, experimenta, observationes, inventiones, caute, ad historiæ naturalis & medicæ normam & ἀναλογίαν, medi-

(u) *Lucretius.*

(x) Licebit huc applicare, quod ingeniosissimus *Boerhavius* in elementis chemiæ, cum elegantia scriptio- nis, doctrinæque & experimentorum ubertate insigni, nuperrime editis, de vetustis scriptoribus alchemicis di- cit p. 120. seq. „ Cur falsi arguam eos, qui in arte se „ longe præstantiores dederunt me ipso? meam potius „ ignorantiam in hisce, quam illorum vanitatem incu- „ so. Unum tantum pace illorum dixerim: dubito sæpe „ numero mecum, quoties arcana illorum lego, an for- „ te summi hi, & naturæ rerum peritissimi artifices, „ postquam tot, tamque singularia, detexissent per sin- „ ceras observationes, tandem, velocitate prævidendi, „ & ea pro factis narraverint, quæ fieri posse, immo „ quæ debere fieri, colligebant. “ Ego vero etiam atque

meditatus & expertus, cum selectu probo; ipsa
 haud statim, quæ mihi non succedunt, experimen-
 ta, multo minus ea, quæ nondum, aut vix tenta-
 vi, aut quæ non bene perspicere licet, vanitatis
 arguo; (x) arcanas obvelationes neque laudo, ne-
 que sector; (y) sententias & hypotheses, quæ ipsæ
 felicibus experimentis ansam sæpe præbent, hono-
 rifice sine superstitione habeo; successus & defectus,
 quos sol videt, aut terra tegit, neque arti, neque
 naturæ, neque aliis causis temere imputo; aberrat-
 iones, quæ humanæ sunt, sine rixa, vel contume-
 lia,

etiam in ejusmodi experimentis alienis medicis dubito,
 an forte eventuum singularium veras causas non bene
 viderint artifices, & experimenti alicujus efficaciam lau-
 daverint, ubi alia plane res successum produxerat. Re-
 petita passim, sub plane simili rerum circumstantium sta-
 tu, experientia justum fidei experimentorum pretium sta-
 tuere debet. Atque hæc mihi dubitatio semper sedet,
 quo usque aliquod remedium arcanum fervatur, & a
 publica pervestigatione & experientia secluditur.

(y) *Schelhammer*. de natura c. 5. §. 21. "ohe, inquit,
 „ quam multa hic sunt, quæ expectationi haud respon-
 „ dent! Rogandi omnes, qui vera & efficaciora, quam
 „ quibus nunc utimur, possident, ea invidere humano
 „ generi nolint, vel saltem, si qua invenerint, laudes
 „ ipsis tributas haud subistentia, id admoneant publi-
 „ cum: neque enim par est aut humanum committere,
 „ ut vel diutius in errore fatali hæreant medentes, vel
 „ propter unius lucrum domesticum publica salus, mul-
 „ torumque vita periclitetur." Sæpe profecto, quod
 „ maximi momenti creditum est, dum occultatum fuit,
 „ si in lucem tandem protrahatur, aut minimi esse ap-
 „ patet, aut dudum cognitum, & sola supervacua mi-
 „ scela vel mutatione, tamquam fuculo aliquo, incrusta-
 „ tum. *Meibom*. ad *jusjur. Hippocr.* p. 150. " Si scri-
 „ nia excutiendi forte facultas se sistat, mera saltem de-
 „ prehendas aliorum inventa, & remedia in vulgus no-
 „ ta, quæ, si tollas, nihil offendas reliqui, præter je-
 „ junam maciem:

„ *Aut Appinas, Tricasque, & si quid vilius istis.* "
 Si quid vero aliquis vere novum, singulare, & utile,
 inve-

lia, vitare contendo; disceptationes privatim inimicas, vel propriæ ambitioni, aut utilitati, aut aliis animi affectibus litantes, (z) & censuras infructuosas, (a) candidarum mentium terrores, & artis incrementorum pestes, doleo & averſor. (b) Complura mihi decidenda reſtant de ſingulis, in quæ digitum hac leviuscula ſcriptione intendere lubuit, argumentis. Statui apud animum meum, quæ de his indies obſervando, legendo, meditando, per ſubſeciva momenta colligere licet, deo forſan aliquando plus otii faciente, in qualecunque boni publici emolumentum convertere, conſcripto, pro tenuitate mea, plene, ordinate, diſtincte, luculenter, opere theoretico & practico, de febribus intermittentibus, ceteriſque ex earum genere morbis, & fido

*Conſilium de ſcribenda opere pie-
niori.*

invenit ipſe, vel aliunde poſſidet, neſcio, an ſaluti publicæ fiat ſatis, ſi quis laudes alicujus remedii, quod ſibi, vel domui ſuæ, arcanum ſervat, ex ſua experientia in publicum propalet, idque venale exponat. Non ita creſcit ipſa ars, quæ hodie manus habet oculatas, nihil recipiens, niſi quod ſine velo hominum turgentium videt, & myſtis ſuis univerſim omnibus ſcrutandum dare poteſt. Neque eſt quod terreamur empiricorum abuſibus, quos cauſſantur, qui arcana jaſtant ſervantque. Augent potius medicastro- rum numerum & errores vendita ſine luce, vel ſemitecta, medicamenta: dum male divinant & imitantur varii artifices, & vulgus, ſine arte & medico, ſequitur breves, & male ſæpe intellectas, ſchedæ vernaculæ regulas, & abſtinent docti a rei non ſatis exploratæ uſu.

(z), „Hinc illæ circa ægros miſeræ concertationes, „nullo idem cenſente, ne videatur acceſſio alterius.“
Plinius l. 29. c. 1.

(a) *Hippocrates* de arte: „verborum inhoneſtorum „arte ad ea, quæ ab aliis inventa ſunt, confundenda „promptum eſſe, nihil quidem corrigendo, eorum vero, „qui aliquid ſciunt, inventa calumniando, non ſane „ſcientiæ votum aut opus eſſe videtur, ſed potius pro- „ditio indolis propriæ, vel ignorantia artis.

(b), „Deponite, medendi artifices, noxias ægrotan-

Ado artis medicæ omnisque generis remediorum in
illis usu. Valete, viri experientissimi, meisque co-
natibus sinceris, qui vestris ipse studiis meritisque
enixe faveo, favete! Scribebam mensibus Octobri,
Novembri, & Decembri, anni clc lc CCXXXI.

„ tibus contentiones, ut, cum vobis non vultis cede-
„ re, inventa vestra invicem videamini dissipare! *Cassie-*
dor, form. comit. archiatr.

I N D E X.

P. notat Proœmium ; S. Sectionem ; p. paginas
§. paragraphos & lit. litteram.

A

A *Bortus*, quæ de illo notari possint §. 7. S. 6. p. 285.
lit. r.

Accusatio corticis iusta, quo nitatur §. 8. S. 3. p. 106.
seqq.

Accusationes corticis falsæ §. 7. S. 3. p. 102. seqq.

Ægris nec timor nocivus est incutiendus, nec suspicio
noxia injicienda §. 6. S. 5. p. 207. seq. lit. m. n.

Ægroti in diæta delinquentes vita se privant §. 4. S. 1.
p. 9. lit. r.

Æstus, quid §. 6. S. 6. p. 269.

Alvus, num cortex eidem adstrictionem inducere possit
§. 2. S. 2. p. 30. & seq.

Ammoniacum, quid de isto sentiendum §. 4. S. 2. p. 40.

Aphonia, quid indicet atque involvat §. 2. S. 1. p. 5.
lit. o.

Aphorismus Hippocrat. quid de illo sentiendum §. 4. S. 1.
p. 9. lit. f.

Aphorismus Sanctorii curiosus, quid doceat §. 6. S. 6.
p. 301. litt. h.

Apinus, quo cortice usus fuerit §. 1. S. 3. p. 67. litt. b.

Apoplexia, (quid?
(quomodo a caro discriminetur §. 1. S. 1.
p. 1. 2. litt. b. c. d. e. f.

Arsenici usus temerarius §. 4. S. 2. p. 38. lit. l.

Arsenicum λικιπυρετον, quid iudicii de isto sit ferendum
§. 4. S. 5. p. 194. seqq. lit. o.

Asininum, ubinam profit §. 4. S. 2. p. 45. lit. x.

Atmosphæra, quid febricitantibus inducat §. 5. S. 6. p. 265.
seq. lit. m.

Aura seminalis quid §. 6. S. 6. p. 306. seqq. lit. l.

B

B *Oerkavius*, de corticis usu quid sentiat §. 2. S. 5. p. 174. seq. lit. n.
Bruta num patiantur febres §. 5. S. 6. p. 262. seq. lit. l.

C

C *Achexia* & hydrops ex febribus §. 6. S. 2. p. 53. seq. lit. p. q.
Carus, qui Arabibus subeth audit, quid? §. 1. S. 1. p. 1. 2. lit. a. b. qua ratione a comate & lethargo discriminetur §. & S. cit. p. 3. lit. k.
Cascarilla dignotio, quomodo fiat §. 3. S. 3. p. 82. 83. seq. litt. u. x. ejus virtus in profligandis febribus §. 4. S. cit. p. 84. lit. y.
Catalepsis quid? ejusdem Synonima §. 1. S. 1. p. 3. lit. i.
Cataphora, quid secundum Galenum denotet §. 1. S. 1. p. 3. seq. lit. h.
Causse ad prænotationem cognitu utiles §. 7. S. 1. p. 21. lit. z. heic commemorantur ab auctore α) purgatio sine indicatione &c. β) Remedia vel potulenta spirituosafebriefuga vulgi sulfurea &c. γ) Dispositio corporis & proportio ad violentiam paroxysmorum §. & S. cit. p. 22. seq. litt. b. c.
Chorea S. Viti, quid? qua ratione profligetur §. 4. S. 2. p. 41. seq. lit. p.
Colica, quid? quæque inde ortum trahant §. 8. S. 1. p. 24. seq. lit. f.
Coma vigil, quid §. 2. S. 1. p. 3. lit. i.
Conformitas num quotidianis cum tertianis & quartanis intercedat §. 4. S. 4. p. 149. lit. r.
Conjectura Auctor. de modo, quo operetur cortex §. 1. S. 6. p. 249. seqq. lit. c.
Consensus practicus cum theoria mechanica & organica leviter diversis §. 8. S. 6. p. 315. seqq. lit. z. a. b. seqq.
Consequentia dictorum, quæ contagium & crisin paroxysmorum infidam declarant §. 2. S. 4. p. 127. seq.
Constantia Sanationis §. 1. S. 5. p. 168. seqq. lit. d. e. f. g. h. i. k.
Contagium, quomodo nascatur §. 2. S. 4. p. 131. seq. lit. f.

Con-

Convulsiones epilecticæ, quomodo eas vocet antiquit. §. 4.

S. 1. p. 12. seq. lit. g.

Corpus medicinæ, num sit mutilum §. 4. S. 1. p. 8. litt. q.

Corpus num ab anima propria possit formari §. 9. S. 6. p. 305. lit. g.

Cortex Peruvianus.

α) Indicationi reversionem præcavendi sufficit §. 8.

S. 5. p. 220. seqq. lit. f. τ. υ. seqq. β) est remedium

febrifugum, certissimum & tutissimum §. 2. S. 2. p. 28.

seqq. γ) Sanitatem firmam & integram restituit §. 8.

S. 5. p. 217. seqq. litt. b. seqq. δ) sphacelo mede-

tur §. 9. S. 5. p. 237. litt. λ. υ. habet ε) vim adstrin-

gentem §. 1. S. 6. p. 246. seqq. lit. q. x. ζ.) vim spe-

cificam §. 2. S. 6. p. 251. seq. lit. d. e. η) ejus electio

§. 3. S. 3. p. 79. seqq. lit. n. o. p. q. seqq. θ) ejusdem

etymon §. 2. S. 2. p. 28. seq. lit. o.

Crisis paroxysmorum infida §. 2. S. 4. p. 130. seq. litt. q. r.

Cubitus in lecto, quomodo sit comparatus §. 5. S. 3. p. 91. seq. lit. f.

Cucurbitula scarificatæ, illorum usus §. 2. S. 3. p. 75. lit. o.

Culpa accusatorum corticis §. 8. S. 3. p. 106.

Cura, num ita possit absolvi, ut reliquæ neque a febre neque a remedio sint metuendæ §. 8. S. 5. p. 214. seqq.

- - imperfecta, unde §. 8. S. 3. p. 106. seq.

Curatio febrium apud veteres §. 3. S. 2. p. 35. seqq. lit. g. h. i. k.

- - - infida per naturam aliasque medelas §. 8. S. 3. p. 110. 112. seqq. lit. g. h.

D

D *Effectus* & errores naturæ §. 2. S. 4. p. 129. litt. n. o.

Differentia & materia specifica singularum febrium, quid §. 5. S. 6. p. 266. lit. n.

Diffensus & hæsitatio non medicorum de cortice §. 6. S. 5. p. 204. seq. lit. b. i.

- - - de cortice apparens §. 3. S. 5. p. 179. seqq. lit. r. f. t.

Doseos chinæ incongrua censura §. 3. S. 5. p. 181. seqq. litt. x. y. z.

Dubitatio generalis de causis febrium, typhorum & periodorum §. 3. S. 6. p. 254. i. k. l.

E

E*fficacia corticis certa cum aliis comparata* §. 3. S. 2. p. 33. seq. lit. f.

Electuarium Fulleri epilepticum, quid præstet §. 4. S. 1. p. 9. lit. r.

Elementum æreum, in corpore humano num febrilium typhorum causa §. 5. S. 6. p. 262. lit. i. k.

Epicrisis, quomodo judicari debeat §. 9. S. 6. p. 331. seqq. litt. b. c. d.

Evacuantes febres profligant plurimas §. 4. S. 2. p. 38.

Exempla singularia febrium soporosarum curatarum §. 7. S. 3. p. 102. seqq.

Experientia circa febrifuga, quæ cum cortice ab aliis annumerantur §. 4. S. 2. p. 42. seqq. lit. q. r. s. t. u.

- - - experientiæ opposita §. 7. S. 5. p. 211. seq. litt. z. a.

- - - manca §. S. & p. 210. litt. y.

- - - statum epidemium novissimum illustrans §. 3. S. 1. p. 7. seqq. lit. l. m. n.

F

F*allacia non causæ ut causæ, ubi locum habeat* §. 6. S. 5. p. 205. seqq. litt. k.

Febres num sint inter morbos referendæ §. 2. S. 4. p. 128. litt. k. atque instrumentum naturæ dici possint §. & S. cit. p. 126. seqq. lit. i.

Febres continentes, num sint periodicæ §. 5. S. 2. p. 47. litt. z.

- - - innoxia & salutare §. 7. S. 2. p. 58. seq.

- - - intermittentes, quid? earum affectus §. 1. S. 1. p. 1. litt. a. b.

- - - - - malignæ suffocant interdum ægrotos §. 2. S. 1. p. 6. lit. k.

- - - menstruæ, num ita dici mereantur §. 6. S. 6. p. 275. lit. f.

- - - miliares, quæ de istis sint notanda §. 6. S. 6. p. 276. seq. lit. k.

- - - mixtæ s. erraticæ, qua ratione sint curandæ §. 7.

- S. 5. p. 167. seq. lit. b. c.
 - - - quartanæ febribus periculum minantur §. 4. S. 1. p. 10.
 lit. t. u. &c, si ex morbo acuto, plurimis sunt funestæ
 §. 8. S. 5. p. 219. lit. l.
 - - - - hibernæ ex observatione Hippocrat. jure sunt
 metuendæ §. 4. S. 1. p. 12. seq. lit. g. h.
 - - - quænam ad redeundum non sint pronæ §. 1. S. 4.
 p. 116. & seq.
 - - - quotidianæ sunt omnino periculosæ §. 4. S. 1. p. 11.
 & seqq. lit. a. b.
 - - - recidivæ, quomodo alias vocentur §. 1. S. 4. p. 121.
 lit. y.
 - - - - - num ab ipsis febribus oriantur §. 4. S. 4. p. 142.
 seq.
Febres soporosæ, earum descriptio, eventus & historia
 §. 5. S. 1. p. 15. seqq. lit. n. p. illarum signa prænun-
 tia §. 6. S. 1. p. 17. seq. lit. q. r. s. t. seqq. recensentur,
 Horror & terror inde haud Panicus §. 9. S. 5.
 p. 231. seqq.
 - - - syncopales, quid §. 1. S. 1. p. 2. lit. d.
 - - - tertianæ sunt epidemice exitiosæ & recidivæ §. 8.
 S. 5. p. 219. lit. l.
 - - - - - legitimæ sæpissime mutantur in continuas ar-
 dentes &c. quæ plerumque sunt insanabiles §. 4. S. 1.
 p. 11. seq. lit. x.
 - - - - - illegitimæ eadem incommoda machinantur,
 & τριτανογενὲς nomine apud antiquos veniunt §. 5. &
 p. citt. lit. y. z.

Febrifugum Kergeri,

paretur

præstet effectus)

(quomodo

(quosnam

) §. 4. S. 2. p. 40,

) lit. o.

Fluxus atque refluxus maris, qua ratione eos Nevvto-
 nus explicet §. 6. S. 6. p. 270. seq. litt. u. seq.

Frequentia & similitudo febrium per sua genera, num sit
 universalis §. 5. S. 6. p. 261. lit. h.

G

Generatio & motus materiæ febrilis, quomodo obti-
 neant §. 5. S. 6. p. 267. seq. lit. o. seq.

Genderi experientia de cortice §. 5. S. 5. p. 201. seq.
 lit. a.

Har-

H

- H** *Armonia præstabilita*, quid de ista sit sentiendum §. 9. S. 6. p. 301. seq. litt. y.
Hamorrhagia, quomodo medicandæ §. 5. S. 2. p. 50.
Hæsitatio Ramazzini de cortice §. 5. S. 5. p. 198. seq. litt. z.
Hemitritæus, quid §. 3. S. 1. p. 6. litt. k.

I

- I** *Cterus febricosus*, quid de isto judicandum §. 6. S. 2. p. 57. seq. litt. z.
Impositura cortici falso affingitur §. 4. S. 2. p. 39. litt. m.
Indicatio urgens §. 1. S. 2. p. 27. seq.
Indicia præcipua, quibus electio corticis nitatur §. 3. S. 3. p. 81.
Indoles mali venerei & cura §. 8. S. 3. p. 107. litt. b.
Ingenium tertianarum epidemiarum est biliosum, ferox, capiti infensum & plerumque mali moris §. 8. S. 1. p. 24. seq. litt. e. f. g. h.

L

- L** *Aus* corticis, num temporaria §. 3. S. 2. p. 33. seq. litt. f.
Leges Hippocr. diætæ, quomodo hodie observentur §. 4. S. 1. p. 9. litt. f.
Legitimi corticis usus in morbis effectus posteriores §. 2. S. 2. p. 31. seq. litt. b. c. d.
Lethargus mortiferus, quid denotet §. 1. S. 1. p. 1. litt. b.
Liquor nervorum, quales præstet effectus §. 9. S. 6. p. 305. litt. f.
Loca paludosa, quid producant §. 3. S. 1. p. 7. litt. l.

M

- M** *Ateria* febrilis { num sit arte doma-
 bilis }
 bilis } §. 8. S. 5. p. 214. seqq. litt. b. c.
 quid }
- Medela* febrifuga, quos in actum traducat effectus? heic obser-

- observemus (α) symptomatum paroxysmicorum fugam
 β) restitutionem functionum in integrum, nempe ro-
 bur, coctionem & evacuationem . §. 8. S. 5. p. 216.
 seq. litt. g.
- Medicus*, num sit naturæ minister §. 7. S. 6. p. 287. lit. x.
- Mensium fluxus*, quibus impellatur remediis §. 2. S. 2.
 p. 31. seq. lit. d.
- Mercurius vitæ* (quomodo com-
 coelestis (quantitas doseos
 ponatur) §. 9. S. 6. p. 334.
 exhibendæ) seqq. litt. l.
- Methodus* medendi in paroxysmo & ubi quid contra cor-
 ticem indicat §. 2. S. 3. p. 70. seqq. lit. d.
- - naturalis dicta ad febres curandas §. 4. S. 5. p. 190
 seq. lit. n.
- - quæ præcavet reversiones
 A) tertianarum §. 6. S. 4. p. 153. seqq.
 B) quotidianarum, quartanarum, erraticarum §. 7.
 S. 4. p. 163. seqq.
 heic itaque amplius annotari merentur
 ὡς ἐπεγγίλῃ p. 154. lit. r.
- β) tempus repetitionis p. 155.
- γ) dosiæ remedii repetendi p. 156. seq. lit. r.
- δ) repetitio ulterior p. 157.
- ϵ) motus febriculosi sub usu repetito p. 158.
- ζ) indicium iterandæ repetitionis p. cit.
 Talboriana, quomodo comparata §. 4. S. 3. p.
 86. seqq. lit. c. d.
- - Tertianæ, quid §. 6. S. 4. p. 153. lit. y.
- Metus* justus febrium recidivarum ex morbi ingenio §. 1.
 S. 4. p. 115.
- Morbus* acutus ex quartana §. 8. S. 5. p. 229. lit. l.
- - chronicus ex genere febrium intermittentium, quo-
 modo sit fugandus §. 6. S. 2. p. 51. seq.
- Morbus* chronicus sine febre, num cortex eidem conve-
 niat §. 5. S. 2. p. 49.
- - periodicus ex causâ non intermittente chronica,
 num eidem cortex profit §. 5. S. 2. p. ibid. litt.
 f. g. h.
- - spasticus & convulsivus, num eidem medeatur cor-
 tex §. 5. S. 2. p. 50.
- Motus*, num sine materie sisti queant §. 4. S. 5. p. 188.
 seqq. lit. i. h. seq.

Motus vitales, num possint concipi sine anima §. 9. S. 6. p. 300. seqq. lit. x.

N

Natura humana, quando conservans, sanans, errans & indicans dici possit. §. 9. S. 6. p. 296. seqq. lit. o. p. q. seqq.

Necessitas & opportunitas corticis in febribus soporosis & apoplecticis §. 1. S. 3. p. 63. seq. lit. o. p. q.

<i>Noth & semi-</i>	(num mereantur no-	
<i>tertiana</i>	(quomodo iisdem	
men continuarum)		§. 7. S.
tertianarum)		2. p. 58.
medeamur)		seqq.

lit. b. c. h. i. k. seq.

Noxa medicamenti, num sub sanitatis specie lateat §. 9. S. 5. p. 231. seq. lit. m. n.

Noxa nimii remedium febri-fugorum usus §. 1. S. 4. p. 124. lit. h.

O

Objectiones opinioni de causa concurrente periodorum mechanica universali oppositæ §. 6. S. 6. p. 272. lit. b. c.

Observatio, quæ percontatur, num simplex china producat hydropicos atque tympaniticos §. 6. S. 2. p. 54. lit. f. r. u.

Observationes alienæ de cortice concordēs §. 5. S. 4. p. 149. seqq.

- - communes de febrium ratione typica & periodica §. 4. S. 6. p. 255. lit. n.

hæ nobis ob oculos ponunt

α (febres multiplices) p. 256.

β) - - mixtas) lit. o. p. q.

γ) typum quintanum) r. s. t. u. §. & S. cit.

δ) - - septimanum) p. 257. lit.

ε) - - nonanum)

ζ) - - aliosque)

η) horas ordinatas p. 259. seq. lit. d. e. f.

- - omnis ævi §. 1. S. 4. p. 116. seqq. lit. o. p. q. = = = simis

- - - similes, quæ alias declarant medelas §. 3. S. 4.
p. 138. seqq. litt. b.

Occasio scriptionis præsentis videatur P.

Oleum animale

Dippelii

(quomodo paretur

(quid præstet

§. 3. S. 2. p. 29. litt. p.

Opinio de causa concurrente periodorum mechanica uni-
versali, nempe atmospheræ motu periodico, quomodo
sit explicanda §. 7. S. 6. p. 274. seqq. litt. d. e. f.

P

Παραβασις de vulneratione uteri in puerperio §. 7. S. 6.
p. 276. seqq. litt. k.

Paroxysmus,

(quid
(num possit tolli §. 5. S. 2. p. 49.

litt. f.

Parreira brava, ubi præscribenda §. 9. S. 6. p. 336. litt. m.

Periodi, num in statu sano & morbis sine febre observen-
tur §. 7. S. 6. p. 274. litt. d.

Periodus menstrua naturalis §. & S. cit. p. 275. litt. f. g. h. i.

Phthisis ex

febre

cat

da sit

(unde originem du-
(quomodo extirpan-

§. 6. S. 2. p. 51. litt. l.

Pilula

Gold Pillen

(quomodo

aurea

præparentur

ducant effectus

(quales præ-
§. 6. S. 5. p. 205. seqq.
litt. k.

Præparatio & expectatio, num iisdem laus competat ni-
mia §. 4. S. 5. p. 186. seqq. litt. e. f. seqq.

Problema de febre intermittente soporosa & apoplectica
vid. P. p. xxii.

- & conjecturæ de modo quo cortex operetur §. 1.
S. 6. p. 245.

- & observationes de cita febris fuga reversionem
præpediente §. 3. S. 4. p. 133. seqq. litt. x. y. z.
a. seqq.

Problemata & conjecturæ de febrium typorum periodo-
rumque causis §. 5. S. 6. p. 260. seqq. litt. g.

pulvis Berolinensis du Clofii, quid §. 6. S. 4. p. 157. litt. u.

Cornachini, quid præstet §. 7. S. 1. p. 22. & seqq.
litt. b.

Pur-

Purgans cathol.
Glauberi ,

(quomodo compo-
(ponatur
(quibus exhibeatur
(§. 2. S. 2. p. 74.

seq. lit. l.

Purgatio post corticem §. 4. S. 4. p. 146. lit. q.

R

R *Adix* ipecacoanna, ubi propinanda §. 9. S. 6. p. 295.
lit. m.

Recurfus febrium sine potenti medicina curatarum §. 1.
S. 4. p. 115.

Regula pro genuino corticis usu

- - - prima §. 8. S. 2. p. 112.

- - - secunda §. 9. S. 3. p. 115.

- - - tertia §. 8. S. 4. p. 167.

Regula, ad quas Auctor libellum suum accommodavit §. 9.
S. 6. p. 304. seq. lit. d.

Relatio multorum febrium generum & illarum effectuum
§. 4. S. 1. p. 10. lit. t. u.

Remedia domestica, num sufficiant §. 4. S. 2. p. 46.

Remedii ex cortice præparati particulæ facile digeruntur
& sunt innocuæ §. 8. S. 5. p. 217. seq. lit. i. k.

Remora reversionum & morbus longior per medicinæ cul-
pam §. 1. S. 4. p. 124.

Restitutio æquilibrîi & motus tonici & excretionum na-
turæ, quò medicamine obtineatur §. 8. S. 5. p. 221
seqq. lit. q. r. s. t. u.

Reversiones febrium post febrifugum remedium & cura-
tionem imperfectam §. 1. S. 4. p. 121.

- - - post morbum subito periculosum §. 1. S. 4. p. 122.
lit. a. b.

- - - post morbum indolis diuturnioris §. & S. citat.
ibid. lit. c. seqq.

Revocatio febris, quando consulenda §. & S. citat. p. 121.
lit. z.

Rheumatismus frigidus, quid §. 6. S. 3. p. 96. lit. x.

Rulandi aquæ benedictæ §. 6. S. 2. p. 56. lit. x.

S

- Sales volatiles*, num præcaveant febrium reditus §. 3.
 S. 4. p. 141. seq. lit. k.
- Salia*, num febres profligent §. 4. S. 2. p. 39. seq. lit. m.
- Salium* & aquarum martialium & alcalinarum vis ad re-
 versionem §. 4. S. 4. p. 143. seqq. lit. m.
- Salsa parilla* & guajaci usus, ubi se exerat §. 9. S. 9.
 p. 132.
- Salubritas* & *Securitas* methodi, quomodo doctorum ex-
 perientia & consensus de ista sit comparatus §. 2. S. 5.
 p. 173. seqq. lit. m.
- Sal volatile*, unde §. 3. S. 2. p. 41.
- Sanguinis* profluvia, unde ortum trahant §. 2. S. 2. p. 33.
- - num cortice medicari possint §. & S. citt. p. 30.
 lit. z. a.
- Sanitas* integra sequitur febris fugam §. 9. S. 5. p. 234.
 seq. lit. o. p.
- Securitas* febrium fallax §. 4. S. 1. p. 4. seqq. litt. l. m.
 n. seq.
- - medicamenti plus simplice vice commemorati exem-
 plis declaratur §. 9. S. 5. p. 231. seq.
- Signum* puerperii salutariter terminandi §. 6. S. 6. p. 280.
 seqq. lit. k. fin.
- Simaorubia* (quales præstet effectus §. 6. S. 3. p. 97. seq.
 (lit. y. quid
- Solutio alvi*, quomodo peragatur §. 2. S. 3. p. 74. seq.
 lit. m.
- Sopor* in febribus biliosis monstrum alit §. 8. S. 1. p. 26.
 litt. k. l.
- - cataphoricus, unde §. 3. S. 1. p. 6. lit. k.
- Spes* melior de aliquorum circa corticem dissensione vera
 & hæsitazione §. 5. S. 5. p. 198. seq. lit. z. a. b.
- Spiritus Scorbu-* (quomodo præparetur
ticus Dravvizii (quosnam præstet effectus §. 3. S. 4. p.
 139. seq. lit. i.
- Subdola* febrium occultationes multifariæ §. 6. S. 2. p. 58.
- Suffocatio* hysterica & spasmodica, quomodo discrimine-
 tur ab affectibus soporosis §. 1. S. 1. 2. seq. lit. d.
- Summa* dictorum, quæ febribus recidivis lucem affundit
 §. 1. S. 4. p. 125.

Symptomata a febriculosi protei reliquiis emergentia sunt
 §. 6. S. 3. p. 94. seq. lit. p. q. r. seq.

- α) hæmorrhoides coecæ,
- β) tenesmus,
- γ) alvi adstrictio
- δ) aurium tinnitus,)
- ε) surditas,) §. & S. cit. p. 95. seq.
- ζ) temulentia,) litt. f. i. u. x.
- η) rheumatismus,)
- θ) tusses,)
- ι) dolores,) §. & S. cit. p. 97. seq. lit. y.
- κ) diarrhoea,)
- λ) passiones hypochondriacæ,) p. 101. seqq.
- μ) scorbutus,) litt. z.
- ν) febris lenta,)

Syncope; quid §. 1. S. 1. p. 2. lit. d.

T

T*Empus* reversionum, quænam de isto sint instituendæ
 observationes §. 4. S. 4. p. 143. seq. lit. l. quæ obser-
 vationes commemoratæ mentionem faciunt

& certi)
 temporis reversionum) unde
 & incerti)

vero §. & S. cit. p. 144. seq.

Sic concipitur prioris certitudo

- α) ex morbi indole tertiana p. 144. seqq.
lit. n. o. p.
- β) ex indole quartana & quotidiana p. 148.
lit. f.

Tertiana notha; quid producat §. 4. S. 1. p. 11. lit. z.

Todten-Fieber; vid. P. p. xxiii.

Terti elogia §. 2. S. 5. p. 175. seq. lit. o.

V

V*ena Seltio*, ubi sit admittenda §. 2. S. 3. p. 70. seq.
lit. g.

Vesicantia sunt specifica medicamenta febrium pernicioso-
 rum §. 1. S. 3. p. 65. seqq. litt. x. z.

Via varia per quas natura roborata excludit materiam pec-
 cantem §. 8. S. 5. p. 220. seq. lit. p. seq.

- Vis* aquarum mineralium §. 7. S. 1. p. 22. lit. c.
Vis naturæ febricitantis, num sit violenta & minus certo
 salutaris §. 8. S. 5. p. 215. seq. lit. d. e. f.
Vomitio, quid remedii istam promoveat §. 2. S. 3. p. 73.
 seqq.
Ufus abususque paucarum & minutarum dosium §. 8. S. 3.
 p. 106. seqq.
 - - corticis ad sphacelum confirmatus confer. Addend.
 p. 241. seq.
 - - - continuatus §. 5. S. 3. p. 90. seqq. lit. e. g. h.
 seqq.
 - - - opportunus & tempestivus in morbis variis §. 5.
 S. 2. p. 47. seq. litt. x. a. b. seq.
 - - - in febribus ex genere intermittentium §. 7.
 S. 2. p. 58.

